

เอกสารประกอบการศึกษา ชั้นมหาอาภิภรรมิกะเอก

มหาปณฺฐาน

วัตถุบุรุษภตภติ

ปัจฉาภตภติ

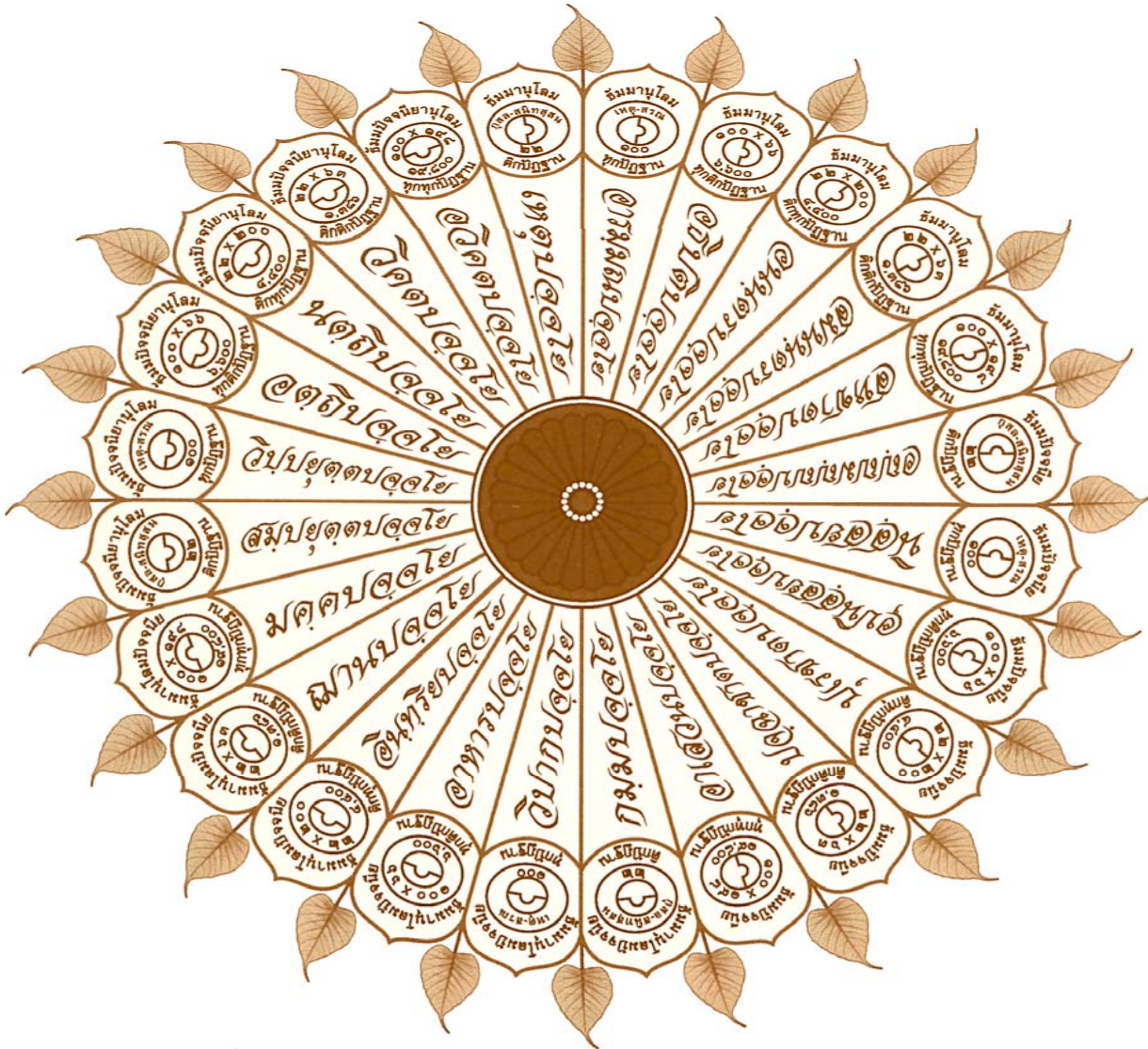
อาหารภติ

รูปจิตินทริยภติ

ปฏตูปนิสสยภติ

นาฏภณิกภมมภติ

โดย อาจารย์ไฉ้ศักดิ์กัณฑ์ ตันเตยนาฬนพณ

สารบัญ

วัดฤๅษะชาติ ๖ ปจ.	๑	๑) อุทเทส / นิเทศ	๓) สมุณา	๔) สรุ๖เน๖ความ ๓ ประการ	๕) ๖ญ๖ทาวาระวิ๖งค	๖) ส๖ทลล๖งขยวาระ, ส๖ภาคะ	๗) ๖จ๖น๖ตและคำ๖ธิ๖บาย	๘) อุ๖ปมา	๙) อุ๖น๖วาทะพระ๖บาลี		
	๑) วัดฤๅษะ๖ชาติ๖นลล๖ย๖จ๖จ	๕	๑๐	๑๑	๑๒	๑๖	๑๖	๑๗	๕๐		
	๒) วัดฤๅษะ๖ปจ๖จ	๑๘	๒๓	๒๔	๒๕	๒๘	๒๘	๒๘	๕๑		
	๓) ๖ร๖ชา๖นทริ๖ย๖จ๖จ	๒๙	๓๑	๓๒	๓๒	๓๓	๓๓	-	๕๑		
	๔) วัดฤๅษะ๖ตวิ๖ป๖ยุ๖ต๖ต๖จ๖จ	๓๕	๓๖	๓๖	๓๘	๔๐	-	-	๕๑		
	๕) วัดฤๅษะ๖ต๖ต๖ติ๖จ๖จ	๔๑	๔๕	๔๖	๔๗	๕๐	-	-	๕๒		
	๖) วัดฤๅษะ๖ต๖อ๖ิ๖ต๖จ๖จ	๔๑	๔๕	๔๖	๔๗	๕๐	-	-	๕๒		
ปัจ๖ชา๖ต๖ชาติ ๔ ปจ.	๕๓										
	๑) ๖จ๖ชา๖ต๖จ๖จ	๕๕	๕๙	๕๙	๖๑	๖๓	๖๓	๖๔	๖๙		
	๒) ๖จ๖ชา๖ต๖วิ๖ป๖ยุ๖ต๖ต๖จ๖จ	๖๕	๖๖	๖๖	๖๗	๖๙	-	-	๗๐		
	๓) ๖จ๖ชา๖ต๖ต๖ติ๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	๗๐		
	๔) ๖จ๖ชา๖ต๖อ๖ิ๖ต๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	๗๐		
อาหาร๖ชาติ ๓ ปจ.	๗๑										
	๑) รู๖ปอาหาร๖จ๖จ	๗๓	๗๔	๗๕	๗๕	๗๖	๗๖	๗๗	๗๗		
	๒) อาหาร๖ต๖ติ๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	๗๗		
	๓) อาหาร๖อ๖ิ๖ต๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	๗๗		
รู๖๖ิ๖ต๖นทริ๖ย๖ชาติ ๓ ปจ.	๗๘	๑) รู๖๖ิ๖ต๖นทริ๖ย๖๖จ๖จ	๗๙	๗๙	๘๐	๘๐	๘๑	-	-	๘๒	
	๒) อ๖นทริ๖ย๖ต๖ติ๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	-	๘๒	
	๓) อ๖นทริ๖ย๖อ๖ิ๖ต๖๖จ๖จ	-	-	-	-	-	-	-	-	๘๒	
	๖ก๖ต๖๖นลล๖ย๖ชาติ	๘๓									
	๖ก๖ต๖๖นลล๖ย๖๖จ๖จ		๘๓	๘๘	๘๙	๘๙	๙๔	๙๖	-	๙๗	
๖น๖ก๖ฌ๖น๖ก๖ม๖ชาติ	๑๐๓										
	๖น๖ก๖ฌ๖น๖ก๖ม๖๖จ๖จ		๑๐๓	๑๐๖	๑๐๗	๑๐๗	๑๑๐	๑๑๐	๑๑๒	๑๑๒	
	๖สร๖๖๖จ๖จ ๒๔ ทริ๖อ ๔๗										๖. ๑๑๓
	๖สร๖๖๖จ๖จ๖ร๖ร๖ม และ๖๖จ๖ย๖๖๖น๖ร๖ร๖ม ๖๖๖จ๖จ ๔๗										๖. ๑๑๔
	๖สร๖๖๖จ๖จ๖น๖ก๖ล ๖๖๖จ๖จ ๒๔ ทริ๖อ ๔๗										๖. ๑๑๗
	๖สร๖๖ล๖ก๖ษ๖ณ๖ของ๖ำ๖น๖จ๖ที่๖ช่วย๖ุ๖การ๖ ๖๖๖จ๖จ ๔๗										๖. ๑๑๘
	๖สร๖๖๖จ๖จ๖น๖ก๖ม๖ ๖๖๖จ๖จ ๒๔ ทริ๖อ ๔๗										๖. ๑๑๙
๖สร๖๖๖๖๖ ๖๖๖จ๖จ ๒๔										๖. ๑๒๐	
๖ความ๖ล๖ม๖๖น๖๖๖๖ ๖ิ๖ติ๖จ๖ต๖๖ำ๖น๖จ๖๖จ๖จ										๖. ๑๒๔	
๖ก๖ฐาน๖ป๖ล๖ ๖จ๖ย๖น๖ล๖ม๖ ส๖ง๖ย๖ว๖โร										๖. ๑๒๕	

☐ โครงสร้างการเรียนนมหาปฎิฐาน

บันทึกการสอนซึ่งบรรยายโดย อ.ณัฐศักย์ ดันตยานุพนธ์ นี้ ใช้หนังสือประกอบการเรียน ๒ เล่ม คือ

๑) หลักสูตรมหาปฎิฐาน อชว.

๒) คู่มือการศึกษาคัมภีร์มหาปฎิฐาน บรรยายโดย อ.ณัฐศักย์ ดันตยานุพนธ์
รวบรวมโดย คุณสุภา คุ่มสนธิ

ทั้งนี้ แนวทางการเรียนการสอนของ อ.ณัฐศักย์ ดันตยานุพนธ์ นั้น แบ่งบรรยายตามลำดับชาติ
และปัจจัย โดยแต่ละปัจจัยเรียงตามลำดับเรื่อง ดังนี้ คือ

๑) อุทเทส	หลักสูตร น. ๑๘ - ๑๙
๒) นิทเทส	หลักสูตร น. ๒๐ - ๑๓๗
๓) พมฺนา	หลักสูตร น. ๒๐ - ๑๓๗
๔) สรุปรเนื้อความ ๓ ประการ	หลักสูตร น. ๑๓๘ - ๑๖๗
๕) ปัญหาวารวิมังค์	หลักสูตร น. ๑๖๘ - ๓๗๐
๖) วจนัตถและคำอธิบาย	หลักสูตร น. ๓๗๐ - ๔๒๑
๗) สรุปัจจัย ๒๔	หลักสูตร น. ๔๒๒ - ๔๒๙
๘) พระบาลี	หลักสูตร น. ๔๓๐ - ๔๕๙

☐ ๔. วัดปุเรชาตชาติ

☐ ข้อกำหนดใน วัดปุเรชาตชาติ

- ปัจจัยธรรม เป็น " รูป " คือ วัดรูป ๖ ที่เกิดก่อนๆ และกำลังตั้งอยู่
- ปัจจัยบุปฺนธรรม เป็น " นาม " คือ วิญญาณธาตุ ๗ พร้อมด้วยเจตสิกที่ประกอบ
ที่เกิดหลังๆ เป็นผู้อาศัยวัดรูปเกิด
- ปัจจัยที่เป็นวัดปุเรชาตชาติ มี ๖ ปัจจัย คือ

๑. วัดปุเรชาตนิสสยปัจจัย	๔. วัดปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย
๒. วัดปุเรชาตปัจจัย	๕. วัดปุเรชาตัตติปัจจัย
๓. ปุเรชาตินทริยปัจจัย	๖. วัดปุเรชาตอวิคตปัจจัย

☐ ปัจจัยใน วัดปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัยนี้ แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

- กลุ่ม ๑ มี ๕ ปัจจัย คือ ๑. วัดปุเรชาตนิสสยปัจจัย ๓. วัดปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย
๒. วัดปุเรชาตปัจจัย ๔. วัดปุเรชาตัตติปัจจัย
๕. วัดปุเรชาตอวิคตปัจจัย
- กลุ่ม ๒ มี ๑ ปัจจัย คือ ปุเรชาตินทริยปัจจัย

☐ ปัจจัยที่เป็นวัดปุเรชาตชาติ มีนิทเทส ดังต่อไปนี้

๑. วัดปุเรชาตนิสสยปัจจัย มี นิทเทส ๖ ข้อ คือ นิสสยปัจจัยนิทเทส ข้อ ๖-๑๑
๒. วัดปุเรชาตปัจจัย มี นิทเทส ๗ ข้อ คือ ปุเรชาปัจจัยนิทเทส ข้อ ๑-๕, ๑๒, ๑๓
๓. ปุเรชาตินทริยปัจจัย มี นิทเทส ๕ ข้อ คือ อินทริยปัจจัยนิทเทส ข้อ ๑-๕
๔. วัดปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย มี นิทเทส ๑ ข้อ คือ วิปยุตตปัจจัยนิทเทส ข้อ ๑
๕. วัดปุเรชาตัตติปัจจัย มี นิทเทส ๖ ข้อ คือ อัตติปัจจัยนิทเทส ข้อ ๖-๑๐, ๑๗
๖. วัดปุเรชาตอวิคตปัจจัย มี นิทเทส ๖ ข้อ คือ อวิคตปัจจัยนิทเทส ข้อ ๖-๑๐, ๑๗

นิสสย ๑๑	ปุเรชาต ๑๓	อินทริย์ ๗	วิป ๒	อัตติ / อวิคต ๑๗
๑-๕ สท	๑-๕, ๑๒, ๑๓ วัดฤ	๑-๕ ปุเร	๑ วัดฤ, ฤา, สท	๑-๕ สท
๖-๑๑ วัดฤ	๖-๑๑, ๑๓ ฤา	๖ รูปชีวิต	๒ ปัจฤา, สท	๖-๑๐ วัดฤ
๑๑ วัดฤา		๗ สท		๑๑-๑๖ ฤา
				๑๗ วัดฤ, ฤา

รูป อ.ธ. ของปัจจัยทั้ง ๖ ที่เป็น วัตถุปุเรชาตชาติ

ปัจจัย	วัตถุรูป ๖						รวม
	จักขุ	โสต	ฆานะ	ชีวนา	กายะ	ทพยะ	
๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
๒. วัตถุปุเรชาตะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
๓. ปุเรชาตินทริยะ	✓	✓	✓	✓	✓	-	๕
๔. วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
๕. วัตถุปุเรชาตัตถิ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖
๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๖

วัตถุรูป ๑-๕ ได้อ่านปัจจัย ๖ ↑ วัตถุรูปที่ ๖ ได้อ่านปัจจัย ๕

กลุ่มที่ ๑ ปุ.๕ อ.ธ. ได้แก่ วัตถุรูป ๖ เป็นปัจจัย

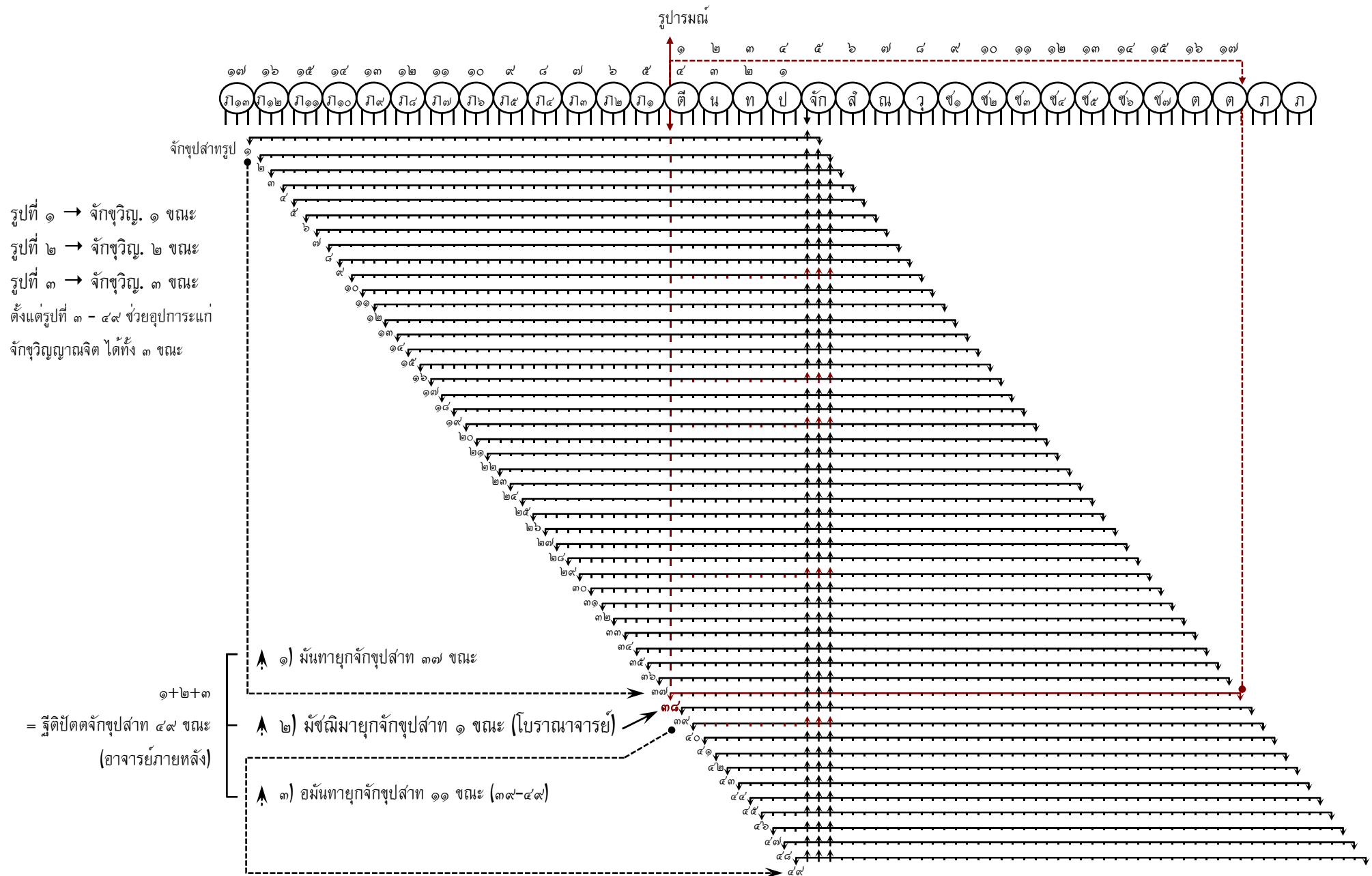
→ วิญญานธาตุ ๗ [จิต ๘๕, เจ.๕๒ (-อรุปวิ.๔)] เป็นปัจจัยยุบ้น

กลุ่มที่ ๒ ดิน.๑ อ.ธ. ได้แก่ ปัญจวัตถุ เป็นปัจจัย

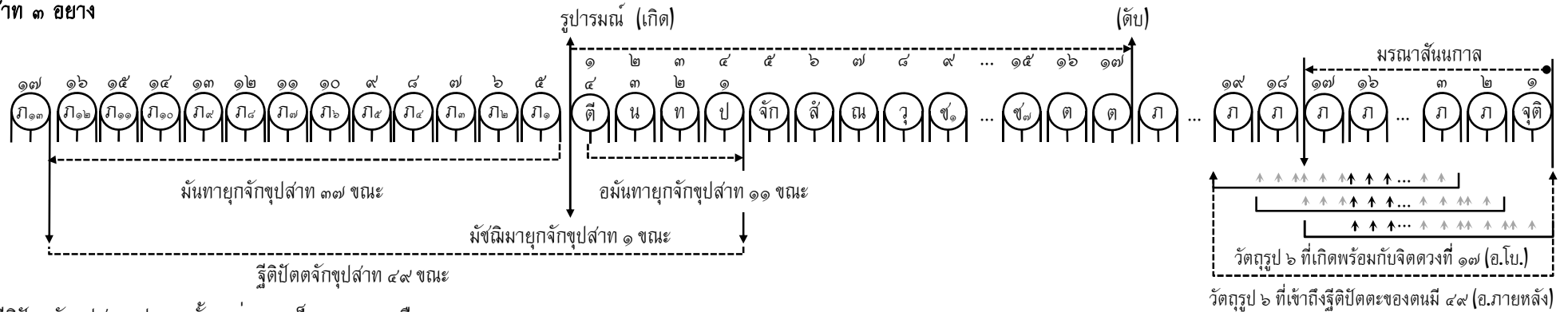
→ วิญญานธาตุ ๕ [ทวิ.๑๐, สัพพ. ๗ ดวงที่ประกอบ] เป็นปัจจัยยุบ้น

ปัจจัย (วัตถุรูป ๖)	→	ปัจจัยยุบ้น (วิญญานธาตุ ๗)
๑. จักขุวัตถุ	→	จักขุวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗
๒. โสตวัตถุ	→	โสตวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗
๓. ฆานวัตถุ	→	ฆานวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗
๔. ชีวนาวัตถุ	→	ชีวนาวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗
๕. กายวัตถุ	→	กายวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗
๖. ทพวัตถุ	→	มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔)
รวม อ.ธ. = วัตถุรูป ๖ ที่เป็นปัจจัยยุบ้น → จิต ๘๕ เจ.๕๒ (-อรุป.วิ.๔)		

๙ เวลาพูดถึงชาติ แสดงอาร์มมณะก่อนปุเรชาตะ เวลาเรียนปัญทาวาระ แสดงวัตถุปุเรชาตะ ก่อนอาร์มมณะ

๐ จักขุปลำ ๓ อย่าง

ในจำนวนฐิตีปัตตจักขุปลำรูป ๔๙ นั้น แบ่งออกเป็น ๓ หมวด คือ

- ๑) มันทายุกจักขุปลำ ได้แก่ จักขุปลำที่มีอายุ น้อยกว่า รูปารมณฺ์ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวํค์ มีจำนวน ๓๗ คือ นับเอาจักขุปลำที่เกิดพร้อมกันกับภวํคจิต ที่นับถอยหลังจากอดีตภวํค์ มาจนถึงภวํคขณะของจิตดวงที่ ๑๓
- ๒) อมันทายุกจักขุปลำ ได้แก่ จักขุปลำที่มีอายุ มากกว่า รูปารมณฺ์ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวํค์ มีจำนวน ๑๑ คือ นับเอาจักขุปลำที่เกิดพร้อมกันกับฐิตีขณะของอดีตภวํค์ ไปจนถึงภวํคขณะของปัญจทวาราวชฺชนจิต
- ๓) มัชฌิมายุกจักขุปลำ ได้แก่ จักขุปลำที่มีอายุ เท่ากันกับ รูปารมณฺ์ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวํค์ดวงแรก มีจำนวน ๑ คือ จักขุปลำที่เกิดขึ้นใน อุปาทกขณะของอดีตภวํคจิตนั่นเอง

๐ มติของท่านโบราณจารย์ แสดงวาทะแห่งวัดอุปัเรชาต เฉพาะปลำรูปที่เป็นมัชฌิมายุกปลำรูปเท่านั้น

๐ มติของท่านอาจารย์ภายหลัง แสดงวาทะแห่งวัดอุปัเรชาต ในปลำรูปทั้ง ๓ หมวด (โสตะ ฆานะ จีวหา ภายทวารวิถิ ก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน)

สรุปความว่า ปุเรชาตินทรียปัจจัย นี้ " รูป " ซึ่งเป็นปัจจัยธรรมนั้น เกิดก่อนนาม ซึ่งเป็นปัจจัยบุันธธรรม และรูปทั้งหมดเป็นปัจจัยธรรมไม่ได้ เป็นได้เฉพาะปลำรูป ๕ ที่เป็นฐิตีปัตตรูป คือ รูปเมื่อถึงฐิตีขณะแล้วนั่นเอง ส่วนนามที่เป็นปัจจัยบุันธธรรม ก็หมายเอาเฉพาะทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ ดวง พร้อมด้วยลัทธิพิชิตตสํชาธณเจตสิก ๗ ดวงเท่านั้น

กาล	มติของ ท่านโบราณจารย์	มติของ ท่านอาจารย์ภายหลัง
ปวัตติกาล	๐ มัชฌิมายุกปัญจจิตฺต คือจักขุ โสตะ ฆานะ จีวหา ภายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวํคฺตฺวแรกก็ติ → ปัญจวิญญูณธาตุ คือ ทวิปัญจวิญญูณจิต ๑๐ ลัทธิพิชิตตสํชาธณเจตสิก ๗	๐ วัตตูป ๖ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ จีวหา ภายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิตีปัตตของตนมีจำนวน ๔๙ → จิตที่เกิดหลังๆ คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญูณธาตุ ๗๒ เจ.๕๒
	๐ ทหัตถวัตตูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อน → จิตที่เกิดหลังๆ คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญูณธาตุ ๗๒ เจ.๕๒	
มรณาสันนกาล	๐ วัตตูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจิตตวขึ้นไปในมรณาสันนกาลก็ติ → จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จิตตวขึ้นไป	๐ วัตตูป ๖ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ จีวหา ภายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิตีปัตตของตนมีจำนวน ๔๙ → จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จิตตวขึ้นไป

๑) วัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย (น.๗/๓)

(พระบาลีข้อ ๖ - ๑๑ ของ นิสสัยปัจจัยนิทเทส)

อารัมภบท

ปัจจุยฺหุเทสเ โย ยาทิโส ปจฺจโย นิสสัยปจฺจโยติ ภควตา อุทฺทมิโจ, โส ตาทิโส ปจฺจโย ปจฺจยนิทเทสเ,

๖) จกฺขายตนํ จกฺขวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๗) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๘) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๙) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๐) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๑) ยํ รูปํ นิสสัย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนติ

ตํ รูปํ มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโยติ ภควตา นิทฺทมิโจ.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุยฺหุเทสว่า นิสสัยปจฺจโย

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจยนิทเทสว่า

๖) จกฺขายตนํ จกฺขวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๗) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๘) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๙) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๐) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๑๑) ยํ รูปํ นิสสัย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนติ

ตํ รูปํ มโนชาตฺยา จ มโนวิญญานชาตฺยา จ ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

๖) ๑) จกฺขายตนํ ๓) จกฺขวิญญานชาตฺยา ๔) ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

๕) นิสสัยปจฺจเยน ๖) ปจฺจโย.

๑) มัจฺฌิมายุกจกฺขายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจกฺขายตนะ ๔๙

๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่จกฺขวิญญานชาตฺ

๔) และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจกฺขวิญญานชาตฺ

๕) ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย.

๗) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฌิมายุกโสตายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตโสตายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่โสตวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

กับโสตวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย.

๘) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฌิมายุกมานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตมานายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มานวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

กับมานวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย.

๙) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฌิมายุกจิวฺหานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจิวฺหายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่จิวฺหาวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

กับจิวฺหาวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย.

๑๐) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ นิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฌิมายุกกายานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตกายายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่กายวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

กับกายวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์นิสสัยปัจจัย.

๑๑) ยี่ รูป นิสสัย มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๑ วตุนติ

ต้ รูป มโนธาตุยา ๑ มโนวิญญาณธาตุยา ๑ ตัมมุขุตตกานณจ ธมฺมานํ

นิสสัยปัจเจกเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปาก.๔) อาศัยทหัตถัตถุใดเกิดขึ้น
ทหัตถัตถุนั้น เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (-อรุปวิปาก.๔)
เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจจิตปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

จากพระบาลีและองค์ธรรมข้อที่ ๑๑ หากจะแสดงองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยสามารถแสดงได้ ดังนี้

๑๑.๑) ถ้าเป็นวัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

- ปัจจุบันทหัตถัตถุ เป็นปัจจัย ช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒
เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ

๑๑.๒) ถ้าเป็นวัตถารมมณปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

- ปัจจุบันทหัตถัตถุ เป็นปัจจัย ช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๔๓ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ
[๔๓ ได้แก่ มโน.๑ กามชวัน.๒๙ ตทา.๑๑ อภิ.๒ เจ.๔๔ (-อิส. มัจ. กุภ. วีรติ.๓ อป.๒)]

๐ หนังสือหลักสูตร แสดงรวม ๑) + ๒)

มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ (-อรุปวิปาก.๔) อาศัยทหัตถัตถุใดเกิดขึ้น
ทหัตถัตถุนั้น เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (-อรุปวิ.๔)
เจ.๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุ มโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจจิตปุเรชาตนิสสัยปัจจัย และ
วัตถารมมณปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

** หมายถึงว่า มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ดวงใดๆ
ที่เกิดขึ้นในช่วงจิต ๑๖ ดวงเหล่านี้ จะได้รับการอุปการะจาก ทหัตถัตถุ

๑๑) แสดงการทำอำนาจปัจจัย ในวัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

บาลี	ปัจจัย → ปัจจุปัณ	ญ.๕	ปุเร.๑	รวม
๖	จักขุวัตถุ → จักขุวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๗	โสตวัตถุ → โสทวิญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๘	ฆานวัตถุ → ฆานวิญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๙	จิวหาวัตถุ → จิวหาวิญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๑๐	กายวัตถุ → กายวิญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๑๑	๑๑.๑) แสดงในปวัตติกาล ทหัตถัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป → มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ๐ จำแนกได้ ๒ นัย คือ ตามนัยท่านโบราณจารย์ ทหัตถัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ → จิตที่เกิดหลังๆ คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณ.๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลัง ฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป ๔๙ → จิตที่เกิดหลังๆ คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญาณ.๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ ๑๑.๒) แสดงในมรณาสันกาล ทหัตถัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจิตจิต ขึ้นไปก็ตี หรือฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป → ** จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จิตจิตขึ้นไป (มโน.๓ มโนวิญญาณ.๗๒ เจ.๕๒) (ตามนัยท่านโบราณจารย์ และท่านอาจารย์ภายหลัง)	๕	-	๕
วัตถุปุเรชาตนิสสัยมฺนา				
๑) ถ้าในระหว่าง วัตถุรูป ๖	→ วิญาณธาตุ ๗ เจ.ที่ประกอบ (-อรุปวิ.๔)	๕	-	๕
๒) ถ้าในระหว่าง ปัญจวัตถุ	→ ปัญจวิญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗	๕	๑	๖

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

(น.๗/๔)

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในนิสสัยปัจจัยนิเทศพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและเนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

นิสสัยปัจจัย แสดงให้รู้ถึง **นิททิสัตัพพะ** (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

จกขายตน จกขุวิญญาณธาตุยา เป็นต้น จนถึง ต่ รูป มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ

ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมานํ นิสสัยปัจจัยเณ ปจฺจโย

แสดงให้รู้ถึง **นิทสสนาการะ** (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในบรรดานิทสสนาการะพระบาลีเหล่านั้น

พระบาลีข้อที่ ๖ จกขายตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกจกขุปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตจกขุปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จกขุวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรร

คือ จกขุวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

นิสสัยปัจจัยเณ - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ วัตถุปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะ

วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตนิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้น

เป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยูปันธรร โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๗ โสตายตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกโสตปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตโสตปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

โสตวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรร

คือ โสตวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

นิสสัยปัจจัยเณ - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ วัตถุปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะ

วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตนิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้น

เป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยูปันธรร โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๘ มานายตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกมานปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตมานปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

มานวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรร

คือ มานวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

นิสสัยปัจจัยเณ - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ วัตถุปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะ

วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตนิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้น

เป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยูปันธรร โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๙ จีวหาตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกจีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ สุตปิฏกจีวหาปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จีวหาวิญญานชาตยา ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม

คือ จีวหาวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

นิสสัยปจฺเจยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดอุปฺเรชาตนิสสัยะ วัดอุปฺเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ
วัดอุปฺเรชาตวิปปยุตตะ วัดอุปฺเรชาตัตถิ วัดอุปฺเรชาตอวิตตะ
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปฺเรชาตนิสสัยะอย่างเดียวนั้น
เป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๐ กายาตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ สุตปิฏกกายปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

กายวิญญานชาตยา ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม

คือ กายวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

นิสสัยปจฺเจยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดอุปฺเรชาตนิสสัยะ วัดอุปฺเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ
วัดอุปฺเรชาตวิปปยุตตะ วัดอุปฺเรชาตัตถิ วัดอุปฺเรชาตอวิตตะ
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปฺเรชาตนิสสัยะอย่างเดียวนั้น
เป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๑ ยํ รูป - เป็นอนิยมกัมมบท บทที่ยังมิได้บ่งลงไปว่าเป็นรูปชนิดไหน

เพียงแต่ให้ทราบว่าเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ปัจจัยอุปันธธรรมโดยฐานะเป็นผู้อาศัยเกิด
แต่อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาได้จากกัตตูปท คือ มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ
ที่เป็นผู้อาศัยเกิด ฟังทราบได้ว่า **ยํ รูป** นี้ ก็คือ **ทหัตถัตถุรูป** นั้นเอง ได้แก่ ทหัตถัตถุรูป
ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ สุตปิฏกทหัตถัตถุรูป ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

นิสสัย - เป็นกิริยาวิเสสนบท แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยอุปันธธรรมว่ามีการอาศัยเกิด

มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงธรรมที่อาศัยทหัตถัตถุเกิดนี้

เป็นมโนธาตุ และมโนวิญญานธาตุ

วตฺตุนติ - เป็นอาชยาดกิริยาบท กัตตฺวาจก แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยอุปันธธรรม

ตํ รูป - เป็นนิยมกัตตูปท บทที่บ่งถึงปัจจัยธรรมโดยแน่ชัด ตามที่ได้แสดงไว้ว่า **ยํ รูป** ที่เป็น

อนิยมกัมมบทนั้นเอง อ.ธ. ได้แก่ ทหัตถัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ

มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น หรือสุตปิฏกทหัตถัตถุรูป ๔๙

มโนธาตุชา จ มโนวิญญานธาตุชา จ ตัมมปุยุตตกานญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง
ปัจจัยอุปันธธรรมคือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปวิปากจิต ๔)

นิสสัยปจฺเจยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่า ในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน
ตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ

๑. ถ้าทหัตถัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือสุตปิฏกทหัตถัตถุรูป ๔๙

ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญานธาตุ ๗๒ มีปฐมภวังค์เป็นต้น

ที่ในปัญจโวการภูมิก็ดี,

○ จำแนกได้ดังนี้

- ตามนัยท่านโบราณจารย์กล่าวว่า ทหัตถัตถุรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ เป็นปัจจัย
จิตที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัยอุปัน

- ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลังกล่าวว่า สุตปิฏกทหัตถัตถุรูป ๔๙ เป็นปัจจัย
จิตที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัยอุปัน

๒. ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปก็ตี

หรือจิตปัตตทหัยวัดรูป ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่จิตอุปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไป (มโนธาตุ ๓ และมโนวิญ.๗๒ เจ.๕๒) (ตามนัยท่านโบราณจารย์และท่านอาจารย์ภายหลัง) ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะ ในขณะนั้นก็มี ๕ ปัจจัย คือ

วัดอุปเรชาตนิสสัยะ วัดอุปเรชาตะ วัดอุปเรชาตวิปยุตตะ วัดอุปเรชาตัตถิ วัดอุปเรชาตอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดอุปเรชาตนิสสัยะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราดจากตัวตน.

คำอธิบาย

สำหรับพระบาลีข้อที่ ๖ ถึง ๑๐ ที่แสดงถึง **วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย** นั้นมีข้อความดังต่อไปนี้

การที่ท่านโบราณจารย์เลือกเอาเฉพาะแต่ **มัจฉิมายุกักขุ โสตะ มานะ ชิวทา กายะ** เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยนั้น ก็เพราะ ท่านถือว่ามัจฉิมายุกปสาทรูปทั้ง ๕ นี้ เกิดพร้อมกันกับปัญจารมณที่มากกระทบ เมื่อจะดับก็ดับพร้อมกัน

ส่วนปสาทรูปอื่นๆ อีก ๔๘ นั้น แม้ว่าในเมื่ออารมณ์มากกระทบนั้นจะยังปรากฏตั้งอยู่ก็ตาม แต่เมื่อว่าโดยอายุแล้ว ปสาทรูปบางอันที่เรียกว่ามณฑายุกปสาทรูป ได้ดับไปก่อนอารมณ์ ที่เรียกว่ามณฑายุกปสาทรูปดับทีหลังอารมณ์ ดังนั้นท่านจึงมิได้จัดเป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย

ส่วนท่านอาจารย์ภายหลังนั้นมีความเห็นว่า การเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่แห่งปสาทรูปเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นตั้งอยู่เป็นแถว แต่ประการใด หากแต่เกิดขึ้นตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ ฉะนั้นทวิปัญจวิญญานธาตุจิตอุปบาทที่ต้องอาศัยปสาทรูปเหล่านี้เกิดขึ้นนั้น มีอาจที่จะเจาะจงเลือกเอาอันใดอันหนึ่งที่มีอยู่ในกลุ่มนั้นเป็นทอาศัยเกิดได้ คงอาศัยจิตปัตตปสาทรูปทั้ง ๔๙ นั้นเองเกิดขึ้น อุปมาเหมือนกับการขีดไม้ขีดขึ้นจุดบุหรี ไฟที่ลุกติดอยู่กับหัวไม้ขีด เมื่อจะว่าโดยรูปกลาปหรือปริมาณแล้ว ก็จะมีรูปกลาปหลายหมื่นกลาป หรือปริมาณหลายหมื่นปริมาณ ฉะนั้นในขณะที่จุดบุหรีนั้นจะถือเอาว่า ในบรรดาจำนวนรูปกลาปหลายหมื่นหรือปริมาณหลายหมื่นนั้น มีไฟกลาปอันหนึ่งหรือปริมาณอันหนึ่งในจำนวนทั้งหมดนั้นเท่านั้นที่จะทำให้บุหรีติด ส่วนอันอื่น ๆ มีอาจที่จะทำให้บุหรีติดตั้งนั้นก็หาไม่ได้ คงเป็นไฟทั้งหมดหรือปริมาณทั้งหมดนั้นเองที่ทำให้บุหรีติดขึ้นได้

ฉะนั้น ท่านอาจารย์ภายหลังจึงได้เอาจิตปัตตปสาทรูป ๔๙ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยของปัญจวิญญานธาตุจิตอุปบาท

สำหรับพระบาลีข้อที่ ๑๑ นั้น

ยัม รูป นิสสัย มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ วตตนติ เป็นต้น ที่แสดงถึงวัดอุปเรชาตนิสสัยะและวัดถารัมมณปุเรชาตนิสสัยะนี้ องค์ธรรมมีอยู่ ๒ นัย คือ

ตามนัยท่านโบราณจารย์กล่าวว่า

- ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย จิตที่เกิดหลังๆ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน

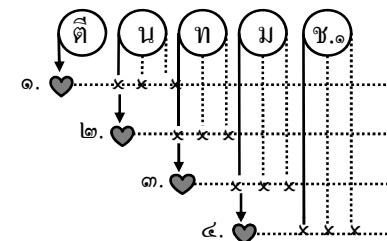
ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลังกล่าวว่า

- จิตปัตตทหัยวัดรูป ๔๙ นั้นแหละ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย จิตที่เกิดหลังๆ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน

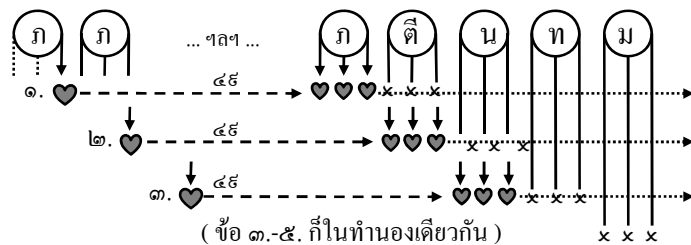
ดังนั้น ในขณะที่มีมโนทวารวิถีจิตเกิด ความเป็นไปแห่ง **ปัจจัยและปัจจัยุปัน** ตามนัยทั้งสอง จะมีความต่างกัน คือ

ท่านโบราณจารย์ทนายเอา

- ๑) ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทกขณะของอดีตภวังค์ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย ภวังคจลนะ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน,
- ๒) ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทกขณะของภวังคจลนะ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย ภวังคุปัจเจทะ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน,
- ๓) ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทกขณะของภวังคุปัจเจทะ เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย มโนทวาราวชขันจิต เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน,
- ๔) ทหัยวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับอุปปาทกขณะของมโนทวาราวชขันจิต เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย ชวันจิตดวงที่หนึ่ง เป็นวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยุปัน,

- ๑) ทหัยวัตตุรูปที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ ก่อนอดีตภวังค์ ๔๙ รูปที่กำลังตั้งอยู่เป็นฐิติปัตตะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
อดีตภวังค์ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน คืออาศัยทหัยวัตตุ ๔๙ เหล่านี้เกิด,
- ๒) ทหัยวัตตุรูปที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ ก่อนภวังคจลนะ ๔๙ รูปที่กำลังตั้งอยู่เป็นฐิติปัตตะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
ภวังคจลนะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน คืออาศัยทหัยวัตตุ ๔๙ เหล่านี้เกิด,
- ๓) ทหัยวัตตุรูปที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ ก่อนภวังคุปัจเฉทะ ๔๙ รูปที่กำลังตั้งอยู่เป็นฐิติปัตตะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
ภวังคุปัจเฉทะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน คืออาศัยทหัยวัตตุ ๔๙ เหล่านี้เกิด,
- ๔) ทหัยวัตตุรูปที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ ก่อนมโนทวาราวชขันจิต ๔๙ รูปที่กำลังตั้งอยู่เป็นฐิติปัตตะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
มโนทวาราวชขันจิต เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน คืออาศัยทหัยวัตตุ ๔๙ เหล่านี้เกิด,
- ๕) ทหัยวัตตุรูปที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ ก่อนขวนจิตดวงที่หนึ่ง ๔๙ รูปที่กำลังตั้งอยู่เป็นฐิติปัตตะ เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
ขวนะดวงที่หนึ่ง เป็นวัตตุปุเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบันคืออาศัยทหัยวัตตุ ๔๙ เหล่านี้เกิด ดังนั้นเรื่อยๆ ไป

- ตามมติของท่านประธานจารย์นั้น เกิดขึ้นตั้งอยู่ติดต่อกันเป็นแถว ซึ่งเป็นการผิดจากสภาวะ
- ส่วนมติท่านอาจารย์ภายหลังนั้น เกิดขึ้นตั้งอยู่เป็นกลุ่มๆ เหมือนกันกับดวงไฟหลายทึ้นหลายแสงกลาป หรือ หลายทึ้นหลายแสงปรมาณ ดังที่อุปมาไว้ข้างต้นนี้

วิมฺยุณณธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (- อรูปวิปากจิต ๔) เป็นปัจจุပ္ปันแล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๕ คือ วัตถุประสาทนิสสยะ วัตถุประสาทะ วัตถุประสาทวิปยุตตะ
วัตถุประสาทัตถิ วัตถุประสาทอวิคตะ

ปัญจวิญญานธาตุ คือ ทวปัญจวิญญานฉจิต ๑๐ สัฟพ.๗ ดวงที่ประกอบ เป็นปัจจุขันธ์แล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๖ คือ วัตถุประสาทนิสสยะ วัตถุประสาทะ ปุเรชาตินทริยะ
วัตถุประสาทวิปปยตตะ วัตถุประสาทัตตติ วัตถุประสาทอวิคตะ

หมายเหตุ:- อ้างอิงนิสสัยปกิณณกมฺภนา (วัดสุปัฏเรชาตนิสสัย) หน้า ๔๓๗

ข้อ	ปัจจัย → ปัจจัยอุปบัน	ถ.๕	ปุ.๑	รวม
๑.	ถ้าในระหว่าง วัดถुरूป ๖ (กก.ตย.) → วิญญูณณธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรูปวิ.๔) (ลล.)	๕	-	๕
๒.	ถ้าในระหว่าง ปัญจวิตถุ (กก.ตย.) → ปัญจวิญญูณณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ที่ประกอบ (ลล.)	๕	๑	๖

หมายเหตุ - วัดตูป ๖ = จักขุ โสตะ ฆานะ จิวหา กายะ ทหะ
- วัดตูป ๕ = จักขุ โสตะ ฆานะ จิวหา กายะ

สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ในวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย (น. ๑๔๖)

ในนิสสัยปัจจัยพุทธเทศนี้ วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ในบรรดาปัญจวัตถุทั้ง ๓ ชนิด มีมันทาญกปัญจวัตถุ เป็นต้นนั้น มัชฌิมาญกปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภววิงค์ตวแรกก็ดี,
 - ททัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี,
 - ททัยวัตถุที่เกิดขึ้นโดยอนุমানเอาว่า ในขณะจิตตวหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติก็ดี,
 - วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาลก็ดี เป็น **วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย** (ตามนัยของท่านโบราณจารย์)
- หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิตปัตตะของตน มีจำนวน ๔๙ เป็น **วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย** (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)

- วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ ดวง มี จักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในปัญจโวการภูมิโดยแน่นนอน และไม่แน่นนอน เป็น **วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน**
- มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภมุสจิต ๘ โมหมุสจิต ๒ มโนทวาราวังชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรยจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ โลกุตตรจิต ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปในจิตโวการภูมิ โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอนก็ดี,
- ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบก็ดี,
- รูปทั้งหมด มี จิตตขรูป เป็นต้น กิติ เป็น **วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยนิค**

คำอธิบาย ในวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบันและปัจจัยนิค นี้ มีอย่างละ ๒ คือ แน่นนอนและไม่แน่นนอน (น.๑๔๗)

วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน

- แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โส.มรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวาร.๑)
- ไม่แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (- อรูปวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (- อัปมัณญา)

วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยนิค

- แน่นนอน ได้แก่ อรูปวิ.๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
- ไม่แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (- อรูปวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (- อัปมัณญา) ที่เป็นปัจจัยยุบันไม่แน่นนอน นั้นเอง

ตาราง แสดงองค์ธรรมในสรุปเนื้อหาความ ๓ ประการของวัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย

วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัย	วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยยุบัน	วัดอุปเรชาตนิสสัยปัจจัยนิค
○ ในบรรดา ปัญจวัตถุ ทั้ง ๓ ชนิดมี มันทาญกปัญจวัตถุ เป็นต้นนั้น มัชฌิมาญกปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภววิงค์ตวแรกก็ดี, ○ ททัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี, ○ ททัยวัตถุ ที่เกิดขึ้น โดยอนุมานว่า ในขณะจิตตวหนึ่งก่อนหน้าจะออกจาก นิโรธสมาบัติก็ดี, ○ วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปใน มรณาสันนกาล กิติ (ตามนัยของท่านโบราณจารย์) ○ หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึง ฐิตปัตตะ ของตนมีจำนวน ๔๙ (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)	○ วิญญาณธาตุ ๗ คือจิต ๘๕ดวง มีจักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ใน ปัญจโวการภูมิ โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอน	○ มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๑๒ โลก.๗ เจ.๔๖ ที่ประกอบ (- โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปใน จตโวการภูมิ โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอนก็ดี, ○ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจ.๓๕ ที่ประกอบก็ดี, ○ รูปทั้งหมดมีจิตตขรูป เป็นต้นกิติ
	แน่นนอน จิต ๔๓ ดวง คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โสตาปัตติมรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวาร.๑)	แน่นนอน จิต ๔ ดวง คือ อรูปวิปากจิต ๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
	ไม่แน่นนอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โสตา. ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)	ไม่แน่นนอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โสตา.ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)

หมายเหตุ - จิตที่เป็นปัจจัยนิคทั้งหมด = ๘๙ - ๔๓ (แน่นนอนของปัจจัยยุบัน) = ๔๖ ดวง
แบ่งเป็น แน่นนอน ๔ ดวง และไม่แน่นนอน ๔๒ ดวง

ก.) อพยากตบท

- อพยากตปทาวสาน ใน อพยากตบท (อฬ - อฬ)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพยากตธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี (น.๑๘๐)

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตฺวบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อ.โย { ๑. วัตถุนิรูป ๖ คือ
๑. มัชฌิมาชฺฌกุปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก,
๒. ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น,
๓. ทหัยวัตถุ ที่อนุมานเอาว่าเกิดพร้อมกันกับจิตดวงหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ,
๔. และวัตถุนิรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล

อ.ทล้ง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมได้แก่ วัตถุนิรูป ๖ ที่เป็นฐิติปัตตะ ๔๙

อพยากตสฺส ธมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่

วิญญานธาดิจิตตูปบาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปบาท ๓๒ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น

กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ มี ปัญจทวารวชิณจิต เป็นต้น (- อรูปวิปากจิต ๔)

วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๖ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ วตฺตปุเรชาตนะ ปุเรชาตนิทริยะ

วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ วตฺตปุเรชาตตติ วตฺตปุเรชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจัยปัณ ในบท อพยากโต อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มัคควิถี ผลสมุบัติวิถี นิโรธสมุบัติวิถี

- กุสลปทาวสาน ใน อพยากตบท (อฬ - ก)

(น.๒๑๒)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม กุสลสฺส ธมมสฺส วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตฺวบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อ.โย { ๒. ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีไวภวภูมิมโนทวารวชิณะ เป็นต้น
๔. และ ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล
อ.ทล้ง ๑. หรือ ฐิติปัตตทหัยวัตถุ ๔๙

กุสลสฺส ธมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่ กุศลจิตตูปบาท ๒๑

วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ วตฺตปุเรชาตนะ

วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ วตฺตปุเรชาตตติ วตฺตปุเรชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจัยปัณ ในบท อพยากโต กุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ พระอริยบุคคล ๗ (-อรพ.) ตามสมควร

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มรรควิถี

- อกุลสฬทวารสำน ใน อพฺยาคตบถ (อัพ - อกุ)

วิธีพระบาลี **อพฺยาคโต ฌมโม อกุลสฬสฺส ฌมมสฺส วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.**
อพฺยาคตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุลศัลธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพฺยาคโต ฌมโม เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ. ได้แก่
อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มีโฏฐัพพณะ มโนทวาราวชฺชนะ เป็นต้น
 ๔. และ ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล
อ.ทล้ง ๑. หรือ จีตติปัตตททัยวตฺต ๔๙

อกุลสฬสฺส ฌมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปับน อ.ธ.ได้แก่ อกุลศัลจิตตูปบาท ๑๒

วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัยเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ
วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ วตฺตปุเรชาตนะ
วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ วตฺตปุเรชาตตถิ วตฺตปุเรชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจัยปับน ในบท อพฺยาคโต อกุลสฬสฺส นี้
ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล
ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญฺจโวการภูมิ
ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญฺจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

▣ **แสดงการหาอำนาจปัจจัย ใน ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง วตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย**

๐ : ๐ : ๓	ปัจจัย → ปัจจัยปับน	ญ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑. อัพ-อัพ	อ.โบ { วตฺตรูป ๖ คือ ๑. มัชฌิมายุกปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตวาทังคตวทแรก, ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น, ๓. ททัยวตฺต ที่อนุমানเอาว่าเกิดพร้อมกันกับจิตตวทหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ, ๔. และวตฺตรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง อ.ธ.ได้แก่ วตฺตรูป ๖ ที่เป็นจีตติปัตตะ ๔๙ → วิญญานธาตุจิตตูปบาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปบาท ๓๒ มีปฐมวาทังค เป็นต้น กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ มีปัญฺจทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น (-อรุปรวิ.๔)	๕'	๑	๖
๒. อัพ-กุ				
อ.โบ {	๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มี โฏฐัพพณจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจีตติปัตตททัยวตฺต ๔๙ → กุศัลจิตตูปบาท ๒๑	๕'	-	๕'
๓. อัพ-อกุ	๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มี โฏฐัพพณจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุติจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจีตติปัตตททัยวตฺต ๔๙ → อกุลศัลจิตตูปบาท ๑๒			

☐ **สูตรสังขยวาระ (น.๒๘๓)**

ก. อกุลลาพยากตบ (น.๒๘๒)

- อกุลสพทวารสาน ใน อกุลลาพยากตบ (อกุลัพ - อกุล)

วิธีพระบาลี อกุลโล จ อพยากโต จ ธมฺมา อกุลลสฺส ธมฺมสฺส

สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

อกุลลธรรม และอพยากตธรรม เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่อกุลลธรรม
ด้วยอำนาจสหชาตนิสฺสยะ และวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อกุลโล จ อพยากโต จ ธมฺมา เป็นกัตตบุท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย องค์ธรรมได้แก่

อกุลลนามขันธ ๑-๓-๒ คือ อกุลลจิตตูปาท ๑๒ และหทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ
มีวิภูฏัพพนจิต มโนทวารารวขันจิต เป็นต้น หรือจิตต์ปัตตหทัยวัตถุ

อกุลลสฺส ธมฺมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปัน องค์ธรรมได้แก่

อกุลลนามขันธ ๓-๑-๒ คือ อกุลลจิตตูปาท ๑๒

สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺจเยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งสหชาตนิสฺสยะเป็นพิเศษ

ในระหว่างนามขันธด้วยกัน และอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตนิสฺสยะเป็นพิเศษ ในระหว่างหทัยวัตถุกับ
นามขันธ ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๖ หรือ ๓* ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

สหชาตนิสฺสยะ วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ สหชาตัตติ วตฺตปุเรชาตัตติ

สหชาตอวิคตะ วตฺตปุเรชาตอวิคตะ เหล่านี้

(*๓ ปัจจัย คือ สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ สหชาตัตติวตฺตปุเรชาตัตติ และสหชาตอวิคตวตฺตปุเรชาตอวิคตะ)

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตะ

ความเป็นสหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจัยุปัน ในบท **อกุลลาพยากโต อกุลลสฺส** นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี

สรุปจำนวนสัทธบทในนิสสกปัจจัย คือ สหชาตนิสฺสยะ และวตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ แห่งปัญหาวาระดังกล่าว
แล้วนั้น มี ๒ ประเภท ด้วยกันคือ

๑.) กุลลาพยากโต กุลลสฺส สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

๒.) อกุลลาพยากโต อกุลลสฺส สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.

☐ **สหชาตนิสฺสยะ และวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัยสภาคะ (น.๒๘๓)**

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันได้กับ สหชาตนิสฺสยวตฺตปุเรชาตนิสฺสยปัจจัย ดังกล่าวแล้ว มี ๔ หรือ ๒* ปัจจัย คือ

สหชาตัตติ วตฺตปุเรชาตัตติ สหชาตอวิคตะ วตฺตปุเรชาตอวิคตะ

หมายเหตุ: *๒ ปัจจัยนั้น คือ สหชาตัตติวตฺตปุเรชาตัตติ และสหชาตอวิคตวตฺตปุเรชาตอวิคตะ

☐ **วณัตตะและคำอธิบายในนิสสยปัจจัย**

วณัตตะ

นิสฺสยนติ เอตถาติ = นิสฺสโย.

ปัจจัยุปันธรรมทั้งหลายย่อมอาศัยในสภาวะธรรมนี้ ฉะนั้น สภาวะธรรมนี้จึงชื่อว่า **นิสฺสยะ**

คือ เป็นที่อาศัยแห่งปัจจัยุปันธรรมทั้งหลาย.

อธิฏฐานาการวเสน วา นิสฺสยการวเสน วา ปจฺจยุปฺพนธฺเมติ สียเต นิสฺสียเตติ = นิสฺสโย.

ธรรมที่เป็นปัจจัยุปันธรรมทั้งหลายอาศัยโดยอาการตั้งมั่น หรือโดยอาการอิงอาศัย

ชื่อว่า **นิสฺสยะ.**

อธิฏฐานาการวเสน นิสฺสยการวเสน จ อุปการโก ธมฺโม = นิสฺสยปจฺจโย.

ธรรมที่ช่วยอุดหนุนโดยอาการตั้งมั่นประการหนึ่ง โดยอาการอิงอาศัยประการหนึ่ง

ชื่อว่า **นิสฺสยปัจจัย.**

□ คำอธิบาย และข้ออุปมาในนิสสัยปัจจัย

ใน **นิสสัยปัจจัย** นี้ คำว่า **นิสสัยะ** นั้นแปลว่า เป็นที่อาศัย หมายความว่าปัจจัยปบันธรรมนั้นอาศัยอยู่ในปัจจัยธรรม ฉะนั้น ปัจจัยธรรมนี้จึงได้ชื่อว่าเป็นนิสสัยะ คือมีอำนาจช่วยอุดหนุน โดยเป็น ที่อาศัยแห่งปัจจัยปบันธรรมทั้งหลาย และการช่วยอุดหนุนโดยเป็นที่อาศัยนี้มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑.) **อธิฏฐานการ** เป็นที่อาศัยโดยการตั้งมั่น หมายความว่า

ปัจจัยธรรมนั้นช่วยอุดหนุนให้ปัจจัยปบันธรรม เข้าไปอาศัยเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่ของตนๆ ได้ อุปมาเหมือนพื้นแผ่นดินย่อมเป็นที่อาศัยของต้นไม้ทั้งปวงให้เกิดขึ้นฉันใด ธรรมที่เป็นนิสสัยปัจจัยในข้ออธิฏฐานการนี้ได้แก่ วัตถุ ๖ มีจักขุวัตถุ เป็นต้นและปถวิธาตุคือวัตถุ ๖ นั้นเป็นปัจจัยช่วยอุดหนุนแก่จิต และเจตสิกทั้งหลายโดยการตั้งมั่น กล่าวคือ ในปัญจโวการภูมินั้นนามธรรมทั้งหลายอันได้แก่จิตและเจตสิก เมื่อขณะที่จะเกิดขึ้นนั้น ต้องมีที่อาศัยเกิดจึงจะเกิดขึ้นได้ จะเกิดขึ้นมาลอยๆ โดยไม่มีที่เข้าไปตั้งอาศัยเกิดนั้น เป็นไปไม่ได้ เช่น เมื่อขณะเกิดการเห็นขึ้น หมายความว่า จักขุทวารวิถิจิตทำหน้าที่ในการเห็นซึ่งรูปารมณีนัย และในการที่จักขุทวารวิถิจิตทำหน้าที่ในการเห็นนี้ ก็ต้องอาศัยจักขุประสาทอันเป็นวัตถุรูปที่ตั้งมั่น จึงจะทำให้การเห็นนั้นเกิดขึ้นได้ในทวารอื่นๆ ก็เช่นเดียวกัน คือต้องอาศัยวัตถุรูปเป็นที่อาศัยเกิดเสมอไป ฉะนั้น ในปัญจโวการภูมิ วัตถุรูป ๖ นี้ จึงเป็นหลักอาศัยแก่นามธรรมทั้งหลายที่จะเกิดขึ้น

ส่วน **ปถวิธาตุ** ก็เป็นที่อาศัยโดยการตั้งมั่นของ อาโป, เตโช, วาโย และอุปาหารูป ถ้าไม่มีปถวิธาตุเป็นหลักแล้ว รูปเหล่านั้นก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้นและทำหน้าที่ของตนๆ ได้เช่นเดียวกัน ฉะนั้นปถวิธาตุจึงได้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยโดยอาการตั้งมั่นแก่รูปที่เหลือทั้งหลาย เมื่อเปรียบเทียบกับข้ออุปมาแล้ว

- วัตถุรูป ๖ กิติ ปถวิธาตุกิติ เปรียบได้กับพื้นแผ่นดิน
- จิต, เจตสิก, อาโป, เตโช, วาโย และอุปาหารูป เปรียบได้กับต้นไม้ต่างๆ

๒.) **นิสสัยการ** เป็นที่อาศัยโดยอาการอิงอาศัย หมายความว่า

ปัจจัยธรรมนั้นช่วยอุดหนุนให้เป็นที่อาศัยแก่ปัจจัยปบันธรรมโดยอาการอิงอาศัย อุปมา เหมือนผืนผ้าเป็นที่อาศัยแก่ภาพวาดเขียน ฉนใด ธรรมที่เป็นนิสสัยปัจจัยในข้อนิสสัยการนี้ได้แก่ นามขันธ์ ๔ และอาโป, เตโช, วาโย คือนามขันธ์ทั้ง ๔ นั้นต่างก็เป็นที่อาศัยซึ่งกันและกัน ผลัดกันเป็นที่อาศัยและผู้อาศัยซึ่งกันและกันเช่นนี้ จึงได้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยโดยอาการอิงอาศัยกัน ที่เรียกว่า นิสสัยการ

ส่วน อาโป, เตโช, วาโย ธาตุทั้ง ๓ นี้ ต่างก็ช่วยอุดหนุนเป็นที่อาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งเป็นที่อาศัยแก่ปถวิธาตุ และอุปาหารูปด้วย เช่น

อาโปธาตุ เป็นที่อาศัยแก่ ปถวิ เตโช วาโย และอุปาหารูป

เตโชธาตุ เป็นที่อาศัยแก่ ปถวิ อาโป วาโย และอุปาหารูป

วาโยธาตุ เป็นที่อาศัยแก่ ปถวิ เตโช และอุปาหารูป ดังนี้

การเป็นที่อาศัยซึ่งกันและกันของรูปธรรมนี้ ได้ชื่อว่าเป็นที่อาศัยโดยอาการอิงอาศัยกัน

ที่เรียกว่า นิสสัยการ เมื่อเปรียบเทียบกับอุปมาในข้อนี้แล้ว

- นามขันธ์ ๔ และอาโป เตโช วาโย เปรียบได้กับผืนผ้า
- ปถวิและอุปาหารูป เปรียบได้กับภาพวาดเขียน

การเป็นที่อาศัยของ อธิฏฐานการ นั้นเป็นได้ เฉพาะในปัญจโวการภูมิ

ส่วนนิสสัยการ นั้นเป็นได้ทั้ง ปัญจโวการภูมิและจุตโวการภูมิ

และในปัญจโวการภูมินั้น เมื่อเป็นวัตถุปุระชาตนิสสัยปัจจัยแล้ว ต้องเป็นทั้งสองอย่าง คือเป็น อธิฏฐานการก่อนแล้ว จึงเป็นนิสสัยการ

ส่วนในจุตโวการภูมิเป็นได้เฉพาะ นิสสัยการ ฝ่ายนามธรรมแต่อย่างเดียวนั้น

๒) วัตถุประสงค์ปัจจัย (น.๙๓)

(พระบาลีข้อ ๑ - ๕, ๑๒, ๑๓ ของ ปุเรชาตปัจจัยนิทเทส)

อาร์มบาท

ปัจจุยทุเทส โย ยาทีโส ปจโย ปุเรชาตปัจจโยติ ภควตา อุททิฏฺโง, โส ตาทีโส ปจโย ปจฺยนิทเทส,

- ๑) จกฺขายตนํ จกฺขวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๒) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๓) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๔) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๕) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

๑๒) ยํ รูปํ นิสฺสํสา ย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนฺติ ตํ รูปํ มโนชาตฺยา

ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

๑๓) (ยํ รูปํ นิสฺสํสา ย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนฺติ ตํ รูปํ มโนชาตฺยา)

มโนวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ กิณฺณิ กาเล ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย

กิณฺณิ กาเล น ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโยติ ภควตา นิททิฏฺโง.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุยทุเทสว่า ปุเรชาตปัจจโย

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจยนิทเทสว่า

- ๑) จกฺขายตนํ จกฺขวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๒) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๓) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๔) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.
 ๕) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

๑๒) ยํ รูปํ นิสฺสํสา ย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนฺติ ตํ รูปํ มโนชาตฺยา

ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

๑๓) (ยํ รูปํ นิสฺสํสา ย มโนชาตฺ จ มโนวิญญานชาตฺ จ วตฺตุนฺติ ตํ รูปํ)

มโนวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

กิณฺณิ กาเล ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย กิณฺณิ กาเล น ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

๑) ๑) จกฺขายตนํ ๓) จกฺขวิญญานชาตฺยา ๔) ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

๕) ปุเรชาตปัจจเยน ๒) ปจฺจโย.

๑) มัจฺฉิมายุกจกฺขายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังก์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจกฺขายตนะ ๔๙

๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่จกฺขวิญญานชาตฺ

๔) และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจกฺขวิญญานชาตฺ

๕) ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์ปัจจัย.

๒) โสตายตนํ โสตวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฉิมายุกโสตายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังก์ดวงแรก หรือฐิติปัตตโสตายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่โสตวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับโสตวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์ปัจจัย.

๓) มานายตนํ มานวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฉิมายุกมานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังก์ดวงแรก หรือฐิติปัตตมานายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มานวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับมานวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์ปัจจัย.

๔) จิวฺหายตนํ จิวฺหาวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฉิมายุกจิวฺหานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังก์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจิวฺหายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่จิวฺหาวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจิวฺหาวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์ปัจจัย.

๕) กายายตนํ กายวิญญานชาตฺยา ตํสฺมปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปัจจเยน ปจฺจโย.

มัจฺฉิมายุกกายานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังก์ดวงแรก หรือฐิติปัตตกายายตนะ ๔๙

เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่กายวิญญานชาตฺ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับกายวิญญานชาตฺ ด้วยอำนาจวัตถุประสงค์ปัจจัย.

๑๒) ยี่ รูป นิสสัย มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ วตฺตุนติ

คํ รูป มโนธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย

มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) เจ.๕๒ อาศัยทหัตถัตถุเตเกิดขึ้น
ทหัตถัตถุนั้นเป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ อัญญุสมาณเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบกับมโนธาตุ
ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย

๑๓) (ยี่ รูป นิสสัย มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ วตฺตุนติ คํ รูป)

มโนวิญญาณธาตุยา ตํสมฺปยุตฺตกานณฺจ ธมฺมานํ

กิญฺจิก กาเล ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย กิญฺจิก กาเล น ปุเรชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

- ใน ปวัตติกาล มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔)
อาศัยทหัตถัตถุเตเกิดขึ้น ทหัตถัตถุนั้น เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๗๒
เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย
- สำหรับในปฏิสนธิกาล นั้น ทหัตถัตถุนั้น เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่ปฏิสนธิวิญญาณจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบกับปฏิสนธิวิญญาณ (-อรุปปฏิสนธิวิญญาณ)
ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัย ไม่ได้

จากพระบาลีและองค์ธรรมข้อที่ ๑๓ หากจะแสดงองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยสามารถแสดงได้ ดังนี้

ถ้าเป็นวัตถุปุเรชาตปัจจัย

- ปัจจุปันทหัตถัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ
(พระบาลี ข้อที่ ๑๓ ไม่แสดง ปัญจัตถุ และมโนธาตุ ๓ เพราะมีแสดงก่อนหน้านี้แล้ว)

ถ้าเป็นอารมณ์มณปุเรชาตปัจจัย

- นิปผันนรูป เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๔๓ เจตสิก ๕๐ (-อัปมัญญา)
(พระบาลี ข้อที่ ๑๓ ไม่แสดง ทวิปัญจวิญาณจิต ๑๐ และมโนธาตุ ๓ เพราะมีแสดงก่อนหน้านี้แล้ว)

จากพระบาลีข้อ ๑๓ ท่านแสดงองค์ธรรมร่วมกันระหว่าง วัตถุปุเรชาตปัจจัย และวัดถารมณปุเรชาตปัจจัย

หากจะแสดงองค์ธรรมตามหนังสือหลักสูตรสามารถแสดงได้ ดังนี้

- ใน ปวัตติกาล ทหัตถัตถุนั้นเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒
ที่ประกอบกับมโนวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัดถารมณปุเรชาตปัจจัย
- สำหรับใน ปฏิสนธิกาล นั้น ทหัตถัตถุนั้นเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ปฏิสนธิวิญญาณจิต ๑๕
เจตสิก ๓๕ ที่ประกอบกับปฏิสนธิวิญญาณจิต (-อรุปปฏิสนธิวิญญาณจิต)
ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตปัจจัยและวัดถารมณปุเรชาตปัจจัย ไม่ได้

๑๔) แสดงการทำอำนาจปัจจัย ในวัตถุปุเรชาตปัจจัย

บาลี	ปัจจัย → ปัจจุปัน	ถ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑	จักขุวัตถุ → จักขุวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๒	โสตวัตถุ → โสตวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๓	ฆานวัตถุ → ฆานวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๔	ชีวหาวัตถุ → ชิวหาวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๕	กายวัตถุ → กายวิญญาณจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๑๒	๑๒.๑ ทหัตถัตถุที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป → มโนธาตุ ๓ อัญญุสมาณเจตสิก ๑๐ ○ จำแนกได้ ดังนี้ ตามนัยท่านโบราณจารย์ : ทหัตถัตถุที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ → จิตที่เกิดขึ้น คือมโนธาตุ ๓ อัญญุสมาณเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบ ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลัง : ฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป ๔๔ → จิตที่เกิดขึ้น คือมโนธาตุ ๓ อัญญุสมาณเจตสิก ๑๐ ที่ประกอบ ๑๒.๒ ทหัตถัตถุรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจาก จุดจิตขึ้นไปก็ดี หรือฐิตีปัตตทหัตถัตถุรูป → *จิตอุปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไป (มโนธาตุ ๓ อัญญ.๑๐) (ตามนัยท่านโบราณจารย์ และท่านอาจารย์ภายหลัง)	๕	-	๕

พระบาลีข้อที่ ๒ โสตายตนํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมาชุกโคตปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ จิตฺตปตฺโตปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

โสตวิญญานชาตยา ตัมปิยตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้ถึงปัจจุปปันธรรม

คือ โสตร์วิมฺภานจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

ปุระชาตปจฺเจเนน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปูเรชาตะ วัดถูปูเรชาตนิสสัยะ ปูเรชาตินทรียะ

วัดถูปเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปเรชาตัตถิ วัดถูปเรชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปเรชาตะอย่างเดียวก่อนหน้านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยบนันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๓ พานายตน์ - เป็นกัตตบพ แสดงให้ถึงปัจจุธรรม

คือ มีขีมิยาบุกมานปล้ำท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ จิตีปัตตมานปล้ำท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

มานวิญญานธาตุชา ต่อมายุคตถกานญจ ธมมานัน - เป็นสัมปทานนบท แสดงให้ถึงปัจจุยป็นธรรม

คือ จำนวนวิญญานจิต ๒ สัมผัสจิตตสภารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

บุรุษชาติปัจจุเณน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปเรขาคะ วัดถูปเรขาคานิสร้อยะ ปเรขาคินทรียะ

วัดถูปเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปเรชาตัตถิ วัดถูปเรชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปเรชาตะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยบนันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๔ จิวหายตน์ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมาขุททกปิฎก (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ จีตติปัตตขุททกปิฎก ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

ชีววิทยานานาชาติฯ ต่สมปยุตตภานภจ ธมมานัน - เป็นสัสมปทานบท แล่ตงใหรั้ถึงปจัจยปันธรรม

คือ จีวรวิญญานจิต ๒ สัมผัสจิตตสภารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

ปราชดาตปจุยเนน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปูเรชาตะ วัดถูปูเรชาตนิสสัยะ ปูเรชาตินทรียะ

วัดถูปเรชาตวิปยตตะ วัดถูปเรชาตตถิ วัดถูปเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุประจักษ์อย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๕ กายาตนํ - เป็นกัตตบพ แสดงให้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมาขุททกปาฐ (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ จีตติปัตตกปาฐ ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

กายวิภาณชาติทยา ตัสมปยตตทานญจ ธมมานัน - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม

คือ ภายวิมฺวณณจิต ๒ สัมผัสจิตตสํชาเรนเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

ปูเรชาตปจฺเจเนน - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถปเรชาตะ วัดถปเรชาตนิสสัยะ ปเรชาตินทริยะ

วัดถูปเร่ชาตวิปยตตะ วัดถูปเร่ชาตัตถิ วัดถูปเร่ชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัตถุประจักษ์อย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๒ ยัม รูป - เป็นอนิยมกัมมบท บทที่ยังมิได้บ่งลงไปว่าเป็นรูปชนิดไหน

เพียงแต่ให้ทราบว่าเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ปัจจัยูปันธรรโดยฐานะเป็นผู้อาศัยเกิด แต่อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาได้จากกัตตบท คือ มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ ที่เป็นผู้อาศัยเกิด ฟังทราบได้ว่า **ยัม รูป** นี้ ก็คือ **ทหัตถัตถรูป** นั่นเอง ได้แก่ ทหัตถัตถรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ ฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

นิสสัย - เป็นกิริยาวิเสสนบท แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยูปันธรรว่ามีการอาศัยเกิด

มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ - เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงธรรมที่อาศัยทหัตถัตถุเกิดขึ้น เป็นมโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ

วตุนติ - เป็นอาชยาดกิริยาบท กัตตวจก แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยูปันธรร

ตัม รูป - เป็นนิยมกัตตบท บทที่บ่งถึงปัจจัยธรรมโดยแน่ชัด ตามที่ได้แสดงไว้ว่า **ยัม รูป** ที่เป็นอนิยมกัมมบทนั่นเอง อ.ธ. ได้แก่ ทหัตถัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น หรือฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙

มโนธาตุยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรร คือ มโนธาตุ ๓ อัญญุสमानเจตสิก ๑๐

ปุเรชาตปจฺเจเน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่า ในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ

๑. ถ้าทหัตถัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙ ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ ที่ในปัญจโวการภูมิก็ดี,
 - ๐ จำแนกได้ดังนี้
 - ตามนัยท่านโบราณจารย์กล่าวว่า ทหัตถัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ เป็นปัจจัยจิตที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัยูปัน
 - ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลังกล่าวว่า ฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙ เป็นปัจจัยจิตที่เกิดหลัง ๆ เป็นปัจจัยูปัน

๒. ทหัตถัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปก็ดี

หรือฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไป (มโนธาตุ ๓ อัญญุสमानเจตสิก ๑๐)

(ตามนัยท่านโบราณจารย์และท่านอาจารย์ภายหลัง)

ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะ ในขณะนั้นก็มี ๕ ปัจจัย คือ

วัดถูปุเรชาตะ วัดถูปุเรชาตนิสสัยะ วัดถูปุเรชาตวิปปยุตตะ วัดถูปุเรชาตัตถิ วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยูปันธรร โดยความปราศจากตัวตน.

พระบาลีข้อที่ ๑๓ ยัม รูป - เป็นอนิยมกัมมบท บทที่ยังมิได้บ่งลงไปว่าเป็นรูปชนิดไหน

เพียงแต่ให้ทราบว่าเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ปัจจัยูปันธรรโดยฐานะเป็นผู้อาศัยเกิด แต่อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาได้จากกัตตบท คือ มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ ที่เป็นผู้อาศัยเกิด ฟังทราบได้ว่า **ยัม รูป** นี้ ก็คือ **ทหัตถัตถรูป** นั่นเอง ได้แก่ ทหัตถัตถรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์) หรือ ฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

นิสสัย - เป็นกิริยาวิเสสนบท แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยูปันธรรว่ามีการอาศัยเกิด

มโนธาตุ จ มโนวิญญาณธาตุ จ - เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงธรรมที่อาศัยทหัตถัตถุเกิดขึ้น เป็นมโนธาตุ และมโนวิญญาณธาตุ

วตุนติ - เป็นอาชยาดกิริยาบท กัตตวจก แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยูปันธรร

ตัม รูป - เป็นนิยมกัตตบท บทที่บ่งถึงปัจจัยธรรมโดยแน่ชัด ตามที่ได้แสดงไว้ว่า **ยัม รูป** ที่เป็นอนิยมกัมมบทนั่นเอง อ.ธ. ได้แก่ ทหัตถัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น หรือฐิติปัตตทหัตถัตถรูป ๔๙

มโนวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุตตทานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรรคือ มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔)

กิญจิ กาเล ในบทนี้ **กิญจิ กาเล** - เป็นกาลธารบท แสดงให้รู้ถึง ปวัตติกาล คือ นับตั้งแต่ฐิติขณะของปฏิสนธิจิต เป็นต้น จนถึงจิตที่เกิดก่อนจุติจิต

กิญจิ กาเล ในบทนี้ **กิญจิ กาเล** - เป็นกาลธารบท แสดงให้รู้ถึง ปฏิสนธิกาล คือ นับตั้งแต่อุปปาตภังคะของปฏิสนธิจิตเท่านั้น

ปุเรชาตปัจจุเนน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่า ในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน ตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ

๑. ถ้า **ททัยัตถรูป** ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือฐิติปัตตททัยัตถรูป ๔๙ ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนวิญญาณธาตุ ๗๒ มีปฐมภวังค์เป็นต้น ที่ในปัญจโวการภูมิก็ดี, ๐ จำแนกได้ดังนี้

- ตามนัยท่านโบราณจารย์กล่าวว่า ททัยัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ เป็นปัจจัย จิตที่เกิดขึ้นเป็นปัจจุยุปบัน
- ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลังกล่าวว่า ฐิติปัตตททัยัตถรูป ๔๙ เป็นปัจจัย จิตที่เกิดขึ้น เป็นปัจจุยุปบัน

๒. ททัยัตถรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปที่ดี หรือฐิติปัตตททัยัตถรูป ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จุดจิตขึ้นไปที่ (มโนวิญญาณ ๗๒ เจ.๕๒) (ตามนัยท่านโบราณจารย์และท่านอาจารย์ภายหลัง) ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะ ในขณะนั้นมี ๕ ปัจจัย คือ

วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจุโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจุยุปบันธรรม โดยความปราศจากตัวตน.

หมายเหตุ:- แสดงภมฺนาให้สอดคล้องกับพระบาลี ปุเรชาตภมฺนา (วัตถุปุเรชาตะ) หน้า ๔๓๘

☐ **วัตถุปุเรชาตภมฺนา**

๑) ถ้าในระหว่าง **วัตถุปุ ๖** เป็นปัจจัย

วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๔๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปวิปากจิต ๔) เป็นปัจจุยุปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๕ คือ วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒) ถ้าในระหว่าง **ปัญจวัตถุ** เป็นปัจจัย

ปัญจวิญญาณธาตุ คือ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ ลัพพ.๗ ดวงที่ประกอบ เป็นปัจจุยุปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๖ คือ วัตถุปุเรชาตะ วัตถุปุเรชาตนิสสัยะ ปุเรชาตินทริยะ วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัตถุปุเรชาตะ อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

☐ **ตาราง แสดงวัตถุปุเรชาตภมฺนา**

ข้อ	ปัจจัย → ปัจจุยุปบัน	ถ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑.	ถ้าในระหว่าง วัตถุปุ ๖ (กก.ตย.) → วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๔๕ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปวิ.๔) (ลล.)	๕	-	๕
๒.	ถ้าในระหว่าง ปัญจวัตถุ (กก.ตย.) → ปัญจวิญญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ ลัพพ.๗ ที่ประกอบ (ลล.)	๕	๑	๖

☐ สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ในวัดอุปัชฌาย์

ในปุเรชาตปัจจุตลนี้ วัดอุปัชฌาย์สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ในบรรดาปัจจุตลทั้ง ๓ ชนิด มีมณฑายุกปัจจุตล เป็นต้นนั้น มัชฌิมายุกปัจจุตล คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภพครั้งแรกก็ดี,
 - ทหัยวัตถุที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี,
 - ทหัยวัตถุที่เกิดขึ้นโดยอนุমানเอาว่า ในขณะจิตตวหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติก็ดี,
 - วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตตวขึ้นไปในมรณาสันนกาลก็ดี เป็น **วัดอุปัชฌาย์** (ตามนัยของท่านโบราณจารย์)
- หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิติปัตตะของตน มีจำนวน ๔๙ เป็น **วัดอุปัชฌาย์** (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)

- วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ ดวง มี จักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในปัญจโวการภูมิโดยแน่นอน และไม่แน่นอน เป็น **วัดอุปัชฌาย์**

- มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภณจิต ๘ โมหณจิต ๒ มโนทวารวชขันจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาปริยัติจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ โลกุตตรจิต ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปในจิตโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอนก็ดี,
- ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๒๕ ที่ประกอบก็ดี,
- รูปทั้งหมด มี จิตตขรูป เป็นต้น กิติ เป็น **วัดอุปัชฌาย์**

คำอธิบาย ในวัดอุปัชฌาย์ปัจุบันและปัจจนิก นี้ มีอย่างละ ๒ คือ แน่นนอนและไม่แน่นอน (น.๑๕๒)

วัดอุปัชฌาย์ปัจุบัน

- แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โส.มรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวา.๑)
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา)

วัดอุปัชฌาย์ปัจจนิก

- แน่นนอน ได้แก่ อรูป.๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา) ที่เป็นปัจจุปัจุบันไม่แน่นอน นั้นเอง

☐ ตาราง แสดงองค์ธรรมในสรุปเนื้อหาความ ๓ ประการของวัดอุปัชฌาย์

วัดอุปัชฌาย์	วัดอุปัชฌาย์ปัจุบัน	วัดอุปัชฌาย์ปัจจนิก
○ ในบรรดา ปัจจุตล ทั้ง ๓ ชนิดมี มณฑายุกปัจจุตล เป็นต้นนั้น มัชฌิมายุกปัจจุตล คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภพครั้งแรกก็ดี, ○ ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี, ○ ทหัยวัตถุ ที่เกิดขึ้น โดยอนุมานว่า ในขณะจิตตวหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติก็ดี, ○ วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตตวขึ้นไปในมรณาสันนกาล กิติ (ตามนัยของท่านโบราณจารย์) ○ หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึง ฐิติปัตตะ ของตนมีจำนวน ๔๙ (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)	○ วิญญาณธาตุ ๗ คือจิต ๘๕ ดวง มีจักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ใน ปัญจโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอน	○ มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๑๒ โลก.๗ เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปใน จตโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอนก็ดี, ○ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจ.๓๕ ที่ประกอบก็ดี, ○ รูปทั้งหมดมีจิตตขรูป เป็นต้นกิติ
	แน่นนอน จิต ๔๓ ดวง คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โสตาปัตติมรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวา.๑)	แน่นนอน จิต ๔ ดวง คือ อรูปวิปากจิต ๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
	ไม่แน่นอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โสตา. ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)	ไม่แน่นอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิ.๔) โลก.๗ (-โสตา.ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)

หมายเหตุ - จิตที่เป็นปัจจนิกทั้งหมด = ๘๕ - ๔๓ (แน่นนอนของปัจจุปัจุบัน) = ๔๒ ดวง

แบ่งเป็น แน่นนอน ๔ ดวง และไม่แน่นอน ๔๒ ดวง

ก.) อพฺยาคตบถ

- อพฺยาคตปทาวสาน ใน อพฺยาคตบถ (อฬ - อฬ)

วิธีพระบาลี อพฺยาคโต ธมฺโม อพฺยาคตสฺส ธมฺมสฺส วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ปจฺจโย.

อพฺยาคตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพฺยาคตธรรม ด้วยอำนาจวตฺถุปฺเปหํปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี (น.๑๘๐)

อพฺยาคโต ธมฺโม เป็นกัตตบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อ.โบ { ๑. วัตรรูป ๖ คือ
 ๑. มัชฌิมาชฺฌกปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก,
 ๒. ทหัยวตฺถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น,
 ๓. ทหัยวตฺถุ ที่อนุমানเอาไว้ว่าเกิดพร้อมกันกับจิตดวงหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ,
 ๔. และวัตรรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล

อ.หลัง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมได้แก่ วัตรรูป ๖ ที่เป็นฐิติปัตตะ ๔๙

อพฺยาคตสฺส ธมฺมสฺส เป็นสัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่

วิญญานธาดจิตตูปาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปาท ๓๒ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น

กิริยาจิตตูปาท ๒๐ มี ปัญจทวารวรัณจิต เป็นต้น (-อรุปวิปากจิต ๔)

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺถุปฺเปหํปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๖ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๑. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๒. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๓. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๔. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๕. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๖. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๑. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๒. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๓. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๔. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๕. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๖. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน

ปจฺจโย เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจโย ปัจจัยปัณ ในบท อพฺยาคโต อพฺยาคตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มัคควิถี ผลสมุทฺติวิถี นิโรธสมาบัติวิถี

- กุสลปทาวสาน ใน อพฺยาคตบถ (อฬ - ก)

วิธีพระบาลี อพฺยาคโต ธมฺโม กุสลสฺส ธมฺมสฺส วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ปจฺจโย.

อพฺยาคตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุสลธรรม ด้วยอำนาจวตฺถุปฺเปหํปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพฺยาคโต ธมฺโม เป็นกัตตบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อ.โบ { ๒. ทหัยวตฺถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีวิภูฏัพพะ มโนทวารวรัณจิต เป็นต้น
 ๔. และ ทหัยวตฺถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล

อ.หลัง ๑. หรือ ฐิติปัตตทหัยวตฺถุ ๔๙

กุสลสฺส ธมฺมสฺส เป็นสัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่ กุศลจิตตูปาท ๒๑

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺถุปฺเปหํปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๑. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๒. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๓. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๔. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๕. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน

วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๑. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๒. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๓. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๔. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน ๕. วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจเยน

ปจฺจโย เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺถุปฺเปหํ ปจฺจโย ปัจจัยปัณ ในบท อพฺยาคโต กุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ พระอริยบุคคล ๗ (-อรณ.) ตามสมควร

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มรรควิถี

- อกุลสप्तทวารสำน ใน อพฺยากตบถ (อัพ - อกุ)

วิธีพระบาลี **อพฺยากโต ธมฺโม อกุลสฺสสฺส ธมฺมสฺส วตฺตปุเรชาตปจฺเจยน ปจฺจโย.**
อพฺยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อกุลสธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพฺยากโต ธมฺโม เป็นกัตตูปบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ. ได้แก่
อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มีวิภูฏัพพณะ มโนทวาราวชฺชนะ เป็นต้น
 ๔. และ ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล
อ.ทล้ง ๑. หรือ จิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙

อกุลสฺสสฺส ธมฺมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัจุบัน อ.ธ.ได้แก่ อกุลสจฺจิตตูปบาท ๑๒

วตฺตปุเรชาตปจฺเจยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตปัจจัยเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ
วตฺตปุเรชาตะ วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ
วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ วตฺตปุเรชาตตฺติ วตฺตปุเรชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตะ ปัจจัย ปัจจัยปัจุบัน ในบท อพฺยากโต อกุลสฺสสฺส นี้
ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล มรณาสันนกาล
ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญฺจโวการภูมิ
ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓
ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญฺจทวารวิธี กามชฺวนมโนทวารวิธี มรณาสันนวิธี

▢ แสดงการทหาอำนาจปัจจัย ใน ปัญฺจทวารวิธีทั้ง ๕ แห่ง วตฺตปุเรชาตปัจจัย

๐ : ๐ : ๓	ปัจจัย → ปัจจัยปัจุบัน	ฤ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑. อัพ-อัพ	อ.โบ { วตฺตรูป ๒ คือ ๑. มัชฌิมายุกปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตวาทังคตวทแรก, ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น, ๓. ททัยวตฺต ที่อนุমানเอาว่าเกิดพร้อมกันกับจิตตวทหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ, ๔. และวตฺตรูป ๒ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง อ.ธ.ได้แก่ วตฺตรูป ๒ ที่เป็นจิตฺตปตฺตะ ๔๙ → วิญญานธาตุจิตตูปบาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปบาท ๓๒ มีปฐมวาทังค เป็นต้น กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ มีปัญฺจทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น (-อรุปรวิ.๔)	๕	๑	๖
๒. อัพ-กุ	อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มี วิภูฏัพพณจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙ → กุศลจิตตูปบาท ๒๑	๕	-	๕
๓. อัพ-อกุ	อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทกอนา มี วิภูฏัพพณจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙ → อกุลสจฺจิตตูปบาท ๑๒	๕	-	๕

☐ สุธธสังขยวาระ

สรุปจำนวนสุทธบทแห่งวัตถุปุเรชาตปัจจุยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ประเภทด้วยกันคือ

๑.) อพฺยากตบ	๑.)	อพฺยากโต	อพฺยากตสฺส	วัตถุปุเรชาตปจฺเยน	ปจฺโย.
	๒.)	อพฺยากโต	กุสฺสสฺส	วัตถุปุเรชาตปจฺเยน	ปจฺโย.
	๓.)	อพฺยากโต	อกุสฺสสฺส	วัตถุปุเรชาตปจฺเยน	ปจฺโย.

☐ วัตถุปุเรชาตปัจจุยสภาคะ

ปัจจุยที่เป็นสภาคะกันไดกับวัตถุปุเรชาตปัจจุย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๕ ปัจจุยคือ

วัตถุปุเรชาตนิสฺสยะ ปุเรชาตินทริยะ

วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตะ วัตถุปุเรชาตตติ วัตถุปุเรชาตอวิคตะ

☐ วจนัตถะและคำอธิบายในปุเรชาตปัจจุย

วจนัตถะ

ปุเร ชายิตถาติ = ปุเรชาโต.

สภาวธรรมที่เกิดก่อนปัจจุยูปันธรรม ชื่อว่า ปุเรชาตะ

ปุเรชาโต จ โส ปจฺโย จาติ = ปุเรชาตปจฺโย.

ธรรมที่เกิดก่อนนั้นด้วย เป็นปัจจุยด้วย ชื่อว่า ปุเรชาตปัจจุย.

☐ คำอธิบาย ในปุเรชาตปัจจุย โดยสังเขป

ปุเรชาตปัจจุย นี้ หมายความว่า ปัจจุยธรรมนั้นเกิดก่อน แล้วช่วยอุดหนุนให้ปัจจุยูปันธรรมเกิดขึ้นทีหลัง และในการเกิดก่อนของปัจจุยธรรมนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วยังคงมีอยู่ ยังไม่ดับไป คือยังอยู่ในระหว่างลลิตปัตตะนั่นเอง ถ้าหากว่าเกิดก่อนแล้วดับไป ก็เป็นปัจจุยธรรมไม่ได้ และเป็นปุเรชาตปัจจุยไม่ได้

ปุเรชาตปัจจุย นี้ ได้แก่ รูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นก่อนและรูปธรรมนี้ยังไม่ดับไป คือยังอยู่ในระหว่างลลิตปัตตะ ย่อมเป็นปัจจุยแก่นามธรรม คือจิตและเจตสิกให้เกิดขึ้นเป็นปัจจุยูปันธรรมดังที่ได้อธิบายมาแล้ว

☐ อุปมาในปุเรชาตปัจจุย

อุปมาเหมือน พระอาทิตย์และพระจันทร์ ซึ่งเกิดมีขึ้นก่อนสัตว์ทั้งหมดในโลก และสัตว์โลกทั้งหลายนั้น ก็ได้อาศัยพระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นอยู่ตลอดมา โดยที่พระอาทิตย์และพระจันทร์ก็ยังคงมีอยู่ ฉะนั้นได้ พระอาทิตย์และพระจันทร์ ก็เปรียบได้กับปุเรชาตปัจจุย สัตว์โลกทั้งหลาย ก็เปรียบได้กับปุเรชาตปัจจุยูปัน

☐ ๓) ปุเรชาตินทรียปัจฉัย (น.๑๑๗)

(พระบาลีข้อ ๑ - ๕ ของ อินทรียปัจฉัยนิทเทส)

อารัมภบท

ปัจจุยทุเทส โย ยาทีโส ปจโย อินทรียปัจฉโยติ ภควตา อุททัญโจ, โส ตาทีโส ปจโย ปจยนิทเทส,

๑) จกขุนทรีย จกขวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๒) โสตินทรีย โสตวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๓) มานินทรีย มานวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๔) จิวทินทรีย จิวทวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๕) กายินทรีย กายวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโยติ
ภควตา นิททัญโจ.

ปัจฉัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุยทุเทสว่า อินทรียปัจฉโย

ปัจฉัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจฉัยนิทเทสว่า

๑) จกขุนทรีย จกขวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๒) โสตินทรีย โสตวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๓) มานินทรีย มานวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๔) จิวทินทรีย จิวทวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

๕) กายินทรีย กายวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณ ณจ ธมมานํ อินทรียปัจฉเยน ปจโย .

พระบาลีและคำแปล

๑) ๑) จกขุนทรีย ๓) จกขวิญญาณชาตยา ๔) ตัมมปุยุตตกาณณจ ธมมานํ

๕) อินทรียปัจฉเยน ๒) ปจโย.

๑) มัชฌิมาภูกักขุนทรีย (คือ จักขุปสาท ที่มีอายุเท่ากับบุรพารมณที่มากกระทบ ได้แก่ จักขุปสาท)
ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจักขุนทรีย ๔๙

๒) เป็นปัจฉัย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่จักขวิญญาณธาตุ

๔) และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขวิญญาณธาตุ

๕) ด้วยอำนาจปุเรชาตินทรียปัจฉัย.

๒) โสตินทรีย โสตวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณณจ ธมมานํ

อินทรียปัจฉเยน ปจโย.

มัชฌิมาภูกโสตินทรีย (คือ โสตปสาท ที่มีอายุเท่ากับสัททารมณที่มากกระทบ ได้แก่ โสตปสาท)
ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตโสตินทรีย ๔๙

เป็นปัจฉัยคือช่วยอุปการะ แก่โสตวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง
ที่ประกอบกับโสตวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทรียปัจฉัย.

๓) มานินทรีย มานวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณณจ ธมมานํ

อินทรียปัจฉเยน ปจโย.

มัชฌิมาภูกมานินทรีย (คือ มานปสาท ที่มีอายุเท่ากับคันธารมณที่มากกระทบ ได้แก่ มานปสาท)
ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตมานินทรีย ๔๙

เป็นปัจฉัยคือช่วยอุปการะ แก่มานวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง
ที่ประกอบกับมานวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทรียปัจฉัย.

๔) จิวทินทรีย จิวทวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณณจ ธมมานํ

อินทรียปัจฉเยน ปจโย.

มัชฌิมาภูกจิวทินทรีย (คือ จิวทปสาท ที่มีอายุเท่ากับบรหารมณที่มากกระทบ ได้แก่ จิวทปสาท)
ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตจิวทินทรีย ๔๙

เป็นปัจฉัยคือช่วยอุปการะ แก่จิวทวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง
ที่ประกอบกับจิวทวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทรียปัจฉัย.

๕) กายินทรีย กายวิญญาณชาตยา ตัมมปุยุตตกาณณจ ธมมานํ

อินทรียปัจฉเยน ปจโย.

มัชฌิมาภูกกายินทรีย (คือ กายปสาท ที่มีอายุเท่ากับโฆฏฐัพพารมณที่มากกระทบ ได้แก่ กายปสาท)
ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตกายินทรีย ๔๙

เป็นปัจฉัยคือช่วยอุปการะ แก่กายวิญญาณธาตุ และสัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวง
ที่ประกอบกับกายวิญญาณธาตุ ด้วยอำนาจปุเรชาตินทรียปัจฉัย.

แสดงการทําอํานาจปัจจัย ในปูเรชาตินทริยปัจจัย				
บาลี	ปัจจัย → ปัจจุပ္ปัน	ถ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑	จักขุวัตถุ → จักขุวิญญาณจิต ๒ ลัพพ.๗	๕	๑	๖
๒	โสตวัตถุ → โสตวิญญาณจิต ๒ ลัพพ.๗	๕	๑	๖
๓	ฆานวัตถุ → ฆานวิญญาณจิต ๒ ลัพพ.๗	๕	๑	๖
๔	ชีวหาวัตถุ → ชิวหาวิญญาณจิต ๒ ลัพพ.๗	๕	๑	๖
๕	กายวัตถุ → กายวิญญาณจิต ๒ ลัพพ.๗	๕	๑	๖
ปูเรชาตินทริยภวนา				
๑) ในระหว่าง ปัญจวัตถุ	→ ปัญจวิญญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ ลัพพ.๗	๕	๑	๖

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในอินทริยปัจจัยนิตเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

อินทริยปัจจัย แสดงให้รู้ถึง นิตทิสิตัพพะ (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

จกฺขุทฺทริยํ จกฺขุวิญญานธาดุยา เป็นต้น จนถึง

กายินทฺทริยํ กายวิญญานธาดุยา ตัมมปุยุตตกาน ญจ ธมฺมานํ

อินทฺทริยปัจจัยน ปจฺจโย

แสดงให้รู้ถึง นิตส์สนาการะ (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในบรรดานิทส์สนาการะพระบาลีเหล่านั้น

พระบาลีข้อที่ ๑ จกฺขุทฺทริยํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกจักขุปลาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตจักขุปลาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จกฺขุวิญญานธาดุยา ตัมมปุยุตตกาน ญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุပ္ปันธรรม

คือ จักขุวิญญาณจิต ๒ ลัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อินทฺทริยปัจจัยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอํานาจปัจจัย ๖ คือ

ปูเรชาตินทฺริยะ วัตถุปูเรชาตนิสสัยะ วัตถุปูเรชาตะ

วัตถุปูเรชาตวิปยุตตะ วัตถุปูเรชาตัตถิ วัตถุปูเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อํานาจของปูเรชาตินทฺริยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจุပ္ปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๒ โสตฺทินทฺทริยํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกโสตปลาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตโสตปลาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

โสตฺทวิญญานธาดุยา ตัมมปุยุตตกาน ญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุပ္ปันธรรม

คือ โสตวิญญาณจิต ๒ ลัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อินทฺทริยปัจจัยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอํานาจปัจจัย ๖ คือ

ปูเรชาตินทฺริยะ วัตถุปูเรชาตนิสสัยะ วัตถุปูเรชาตะ

วัตถุปูเรชาตวิปยุตตะ วัตถุปูเรชาตัตถิ วัตถุปูเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อํานาจของปูเรชาตินทฺริยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจุပ္ปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๓ นานินทริย - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกฆานปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตฆานปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

ฆานวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุดตกาน ญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม

คือ ฆานวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อินทริยปจฺเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

ปุเรชาตินทริยะ วัดถูปุเรชาตนิสสัยะ วัดถูปุเรชาตะ

วัดถูปุเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปุเรชาตัตถิ วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๔ จิวทินทริย - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกชีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตชีวหาปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

ชีวหาวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุดตกาน ญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม

คือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อินทริยปจฺเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

ปุเรชาตินทริยะ วัดถูปุเรชาตนิสสัยะ วัดถูปุเรชาตะ

วัดถูปุเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปุเรชาตัตถิ วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๕ กายินทริย - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตกายปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

กายวิญญาณธาตุยา ตัมมปุยุดตกาน ญจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม

คือ กายวิญญาณจิต ๒ สัพพจิตตสํธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อินทริยปจฺเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

ปุเรชาตินทริยะ วัดถูปุเรชาตนิสสัยะ วัดถูปุเรชาตะ

วัดถูปุเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปุเรชาตัตถิ วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

☐ ปุเรชาตินทริยปกิณณกมฺภนา				
○ ในระหว่าง ปัญจวัตถุ เป็นปัจจัย				
○ ปัญจวิญญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ดวง ที่ประกอบ เป็นปัจจัยุปันแล้ว				
ได้อำนาจปัจจัย ๖ คือ ปุเรชาตินทริยะ วัดถูปุเรชาตนิสสัยะ วัดถูปุเรชาตะ				
วัดถูปุเรชาตวิปยุตตะ วัดถูปุเรชาตัตถิ วัดถูปุเรชาตอวิตตะ				
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของปุเรชาตินทริยะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ				
☐ ตาราง แสดงปุเรชาตินทริยปกิณณกมฺภนา				
	ปัจจัย → ปัจจัยุปัน	ถ.๕	ปุ.๑	รวม
๑.	ในระหว่าง ปัญจวัตถุ → ปัญจวิญญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ดวง ที่ประกอบ	๕	๑	๖

หมายเหตุ : แสดงภมฺภนาให้สอดคล้องกับพระบาลี ปกิณณกมฺภนา (ปุเรชาตินทริย) หน้า ๔๔๓

☐ สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ในปุเรชาตันทริยปัจฉัย

ในอินทริยปัจจุยทเทศนี้ ปุเรชาตันทริยปัจฉัย สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ (น.๑๕๙)

- ปัญจวัตถุทั้ง ๓ ชนิด มีมันทายุกปัญจวัตถุ เป็นต้นนั้น มัชฌิมายุคปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ นานะ จิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตวรั้งคตวงแรก เป็น **ปุเรชาตันทริยปัจฉัย** (ตามนัยท่านโบราณจารย์)
- หรืออีกนัยหนึ่ง ปัญจวัตถุ มี จักขุ โสตะ เป็นต้น ที่เข้าถึงฐิติปัตตะของตนมีจำนวน ๔๙ เป็น **ปุเรชาตันทริยปัจฉัย** (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)

○ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ สัพพจิตตส้าธารณเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบ เป็น **ปุเรชาตันทริยปัจจุยูปัน**

- จิต ๗๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐) ก็ดี,
- รูปทั้งหมด มี จิตตขรูรูป เป็นต้น ก็ดี เป็น **ปุเรชาตันทริยปัจฉนิก**

☐ จำแนก ปุเรชาตันทริยปัจฉัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ

ในปุเรชาตันทริยปัจฉัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจุยูปันธรรมของธรรมที่เป็นปุเรชาตันทริยปัจฉัยนั้น
เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มี ๒ อย่าง คือ

เกิดก่อนด้วย (ปุเรชาต) มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย (อินทริย)

เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น วัตถุปุเรชาตชาติ

เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น ปัจจุบันกาล

เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มี ๒ อย่าง คือ

- ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจุยูปันธรรม **เกิดขึ้น** อย่างหนึ่ง
- อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจุยูปันธรรม **ตั้งอยู่** อย่างหนึ่ง

☐ ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง ปุเรชาตันทริยปัจฉัย

ในการแสดงปัญหาวารวิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสลติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้เป็น
หลัก ๑ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คือ อพฺยาคตบท เป็นปัจฉัยธรรมและจำแนกปัจจุยูปันธรรม (ปทาวส้าน)
โดยบทหลัง แสดงคล้อยตามกันไป ในปุเรชาตันทริยปัจฉัย มี ๑ บท ๑ วาระ ดังนี้

ก) อพฺยาคตบท ๑. อพฺยาคตปทาวส้าน ในอพฺยาคตบท (อัฟ - อัฟ)

	ถุ.๕ (นิ ปุ วิ ป ถิ อ)			ปุเรชาติน.๑	
	๑ บท ๓ วาระ สัทธสังขยวาระ = ๐:๐:๓			๑ บท ๑ วาระ ๐:๐:๑	
	บท/วาระ	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.
๑	ถุ.- ถุ.				
๒	ถุ.- อถุ.				
๓	ถุ.- อพ.				
๔	อถุ.- อถุ.				
๕	อถุ.- ถุ.				
๖	อถุ.- อพ.				
๗	อพ.- อพ.	ถุ.๕ ปุเร.๑	๖	ถุ.๕ ปุเร.๑	๖
๘	อพ.- ถุ.	ถุ.๕	๕		
๙	อพ.- อถุ.	ถุ.๕	๕		
รวมเป็น ๖ สภาคะ (-ตนเอง) ๕					

☐ สุตสังขยวาระ

ก.) อพยากตบท

- อพยากตปทวารสาน ใน อพยากตบท (อัพ - อัพ)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส ปุเรชาตินทฺริยปจฺเจยน ปจฺจโย .

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก้อพยากตธรรม ด้วยอำนาจปุเรชาตินทฺริยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่
มัจฌิมาขุกะ หรือ สุตติปัตตะ จักขุปลาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท

อพยากตสฺส ธมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปัน อ.ธ.ได้แก่
ทวิปัญจวิญญานจิตตูปบาท ๑๐ ที่กำลังเกิด

ปุเรชาตินทฺริยปจฺเจยน เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปุเรชาตินทฺริยปัจจัยเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๖ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

ปุเรชาตินทฺริยะ วัตถุปุเรชาตนิสฺสยะ วัตถุปุเรชาตะ
วัตถุปุเรชาตวิปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น ปุเรชาตินทฺริยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพยากโต อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล
ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ
ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔
ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี

สรุปจำนวนสุทธบทแห่งปุเรชาตินทฺริยปัจจัยปัญทวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๑ ประเภทด้วยกัน คือ
๑.)อพยากตบท : อพยากโต อพยากตสฺส ปุเรชาตินทฺริยปจฺเจยน ปจฺจโย.

☐ ปุเรชาตินทฺริยปัจจัยสภาคะ

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันได้กับปุเรชาตินทฺริยปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๕ ปัจจัยคือ
วัตถุปุเรชาตนิสฺสยะ วัตถุปุเรชาตะ
วัตถุปุเรชาตวิปยุตตะ วัตถุปุเรชาตัตถิ วัตถุปุเรชาตอวิตตะ

☐ วนัตถะและคำอธิบายในปุเรชาตินทฺริยปัจจัย

วนัตถะ

ปุเรชาโต ทุตฺวา อินทฺริยภาเวน อุปการโก ธมโม = ปุเรชาตินทฺริยปจฺจโย.

ธรรมที่เกิดขึ้นก่อนแล้ว เป็นปัจจัยช่วยอุดหนุนโดยความเป็นใหญ่ ชื่อว่า ปุเรชาตินทฺริยปัจจัย.

☐ อธิบายในปุเรชาตินทฺริยปัจจัยโดยสังเขป

ปุเรชาตินทฺริยปัจจัย นี้ มีลักษณะ ๒ ประการ คือ

๑. ปัจจัยธรรมนั้น เกิดก่อนปัจจัยุปันธรรม อย่างหนึ่ง

๒. ปัจจัยธรรมนั้น เป็นใหญ่ในปัจจัยุปันธรรม อย่างหนึ่ง

รวมลักษณะ ๒ อย่างมีอยู่ในปัจจัยนี้ จึงได้ชื่อว่า ปุเรชาตินทฺริยปัจจัย ในปุเรชาตินทฺริยปัจจัยนี้

ปัจจัยธรรม ได้แก่ รูป ปัจจุปปันธรรม ได้แก่ นาม

ปัจจัยธรรมอันได้แก่รูปนั้น ทนายเขาเฉพาะปลาทูเท่านั้น ส่วนรูปอื่น ๆ นั้นไม่สามารถจะเป็น
ปุเรชาตินทฺริยปัจจัยได้ เพราะไม่พร้อมด้วยลักษณะทั้ง ๒ อย่างที่กล่าวมาแล้วนั้น

ส่วนปัจจัยุปันธรรมที่เป็นนามนั้น ก็ทนายเขาเฉพาะทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐ พร้อมด้วย
สัพพจิตตสํชาธณเจตสิก ๗ ดวงเท่านั้น นามธรรมที่เหลืออยู่นั้นไม่ได้รับการอุดหนุนจากปัจจัยธรรม
คือ ปลาทูรูป ๕ ฉะนั้น นามธรรมที่เหลือเหล่านั้น จึงเป็นปัจจัยุปันธรรมไม่ได้

☐ แสดงการทนายอำนาจปัจจัย ในปัญทวารวิภังค์ แห่ง ปุเรชาตินทฺริยปัจจัย

วาระ	ปัจจัย → ปัจจุปปัน	ถ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑. อัพ - อัพ	มัจฌิมาขุกะ หรือสุตติปัตตะ จักขุปลาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท → ทวิปัญจวิญญานจิตตูปบาท ๑๐ ที่กำลังเกิด	๕	๑	๖

ปสาทรูป ๕ ที่เป็นปัจจัยธรรมนั้น ย่อมเกิดก่อนปัจจัยูปันธรรม และยังไม่ดับไป คือยังอยู่ในระหว่าง
ฐิติขณะ จักขุปสาทที่เป็นฐิตีปัตตรูปนี้มีจำนวน ๔๙ คือนับถอยหลังจากภังคักขณะของปัญจวาราวัจชนจิต
มาจนถึงภังคักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ก็ได้จำนวนฐิตีปัตตรูป ๔๙ ซึ่งรูปใดรูปหนึ่งในจำนวนฐิตีปัตตรูป ๔๙ นี้
ย่อมปรากฏเป็นปุเรชาตินทรียปัจจัยได้ นี่เป็นนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง

อีกนัยหนึ่ง เป็นนัยของท่านโบราณจารย์กล่าวว่า จักขุปสาทที่เกิดพร้อมกับอุปาทกขณะของ
อดีตภวักตวงแรกรูปเดียวเท่านั้น ที่เป็นปุเรชาตินทรียปัจจัยได้ ส่วนจักขุปสาทรูปที่เหลือ ๔๘ นั้นไม่สามารถ
เป็นปุเรชาตินทรียปัจจัยได้

สรุปความว่า ปุเรชาตินทรียปัจจัยนี้ รูปที่เป็นปัจจัยธรรมนั้น เกิดก่อนนาม ซึ่งเป็นปัจจัยูปันธรรม
และรูปทั้งหมดเป็นปัจจัยธรรมไม่ได้ เป็นได้เฉพาะปสาทรูป ๕ ที่เป็นฐิตีปัตตรูป คือ รูปที่ถึงฐิติขณะแล้วนั่นเอง

ส่วนนาม ที่เป็นปัจจัยูปันธรรม ก็หมายเอาแต่เฉพาะทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ ดวง พร้อมด้วย
ลัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงเท่านั้น

๘) วัดกุฎีราษฎร์วิปยุตตปัจจัย (น.๑๒๙)

(พระบาลีข้อ ๑ ของ วิปยุตตปัจจัยนิเทศ)

อารัมภบท

ปัจจุตฤทเทโส โย ยาทิโส ปจโย วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ภาควา อุทกฺโข, โส ตาทิโส ปจโย ปจยนิเทศ,

๑. รูปิโน ธมฺมา อรูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ภาควา นิทฺธิกฺโข.
ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุตฤทเทโสว่า วิปยุตตปัจจัย
ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจุตฤทเทโสว่า

๑. รูปิโน ธมฺมา อรูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ปจโย.

พระบาลีและคำแปล

๑) ๑) รูปิโน ธมฺมา ๓) อรูปิโน ธมฺมานํ ๔) วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ๒) ปจโย.
๑) วัดกุฎี ๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ ๓) แก้ววิญญานธาตุ ๔) เจตสิกที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔)
๔) ด้วยอำนาจวัดกุฎีราษฎร์วิปยุตตปัจจัย.

จากพระบาลีและองค์ธรรมข้อที่ ๑. หากจะแสดงองค์ธรรมของแต่ละปัจจัยสามารถแสดงได้ดังนี้
ถ้าเป็นวัดกุฎีราษฎร์วิปยุตตปัจจัย
○ วัดกุฎี ๒ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก้ววิญญานธาตุ ๔ เจตสิกที่ประกอบ
ถ้าเป็นวัดถาวรรมณราษฎร์วิปยุตตปัจจัย
○ ปัจจุตฤทเทโส เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก้ววิญญานธาตุ ๔๓ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ
(มโนวิญญานธาตุ ๔๓ ได้แก่ มโนทวาราวจฺจนจิต ๑ กามจฺวนจิต ๒๙ ตทารมฺมจิต ๑๑
อภิญญานจิต ๒ เจตสิก ๔๔ ที่ประกอบ (-อิสฺสา มัจฺฉริยะ กุกฺกุจจะ วิรติ อปัมฺมณฺญา)

จากพระบาลีข้อ ๑. ท่านแสดงองค์ธรรมร่วมกันระหว่าง
สัทธาตวิปยุตตปัจจัย วัดกุฎีราษฎร์วิปยุตตปัจจัย และวัดถาวรรมณราษฎร์วิปยุตตปัจจัย
หากจะแสดงองค์ธรรมตามหนังสือหลักสูตรสามารถแสดงได้ดังนี้
○ วัดกุฎี ๒ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก้ววิญญานธาตุ ๔ เจตสิกที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔)
ด้วยอำนาจสัทธาตวิปยุตตและราษฎร์วิปยุตตปัจจัย.

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในวิปยุตตปัจจัยนิเทศพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและ
เนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

วิปยุตตปัจจัย แสดงให้รู้ถึง นิทฺธิกฺโข (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)
รูปิโน ธมฺมา อรูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปัจจัยนิเทศ ปจโย.
แสดงให้รู้ถึง นิทฺธสํนากาเร (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในบรรดานิทฺธสํนากาเรพระบาลีเหล่านั้น

พระบาลีข้อที่ ๑ รูปิโน ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ วัดกุฎี ๒
อรุปรวิโน ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນธรรม
คือ วิญญานธาตุ ๔ ได้แก่ จิต ๔๕ เจตสิก ๔๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔)
วิปยุตตปัจจัยนิเทศ - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึง ในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน
ตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ

๑. ถ้าในระหว่าง วัดกุฎี ๒ เป็นปัจจัย
วิญญานธาตุ ๔ เจตสิกที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) เป็นปัจจัยปັນแล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๕ คือ วัดกุฎีราษฎร์วิปยุตต วิดกุฎีราษฎร์นิสฺสยะ วัดกุฎีราษฎร์
วัดกุฎีราษฎร์ตติ วิดกุฎีราษฎร์อวิตตะ
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดกุฎีราษฎร์วิปยุตต
อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
๒. ถ้าในระหว่าง ปัจจุตฤทเทโส เป็นปัจจัย
ปัจจุตฤทเทโส เป็นปัจจัยปັນแล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๖ คือ วัดกุฎีราษฎร์วิปยุตต วิดกุฎีราษฎร์นิสฺสยะ วัดกุฎีราษฎร์
ราษฎร์ตติ วิดกุฎีราษฎร์อวิตตะ
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดกุฎีราษฎร์วิปยุตต
อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจากตัวตน

❑ **วัดอุปเรชาตวิปยุตตปิกณกมฏนา**

๑. ถ้าในระหว่าง **วัดอุปรูป ๖** เป็นปัจฉิม

วิญญานธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิปากจิต ๔) เป็นปัจฉิมยุบันแล้ว
ได้อำนาจปัจฉิม ๕ คือ วัดอุปเรชาตวิปยุตตะ วัดอุปเรชาตนิสสัยะ วัดอุปเรชาตะ
วัดอุปเรชาตัตถิ วัดอุปเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดอุปเรชาตวิปยุตตะ
อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

๒. ถ้าในระหว่าง **ปัจจุวัตร** เป็นปัจฉิม

ปัจจุวิญญานธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ดวงที่ประกอบ เป็นปัจฉิมยุบันแล้ว
ได้อำนาจปัจฉิม ๖ คือ วัดอุปเรชาตวิปยุตตะ วัดอุปเรชาตนิสสัยะ วัดอุปเรชาตะ
ปุเรชาตนิสสัยะ วัดอุปเรชาตัตถิ วัดอุปเรชาตอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดอุปเรชาตวิปยุตตะ
อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

❑ **ตาราง แสดงวัดอุปเรชาตวิปยุตตปิกณกมฏนา**

	ปัจฉิม → ปัจจุยุบัน	ฤ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑.	ถ้าในระหว่าง วัดอุปรูป ๖ → วิญญานธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔)	๕	-	๕
๒.	ถ้าในระหว่าง ปัจจุวัตร → ปัจจุวิญญานธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ดวง ที่ประกอบ	๕	๑	๖

หมายเหตุ : แสดงมณนาให้สอดคล้องกับพระบาลี ปิกณกมฏนา หน้า ๔๕๓

❑ **สรุปเนื้อความ ๓ ประการใน วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม**

ในวิปยุตตปัจจุยุทเทสนี้วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม สรุปเนื้อความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ในบรรดาปัจจุวัตรทั้ง ๓ ชนิด มีมณฑลายุคปัจจุวัตร เป็นต้นนั้น มณฑลายุคปัจจุวัตร คือ จักขุ โสตะ มานะ จิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภพครั้งแรกก็ดี,
 - ทหัยวัตรที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวาทก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี,
 - ทหัยวัตรที่เกิดขึ้นโดยอนุমানเอาว่า ในขณะที่จิตตวาทหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมบัติก็ดี,
 - วัดอุปรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวาทที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตตวาทขึ้นไปในมรณาสันกาลก็ดี เป็น **วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม** (ตามนัยของท่านโบราณจารย์)
- หรืออีกนัยหนึ่ง วัดอุปรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ จิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงวิบัติตตะของตน มีจำนวน ๔๙ เป็น **วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม** (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)

○ วิญญานธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ ดวง มี จักขุวิญญานธาตุ เป็นต้น เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิปากจิต ๔) ที่เป็นไปในอดีตกาล ในปัจจุวัตรการภูมิโดยแน่นอน และไม่แน่นอน เป็น **วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจจุยุบัน**

- มโนวิญญานธาตุ ๔๖ คือ โลภมูลจิต ๘ โมหมูลจิต ๒ มโนทวารวชขันจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาปริยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ โลกุตตรจิต ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-โสธปาตติมรรค) ที่เป็นไปในจุตวัตรการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอนก็ดี,
- ปัจจุวัตรการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๒๕ ที่ประกอบก็ดี,
- รูปทั้งหมด มี จิตตารูป เป็นต้น ก็ดี เป็น **วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม**

คำอธิบาย ในวัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจจุยุบันและปัจฉิมนี้ มีอย่างละ ๒ คือ แน่นนอนและไม่แน่นอน

วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจจุยุบัน

- แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทส.๒ อห.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โส.มรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวา.๑)
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โลภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา)

วัดอุปเรชาตวิปยุตตปัจฉิม

- แน่นนอน ได้แก่ อรูปวิ.๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โลภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.กุ.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปรวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา) ที่เป็นปัจจุยุบันไม่แน่นอน นั้นเอง

ตาราง แสดง อ.ธ.ในสรูปเนื้อความ ๓ ประการของ วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย

วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย	วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัยุบัน	วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัยนิ
○ ในบรรดา ปัจจัยวัตถุ ทั้ง ๓ ชนิดมี มันทายุกปัญจวัตถุ เป็นต้นนั้น มัชฌิมาขุปัญจวัตถุ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภพครั้งแรกก็ดี, ○ ทथยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี, ○ ทथยวัตถุ ที่เกิดขึ้น โดยอนุமானว่า ในขณะที่จิตดวงหนึ่งก่อนหน้าจะออกจาก นิโรธสมาบัติก็ดี, ○ วัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปใน มรณาลันณกาล ก็ดี (ตามนัยของท่านโบราณจารย์) ○ หรืออีกนัยหนึ่ง วัตถุรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึง ฐิติปัตตะ ของตนมีจำนวน ๔๙ (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)	○ วิญญาณธาตุ ๗ คือจิต ๘๕ ดวง มีจักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปร.๔) ที่เป็นไปในอดีตกาล ใน ปัญจโวการภูมิ โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอน แน่นนอน จิต ๔๓ ดวง คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูปา.๑๕ โสตาปัตติมรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวา.๑) ไม่แน่นนอน จิต ๔๒ ดวง คือ โลภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (-อรุปร.๔) โลภ.๗ (-โสตา. ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อป.๒)	○ มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โลภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๑๒ โลภ.๗ เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปใน จตุโวการภูมิ โดยแน่นนอนและไม่แน่นนอนก็ดี, ○ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจ.๓๕ ที่ประกอบก็ดี, ○ รูปทั้งหมดมีจิตตขรูป เป็นต้นก็ดี แน่นนอน จิต ๔ ดวง คือ อรูปวิปากจิต ๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด ไม่แน่นนอน จิต ๔๒ ดวง คือ โลภ.๘ โมห.๒ มโนทวา.๑ ม.ภ.๘ ม.ภ.๘ อรูป.๘ (-อรุปร.๔) โลภ.๗ (-โสตา.ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อป.๒)

หมายเหตุ - จิตที่เป็นปัจจัยทั้งหมด = ๘๙ - ๔๓ (แน่นนอนของปัจจัยุบัน) = ๔๖ ดวง
แบ่งเป็น แน่นนอน ๔ ดวง และไม่แน่นนอน ๔๒ ดวง

จำแนก วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ (น.๑๖๔)

ใน วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย นี้ การช่วยอุปการะ แก่ปัจจัยุบันธรรม ของธรรมที่เป็น วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย นั้น

เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มี ๓ อย่าง คือ

เป็นที่เกิดด้วย (วัตถุ) เกิดก่อนด้วย (ปุเรชาต) ไม่ประกอบด้วย (วิปยุตต)

เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น วัตถุปุเรชาตชาติ

เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น ปัจจุบันกาล

เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มี ๒ อย่าง คือ

- ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยุบันธรรม เกิดขึ้น อย่างหนึ่ง
- อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยุบันธรรม ตั้งอยู่ อย่างหนึ่ง

❏ ปัญหาารวิภังค์ แห่ง วัดฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑ย

ในการแสดงปัญหาารวิภังค์ พระผู้มีพระภ๑คเจ้าทรงแสดงตามกุสล๑ติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้เป็นหลัก ๑ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คือ อพ๑ยากตบท เป็นป๑จ๑ยธรรมและจำแนกป๑จ๑ยุป๑นธรรม (ป๑ทาวส๑น) โดยบทหลัง แสดงคล๑ยตามกันไป ในวัดฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑ย มี ๑ บท ๓ วาระ ดังนี้

ก)	อพ๑ยากตบท	๑. อพ๑ยากตป๑ทาวส๑น	ในอพ๑ยากตบท (อ๑พ - อ๑พ)
		๒. กุสล๑ป๑ทาวส๑น	ในอพ๑ยากตบท (อ๑พ - กุ)
		๓. อกุสล๑ป๑ทาวส๑น	ในอพ๑ยากตบท (อ๑พ - อกุ)

(เหมือนกันกับวัดฤๅษๅตนิส๑ลยป๑จ๑ยทุกประการ)

	ฤ.๕ (นิ ปุ วิ ป ติ อ)			ปุเร๑าติน.๑	
	๑ บท ๓ วาระ			๑ บท ๑ วาระ	
	สุ๑ทธ๑สังขย๑วาระ = ๐:๐:๓			๐:๐:๑	
	บท/วาระ	กรณบท	ปจ.	กรณบท	ปจ.
๑	กุ.- กุ.				
๒	กุ.- อกุ.				
๓	กุ.- อพ.				
๔	อกุ.- อกุ.				
๕	อกุ.- กุ.				
๖	อกุ.- อพ.				
๗	อพ.- อพ.	ฤ.๕ ปุเร.๑	๖	ฤ.๕ ปุเร.๑	๖
๘	อพ.- กุ.	ฤ.๕	๕		
๙	อพ.- อกุ.	ฤ.๕	๕		
รวมเป็น ๖ ส๑ภาคะ (-ตนเอง) ๕					

ก.) อพ๑ยากตบท

- อพ๑ยากตป๑ทาวส๑น ใน อพ๑ยากตบท (อ๑พ - อ๑พ)

วิธีพระบาลี อพ๑ยากโต ธมโม อพ๑ยากต๑ส๑ส ธมม๑ส๑ส วตฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑เยน ป๑จ๑โย.
อพ๑ยากตธรรมเป็นป๑จ๑ย คือช่วยอุปการะ แก่อพ๑ยากตธรรม ด้วยอำนาจวัดฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑ย.

จำแนกบทและแสดงองค๑ธรรม ในวิธีพระบาลี (น.๑๔๐)

อพ๑ยากโต ธมโม เป็นกัตต๑บท แสดงให้รู้ถึงป๑จ๑ย อ.ธ.ได้แก่

- อ.โบ { วัดฤๅรูป ๖ คือ
๑. ม๑ข๑เฌม๑ยุกป๑สาทร๑ ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภ๑วังค๑ต๑วแรก,
 ๒. ท๑ห๑ยวัดฤๅ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตต๑วก่อนๆ มีป๑ภู๑ล๑น๑ธิ๑จิต เป็นต้น,
 ๓. ท๑ห๑ยวัดฤๅ ที่อนุ๑มานเ๑าว่าเกิดพร้อมกันกับจิตต๑วหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธ๑สมาบัติ,
 ๔. และวัดฤๅรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตต๑วที่ ๑๗ ที่น๑บถ๑ยหลังจากจุต๑จิต๑ขึ้นไปในมรณ๑สัง๑นกาล

อ.หลัง ๑. หรืออีกน๑ยหนึ่ง องค๑ธรรมได้แก่ วัดฤๅรูป ๖ ที่เป็นฐ๑ติ๑ปัต๑ตะ ๔๙

อพ๑ยากต๑ส๑ส ธมม๑ส๑ส เป็นส๑ม๑ป๑ทานบท แสดงให้รู้ถึงป๑จ๑ยุป๑น อ.ธ.ได้แก่

วิญ๑ญาณ๑ธ๑ต๑จิต๑ต๑ป๑บาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิ๑ปาก๑จิต๑ต๑ป๑บาท ๓๒ มีป๑ฐ๑ม๑ภ๑วังค๑ เป็นต้น
กิร๑ย๑จิต๑ต๑ป๑บาท ๒๐ มี ป๑ญ๑จ๑ท๑ว๑ร๑ว๑ชน๑จิต เป็นต้น (-อร๑รูป๑ปาก๑จิต ๔)

วตฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑เยน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวัดฤๅษๅตวิปยุตตป๑จ๑ย

เป็นพิเศษ ในบรร๑ดาอำนาจป๑จ๑ยทั้ง ๖ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วัดฤๅษๅตวิปยุต๑ตะ วัดฤๅษๅต๑ะ วัดฤๅษๅตนิส๑ลย๑ะ

ปุเร๑าติน๑ทริ๑ย๑ะ วัดฤๅษๅต๑ต๑ติ วัดฤๅษๅต๑อ๑วิ๑ต๑ะ เหล่านี้

ป๑จ๑โย เป็นกิร๑ย๑าบท แสดงให้รู้ถึงความเ๑็น อน๑ต๑ตะ

ความเ๑็น วัดฤๅษๅตวิปยุต๑ตะ ป๑จ๑ย ป๑จ๑ยุป๑น ในบท อพ๑ยากโต อพ๑ยากต๑ส๑ส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ป๑วัติ๑กาล มรณ๑สัง๑นกาล

ว่าโดย ภู๑มิ เป็นไปใน ป๑ญ๑จ๑โว๑การ๑ภู๑มิ

ว่าโดย บุ๑ค๑ล เป็นไปใน ปุ๑ถ๑ชน ๔ ผล๑บุ๑ค๑ล ๔

ว่าโดย วิ๑ติ เป็นไปใน ป๑ญ๑จ๑ท๑ว๑ร๑วิ๑ติ ก๑ม๑ชน๑ม๑โน๑ท๑ว๑ร๑วิ๑ติ มรณ๑สัง๑น๑วิ๑ติ

ฌ๑าน๑วิ๑ติ อ๑ภิ๑ญ๑นา๑วิ๑ติ ม๑ค๑ค๑วิ๑ติ ผล๑ส๑มา๑บัติ๑วิ๑ติ นิโรธ๑สมา๑บัติ๑วิ๑ติ

☐ สุธตสังขยวาระ

☐ แสดงการหาอำนาจปัจจัย ใน ปัญหาวาระวิภังค์ แห่ง วัดฤๅษะตวิปยุตตปัจจัย

๐ : ๐ : ๓	ปัจจัย → ปัจจัยอุปัน	ฤ.๕	ปุ.เร.๑	รวม
๑. อัฟ-อัฟ	วัดฤๅรูป ๖ คือ	๕	๑	๖
อ.โบ	๑. มัชฌิมายุทูปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก, ๒. ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น, ๓. ทหัยวัตถุ ที่อนุমানเอาไว้ว่าเกิดพร้อมกันกับจิตดวงหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ, ๔. และวัดฤๅรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรรณาลันนกาล			
อ.หลัง	๑. หรืออีกนัยหนึ่ง อ.ธ.ได้แก่ วัดฤๅรูป ๖ ที่เป็นฐิติปัตตะ ๔๙ → วิญญานธาตุจิตตูปบาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปบาท ๓๒ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ มีปัญจทวาราวังชนจิต เป็นต้น (-อรุปรวิ.๔)			
๒. อัฟ-กุ	๒. ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มี ไวภักฐัพพนจิต มโนทวาราวังชนจิต เป็นต้น	๕	-	๕
อ.โบ	๔. และทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรรณาลันนกาล			
อ.หลัง	๑. หรือฐิติปัตตทหัยวัตถุ ๔๙ → กุศลจิตตูปบาท ๒๑			
๓. อัฟ-อกุ	๒. ทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มี ไวภักฐัพพนจิต มโนทวาราวังชนจิต เป็นต้น	๕	-	๕
อ.โบ	๔. และทหัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรรณาลันนกาล			
อ.หลัง	๑. หรือฐิติปัตตทหัยวัตถุ ๔๙ → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒			

สรุปจำนวนสัทธบทแห่งวัดฤๅษะตวิปยุตตปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ประเภทด้วยกันคือ

- ๑.) อพยากตบ ๑.) อพยากโต อพยากตสส วัดฤๅษะตวิปยุตตปัจเจน ปัจโย.
๒.) อพยากโต กุสสสส วัดฤๅษะตวิปยุตตปัจเจน ปัจโย.
๓.) อพยากโต อกุสสสส วัดฤๅษะตวิปยุตตปัจเจน ปัจโย.

☐ วัดฤๅษะตวิปยุตตปัจจัยสภาคะ

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันได้กับวัดฤๅษะตวิปยุตตปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๕ ปัจจัยคือ
วัดฤๅษะตนิสสยะ วัดฤๅษะตปะ ปุเรชาตนิทริยะ

☐ ๕) วัดอุปัชฌาย์ ๖) วัดอุปัชฌาย์ (น.๑๓๓)

(พระบาลีข้อ ๖ - ๑๐, ๑๗ ของ อรรถ และอรรถกถา)

อรรถกถา

ปัจจุยทุเทส โย ยาทิส ปจโย อตฺติปจโย / อวิคตปจโยติ ภควตา อุทฺธิฏฺโฐ,
โส ตาทิส ปจโย ปจฺยนิทุเทส,

- ๖) จกขายตน จกขุวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย /
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๗) โสตายตน โสตวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๘) มานายตน มานวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๙) จิวิทายตน จิวิทวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๑๐) กายายตน กายวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๑๑) ยํ รูปํ นิสฺสํ มโนชาตํ จ มโนวิญญานชาตํ จ วตฺตนติ
ตํ รูปํ มโนชาตํ จ มโนวิญญานชาตํ จ ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ
อตฺติปจฺเยน ปจฺโย / อวิคตปจฺเยน ปจฺโยติ ภควตา นินฺทิฏฺโฐ.

ปัจจุยฺเชนโต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุยทุเทสว่า อตฺติปจฺโย/อวิคตปจฺโย

ปัจจุยฺเชนโน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจุยนิทุเทสว่า

- ๖) จกขายตน จกขุวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๗) โสตายตน โสตวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.
- ๘) มานายตน มานวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

๙) จิวิทายตน จิวิทวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

๑๐) กายายตน กายวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

๑๑) ยํ รูปํ นิสฺสํ มโนชาตํ จ มโนวิญญานชาตํ จ วตฺตนติ
ตํ รูปํ มโนชาตํ จ มโนวิญญานชาตํ จ ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ
อตฺติปจฺเยน ปจฺโย / อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

พระบาลีและคำแปล

๖) ๑) จกขายตน ๓) จกขุวิญญานชาตฺยา ๔) ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ
๕) อตฺติปจฺเยน / อวิคตปจฺเยน ๖) ปจฺโย.

๑) มัชฌิมายุกจกขายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรืออฐิตีปัตตจกขายตนะ ๔๙

๒) เป็นปัจจุย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่จักขุวิญญานชาต

๔) และสัพพจิตตสํชาตธรรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบกับจักขุวิญญานชาต

๕) ด้วยอำนาจวัดอุปัชฌาย์ / วัดอุปัชฌาย์อวิคตปัจจุย.

๗) โสตายตน โสตวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

มัชฌิมายุกโสตายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรืออฐิตีปัตตโสตายตนะ ๔๙

เป็นปัจจุยคือช่วยอุปการะ แก่โสตวิญญานชาต และสัพพจิตตสํชาตธรรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบ
กับโสตวิญญานชาต ด้วยอำนาจวัดอุปัชฌาย์ / วัดอุปัชฌาย์อวิคตปัจจุย.

๘) มานายตน มานวิญญานชาตฺยา ตัมมปยุตฺตกานญจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเยน ปจฺโย/
อวิคตปจฺเยน ปจฺโย.

มัชฌิมายุกมานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก หรืออฐิตีปัตตมานายตนะ ๔๙

เป็นปัจจุยคือช่วยอุปการะ แก่มานวิญญานชาต และสัพพจิตตสํชาตธรรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบ
กับมานวิญญานชาต ด้วยอำนาจวัดอุปัชฌาย์ / วัดอุปัชฌาย์อวิคตปัจจุย.

๙) **ชีวทายตน ชิวหาวิญญานธาตุยา ตัมมุขุตตกานณจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเจยน ปจฺจโย/**
อวิคตปจฺเจยน ปจฺจโย.

มัจฉิมายุกชีวหานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอตฺติตมวํสค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตชีวทายตนะ ๔๙
เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่ชีวหาวิญญานธาตุ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบ
กับชีวหาวิญญานธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตติ / วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย.

๑๐) **กายายตน กายวิญญานธาตุยา ตัมมุขุตตกานณจ ธมฺมานํ อตฺติปจฺเจยน ปจฺจโย/**
อวิคตปจฺเจยน ปจฺจโย.

มัจฉิมายุกกายานายตนะ ที่เกิดพร้อมกันกับอตฺติตมวํสค์ดวงแรก หรือฐิติปัตตกายายตนะ ๔๙
เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่กายวิญญานธาตุ และสัพพจิตตสํชาธรมเจตสิก ๗ ดวง ที่ประกอบ
กับกายวิญญานธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตติ / วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย.

๑๑) **ยํ รูปํ นิสฺสําย มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ วตฺตนติ**
ตํ รูปํ มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ ตัมมุขุตตกานณจ ธมฺมานํ
อตฺติปจฺเจยน ปจฺจโย / อวิคตปจฺเจยน ปจฺจโย.

มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญานธาตุ ๗๒ (-อรุปวิปาก.๔) เจ.๕๒ อาศัยหทัยวัตถุใดเกิดขึ้น
หทัยวัตถุ นั้น เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ (-อรุปวิปากจิต ๔)
เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบกับมโนธาตุ และมโนวิญญานธาตุ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตัตติ /
วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย.

** หมายถึงว่า มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ เจตสิก ๕๒ ดวงใดๆ
ที่เกิดขึ้นในช่วงจิต ๑๖ ดวงเหล่านี้ จะได้รับการอุปการะจาก หทัยวัตถุ

☐ **แสดงการทำอำนาจปัจจัย ในวัตถุปุเรชาตัตติ / วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย**

บาลี	ปัจจัย → ปัจจุปัณ	ญ.๕	ปุเร.๑	รวม
๖	จักขุวัตถุ → จักขุวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๗	โสตวัตถุ → โสตวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๘	ฆานวัตถุ → ฆานวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๙	ชีวหาวัตถุ → ชิวหาวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๑๐	กายวัตถุ → กายวิญญานจิต ๒ สัพพ.๗	๕	๑	๖
๑๑	๑๑.๑) แสดงในปวัตติกาล หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป g มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ○ จำแนกได้ ๒ นัย คือ ตามนัยท่านโบราณจารย์ หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ → จิตที่เกิดขึ้น คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญ.๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลัง ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป ๔๙ → จิตที่เกิดขึ้น คือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญ.๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ	๕	-	๕
	๑๑.๒) แสดงในมรณาสันกาล หทัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจิตจิตขึ้นไปกัฏฐิ หรือ ฐิติปัตตหทัยวัตถุรูป → ** จิตตูปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จิตจิตขึ้นไป (มโน.๓ มโนวิญญ.๗๒ เจ.๕๒) (ตามนัยท่านโบราณจารย์ และท่านอาจารย์ภายหลัง)	๕	-	๕
วัตถุปุเรชาตัตติ และวัตถุปุเรชาตอวิคตปิกณณกฏฏนา				
๑) ถ้าในระหว่าง วัตถุรูป ๖	→ วิญญานธาตุ ๗ เจ.ที่ประกอบ (-อรุปวิ.๔)	๕	-	๕
๒) ถ้าในระหว่าง ปัญจวัตถุ	→ ปัญจวิญญานธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗	๕	๑	๖

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในอดีต / อวิตตปัจจัยนิเทศพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

อดีต ปจฺจโย / อวิตต ปจฺจโย แสดงให้รู้ถึง **นิทิสัตถัพพะ** (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

จกฺขยตณํ จกฺขุวิญญานธาดุยา เป็นต้น จนถึง **ตํ รูป มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาดุ จ**

ตัมมปุญฺตตกานญจ ธมฺมานํ **อดีตปจฺจเยน ปจฺจโย / อวิตตปจฺจเยน ปจฺจโย.**

แสดงให้รู้ถึง **นิทสสนาการะ** (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในบรรดานิทสสนาการะพระบาลีเหล่านี้

พระบาลีข้อที่ ๖ จกฺขยตณํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกจกฺขุปสํสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตจกฺขุปสํสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จกฺขุวิญญานธาดุยา ตัมมปุญฺตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันนธรรม

คือ จกฺขุวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสํชาธณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อดีตปจฺจเยน / อวิตตปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ วัดถูปุเรชาตนิสสยะ

วัดถูปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัดถูปุเรชาตวิปปยุตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันนธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๗ โสตายตณํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกโสตปสํสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตโสตปสํสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

โสตวิญญานธาดุยา ตัมมปุญฺตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันนธรรม

คือ โสตวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสํชาธณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อดีตปจฺจเยน / อวิตตปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ วัดถูปุเรชาตนิสสยะ

วัดถูปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัดถูปุเรชาตวิปปยุตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันนธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๘ มานายตณํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกมานปสํสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ ฐิติปัตตมานปสํสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

มานวิญญานธาดุยา ตัมมปุญฺตตกานญจ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันนธรรม

คือ มานวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสํชาธณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อดีตปจฺจเยน / อวิตตปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ วัดถูปุเรชาตนิสสยะ

วัดถูปุเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัดถูปุเรชาตวิปปยุตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดถูปุเรชาตตติ / วัดถูปุเรชาตอวิตตะ

อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันนธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๙ จีวหายตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกจีวหาปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ สฐิตปัตตจีวหาปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

จีวหาวิญญานชาตยา ตัมมปุยุตตกานณจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม

คือ จีวหาวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อติปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดอุปฺเรชาตตติ / วัดอุปฺเรชาตอวิคตะ วัดอุปฺเรชาตนิสสยะ

วัดอุปฺเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัดอุปฺเรชาตวิปปยุตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปฺเรชาตตติ / วัดอุปฺเรชาตอวิคตะ

อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๐ กายายตน - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ มัชฌิมายุกกายปสาท (ตามมติของท่านโบราณจารย์)
หรือ สฐิตปัตตกายปสาท ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

กายวิญญานชาตยา ตัมมปุยุตตกานณจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรม

คือ กายวิญญานจิต ๒ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ดวงที่ประกอบ

อติปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๖ คือ

วัดอุปฺเรชาตตติ / วัดอุปฺเรชาตอวิคตะ วัดอุปฺเรชาตนิสสยะ

วัดอุปฺเรชาตะ ปุเรชาตินทริยะะ วัดอุปฺเรชาตวิปปยุตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของวัดอุปฺเรชาตตติ / วัดอุปฺเรชาตอวิคตะ

อย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๑ ยํ รูป - เป็นอนิยมกัมมบท บทที่ยังมิได้บ่งลงไปว่าเป็นรูปชนิดไหน

เพียงแต่ให้ทราบว่าเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ปัจจัยอุปันธธรรมโดยฐานะเป็นผู้อาศัยเกิด

แต่อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาได้จากกัตตูปท คือ มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ

ที่เป็นผู้อาศัยเกิด ฟังทราบได้ว่า **ยํ รูป** นี้ ก็คือ **ทหัยวัดถูป** นั้นเอง ได้แก่ ทหัยวัดถูป

ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น (ตามมติของท่านโบราณจารย์)

หรือ สฐิตปัตตทหัยวัดถูป ๔๙ (ตามมติของท่านอาจารย์ภายหลัง)

นิสสาย - เป็นกิริยาวิเสสนบท แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยอุปันธธรรมว่ามีการอาศัยเกิด

มโนธาตุ จ มโนวิญญานธาตุ จ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงธรรมที่อาศัยทหัยวัดถูปเกิดนี้

เป็นมโนธาตุ และมโนวิญญานธาตุ

วตฺตุนติ - เป็นอาชยาดกิริยาบท กัตตฺวาจก แสดงให้รู้ถึงการเกิดขึ้นของปัจจัยอุปันธธรรม

ตํ รูป - เป็นนิยมกัตตูปท บทที่บ่งถึงปัจจัยธรรมโดยแน่ชัด ตามที่ได้แสดงไว้ว่า **ยํ รูป** ที่เป็น

อนิยมกัมมบทนั้นเอง อ.ธ. ได้แก่ ทหัยวัดถูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ

มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น หรือสฐิตปัตตทหัยวัดถูป ๔๙

มโนธาตุชา จ มโนวิญญานธาตุชา จ ตัมมปุยุตตกานณจ ธมฺมาน - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปันธธรรมคือ มโนธาตุ ๓ มโนวิญญานธาตุ ๗๒ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปวิปากจิต ๔)

อติปิฏจเยน / อวิคตปิฏจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ว่า ในบรรดาปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามที่จะเป็นไปได้นั้น คือ

๑. ถ้าทหัยวัดถูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ หรือสฐิตปัตตทหัยวัดถูป ๔๙

ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญานธาตุ ๗๒ มีปฐมภวักเป็นต้น

ที่ในปัญจโวการภูมิก็ดี,

○ จำแนกได้ดังนี้

- ตามนัยท่านโบราณจารย์กล่าวว่า ทหัยวัดถูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ เป็นปัจจัยจิตที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัยอุปัน

- ตามนัยท่านอาจารย์ภายหลังกล่าวว่า สฐิตปัตตทหัยวัดถูป ๔๙ เป็นปัจจัยจิตที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัยอุปัน

☐ วัดกุสุมาลย์ และวัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด ปกณณกฏนา

๒. ท้ายวัดรูปที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจิตจิตขึ้นไปก็ดี
หรือจิตที่ติดท้ายวัดรูป ที่ทำการช่วยอุปการะ แก่จิตอุปบาท ๑๖ ดวง นับตั้งแต่จิตจิตขึ้นไป
(มโนธาตุ ๓ และมโนวิญญาณ ๗๒ เจ.๕๒) (ตามนัยท่านโบราณจารย์และท่านอาจารย์ภายหลัง)
ปัจจัยที่ทำการช่วยอุปการะ ในขณะนั้นมี ๕ ปัจจัย คือ
วัดกุสุมาลย์ / วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด
วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดกุสุมาลย์วัด /
วัดกุสุมาลย์วัด อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจุปัตถธรรม โดยความปราศจากตัวตน.

๑) ถ้าในระหว่าง วัดรูป ๖ เป็นปัจจัย
วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๔๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิปากจิต ๔) เป็นปัจจุปัตถแล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๕ คือ วัดกุสุมาลย์วัด / วัดกุสุมาลย์วัด
วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดกุสุมาลย์วัด /
วัดกุสุมาลย์วัด อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

๒) ถ้าในระหว่าง ปัจจุปัตถ เป็นปัจจัย
ปัจจุวิญญาณธาตุ คือ ทวิปัจจุวิญญาณจิต ๑๐ สัพพ.๗ ดวงที่ประกอบ เป็นปัจจุปัตถแล้ว
ได้อำนาจปัจจัย ๖ คือ วัดกุสุมาลย์วัด / วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด
วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด วัดกุสุมาลย์วัด
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของวัดกุสุมาลย์วัด /
วัดกุสุมาลย์วัด อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

☐ แสดงวัดกุสุมาลย์วัด และวัดกุสุมาลย์วัด ปกณณกฏนา (น.๔๕๕, ๔๕๗)

ข้อ	ปัจจัย → ปัจจุปัตถ	ญ.๕	ปุ.๑	รวม
๑.	ถ้าในระหว่าง วัดรูป ๖ (กก.ตย.) → วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๔๕ เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปรวิ.๔) (ลล.)	๕	-	๕
๒.	ถ้าในระหว่าง ปัจจุปัตถ (กก.ตย.) → ปัจจุวิญญาณธาตุ คือ ทวิ.๑๐ สัพพ.๗ ที่ประกอบ (ลล.)	๕	๑	๖

☐ สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ในวัดอุปเรชาตตติ และวัดอุปเรชาตอวิคตปัจจย

ในนิสสัยปัจจุทเทสนี้ วัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจย สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ในบรรดาปัจจุวัตตทั้ง ๓ ชนิด มีมันทาญกปัจจุวัตต เป็นต้นนั้น มัชฌิมาญกปัจจุวัตต คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอิตตมวักคตวงแรกก็ดี,
 - ททัยวัตตที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี,
 - ททัยวัตตที่เกิดขึ้นโดยอนุমানเอาว่า ในขณะจิตตวงหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติก็ดี,
 - วัตตรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตตขึ้นไปในมรณาสันนกาลก็ดี เป็น **วัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจย** (ตามนัยของท่านโบราณจารย์)
- หรืออีกนัยหนึ่ง วัตตรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึงฐิตปัตตะของตน มีจำนวน ๔๙ เป็น **วัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจย** (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)

- วิญญาณธาตุ ๗ คือ จิต ๘๕ ดวง มี จักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ในปัญจโวการภูมิโดยแน่นอน และไม่แน่นอน เป็น **วัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจยูปัน**

- มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภมุลจิต ๘ โมหมุลจิต ๒ มโนทวารวักชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหาภิรยาจิต ๘ อรูปาวจรจิต ๑๒ โลกุตตรจิต ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปในจตุโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอนก็ดี,
- ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๒๕ ที่ประกอบก็ดี,
- รูปทั้งหมด มี จิตตขรูรูป เป็นต้น กิติ เป็น **วัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจยนิก**

คำอธิบาย ในวัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจยูปันและปัจจยนิก นี้ มีอย่างละ ๒ คือ แน่นนอนและไม่แน่นอน

วัดอุปเรชาตตติ / วัดอุปเรชาตอวิคตปัจจยูปัน

- แน่นนอน ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โส.มรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวาร.๑)
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ก.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา)

วัดอุปเรชาตตติ / วัดอุปเรชาตอวิคตปัจจยนิก

- แน่นนอน ได้แก่ อรูป.๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
- ไม่แน่นอน ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ก.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุปวิปากจิต ๔) โลก.๗ (-โส.มรรค.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา) ที่เป็นปัจจุยูปันไม่แน่นอน นั้นเอง

☐ แสดงองค์ธรรมในสรุปเนื้อหาความ ๓ ประการของวัดอุปเรชาตตติ / อวิคตปัจจย

วัดอุปเรชาตตติ/อวิคตปัจจย	วัดอุปเรชาตตติ/อวิคตปัจจยูปัน	วัดอุปเรชาตตติ/อวิคตปัจจยนิก
○ ในบรรดา ปัจจุวัตต ทั้ง ๓ ชนิดมี มันทาญกปัจจุวัตต เป็นต้นนั้น มัชฌิมาญกปัจจุวัตต คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ที่เกิดพร้อมกันกับอิตตมวักคตวงแรกก็ดี, ○ ททัยวัตต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้นก็ดี, ○ ททัยวัตต ที่เกิดขึ้น โดยอนุমানว่า ในขณะจิตตวงหนึ่งก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติก็ดี, ○ วัตตรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตตขึ้นไปในมรณาสันนกาล กิติ (ตามนัยของท่านโบราณจารย์) ○ หรืออีกนัยหนึ่ง วัตตรูป ๖ คือ จักขุ โสตะ มานะ ชิวหา กายะ ทหะ ที่เข้าถึง ฐิตปัตตะ ของตนมีจำนวน ๔๙ (ตามนัยของท่านอาจารย์ภายหลัง)	○ วิญญาณธาตุ ๗ คือจิต ๘๕ ดวง มีจักขุวิญญาณธาตุ เป็นต้น เจ.๕๒ ที่ประกอบ (-อรุป.๔) ที่เป็นไปในปวัตติกาล ใน ปัญจโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอน	○ มโนวิญญาณธาตุ ๔๖ คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ก.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๑๒ โลก.๗ เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โสตาปัตติมรรค) ที่เป็นไปใน จตุโวการภูมิ โดยแน่นอนและไม่แน่นอนก็ดี, ○ ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจ.๓๕ ที่ประกอบก็ดี, ○ รูปทั้งหมดมีจิตตขรูรูป เป็นต้นก็ดี
	แน่นอน จิต ๔๓ ดวง คือ โทส.๒ อเท.๑๗ ม.วิ.๘ รูป.๑๕ โสตาปัตติมรรค.๑ เจ.๔๘ ที่ประกอบ (-มโนทวาร.๑)	แน่นอน จิต ๔ ดวง คือ อรูปวิปากจิต ๔ เจ.๓๐ ที่ประกอบ และรูปทั้งหมด
	ไม่แน่นอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ก.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุป.๔) โลก.๗ (-โสตา. ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)	ไม่แน่นอน จิต ๔๒ ดวง คือ โสภ.๘ โมห.๒ มโนทวาร.๑ ม.ก.๘ ม.กิ.๘ อรูป.๘ (-อรุป.๔) โลก.๗ (-โสตา.ม.) เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-โท.๔ อัป.๒)

หมายเหตุ - จิตที่เป็นปัจจยนิกทั้งหมด = ๘๙ - ๔๓ (แน่นอนของปัจจยูปัน) = ๔๖ ดวง

แบ่งเป็น แน่นนอน ๔ ดวง และไม่แน่นอน ๔๒ ดวง

ก.) อพยากตบท

- อพยากตปทาวสาน ใน อพยากตบท (อัฟ - อัฟ)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส วตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิคตปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพยากตธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิคตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

(น.๑๘๐)

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

- อ.โย {
- ๑. วัตถุรูป ๖ คือ
 - ๑. มัชฌิมาชฺฌุปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตภวังค์ดวงแรก,
 - ๒. ททัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น,
 - ๓. ททัยวัตถุ ที่อนุমানเอาไว้ว่าเกิดพร้อมกันกับจิตดวงหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ,
 - ๔. และวัตถุรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล

อ.ทล้ง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมได้แก่ วัตถุรูป ๖ ที่เป็นฐิตีปัตตะ ๔๙

อพยากตสฺส ธมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่

วิญญานธาตุจิตตูปาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปาท ๓๒ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น

กิริยาจิตตูปาท ๒๐ มี ปัญจทวารารังขจิต เป็นต้น (-อรุวิปากจิต ๔)

วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตปจฺเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตปัจจัย

เป็นพิเศษ ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๖ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺตปุเรชาตฺตติ / วตฺตปุเรชาตอวิคตตะ วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ

วตฺตปุเรชาตตะ ปุเรชาตนิทริยะ วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตตะ ปัจจัย ปัจจุปัณ ในบท อพยากโต อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มัคควิถี ผลสมุบัติวิถี นิโรธสมาบัติวิถี

- กุสลปทาวสาน ใน อพยากตบท (อัฟ - กุ)

(น.๒๑๒)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม กุสลสฺส ธมมสฺส วตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิคตปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิคตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

- อ.โย {
- ๒. ททัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีวิภูฏัพพะ มโนทวารารังขะ เป็นต้น
 - ๔. และ ททัยวัตถุ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล
- อ.ทล้ง ๑. หรือ ฐิตีปัตตททัยวัตถุ ๔๙

กุสลสฺส ธมมสฺส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่ กุศลจิตตูปาท ๒๑

วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตปจฺเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตปัจจัย

เป็นพิเศษ ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺตปุเรชาตฺตติ / วตฺตปุเรชาตอวิคตตะ วตฺตปุเรชาตนิสฺสยะ

วตฺตปุเรชาตตะ วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิคตตะ ปัจจัย ปัจจุปัณ ในบท อพยากโต กุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ พระอริยบุคคล ๗ (-อรณ.) ตามสมควร

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามชวณมโนทวารวิถี มรณาสันนวิถี

ฌานวิถี อภิญญาวิถี มรรควิถี

- อกุลสพทวารสาร ใน อพยากตบ (อพ - อกุ)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อกุลสสส ธมมสส วตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิตตปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจวตฺตปุเรชาตฺตติ/อวิตตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ. ได้แก่

- อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีวิภูษัพพะ มโนทวาราวชฺชนะ เป็นต้น
๔. และ ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล
- อ.ทล้ง ๑. หรือ จิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙

อกุลสสส ธมมสส เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัจุบัน อ.ธ.ได้แก่ อกุลสลจิตตูปาท ๑๒

วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิตตปจฺเจน เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งวตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิตตปัจจัย

เป็นพิเศษ ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๕ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

วตฺตปุเรชาตฺตติ / วตฺตปุเรชาตอวิตตะ วตฺตปุเรชาตนิสสยะ

วตฺตปุเรชาตตะ วตฺตปุเรชาตวิปยุตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย เป็นกริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น วตฺตปุเรชาตฺตติ /อวิตตะ ปัจจัย ปัจจุปัจุบัน ในบท อพยากโต อกุลสสส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล มรณาสันนกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญจทวารวติ กามชวณมโนทวารวติ มรณาสันนวิติ

๑ แสดงการหาอำนาจปัจจัย ใน ปัญจทวารวติทั้ง แห่ง วตฺตปุเรชาตฺตติ / อวิตตปัจจัย

๐ : ๐ : ๓	ปัจจัย → ปัจจุปัจุบัน	ญ.๕	ปุเร.๑	รวม
๑. อพ-อพ	อ.โบ { วตฺตรูป ๖ คือ ๑. มัชฌิมายุกปสาทรูป ๕ ที่เกิดพร้อมกันกับอดีตวาทังคตวแรก, ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น, ๓. ททัยวตฺต ที่อนุমানเอาไว้ว่าเกิดพร้อมกันกับจิตตวทหนึ่ง ก่อนหน้าจะออกจากนิโรธสมาบัติ, ๔. และวตฺตรูป ๖ ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรืออีกนัยหนึ่ง อ.ธ.ได้แก่ วตฺตรูป ๖ ที่เป็นจิตฺตปตฺตะ ๔๙ → วิญญานธาตุจิตตูปาท ๗ ที่เกิดหลังๆ คือ วิปากจิตตูปาท ๓๒ มีปฐมวาทังค เป็นต้น กิริยาจิตตูปาท ๒๐ มีปัญจทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น (-อรุปร.๔)	๕	๑	๖
๒. อพ-กุ	อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มี วิภูษัพพนจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙ → กุศลจิตตูปาท ๒๑	๕	-	๕
๓. อพ-อกุ	อ.โบ { ๒. ททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวก่อนๆ มี วิภูษัพพนจิต มโนทวาราวชฺชนจิต เป็นต้น ๔. และททัยวตฺต ที่เกิดพร้อมกันกับจิตตวที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจากจุดจิตขึ้นไปในมรณาสันนกาล อ.ทล้ง ๑. หรือจิตฺตปตฺตททัยวตฺต ๔๙ → อกุลสลจิตตูปาท ๑๒	๕	-	๕

☐ สุธธสังฆาวาระ

สรุปรจำนวนสุทธบพแห่งวัดฤฤรชดัตติ/อวิคตปจยปัญหาวาระ ดั่งแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ประเภทด้วยกันคือ

- ๑.)อพฺยาถคบถ
- ๑.) อพฺยาถคโต อพฺยาถคธสฺส

วัดฤฤรชดัตติ / อวิคตปจยเณ ปจฺจโย.
- ๒.) อพฺยาถคโต กุสฺลสฺส

วัดฤฤรชดัตติ / อวิคตปจยเณ ปจฺจโย.
- ๓.) อพฺยาถคโต อกุสฺลสฺส

วัดฤฤรชดัตติ / อวิคตปจยเณ ปจฺจโย.

☐ วัดฤฤรชดัตติ / วัดฤฤรชดัอวิคตปจยสภาคะ

ปจฺจยที่เ็นสภาคะกันไ้กับวัดฤฤรชดัตติ / วัดฤฤรชดัอวิคตปจฺจย ดั่งแสดงมาแล้วข้างต้น นั้น มี ๕ ปจฺจยคือ

วัดฤฤรชดัตติ / วัดฤฤรชดัอวิคตะ วัดฤฤรชดัะ
ปฺรชดันทรียะ วัดฤฤรชดัวิปยุตตะ

☐ อนุวาทพระบาลี แห่งวัดฤฤรชดัชดัติ มี ๖ ปจฺจย

๑. วัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย

๑.๑ อนุวาทพระบาลีแห่ง วัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย

ก. อพฺยาถคบถ

๑. จกฺขายตณฺ จกฺขวิญญานสฺส, โสธายตณฺ โสธวิญญานสฺส,
ฆานายตณฺ ฆานวิญญานสฺส, จิวฺหายตณฺ จิวฺหาวิญญานสฺส,
กายายตณฺ กายวิญญานสฺส วัดฤฤรชดันิสสยปจยเณ ปจฺจโย.

อฬฺ-อฬฺ (น.๒๓/๖)

จกฺขายตณฺะ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่จกฺขวิญญานจิต ๒,
โสธายตณฺะ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่โสธวิญญานจิต ๒,
ฆานายตณฺะ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่ฆานวิญญานจิต ๒,
จิวฺหายตณฺะ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่จิวฺหาวิญญานจิต ๒,
กายายตณฺะ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะแก่กายวิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย.

๒. วตฺถุ วิปากาพฺยาถกานํ กิริยาพฺยาถกานํ ขณฺธานํ วตฺถุปฺรชดันิสสยปจยเณ ปจฺจโย.

ปวัตติททยวตฺถุ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่วิปากและกิริยานามขันธ ๔ ด้วยอำนาจวัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย.

๓. วตฺถุ กุสฺลานํ ขณฺธานํ วตฺถุปฺรชดันิสสยปจยเณ ปจฺจโย.

อฬฺ-กฺ (น.๒๓/๘)

ปวัตติททยวตฺถุ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่กุศลนามขันธ ๔ ด้วยอำนาจวัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย.

๔. วตฺถุ อกุสฺลานํ ขณฺธานํ วตฺถุปฺรชดันิสสยปจยเณ ปจฺจโย.

อฬฺ-อกฺ (น.๒๓/๙)

ปวัตติททยวตฺถุ เ็นปจฺจยช่วยอุปการะ แก่อกุศลนามขันธ ๔ ด้วยอำนาจวัดฤฤรชดันิสสยปจฺจย.

๑.๒ อุทฺตพฺพคณฺโณ มิสฺสภคณฺโณแห่งนิสฺสยปัจจย

(คือพระบาลีที่แสดงถึงสหชาตนิสฺสยะ และวัตถุปุเรชาตนิสฺสยะ ปนกัน)

ก. กุสฺลาพฺยาการคตบ

กุฏีพ-กุ (น.๒๔๑)

๑. กุสฺโล เอโก ขนฺโธ จ วตฺถุ จ ตินฺนุณฺณํ ขนฺธํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย,

ตโย ขนฺธํ จ วตฺถุ จ เอกสฺสํ ขนฺธสฺสํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย,

เทว ขนฺธํ จ วตฺถุ จ ทวินฺนํ ขนฺธํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.
กุสฺลนามขันธ์ ๑ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กุสฺลนามขันธ์ ๓ ที่เหลือ,
หรือกุสฺลนามขันธ์ ๓ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กุสฺลนามขันธ์ ๑ ที่เหลือ,
หรือกุสฺลนามขันธ์ ๒ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กุสฺลนามขันธ์ ๒ ที่เหลือ
ด้วยอำนาจสหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปัจจย.

ข. อกุสฺลาพฺยาการคตบ

อกุฏีพ-อกุ (น.๒๔๒)

๑. อกุสฺโล เอโก ขนฺโธ จ วตฺถุ จ ตินฺนุณฺณํ ขนฺธํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย,

ตโย ขนฺธํ จ วตฺถุ จ เอกสฺสํ ขนฺธสฺสํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย,

เทว ขนฺธํ จ วตฺถุ จ ทวินฺนํ ขนฺธํ สหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.
อกุสฺลนามขันธ์ ๑ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่อกุสฺลนามขันธ์ ๓ ที่เหลือ,
หรืออกุสฺลนามขันธ์ ๓ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่อกุสฺลนามขันธ์ ๑ ที่เหลือ,
หรืออกุสฺลนามขันธ์ ๒ และททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่อกุสฺลนามขันธ์ ๒ ที่เหลือ
ด้วยอำนาจสหชาตนิสฺสยวตฺถุปุเรชาตนิสฺสยปัจจย.

๒. วตฺถุปุเรชาตปัจจย

แสดงเหมือนกันกับวัตถุปุเรชาตนิสฺสยปัจจย ทุกประการ

๓. ปุเรชาตนิสฺสยปัจจย

อฎี-อฎี (น.๓๔๒)

ก. อพฺยาการคตบ

๑. จกฺขุณฺทริยํ จกฺขุวิญญานสฺสํ, โสตฺถินฺทริยํ โสตฺถวิญญานสฺสํ, มานินฺทริยํ มานวิญญานสฺสํ,
ชีวนฺทริยํ ชีววิญญานสฺสํ, กายินฺทริยํ กายวิญญานสฺสํ ปุเรชาตนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.
มัจฺฉิมายุกะ หรือสฺสึตฺติปัตตจกฺขุณฺทริยํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่จกฺขุวิญญานจิต ๒,
มัจฺฉิมายุกะ หรือสฺสึตฺติปัตตโสตฺถินฺทริยํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่โสตฺถวิญญานจิต ๒,
มัจฺฉิมายุกะ หรือสฺสึตฺติปัตตมานินฺทริยํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่มานวิญญานจิต ๒,
มัจฺฉิมายุกะ หรือสฺสึตฺติปัตตชีวนฺทริยํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ชีววิญญานจิต ๒,
มัจฺฉิมายุกะ หรือสฺสึตฺติปัตตกายินฺทริยํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กายวิญญานจิต ๒
ด้วยอำนาจปุเรชาตนิสฺสยปัจจย.

๔. วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย

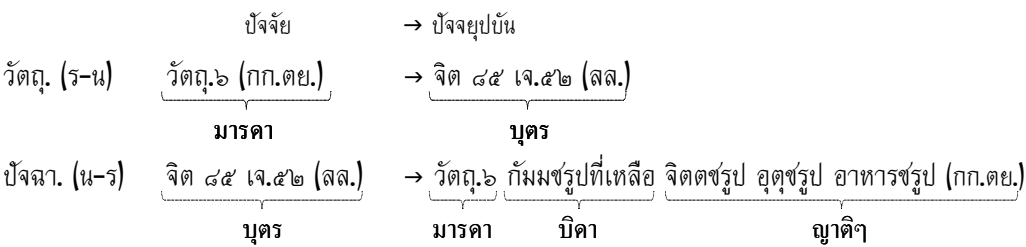
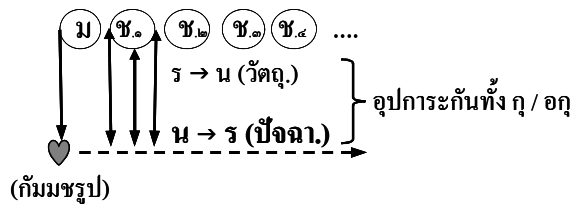
อฎี ๑-๖ อฎี-อฎี (น.๓๖๐)

ก. อพฺยาการคตบ

๑. จกฺขายตฺถํ จกฺขุวิญญานสฺสํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
จกฺขายตฺถํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่จกฺขุวิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.
๒. โสตฺถายตฺถํ โสตฺถวิญญานสฺสํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
โสตฺถายตฺถํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่โสตฺถวิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.
๓. มานายตฺถํ มานวิญญานสฺสํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
มานายตฺถํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่มานวิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.
๔. ชีวนายตฺถํ ชีววิญญานสฺสํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
ชีวนายตฺถํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ชีววิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.
๕. กายายตฺถํ กายวิญญานสฺสํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
กายายตฺถํ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กายวิญญานจิต ๒ ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.
๖. วตฺถุ วิปากาพฺยาการคตํ กิริยาพฺยาการคตํ ขนฺธํ วตฺถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปจฺเจน ปจฺจโย.
ปวัตติททัยวัตถุ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่วิปากและกิริยานามขันธ์ ๔
ด้วยอำนาจวัตถุปุเรชาตวิปฺยยุตตปัจจย.

๕. ปัจฉาชาตชาติ

ปุเรชาต - ปัจจัยเกิดก่อน อุปมา เหมือนมารดา ซึ่งเกิดก่อนบุตรแล้วเวลาอุปถัมภ์บุตร (ปัจจุบันกาล)
ปัจฉาชาต - ปัจจัยเกิดหลัง อุปมา เหมือนลูกกตัญญู เมื่อโตแล้วก็อุปถัมภ์มารดา บิดา รวมถึงญาติฯ ด้วย

สมุฏฐาน ๔	แน่นอน	ไม่แน่นอน
๑) กัมมขรูป ๑๘	๙ = ปสาท ๕ ภาว ๒ ททย ๑ ชีวิต ๑	๙ = อวิ.๘ ปริเจ.๑
๒) จิตตขรูป ๑๕	วิญญูติ. ๒	๑๓ = อวิ.๘ ปริเจ.๑ วิการ.๓ สัทท.๑
๓) อตุขรูป ๑๓	×	๑๓ = อวิ.๘ ปริเจ.๑ วิการ.๓ สัทท.๑
๔) อาหารขรูป ๑๒	×	๑๒ = อวิ.๘ ปริเจ.๑ วิการ.๓

ข้อควรกำหนดในปัจฉาชาตชาติ

ปัจจัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติ

- ปัจจัยธรรม เป็น นาม คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดทีหลัง
- ปัจจุปัณธรรม เป็น รูป คือ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป จตุสมุฏฐานิกรูป หรือ กาย คือ เอกขกาย ทวิขกาย ตีขกาย จตุขกาย ที่เกิดก่อนและกำลังตั้งอยู่

ปัจจัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติ มี ๔ ปัจจัย คือ

๑. ปัจฉาชาตปัจจัย
๒. ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย
๓. ปัจฉาชาตตติปัจจัย
๔. ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย

ปัจจัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติ มีนิตเทส ดังต่อไปนี้

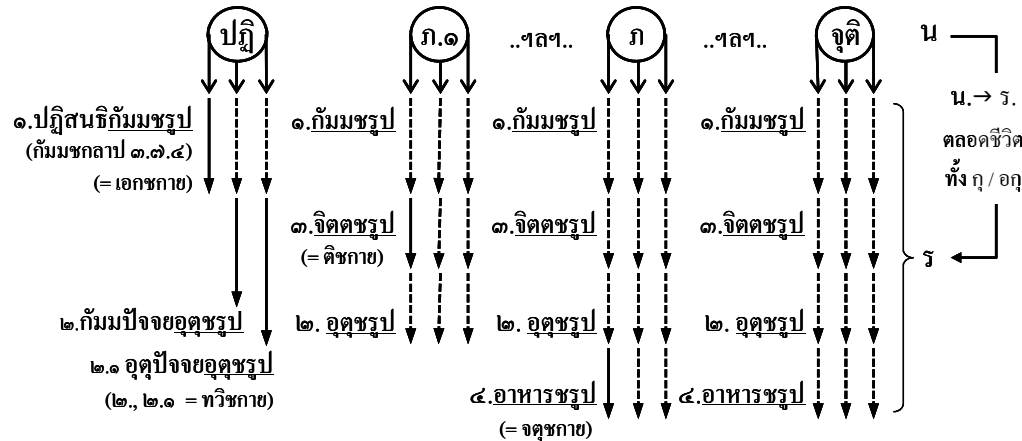
๑. ปัจฉาชาตปัจจัย มีนิตเทส ๑ ข้อ คือ ปัจฉาชาตปัจจัยนิตเทส
๒. ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย มีนิตเทส ๑ ข้อ คือ วิปยุตตปัจจัยนิตเทส ข้อ ๒
๓. ปัจฉาปุเรชาตตติปัจจัย และ ๔. ปัจฉาชาตอวิคตปัจจัย ไม่มีนิตเทสแสดงโดยเฉพาะ เป็นการแสดงโดยส่วเสสนัย คือเทสนานัยที่ยังมีเนื้อความเหลืออยู่ ดังนั้นการจำแนกบทและเนื้อความ องค์ธรรมคงเป็นไปเหมือนกับ ปัจฉาชาตปัจจัยนิตเทสนั้นเอง

สรุปองค์ธรรม ของ ปัจจัยทั้ง ๔ ที่เป็นปัจฉาชาตชาติ ได้แก่

- ๐ นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่เอกขกาย ทวิขกาย ตีขกาย จตุขกาย หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน

แสดงการเกิดขึ้นของสมุฏฐานทั้ง ๔ (รูปอดีตกมณัย)

ลำดับที่ ๒ / ๓ ของ คัมภลี่ยกกระทำเนติ
(กัมมชกัลป ๓ กาย ภาวะ วัตถุ)

๑. กัมมชรูป

- เกิดครั้งแรกที่อุปาทกขณะของปฏิสนธิจิต เรียกว่า ปฏิสนธิกัมมชรูป

๒. อุตฺตรชรูป

- เกิดครั้งแรกที่ฐิติขณะของปฏิสนธิจิต เรียกว่า กัมมปัจจุตฺตชรูป

- เกิดครั้งที่สองที่ภังคกขณะของปฏิสนธิจิต เรียกว่า อุตฺตปัจจุตฺตชรูป

๓. จิตตชรูป

- เกิดครั้งแรกที่อุปาทกขณะของปฏิสนธิจิต เรียกว่า จิตตชรูป

(เมื่อจิตตชรูป เกิดแล้ว อุตฺตรชรูปที่เกิดขึ้นชื่อว่า จิตตปัจจุตฺตชรูป)

๔. อาหารชรูป

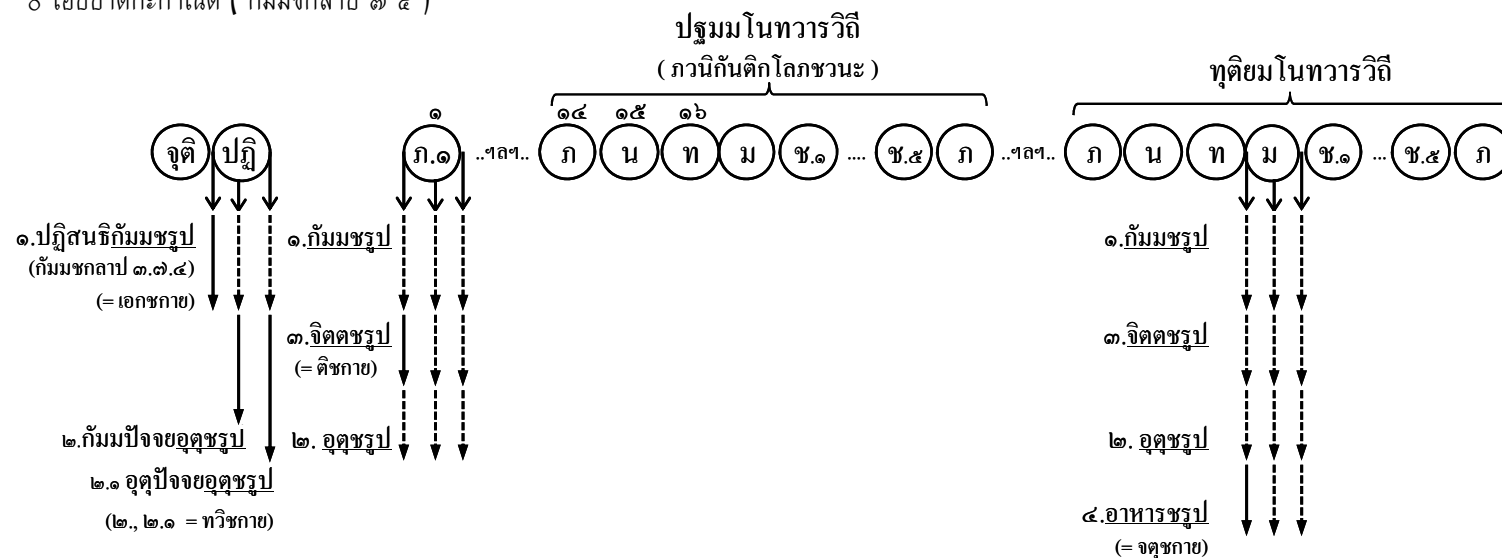
- พวกสังเสหะ และโอปปาติกะ เมื่อปฏิสนธิแล้วก็กินอาหารได้ทันที

- พวกคัมภลี่ยก บุคคลนั้นอาหารชรูป เกิดเมื่อลำดับที่ ๒ หรือ ๓

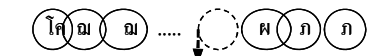
คือ เมื่อมารดาบริโภคอาหารเข้าไปแล้ว ก็แผ่ซ่านสู่ทารก

(เมื่ออาหารชรูป เกิดแล้ว อาหารปัจจุตฺตชรูปก็เกิดตามลำดับ)

๑ โอปปาติกะกำเนิด (กัมมชกัลป ๗ ๔)

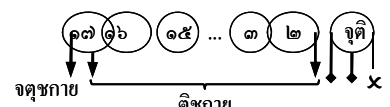
นิโรธสมบัติ

อนุมานจิตหนึ่งดวงก่อนออกจากรูปนิโรธสมบัติ ไม่มีจิตตชรูปเกิด
สำหรับ กามบุคคล = ดิขกาย (กัมมชรูป อุตฺตรชรูป และอาหารชรูป)
สำหรับ รูปพรหม = ทวิชกาย (กัมมชรูป อุตฺตรชรูป)

มรณาสันกาล

(สำหรับกามบุคคล คือ จตุชกาย / ดิขกาย ตามสมควร
ถ้ารูปพรหม คือ ดิขกาย / ทวิชกาย เว้น อาหารชรูป)

อุปาทกขณะและฐิติขณะของปัจจุตฺตจิต ๑๕ เป็นปัจจุตฺต
จตุชกาย / ดิขกาย เป็นปัจจุตฺต

๑) ปัจฉาชาตปัจฉัย (น.๙๖)

(มีพระบาลี ๑ ข้อ)
อรัณยบท
ปจฺจยทุทฺเทโส โย ยาทิโส ปจฺจโย ปจฺฉาชาตปจฺจโยติ ภควตา อุทฺทิกฺกุโจ, โส ตาทิโส ปจฺจโย ปจฺจยนิทฺเทโส,
๑. ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส
ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโยติ ภควตา นิทฺทิกฺกุโจ.
ปัจฉัยเซฺนโต พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปจฺจยทุทฺเทโสว่า ปจฺฉาชาตปจฺจโย
ปัจฉัยเซฺนนัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปจฺจยนิทฺเทโสว่า
๑. ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส
ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

- ๑) ๑) ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา ๓) ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส
๔) ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ๒) ปจฺจโย.
๑) นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ คือ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง
๒) เป็นปัจฉัย คือช่วยอุปการะ
๓) แก่เอกชกกาย ทวิชกกาย ติชกกาย จตุชกกาย หรืออิกนัยหนึ่ง ได้แก่
เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน
๔) ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจฉัย.

ตาราง แสดงการทาท่านาปัจฉัย (และภวนา) ใน ปัจฉาชาตปัจฉัย

ปัจฉัย → ปัจจยูปัน	อำนาจปัจฉัย
ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส	
จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปาก.๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง → เอกชกกาย ทวิชกกาย ติชกกาย จตุชกกาย ที่เกิดขึ้นก่อน หรืออิกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน	ปัจฉาทั้ง ๔

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในปัจฉาชาตปัจฉัยนิทฺเทโสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและ
เนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้
ปจฺฉาชาตปจฺจโย แสดงให้รู้ถึง นิทฺทิสัตฺตพะ (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)
ปจฺฉาชาตา จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา เป็นต้น จนถึง ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส
ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย. แสดงให้รู้ถึง นิทฺทิสนาการะ
(บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในนิทฺทิสนาการะพระบาลีนี้

ปจฺฉาชาตา - เป็นวิเสส่นบทของ จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา แสดงให้รู้ถึงจิต เจตสิก ที่เกิดขึ้นภายหลัง
ฉะนั้น องค์ธรรมจึงได้แก่ จิต เจตสิก นามขันธ์ ๔ นั้นเอง
จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา - เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจฉัยธรรม คือ นามขันธ์ ๔ ในปัญจโวการภูมิ
ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔)
ปุเรชาตสฺส - เป็นวิเสส่นบทของ อิมสฺส กายสฺส แสดงให้รู้ถึง เอกชกกาย เป็นต้น ที่เกิดขึ้นก่อน
ฉะนั้น องค์ธรรมจึงได้แก่ เอกชกกาย ทวิชกกาย ติชกกาย จตุชกกาย
อิมสฺส กายสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจยูปันธรรม คือ
○ กัมมชกกลาป ๓-๗-๔ ที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล ที่เป็นเอกชกกาย
○ กัมมชกกลาป อุตฺตชกกลาป ที่เกิดขึ้นในระหว่าง ฐิตินะและภังคกขณะของปฏิสนธิจิต ที่เป็นทวิชกกาย
○ กัมมชกกลาป อุตฺตชกกลาป จิตตชกกลาป ที่เกิดขึ้นในระหว่าง อุปปาตักขณะของปฐมภวัก เป็นตัน
ก่อนอาหารชรูปเกิด เป็นติชกกาย
○ กัมมชกกลาป อุตฺตชกกลาป จิตตชกกลาป อาหารชกกลาป ที่เกิดขึ้น ตั้งแต่อาหารภายนอก
ชิมเข้าเข้าไปในร่างกาย เป็นต้น จนถึงจุติจิต เป็นจตุชกกาย
หรืออิกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของ อิมสฺส กายสฺส นั้น ก็ได้แก่ ร่างกาย พร้อมด้วยสฬมหายใจ
การเคลื่อนไหวอริยาบถใหญ่น้อย และวาจา ที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิสนธิ เป็นต้น จนถึงตาย นั้นเอง

ปจฉาชาติปัจเจก - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๔ คือ

ปัจฉาชาติะ ปัจฉาชาติวิปยุตตะ ปัจฉาชาติตติ ปัจฉาชาติอวิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของ ปัจฉาชาติอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

ปัจเจกโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธธรรม โดยความปราศจากตัวตน

อีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของปัจจัยและปัจจัยอุปัน ในคำว่า ปจฉาชาติา จิตตเจตสิกกา ธมฺมา ที่เป็นกัตตูปท และในคำว่า ปุเรชาติสฺส อิมสฺส กายสฺส ที่เป็นสัมปทานบท โดยละเอียดเป็นคู่ๆ มีดังนี้

๑.) **นามฉันธ ๔** คือ ปญฺจโวการปฐมภวํศ ๑๕ เป็นปัจฉาชาติปัจจัย

เอกชฺกาย (หมายเอากัมมชรูป) ซึ่งเป็นฐิติปัตตะ ที่เกิดพร้อมกันกับอุปาทกขณะของปฏิสนธิจิต หรือ **ทวิชฺกาย** (หมายเอา กัมมชรูป อุตฺชรูปด้วย) เป็นปัจจัยอุปัน

๒.) **ทุตติภวํศนามฉันธ ๔** เป็นปัจจัย

เอกชฺกาย (หมายเอากัมมชรูป) **ทวิชฺกาย** (หมายเอากัมมชรูป อุตฺชรูป) หรือ **ติชฺกาย** (หมายเอา กัมมชรูป อุตฺชรูป จิตตชรูปด้วย) เป็นปัจจัยอุปัน

๓.) **ตติภวํศนามฉันธ ๔** เป็นต้น จนถึง ปฐมมโนทวารวิธินามฉันธ ๔ เป็นปัจจัย

ติชฺกาย คือ กัมมชรูป อุตฺชรูป จิตตชรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ นับตั้งแต่อุปาทกขณะของทุตติภวํศ เป็นต้น เป็นปัจจัยอุปัน

๔.) **มโนทวาราวชฺชนะนามฉันธ ๔** เป็นต้น ที่ในทุตติมโนทวารวิธิ เป็นปัจจัย

ติชฺกาย (หมายถึงรูปพรหมกับคัพพะเสยกะ) หรือ **จตุชฺกาย** (หมายถึงสังเสทชะและโอปปาติกะ กามบุคคล) ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ นับตั้งแต่ภวํศปัจเจกเถะ เป็นต้น ที่เกิดต่อจากปฐมมโนทวารวิธิตบลงแล้ว เป็นปัจจัยอุปัน

๕.) **ปญฺจทวาราวชฺชนะ ปญฺจวิญญาณ สัมปฏิจฺชนะ นามฉันธ ๔** เป็นต้น จนถึง

ชฺชนะ หรือตทารัมมณะ นามฉันธ ๔ เป็นปัจจัย

ติชฺกาย (หมายเอา รูปพรหม) **จตุชฺกาย** (หมายเอากามบุคคล) ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ นับตั้งแต่ปญฺจโวการ ภวํศปัจเจกเถะ ๑๕ มโนทวาราวชฺชนะ (คือ วิมฺภวํศ) เป็นต้น เป็นปัจจัยอุปัน

๖.) **อนาคามิผล หรืออรรถตตผลนามฉันธ ๔** ที่เกิดขึ้นในขณะที่ออกจากนิโรธสมาบัติ เป็นปัจจัย

ทวิชฺกาย คือ กัมมชรูป อุตฺชรูป (หมายเอา รูปพรหม)

ติชฺกาย คือ กัมมชรูป อุตฺชรูป อาหารชรูป (หมายเอาพระอนาคามีหรือพระอรหันต์ในกามภูมิ) ที่เกิดก่อน ขณะที่ออกจากนิโรธสมาบัติ เป็นปัจจัยอุปัน

๗.) **โสตาปัตติผลนามฉันธ ๔** เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือจตุชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับโสตาปัตติมรรคจิต เป็นปัจจัยอุปัน ฯลฯ

อรรถตตผลนามฉันธ ๔ เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือจตุชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับอรรถตตมรรคจิต เป็นปัจจัยอุปัน

๘.) **ผลชฺชนะ ๔** ที่เกิดหลังๆ เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือจตุชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับผลชฺชนะ ๔ ชนิดเดียวกันกับที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยอุปัน

๙.) **ติเหตุกปญฺจโวการภวํศ ๔** เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือจตุชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับผลชฺชนะ ๔ ดวงสุดท้าย ก่อนที่จะออกจากผลสมาบัติ เป็นปัจจัยอุปัน

๑๐.) **ปญฺจโวการภวํศ ๑๕ อาวชฺชนจิต ๒ ปญฺจวิญญาณ สัมปฏิจฺชนะ สันตริณะ วิมฺภวํศ**

มรณาสันนชฺชนะ ๕ ตทารัมมณะ ๒ ดวง ภวํศ จุตติ นามฉันธ ๔ ในมรณาสันนกาล เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือจตุชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงที่ ๑๗ ที่นับถอยหลังจาก จุตติจิตขึ้นไป เป็นปัจจัยอุปัน

อีกนัยหนึ่ง

๑๐.๑) ถ้าจิตจิตเกิดต่อจากชฺชนะแล้ว **ปญฺจโวการจิต ๑๕** เป็นปัจจัย

ติชฺกาย คือ จิตตชะ อาหารชะ อุตฺชะ (หมายเอากามบุคคล)

ทวิชฺกาย คือ จิตตชะ อุตฺชะ (หมายเอารูปบุคคล) ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับมรณาสันนชฺชนะดวงที่ ๕ เป็นปัจจัยอุปัน

๑๐.๒) ถ้าจิตจิตเกิดต่อจากชฺชนะแล้ว **ปญฺจโวการจิต ๑๕** เป็นปัจจัย

ติชฺกาย หรือทวิชฺกาย ซึ่งเป็นฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับปญฺจโวการภวํศดวงสุดท้าย เป็นปัจจัยอุปัน

๑๐.๓) ถ้าจุติจิตเกิดต่อจากช่วงระ ตทาร์มมณะแล้ว กามจุติจิต ๑๐ เป็นปัจจัย

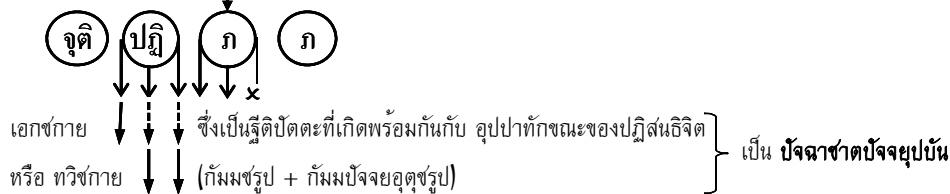
ติงกาย ซึ่งเป็นนิติปัตตะที่เกิดขึ้นพร้อมกับบถารัมมณตวงที่ ๒ เป็นปัจจุยุปบัน

๑๐.๔) ถ้าจุดิจิตเกิดตอจากชวณะ ตพารัมมณะ ภาวังค แล้ว ภามจุดิจิต ๑๐ เป็นปัจฉัย

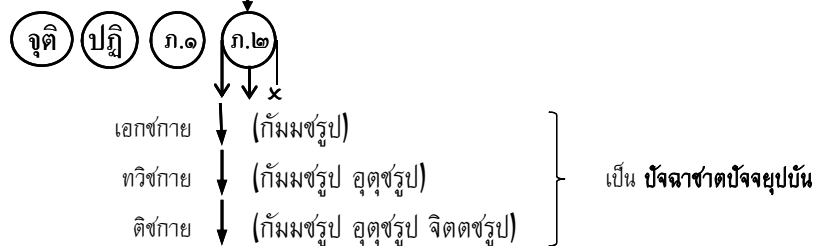
ติชกาย ซึ่งเป็น ฐิติปัตตะที่เกิดพร้อมกันกับกามาวังค์ดวงสุดท้าย เป็นปัจจุบุปฺบัน

ภาพแสดงองค์ประกอบของกัตตูปทและสัมปทานบท โดยละเอียดเป็นคู่ (ปจ.ปย) ดังนี้

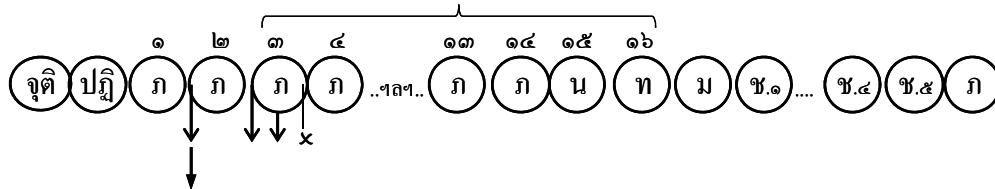
๑.) นามชั้นที่ ๔ คือ ปัญจโวหารมวังค์ ๑๕ เป็น ปัจฉาชาตปัจฉัย

๒.) ทุติยภวังค์นามขั้นที่ ๔ เป็น ปัจฉิมชาติปัจจุ

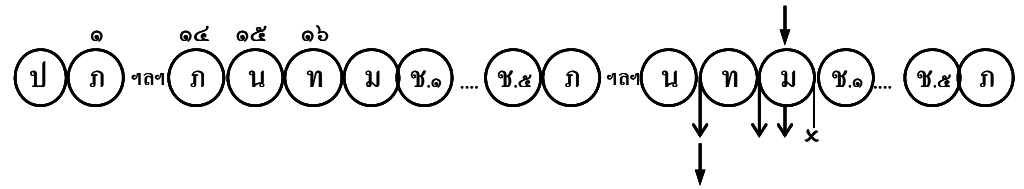

๓.) ตติยภววิงค์ นามขันธ ๔ เป็นต้น จนถึงปฐมมโนทวารวิธานามขันธ ๔ เป็น **ปัจฉาชาติปัจจัย**

ติงกาย คือ กัมมรูป อุตุรูป จิตตรูป ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ นับตั้งแต่อุปาทกขณะของ ทฬิตยวัจค์ เป็นต้น จนถึง อุปาทกขณะของช่วงจิตดวงที่ ๔ เป็น **ปัจจุชาติปัจจุปปัน**

๔.) มโนทวารวิชชະنامهจันท์ ๔ เป็นต้น ที่ใน ทุติยมโนทวารวิที เป็น **ปัจฉาชาตปัจจุย**

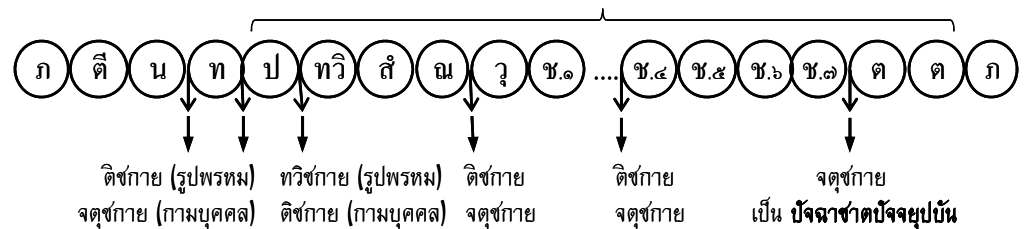

ติงกาย (รูปพรหมและคัพพะเสยยะ) หรือจตุทงกาย (สังเสทชะ, โอปปาทิกกามบุคคล) ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน
นับตั้งแต่ อุปาทกขณะของภวังคคัพพะเจตนะ เป็นต้น ที่เกิดต่อจากปฐมโนทวารวิธิตบสงแล้ว เป็น **ปัจฉาชาติปัจจุปปัน**

*อุปาทกขณะของจิต ๗๕ (-ทวิ.๑๐) เจ.๕๒ ที่ในกามภูมิ ๑๐ (-นิริยภูมิ) เมื่ออาหารซึมซาบเข้าไปในร่างกายแล้ว จตฺตกាយก็เกิดได้ครบในฐิติขณะของจิตเหล่านี้ จตฺตกายก็เกิดได้ แต่จิตตจรูปนั้น หมายถึง จิตตปัจจัยอุตฺตจรูป

แต่ถ้าไม่นับเอาจิตตปัจจัยอุดรรูป ก็คงมีรูปเกิดได้ ๓ คือ กัมมรูป อุดรรูป อาหารรูป ในภังคขณะของจิตเหล่านี้

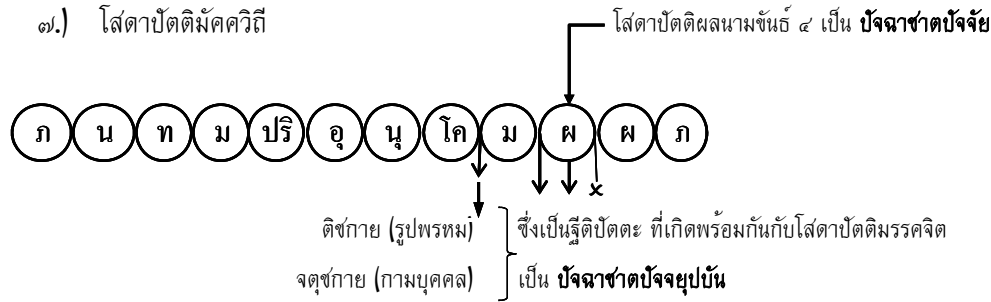
๕.) ปัญหาวารวรัชชนะ ปัญจวิญญูณ เป็นต้น จนถึง ชวณะ ; ตทารัมมณะ เป็น **ปัจฉาชาติปัจจุย**

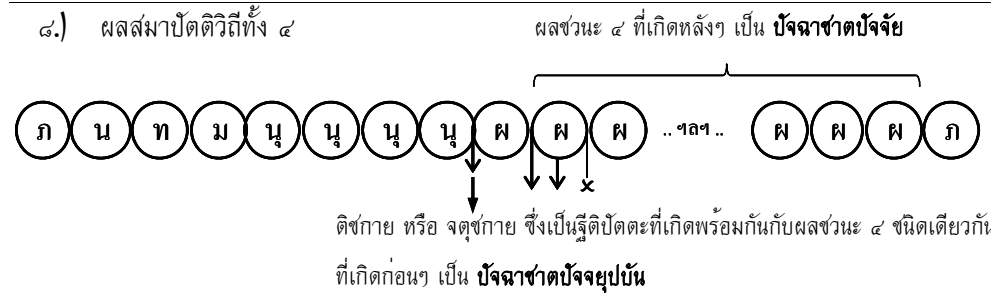
๖.) นิรโทษ์มาบัตวิธิ อนาคามิผลนามขันธ ๔ อรหัตตผลนามขันธ ๔ เป็น **ปัจฉาชาติปัจฉัย**

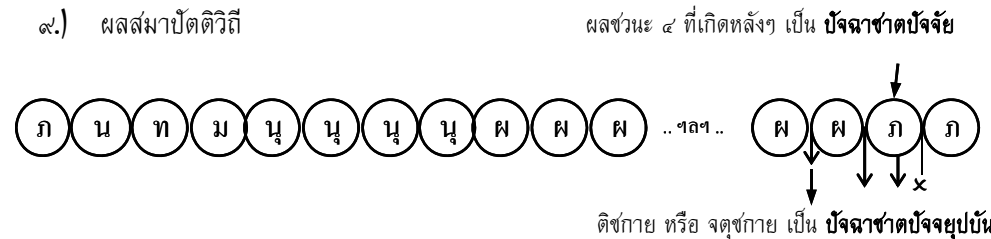
๗.) โสตาปัตติมัตตวิถิ

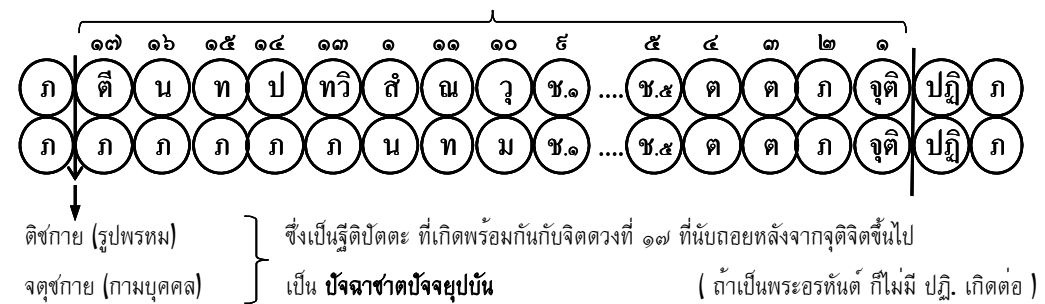
๘.) ผลสมาบัติวิถิทั้ง ๔

๙.) ผลสมาบัติวิถิ

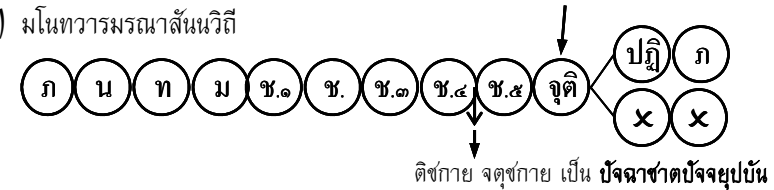
๑๐.) ปัญจ.ภวังก์ ๑๕ อวชัชนะ ๒ เป็นต้นจนถึงจตุตถนามขันธ ๔ ในมรณาสันนกาล เป็น **ปัจฉาชาตปัจจุัย**

อีกนัยหนึ่ง

ปัญจโวการจตุตจิต ๑๕ เป็น **ปัจฉาชาตปัจจุัย**

๑๐.๑) มโนทวารมรณาสันนวิถิ

๑๐.๒) มรณาสันนวิถิ

๑๐.๓) มโนทวารมรณาสันนวิถิ

๑๐.๔) มรณาสันนวิถิ

📄 **ปัจฉาชาตมฏนา (น.๔๒๘)**

ถ้านามขันธ ๔ ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง เป็นปัจจัย ทำการช่วยอุปการะ แก่เอกขกาย ทวิขกาย ตติขกาย จตุขกาย ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อน ๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น แล้วเข้าถึงฐิติ

หรือ อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ตติสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน ก็ได้อำนาจปัจจัย ๔ คือ ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตวิปปยุตตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปัจฉาชาตะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

📄 **ตาราง แสดงปัจฉาชาตมฏนา**

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	อำนาจปัจจัย
ปัจฉาชาตา จิตตเจตสิกา ธมฺมา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส	
ถ้านามขันธ ๔ ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง → เอกขกาย ทวิขกาย ตติขกาย จตุขกาย ที่เกิดขึ้นก่อน หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ตติสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน	ปัจฉาทั้ง ๔

📄 **สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ใน ปัจฉาชาตปัจจย (น.๑๕๓)**

ในปัจฉาชาตปัจจุยทเทศนี้ สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ๑.) จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ มีปฐมวังก์ เป็นต้น ที่เกิดหลังๆ ในปัญจโวการภูมิ ที่แน่นอนและไม่แน่นอน (-อรุปวิปากจิต ๔ และปฏิสนธิจิตทั้งหมด) เป็น ปัจฉาชาตปัจจย
- ๒.) เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ตติสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ แล้วตั้งอยู่ (ฐิติปัตตะ) เป็น **ปัจฉาชาตปัจจุยูปัน**
- ๓.) จิตทั้งหมด ๘๙ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น เจตสิก ๕๒
 - ในขณะที่เกิดและขณะที่ดับ (อุปาทกขณะ และมังคักขณะ) ของ จิตตขรูป ปฏิสนธิกัมมขรูป อาหารขรูป อุตขรูป ปวัตติกัมมขรูป ในสันดานของสัตว์ ที่ในปัญจโวการภูมิ
 - และขณะทั้ง ๓ ของ พาติขรูป อลัญญัตตตกัมมขรูป เป็น **ปัจฉาชาตปัจจนิก**

หมายเหตุ:- แสดงแตกต่างจากหนังสือหลักสูตร ซึ่งแสดงดังนี้

- " ○ จิตทั้งหมด ๘๙ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น เจตสิก ๕๒ และ
- จิตตขรูป ปฏิสนธิกัมมขรูป อาหารขรูป อุตขรูป ปวัตติกัมมขรูป ขณะที่เกิดขึ้น (อุปาทกขณะ) ในสันดานของสัตว์ ที่ในปัญจโวการภูมิ และ
- พาติขรูป อลัญญัตตตกัมมขรูป "

คำอธิบาย (หน้า ๑๕๓) ธรรมที่เป็นปัจจัย ของปัจฉาชาตปัจจยนี้มี ๒ อย่าง คือ แน่นนอน และไม่แน่นอน

ปัจฉาชาตปัจจย

- **แน่นนอน** ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทสมูลจิต ๒ ทวิปัญจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ ตทารัมมณจิต ๑๑ หลีตุปปาทจิต ๑ รูปาวจรจิต ๑๕ โสตาปัตติมรรคจิต ๑ เจตสิก ๔๘ ที่ประกอบ
- **ไม่แน่นอน** ได้แก่ จิต ๔๖ คือ โลกมุลจิต ๘ โมทมุลจิต ๒ มโนทวาราวชณจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรูปกุศลจิต ๔ อรูปกิริยาจิต ๔ โลกุตตรที่เหลือ ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา)

ตาราง แสดง อ.ธ.ในสรูปเนื้อความ ๓ ประการของ ปัจจชาติปัจจัย

ปัจจชาติปัจจัย	ปัจจชาติปัจจัยุปัน	ปัจจชาติปัจจัยนิก
จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลังๆ ใน ปัญจโวการภูมิ ที่แน่นอนและไม่แน่นอน (-อรุปรูปากจิต ๔ และปฏิสนธิจิตทั้งหมด)	เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสมุฏฐานิกรูปและจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของ จิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น แล้วตั้งอยู่ (ฐิตีปัตตะ)	○ จิตทั้งหมด ๘๙ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น เจ. ๕๒ ○* ในขณะที่เกิด และขณะที่ดับ (อุปาทกขณะและภังคักขณะ) ของ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป อาหารชรูป อุตชรูป ปวัตติกัมมชรูป ในสันดานของสัตว์ ที่ใน ปัญจโวการภูมิ ○ และขณะทั้ง ๓ ของ พาทิรรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป
แน่นอน - จิต ๔๓ คือ โทส.๒ ทวิ.๑๐ มโนธาตุ ๓ ตทา.๑๑ ทลิ.๑ รูปา.๑๕ โสตา.มรรค.๑ เจ.๔๔ ที่ประกอบ		
ไม่แน่นอน - จิต ๔๒ คือ โสภ.๔ โมท.๒ มโนทวาร.๑ ม.ภ.๔ ม.กิ.๘ อรูปภ.๔ อรูปกิ.๔ โลกุต.ที่เหลือ ๗ เจ.๔๖ ที่ประกอบ (-อัปปมัญญา)		

จำแนก ปัจจชาติปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ (น.๑๖๔)

ใน ปัจจชาติปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรมของธรรมที่ เป็นปัจจชาติปัจจัยนั้น	
เมื่อว่าโดย ลักษณะ	มีอย่างเดียว คือ เกิดที่หลังปัจจัยุปันธรรม (ปัจจชาติ)
เมื่อว่าโดย ชาติ	เป็น ปัจจชาติชาติ
เมื่อว่าโดย กาล	เป็น ปัจจุบันกาล
เมื่อว่าโดย สัตติ	คือ อำนาจ มีอย่างเดียว คือ อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยุปันธรรม ตั้งอยู่

หมายเหตุ:-

- เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ เป็น **ปัจจชาติปัจจัยุปัน** ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ หมายความว่า รูปทั้งสี่สมุฏฐานนี้ ที่เกิดก่อนๆ (รูปที่เกิดได้ในขณะใดๆ ที่ตรงกับอุปาทกขณะ ฐิตีขณะ และภังคักขณะของจิตดวงก่อนๆ รูปที่เกิดก่อนๆ เหล่านั้น จะได้รับการช่วยอุปการะจากจิตที่เกิดหลังๆ) หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่ง จิตที่เกิดหลังๆ ทำการช่วยอุปการะแก่รูปที่เกิดก่อนๆ (ซึ่งรูปที่เกิดก่อนๆ เหล่านั้น จะเกิดในขณะใดๆ ของจิตก็ได้ แต่รูปเหล่านั้น ต้องเกิดก่อนหน้าจิตที่เป็นผู้อุปการะ)

☐ ปัญหาารวิวงศ์ แห่ง ปัจฉาชาตปัจฉัย (น.๓๐๗)

ในปัจฉาชาตชาติ ปัจฉัยที่เป็นปัจฉาชาตชาติ ๔ ปัจฉัย นั้น มี ๓ บท ๓ วาระเหมือนกันคือ

- ก) กุสลบถ มี ๑ วาระ
๑. อพฺยาบทปทาวสาน ในกุสลบถ (กุ - อัฟ)
- ข) อกุสลบถ มี ๑ วาระ
๒. อพฺยาบทปทาวสาน ในอกุสลบถ (อกุ - อัฟ)
- ค) อพฺยาบทบถ มี ๑ วาระ
๓. อพฺยาบทปทาวสาน ในอพฺยาบทบถ (อัฟ - อัฟ)

ในการแสดงปัญหาารวิวงศ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสลติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้เป็นหลัก ๓ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คือ กุสลบถ อกุสลบถ อพฺยาบทบถ เป็นปัจฉัยธรรม และจำแนกปัจจุยุปนัธรรม (ปทาวสาน) โดยบทหลัง แสดงแยกกันไป ในปัจฉาชาตปัจฉัย มี ๓ บท ๓ วาระ ดังนี้

	ฉา. วิป. ถิ. อ.		
	๓ บท ๓ วาระ		
	สัทธสังขยวาระ = ๑:๑:๑		
	บท/วาระ	กรรมบท	ปจ.
๑	กุ.- กุ.		
๒	กุ.- อกุ.		
๓	กุ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๔	อกุ.- อกุ.		
๕	อกุ.- กุ.		
๖	อกุ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๗	อพ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๘	อพ.- กุ.		
๙	อพ.- อกุ.		
รวมเป็น ๔ สภาคะ (-ตนเอง) ๓			

ก.) กุสลบถ

- อพฺยาบทปทาวสาน ใน กุสลบถ (กุ - อัฟ) (น.๓๐๗)

วิธีพระบาลี กุสล โธมโม อพฺยาบทสฺส ธมฺมสฺส ปัจฉาชาตปจฺเจยน ปจฺจโย.

กุสลธรรมเป็นปัจฉัย คือช่วยอุปการะ แก้อพฺยาบทธรรม ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจฉัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

กุสล โธมโม - เป็นกัตตบถ แสดงให้รู้ถึงปัจฉัย องค์ธรรมได้แก่ กุสลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดภายหลัง

อพฺยาบทสฺส ธมฺมสฺส - เป็นลัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจุยุปนั องค์ธรรมได้แก่

ดิชฺกาย หรือ จตฺสฺกาย ที่เป็น วิถีปัตตะ (คือ รูป ๒๔ + ขรรดา) ที่เกิดก่อน

ปัจฉาชาตปจฺเจยน - เป็นกรรมบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปัจฉาชาตปัจฉัยเป็นพิเศษ ในบรรดาอำนาจ

ปัจฉัยทั้ง ๔ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตวิปยุตตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิตตะ เหล่านี้

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตะ

ความเป็นปัจฉาชาตะ ปัจฉัย ปัจจุยุปนั ในบท กุสล โธมโม อพฺยาบทสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญฺจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๗ (-พระอรหันต์) ตามสมควร

ว่าโดย วิถี ธรรมที่เป็นปัจฉัย เป็นไปใน ปัญฺจทวารวิธิ กามขันธ์มโนทวารวิธิ

ธรรมที่เป็นปัจจุยุปนั เป็นไปใน รูปวิธิตที่เป็นภายใน

❏ แสดงการทหาอำนาจปัจจย ใน ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง ปัจฉาชาตปัจจย		
๑ : ๑ : ๑	ปัจจย → ปัจจยุปบัน	ฉา.๔
๑. กุ - อัพ	กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดภายหลัง → ดิขกาย หรือจตุชกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔
๒. อกุ - อัพ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดภายหลัง → ดิขกาย หรือจตุชกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔
๓. อัพ - อัพ	วิปากจิตตูปบาท ๓๒ (-อรุปวิ.๔) กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ ที่เกิดภายหลัง → เอกชกาย ทวิชกาย ดิขกายหรือจตุชกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔

❏ **สัทธสังขยวาระ**

สรุปจำนวนสัทธบทแห่งปัจฉาชาตปัจจยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ประเภท ด้วยกันคือ

๑. กุสล โอพยากตสฺส
๒. อกุสล โอพยากตสฺส
๓. โอพยากโต โอพยากตสฺส
- ปัจฉาชาตปจฺเจยเณ ปจฺจโย.
- ปัจฉาชาตปจฺเจยเณ ปจฺจโย.
- ปัจฉาชาตปจฺเจยเณ ปจฺจโย.

❏ **ปัจฉาชาตปัจจยสภาคะ**

ปัจจยที่เป็นสภาคะกันได้กับปัจฉาชาตปัจจย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ปัจจยคือ

ปัจฉาชาตวิปยุตตะ ปัจฉาชาตตถิ ปัจฉาชาตอวิตตะ

วจนัตตะ

ปัจฉา ชายตีติ = ปจฺจชาโต.

ธรรมที่เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม ชื่อว่า **ปัจฉาชาตะ.**

ปัจฉาชาโต จ โส ปจฺจโย จาติ = ปจฺจชาตปจฺจโย.

ธรรมที่เกิดทีหลังด้วย เป็นปัจจยด้วย ชื่อว่า **ปัจฉาชาตปัจจย.**

ปัจฉาชาโต ทุตฺวา อุปการโก ธมฺโม = ปจฺจชาตปจฺจโย.

ธรรมที่เกิดทีหลังปัจจยุปบันธรรม แล้วอุปการะแก่ธรรมที่เกิดก่อน ชื่อว่า **ปัจฉาชาตปัจจย.**

❏ **คำอธิบาย ในปัจฉาชาตปัจจย โดยสังเขป**

ปัจฉาชาตปัจจย นี้ นามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจยคือช่วยอุดหนุน แก่รูปธรรม ซึ่งเกิดก่อน ให้ตั้งอยู่ได้จนอายุครบ โดยไม่ให้ดับไปเสียก่อนที่จะถึงกำหนด อายุของรูปธรรมนั้นเท่ากับอายุของจิต ๑๗ ดวง คือจิตดวงหนึ่งเกิดขึ้นแล้วดับไปแล้วจิตดวงใหม่เกิดขึ้นอีกอย่างนี้ ๑๗ ครั้ง รูปธรรมจึงดับไปพร้อมกับจิตดวงที่ ๑๗ นี้อีกครั้งหนึ่ง ในการที่รูปธรรมสามารถตั้งอยู่ได้จนถึง ๑๗ ขณะจิตนี้ ก็เป็นเพราะนามธรรม คือจิตและเจตสิกที่เกิดทีหลังนั่นเอง ช่วยอุปถัมภ์ไว้ให้รูปธรรมนั้นตั้งอยู่ได้ และยังช่วยอุดหนุนให้เจริญขึ้นได้ด้วย

รูปธรรมที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจยช่วยอุดหนุน แก่นามธรรมที่เกิดก่อนไม่ได้ เพราะว่ารูปธรรมจะเกิดขึ้นนามธรรมได้ดับไปเสียก่อนแล้ว จึงอุปการะกันไม่ได้

ในปัจฉาชาตปัจจยนี้ เว้นบุคคลเสีย ๒ จำพวก ได้แก่ อสังญูสัตตพรหมพวกหนึ่ง และนิโรธสมาบัติบุคคลอีกพวกหนึ่ง เพราะรูปธรรมของบุคคล ๒ พวกนี้ไม่ได้รับอุปการะจากปัจฉาชาตปัจจย คืออสังญูสัตตพรหมและบุคคลกำลังเข้านิโรธสมาบัติอยู่นั้น นามธรรมไม่เกิด ฉะนั้น จึงไม่ได้รับอุปการะจากปัจฉาชาตปัจจยธรรม แต่ว่ากัมมชรูปและอุตฺชรูป (ทวิชรูป) ของอสังญูสัตตพรหมที่เป็นอยู่ได้นั้น ก็เพราะอาศัยอำนาจของรูปาวจรปัญจมณานกุศลเจตนา ที่เกิดขึ้นจากอำนาจของสัญญาวิราดภาวนา

ส่วนกัมมชรูป อุตฺชรูป อาหารชรูป (ดิชรูป) ของนิโรธบุคคลที่เป็นอยู่ได้นั้น ก็เพราะอาศัยอำนาจของสมาบัติ ๘ และอนาคามิมรรค หรืออรหัตตมรรคนั่นเอง ฉะนั้น รูปธรรมของอสังญูสัตตบุคคลและนิโรธสมาบัติบุคคล จึงเป็นปัจจยุปบันธรรมของปัจจยนี้ไม่ได้ ต้องเป็นปัจจนิกธรรมไป.

❏ อุปมา ในปัจฉาชาติปัจจัย

อุปมาว่าต้นไม้ที่ปลูกไว้แล้ว ย่อมจะตั้งอยู่ได้ และเจริญขึ้นได้ ก็โดยอาศัยน้ำฝนที่ตกลงมาภายหลัง หรือเอาน้ำรดภายหลัง ฉนั้นใด ต้นไม้จึงเปรียบได้เหมือนรูปธรรมที่เกิดขึ้นก่อน น้ำฝนหรือน้ำที่รดนั้นเปรียบเหมือนนามธรรม ที่เกิดขึ้นทีหลัง แล้วช่วยอุดหนุนแก่รูปที่เกิดขึ้นก่อน ฉนั้นนั้น

อุปมาเหมือนลูกนกแร้งที่ยังเล็กอยู่ ยังบินไปหาอาหารเลี้ยงตัวเองไม่ได้ เมื่อแม่นกออกไปหาอาหาร ลูกนกที่อยู่ในรังก็ตั้งตาคอย โดยหวังว่าเมื่อแม่กลับมาแล้วคงจะนำอาหารมาเผื่อตนเป็นแน่ ครั้นแม่นกกลับมาแล้วก็ไม่ได้นำอาหารมาให้ลูกของตน วันรุ่งขึ้น เมื่อถึงเวลาที่แม่นกออกไปหาอาหาร ลูกนกก็คอยหวังอีกว่าเมื่อแม่กลับมาคงจะเอาอาหารมาฝากอีก แต่เมื่อถึงเวลาที่แม่นกกลับมา ลูกนกก็คงไม่ได้รับอาหารจากแม่อีกเช่นเคย

ทั้งนี้เป็นเพราะธรรมชาติของนกแร้งนั้น แม่นกย่อมไม่นำอาหารมาเลี้ยงลูกนกของตนเลยจนกว่าลูกนกจะโตพอที่จะไปหาอาหารกินของตัวเองได้ ฉะนั้นลูกนกในขณะที่ยังเล็กอยู่นั้น จึงได้แต่เพียงมีเจตนาเกิดขึ้นที่จะคอยรับอาหารอยู่เท่านั้น ไม่ได้รับอาหารจริงๆ เลย มีแต่อาหาราสาเจตนา ได้แก่ รัสตันทา คือความต้องการในการในอาหารกำลังเกิดอยู่ในขณะนั้น อาหาราสาเจตนาอันเป็นนามธรรมนี้ มีอำนาจอุปการะให้ร่างกายซึ่งเป็นรูปธรรมของลูกนกนั้นเป็นอยู่ และค่อยเจริญเติบโตขึ้นได้ ฉะนั้น อาหาราสาเจตนา นี้จึงเป็นปัจฉาชาติปัจจัย ร่างกายของลูกนกเป็นปัจฉาชาติปัจจัยอุปัน

๒) ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย (น.๑๓๐)

(พระบาลีข้อ ๒ ของวิปยุตตปัจจัยนิทเทส)

อาร์มภท

ปจฺจุทเทส โย ยาทีโส ปจฺจโย วิปยุตตปจฺจโยติ ภควตา อุทฺทิกฺโข, โส ตาทีโส ปจฺจโย ปจฺจยนิทเทส,

๒. อรูปิโน ธมฺมา รูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโยติ ภควตา นิทฺทิกฺโข.
ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจุทเทสว่า วิปยุตตปจฺจโย
ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจยนิทเทสว่า

๒. อรูปิโน ธมฺมา รูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

- ๒) ๑) อรูปิโน ธมฺมา ๓) รูปิโน ธมฺมานํ ๔) วิปยุตตปจฺจเยน ๒) ปจฺจโย.
๑) ปัญจโวการนามขันธ ๔ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลังๆ
๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ
๓) แก่เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น แล้วเข้าถึงฐิติ
๔) ด้วยอำนาจปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย.

ตาราง แสดงการทํานามปัจจัย (และภฏนา) ใน ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย

ปัจจัย → ปัจจุยุปบัน อรูปิโน ธมฺมา → รูปิโน ธมฺมานํ	อำนาจปัจจัย	รวม
จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดขึ้นหลังๆ ในปัญจโวการภฏมิ (-อรูปวิปาก.๔ และปฏิสนธิจิตทั้งหมด)	→ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของ จิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น แล้วตั้งอยู่ (ฐิติปัตตะ)	วิป.๑ จา.๓ ๔

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในวิปยุตตปัจจัยนิทเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและ
เนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

วิปยุตตปจฺจโย แสดงให้รู้ถึง นิทฺทิสัตถัพพะ (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)
อรูปิโน ธมฺมา เป็นต้น จนถึง รูปิโน ธมฺมานํ วิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.
แสดงให้รู้ถึง นิทฺทิสํนาการะ (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในบรรดานิทฺทิสํนาการะพระบาลีเหล่านั้น

พระบาลีข้อที่ ๒ อรูปิโน ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ปัญจโวการนามขันธ ๔
มี ปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลังๆ
รูปิโน ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุยุปบันธรรม คือ เอกชกาย ทวิชกาย ติชกาย จตุชกาย
ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิตเป็นต้น แล้วเข้าถึงฐิติ
วิปยุตตปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยทั้ง ๔ คือ
ปัจฉาชาตวิปยุตตะ ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตตติ ปัจฉาชาตอวิตตะ
ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของปัจฉาชาตวิปยุตตะ
อย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจุยุปบันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

☐ **ปัจฉาชาตวิปยุตตปกิณณกมฺภนา**

ถ้านามขันธ ๔ ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปาก.๔) ที่เกิดขึ้นภายหลังเป็นปัจจัย ทำการช่วยอุปการะ แก่เอกชกายน ทวิชกายน ติชกายน จตุชกายน ที่เกิดพร้อมกันกับจิตดวงก่อนๆ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น แล้วเข้าถึงฐิติ

หรือ อีกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน ก็ได้อำนาจปัจจัย ๔ คือ ปัจฉาชาตวิปยุตตะ ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปัจฉาชาตวิปยุตตะอย่างเดียวนั้นเป็นพิเศษ

☐ **ตาราง แสดงปัจฉาชาตวิปยุตตปกิณณกมฺภนา**

ปัจจัย → ปัจจุยุปบัน อรุปีโน ธมฺมา → รูปินี ธมฺมานํ	อำนาจปัจจัย
ถ้านามขันธ ๔ ในปัญจโวการภูมิ ได้แก่ จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ (-อรุปวิปากจิต ๔) ที่เกิดขึ้นภายหลัง → เอกชกายน ทวิชกายน ติชกายน จตุชกายน ที่เกิดขึ้นก่อน หรืออีกนัยหนึ่ง ได้แก่ เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดขึ้นก่อน	ปัจฉาทั้ง ๔

และจำแนกปัจจุยุปบันธรรม(ปทาวसान) โดยบทหลัง แสดงแยกแต่ละวาระดังนี้
ในปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย มี ๓ บท ๓ วาระ เหมือนกับ ปัจฉาชาตปัจจัย ดังนี้

☐ **สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ใน ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย**

ในวิปยุตตปัจจัยทุเทศนี้ ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ (เช่นเดียวกันกับ ปัจฉาชาตปัจจัย)
๑.) จิต ๘๕ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ มีปฐมภวังค์ เป็นต้น ที่เกิดหลังๆ ในปัญจโวการภูมิ ที่แน่นอนและไม่แน่นอน (-อรุปวิปากจิต ๔ และปฏิสนธิจิตทั้งหมด) เป็น ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย
๒.) เอกสมุฏฐานิกรูป ทวิสมุฏฐานิกรูป ติสสมุฏฐานิกรูป และจตุสมุฏฐานิกรูป ที่เกิดพร้อมกันกับขณะทั้ง ๓ ของจิตดวงก่อนๆ แล้วตั้งอยู่ (ฐิติปัตตะ) เป็น **ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยยุปบัน**
๓.) ◦ จิตทั้งหมด ๘๔ มีปฏิสนธิจิต เป็นต้น เจตสิก ๕๒
◦ ในขณะที่เกิดและขณะที่ดับ (อุปาทกขณะ และภังคกขณะ) ของ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป อาหารชรูป อุตฺตชรูป ปวัตติกัมมชรูป ในสันดานของสัตว์ ที่ในปัญจโวการภูมิ
◦ และขณะทั้ง ๓ ของ พาหิรรูป อสัณฺณูสัตตกัมมชรูป เป็น **ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยนิก**

คำอธิบาย (หน้า ๑๕๓) ธรรมที่เป็นปัจจัยของปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยนี้มี ๒ อย่างคือ แน่นนอน และไม่แน่นอน
ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย
◦ **แน่นนอน** ได้แก่ จิต ๔๓ คือ โทสมุสลจิต ๒ ทวิปัญญวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓ ตทาร์มมณจิต ๑๑
หสิตุปาทจิต ๑ รูปาวจรจิต ๑๕ โสตาปัตติมรรคจิต ๑ เจตสิก ๔๘ ที่ประกอบ
◦ **ไม่แน่นนอน** ได้แก่ จิต ๔๒ คือ โลกมุสลจิต ๘ โมทมุสลจิต ๒ มโนทวาราวชขันจิต ๑ มหากุศลจิต ๘
มหากิริยาจิต ๘ อรูปกุศลจิต ๔ อรูปกิริยาจิต ๔ โลกุตตรที่เหลือ ๗ เจตสิก ๔๖ ที่ประกอบ (-อัป)

☐ **จำแนก ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ** (น.๑๖๔)
ในปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจุยุปบันธรรมของธรรมที่เป็นปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยนั้น
เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มี ๒ อย่างคือ เกิดที่หลังปัจจุยุปบันธรรม (ปัจฉาชาต) ไม่ประกอบด้วย (วิปยุตต)
เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น ปัจฉาชาตชาติ
เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น ปัจจุบันกาล
เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มีอย่างเดียวคือ อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจุยุปบันธรรม ตั้งอยู่

ก) กุศลสบท มี ๑ วาระ ๑. อพยากตปทวารสําน ในกุศลสบท (กุ - อัป)
ข) อกุศลสบท มี ๑ วาระ ๒. อพยากตปทวารสําน ในอกุศลสบท (อกุ - อัป)
ค) อพยากตบท มี ๑ วาระ ๓. อพยากตปทวารสําน ในอพยากตบท (อัป - อัป)

	ฉา. วิป. ถิ. อ.		
	๓ บท ๓ วาระ		
	สูตรสังขยวาระ = ๑:๑:๑		
	บท/วาระ	กรรมบท	ปัจ.
๑	ภุ.- ภุ.		
๒	ภุ.- อภุ.		
๓	ภุ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๔	อภุ.- อภุ.		
๕	อภุ.- ภุ.		
๖	อภุ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๗	อพ.- อพ.	ฉา.๔	๔
๘	อพ.- ภุ.		
๙	อพ.- อภุ.		
รวมเป็น ๔ สภาคะ (-ตนเอง) ๓			

เกษตรกรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ เกื้อพยากตรกรรม ด้วยอำนาจปัจฉิมชาติวิปยตตปัจจัย.

ธรรมที่เป็นปัจจุပ္บัน เป็นไปใน รูปวิถิตที่เป็นภายใน

จ.) อกุลสลบต

- อพุยาบทปทาวสาน ใน อกุสลบท (อกุ - อัฟ)

วิธีพระบาทลี อภัสโร ฌมโหม อพฺยาगतสฺส ฌมมสฺส ปจฺจชาติวูปฺปตฺตตปฺจฺเจเนน ปจฺจโย.

ออกศีลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพยพกตธรรม ด้วยอำนาจปัจฉิมชาติวิปริตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิधिพระบาลี

อุกฤษฏ์ ธรรมโม - เป็นนักตบตบ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย องค์ธรรมได้แก่ อภิสัจจิตตปบาท ๑๒ ที่เกิดภายหลัง

อพยพาคตส์ส ธมมสส์ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ องค์ธรรมได้แก่
ติงกาย หรือ จตทังกาย ที่เป็น จิตปีตตะ (คือ รูป ๒๔ + ขันธ์) ที่เกิดก่อน

ปรัชญาศาสตร์วิปยุตตปัจจุเณน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปรัชญาศาสตร์วิปยุตตปัจจัยเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๔ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ
ปรัชญาศาสตร์วิปยุตตะ ปรัชญาศาสตร์ ปรัชญาศาสตร์ัตถิ ปรัชญาศาสตร์อวิคตะ เหล่านี้

ปัจจัย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตา

ความเป็นปัจเจกชาติวิปยตตะ ปัจจัย ปัจจัยปบัน ในบท อภสโส อพยากตสส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัจจโวการภูมิ

ว่าโดยบุคคล เป็นไปใน ปถง ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ตามสมควร

ว่าโดย วิธี	ธรรมที่เป็นปัจจุย	เป็นไปใน ปัญจทวารวิธี กามชวนมโนทวารวิธี
	ธรรมที่เป็นปัจจุยปบัน	เป็นไปใน รูปวิธีที่เป็นภายใน

ค.) อพฺพากตบท

- อพยากตปทาวสาน ใน อพยากตบท (อัพ - อัพ)

วิธีพระบาลี อพฺยากโต ธมฺโม อพฺยากตสฺส ธมฺมสฺส ปจฺจชาติปจฺจชาติปจฺจเยน ปจฺจโย.

อพยพเกษตรกรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพยพเกษตรกรรม ด้วยอำนาจปัจฉิมชาติวิปยุตตปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธิพระบาลี

อพยพจากโต ธมโม - เป็นกัณฑ์ตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย องค์ธรรมได้แก่

วิปากจิตตปบาท ๓๒ (-อรูปวิปากจิต ๔) กิริยาจิตตปบาท ๒๐ ที่เกิดภายหลัง

อพฺยาكاتสฺส ธมฺมสฺส - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ องค์ธรรมได้แก่
 ดิขฺกาย หรือ จตฺตกาย ที่เป็น จิตฺตัตตะ (คือ รูป ๒๔ + ชฺรตา) ที่เกิดก่อน

ปรัชญาชาติวิปยุตตปจฉาเขน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปรัชญาชาติวิปยุตตปจฉายเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๔ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ
ปรัชญาชาติวิปยุตตะ ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตัตถิ ปัจฉาชาตอวิคตะ เหล่านี้

ปัจจัย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตา

ความเป็นปัจจชาติวิปปยตตะ ปัจจัย ปัจจยปบัน ในบท อพยากโต อพยากตสส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล

ว่าโดย ภุมิ เป็นไปใน ปัจจโวการภุมิ

ว่าโดยบุคคล เป็นไปใน ปถง ๔ ผลบุคคล ๔ ตามสมควร

ว่าโดย วิธี	ธรรมที่เป็นปัจจัย	เป็นไปโน ปัญจทวารวิธี กามชณะ อัปปนาชวมนโนทวารวิธี และวิธีมุตตจิต คือ ภวังคจิต จุติจิต
	ธรรมที่เป็นปัจจัยปັນ	เป็นไปโน รูปวิธีที่เป็นภายใน

❑ แสดงการหาอำนาจปัจจัย ใน ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย		
๑ : ๑ : ๑	ปัจจัย → ปัจจุပ္ปัน	จก.๔
๑. กุ - อัฟ	กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดภายหลัง → ดิขกาย หรือจตุขกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔
๒. อกุ - อัฟ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดภายหลัง → ดิขกาย หรือจตุขกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔
๓. อัฟ - อัฟ	วิปากจิตตูปบาท ๓๒ (-อรูปวิ.๔) กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ ที่เกิดภายหลัง → เอกขกาย ทวิขกาย ดิขกายหรือจตุขกาย ที่เป็นฐิตีปัตตะ คือ รูป ๒๔ + ชรตา ที่เกิดก่อน	๔

❑ **สูตรสังขยวาระ**

สรุปรำจนวนสูตรบทแห่งปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ประเภทด้วยกันคือ

๑. กุสโล อพฺยาगतสฺส
- ปจฺจชาตวิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.
๒. อกุสโล อพฺยาगतสฺส
- ปจฺจชาตวิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.
๓. อพฺยาगतโต อพฺยาगतสฺส
- ปจฺจชาตวิปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.

❑ **ปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัยสภาคะ**

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันไต่กับปัจฉาชาตวิปยุตตปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๓ ปัจจัยคือ

ปัจฉาชาตะ ปัจฉาชาตตถิ ปัจฉาชาตอวิคตะ

๑. ปัจฉาชาตปัจจัย

ก. กุสลบท

๑. ปจฺจชาตาทา กุสลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส กุ-อัฟ (น.๓๐๗)
ปจฺจชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.
กุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ดิขกาย และจตุขกายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย.

ข. อกุสลบท

๑. ปจฺจชาตาทา อกุสลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส อกุ-อัฟ (น.๓๐๘)
ปจฺจชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.
อกุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ดิขกาย และจตุขกายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย.

ค. อพฺยาगतบท

๑. ปจฺจชาตาทา วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา ขนฺธา อัฟ-อัฟ (น.๓๐๙)
ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺจชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.
วิปากนามขันธ์ ๔ และกิริยานามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่เอกขกาย ทวิขกาย ดิขกาย และจตุขกายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตปัจจัย.

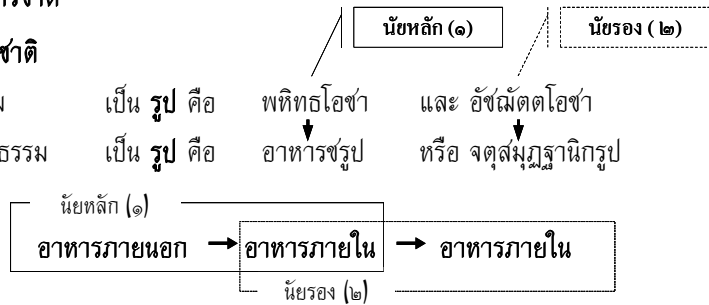
๒. ปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย		๓. ปัจฉาชาตัตติปัจจัย	
ก. กุสลบพ		ก. กุสลบพ	
๑. กุสลลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส	กุ-อัมพ (น.๓๖๒)	๑. กุสลลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตัตติปจฺจเยน ปจฺจโย.	กุ-อัมพ (น.๓๖๙)
ปจฺฉาชาตวิปปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.		กุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน	
กุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน		ด้วยอำนาจปัจฉาชาตัตติปัจจัย.	
ด้วยอำนาจปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย.			
ข. อกุสลบพ		ข. อกุสลบพ	
๑. อกุสลลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส	อกุ-อัมพ	๑. อกุสลลา ขนฺธา ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตัตติปจฺจเยน ปจฺจโย.	อกุ-อัมพ
ปจฺฉาชาตวิปปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.		อกุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน	
อกุศลนามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน		ด้วยอำนาจปัจฉาชาตัตติปัจจัย.	
ด้วยอำนาจปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย.			
ค. อพฺยาगतบพ		ค. อพฺยาगतบพ	
๑. วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา ขนฺธา	อัมพ-อัมพ	๑. วิปากาพฺยากตา กิริยาพฺยากตา ขนฺธา	อัมพ-อัมพ
ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตวิปปยุตตปจฺจเยน ปจฺจโย.		ปุเรชาตสฺส อิมสฺส กายสฺส ปจฺฉาชาตปจฺจเยน ปจฺจโย.	
วิปากนามขันธ์ ๔ และกิริยานามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ		วิปากนามขันธ์ ๔ และกิริยานามขันธ์ ๔ ที่เกิดทีหลัง เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ	
แก่เอกชฺกาย ทวิชฺกาย ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตวิปปยุตตปัจจัย.		แก่เอกชฺกาย ทวิชฺกาย ติชฺกาย และจตุชฺกายที่เกิดก่อน ด้วยอำนาจปัจฉาชาตัตติปัจจัย.	
			</

๖. อาหารชาติ

ข้อควรกำหนดในอาหารชาติ

๐ ปัจจัยที่เป็น อาหารชาติ

- ปัจจัยธรรม เป็น รูป คือ พหิตถโอชา และ อัชฌัตตโอชา = โอชา
 - ปัจจุปปันธรรม เป็น รูป คือ อาหารขรูป หรือ จตุสัณฐานิกขรูป = รูป

อาหาร แปลว่า นำมาซึ่ง มี ๔ อย่าง คือ [กพพ = กระพุ้งแก้ม]		
รูป > ๑.กพพิการาทาร	นำมาซึ่ง อาหารขรูป	= รูปอาหารปัจจัย
[พหิตถโอชา/อุตุขโอชาที่เป็นพหิตถะ/อาหารขโอชา/จตุสัณฐานิกโอชา/อาหารภายนอก → อาหารขรูป/อาหารสัณฐานิกขรูป ๑๒/จตุสัณฐานิกขรูป/อาหารภายใน]		
(พระบาลี ๑ กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปจฺเจยน ปจฺจโย)		
นาม > ๒.ผัสสสาร (ผัสสเจ.)	นำมาซึ่ง เวทนา	= นามอาหารปัจจัย
๓.มนัสสเจตนาหาร (เจตนาเจ.)	๓.๑ นำมาซึ่ง วิปากจิต, กัมมขรูป	= นานักขณิกกัมมปัจจัย
	๓.๒ นำมาซึ่ง กุ./อกุ.กรรม	} = สหชาติกัมมปัจจัย /
	๓.๓ นำมาซึ่ง จิต	
๔.วิญญาณาหาร (จิต ๘๙)	นำมาซึ่ง เจ.๕๒, จิตตขรูป	= นามอาหารปัจจัย
(พระบาลี ๒ อรูปโน อาทารา สัมปยุตฺตกาณํ ธมฺมานํ ตสฺสัจฺจนาณญจ รูปานํ อาหารปจฺเจยน ปจฺจโย)		

๐ ปัจจัยที่เป็นอาหารชาติ มี ๓ ปัจจัย คือ

- ๑.) รูปอาหารปัจจัย ๒.) อาหารัตถิปัจจัย ๓.) อาหารอวิตปัจจัย

๐ ปัจจัยที่เป็น รูปอาหารชาติ มี นิทเทส ดังต่อไปนี้

- ๑.) รูปอาหารปัจจัย มีนิทเทส ๑ ข้อ คือ นิทเทสข้อ ๑ ของ อาหารปัจจัยนิทเทส
 ๒.) อาหารัตถิปัจจัย และ ๓.) อาหารอวิตปัจจัย ไม่มีนิทเทสโดยเฉพาะ
 การจำแนกขทและเนื้อความองค์ธรรมคงเป็นไปเหมือน รูปอาหารปัจจัย นั้นเอง

๐ คำอธิบายใน รูปอาหารปัจจัย

รูปที่เกิดจากสัณฐานทั้ง ๔ อย่างจำแนกโดยแน่นอน และไม่แน่นอนได้ดังนี้

สัณฐาน	แน่นอน	ไม่แน่นอน	หน้าที่ของโอชา
๑. กัมมขรูป ๑๔	๙ คือ ปลาทรูป ๕ ภาวรูป ๒ ทพรูป ๑ และชีวีตรูป ๑	๙ คือ อวินิโพครูป ๘ [มหาภูต.๔ รูปา. คันธา. รสา. อาหารขรูป (กัมมขโอชา)] และปริจเฉทรูป ๑	ชนกสัถติ-ช่วยอุปการะแก่ตนเอง อุปถัมภกสัถติ หรืออนุปาลกสัถติ -ช่วยอุปการะหรือรักษาแก่ รูปกลาปอื่นๆ
๒. จิตตขรูป ๑๔	๒ คือ วิญญูติรูป ๒	๑๓ คือ อวินิโพครูป ๘ [มหาภูต.๔ รูปา. คันธา. รสา. อาหารขรูป (จิตตขโอชา)] และสัททา.๑ วิการ.๓ ปริจเฉท.๑	ชนกสัถติ-ช่วยอุปการะแก่ตนเอง อุปถัมภกสัถติ หรืออนุปาลกสัถติ -ช่วยอุปการะหรือรักษาแก่ รูปกลาปอื่นๆ
๓. อุตุขรูป ๑๓	-	๑๓ คือ อวินิโพครูป ๘ [มหาภูต.๔ รูปา. คันธา. รสา. อาหารขรูป (อุตุขโอชา)] และสัททา.๑ วิการ.๓ ปริจเฉท.๑	ชนกสัถติ-ช่วยอุปการะแก่ตนเอง อุปถัมภกสัถติ หรือ อนุปาลกสัถติ -ช่วยอุปการะหรือรักษาแก่ รูปกลาปอื่นๆ
๔.อาหารขรูป ๑๒	-	๑๒ คือ อวินิโพครูป ๘ [มหาภูต.๔ รูปา. คันธา. รสา. อาหารขรูป (อาหารขโอชา)] และวิการรูป ๓ ปริจเฉทรูป ๑	ชนกสัถติ-ช่วยอุปการะแก่ตนเอง อุปถัมภกสัถติ หรืออนุปาลกสัถติ -ช่วยอุปการะหรือรักษาแก่ รูปกลาปอื่นๆ

รูปกลาปที่มี กรรม จิต อุตุ อาหาร เป็นสัณฐานเหล่านี้ ว่าโดยจำนวนที่แท้จริงแล้วมีตามลำดับ
 ดังนี้คือ กัมมขกลาป ๙ จิตตขกลาป ๘ อุตุขกลาป ๘ อาหารขกลาป ๒ รวมเป็น ๒๓ กลาป
 ในจำนวนรูปกลาป ๒๓ เหล่านี้ เมื่อนับจำนวนรูปแล้วได้รูป ๒๓ คือ ยกเว้นปริจเฉทรูป ๑ ลักษณะรูป ๔
 เว้น ปริจเฉทรูป ๑ เพราะ ปริจเฉทรูปเป็นรูปที่กำหนดขอบเขตระหว่างรูปกลาปต่อรูปกลาป
 ฉะนั้น จึงไม่นับเข้าอยู่ในองค์กลาป
 ส่วนลักษณะรูป ๔ ก็เป็นรูปที่เป็นเครื่องหมายของรูปกลาป จึงไม่นับเข้าอยู่ในองค์กลาปเช่นกัน

๐ กัมมชกกลาป ๙ คือ

๑. จักขุทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ จักขุปสาทรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๒. โสถทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ โสถปสาทรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๓. พานทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ พานปสาทรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๔. จิวทาทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ จิวทาทปสาทรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๕. กายทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ กายปสาทรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๖. อิตถิภาวทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ อิตถิภาวรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๗. ปุริสภาวทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ ปุริสภาวรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๘. วัตถุทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ ได้แก่ วัตถุขรุรูป ๑ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)
๙. ชีวิตนวกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวนรูป ๙ ได้แก่ ชีวิตรูป ๑ อวินิพโกครูป ๗ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คันธารมณฺ์ รสารมณฺ์) และอาหารขรุรูป ๑ (คือ กัมมชโธชา)

๐ จิตตชกกลาป ๔ คือ

๑. สุตถัฏฐกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวน รูป ๘ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ โดยเฉพาะ
๒. สัททนวกกลาป " " รูป ๙ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ สัททะ ๑
๓. กายวิญญูตินวกกลาป " " รูป ๙ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ กายวิญญูติ ๑
๔. วจวิญญูติสัทททสกกลาป " " รูป ๑๐ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ วจวิญญูติ ๑ สัททะ ๑

๕. ลหุตาทิเอกาทสกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวน รูป ๑๑ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ วิการรูป ๓
๖. สัททลหุตาทิตวาทสกกลาป " " รูป ๑๒ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ สัททะ ๑ วิการรูป ๓
๗. กายวิญญูติลหุตาทิตวาทสกกลาป " " รูป ๑๒ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ กายวิญญูติ ๑ วิการรูป ๓
๘. วจวิญญูติสัททลหุตาทิตเรสกกลาป " " รูป ๑๓ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ วจวิญญูติ ๑ สัททะ ๑ วิการรูป ๓

๐ อุตุชกกลาป ๔ คือ

๑. สุตถัฏฐกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวน รูป ๘ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ โดยเฉพาะ
๒. สัททนวกกลาป " " รูป ๙ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ สัททะ ๑
๓. ลหุตาทิเอกาทสกกลาป " " รูป ๑๑ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ วิการรูป ๓
๔. สัททลหุตาทิตวาทสกกลาป " " รูป ๑๒ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ สัททะ ๑ วิการรูป ๓

๐ อาหารชกกลาป ๒ คือ

๑. สุตถัฏฐกกลาป หมายถึงกลาปที่มีจำนวน รูป ๘ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ โดยเฉพาะ
๒. ลหุตาทิเอกาทสกกลาป " " รูป ๑๑ ได้แก่ อวินิพโกครูป ๘ วิการรูป ๓

รูปกลาป ๔	ปัจจัย (ชนกสัดติ)	ปัจจัยุบัน
๑. กัมมชกกลาป ๙	อาหารขรุรูป (กัมมชโธชา)	กัมมชรูป ที่เหลือ ๘ (อวินิพโก.๗ ชีวิตรูป ๑)
๒. จิตตชกกลาป ๘	อาหารขรุรูป (จิตตชโธชา)	จิตตชรูป ที่เหลือ ๗ (อวินิพโก. ๗)
๓. อุตุชกกลาป ๔	อาหารขรุรูป (อุตุชโธชา)	อุตุชรูป ที่เหลือ ๗ (อวินิพโก. ๗)
๔. อาหารชกกลาป ๒	อาหารขรุรูป (อาหารชโธชา)	อาหารขรุรูป ที่เหลือ ๗ (อวินิพโก. ๗)

ที่มา :- จากหนังสือหลักสูตรชั้นจุฬารามิธรรมกัตรี

๐ สรุปองค์ธรรมของปัจจัยทั้ง ๓ ที่เป็น อาหารชาติ

องค์ธรรมรวม ของทั้ง ๓ ปัจจัย ได้แก่

- พหิตถโธชา คือ โธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ ที่เป็นภพพิการาทาร ของกินที่กระทำเป็นคำๆ หรือของที่ดื่มอีกหนึ่ง เป็นปัจจัย ช่วยอุปการะ แก่อาหารสมัญฐานิกรูป ๑๒

๑) รูปอาหารปัจจัย (น.๑๐๙)

(มีพระบาลีข้อ ๑ ของ อาหารปัจจัยนิทเทส) **อาร์มภท**

ปัจจัยทุทเทส โย ยาทีโส ปัจจโย **อาหารปัจจัยติ** ภควตา อุทฺธิฏฺโฐ, โส ตาทีโส ปัจจโย ปัจจยนิทเทส,

๑. กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปัจจัยเณ ปัจจโยติ ภควตา นิทฺธิฏฺโฐ.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจัยทุทเทสว่า **อาหารปัจจัย**

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจัยนิทเทสว่า

๑. กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารปัจจัยเณ ปัจจโย.

พระบาลีและคำแปล

๑) ๑) กพพิการโ อาทาโร ๓) อิมสฺส กายสฺส ๔) อาหารปัจจัยเณ ๒) ปัจจโย.

[๑) อาหารภายนอก → ๓) อาหารภายใน (คำว่า "อาหาร" อาจจะมี คุณหรือโทษก็ได้)]

๑) อาหารที่คล้ายกับปั้นเป็นคำๆ หรืออาหารที่กระทำเป็นของกิน ๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่ร่างกาย ที่มี กรรม จิต อุดุ อาหาร เป็นสมุฏฐาน ซึ่งตั้งอยู่ในกาลาปอันเดียวกัน

และตั้งอยู่ในกาลาปอื่นๆ

๔) ด้วยอำนาจรูปอาหารปัจจัย.

๑) ตาราง แสดงการทหายำนาจปัจจัย (และมกฺกนา) ใน รูปอาหารปัจจัย

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	อำนาจปัจจัย
๐ พหิตทโธชา คือ โธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ ที่เป็นกพพิการาทาร ของกิน ที่กระทำเป็นคำๆ หรือของที่มีอีกหนึ่ง → อาหารสมุฏฐานิกรูป ๑๒	รูปอาหารทั้ง ๓
หรืออีกนัยหนึ่ง ๑. อุดุชโธชาที่เป็นพหิตทะ คือโธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ ๒. จตุสสมุฏฐานิกโธชาที่เป็นอชฌัตตะ คือ กัมมชโธชา จิตตชโธชา อุดุชโธชา อาหารชโธชาที่เกิดขึ้นภายใน → จตุสสมุฏฐานิกรูป คือ กัมมชรูป ๑๔ จิตตชรูป ๑๕ อุดุชรูป ๑๓ อาหารชรูป ๑๒ ที่อยู่ใน ในกาลาปเดียวกันกับปัจจัยธรรม และตั้งอยู่ในกาลาปอื่นๆ เป็นรูปอาหารปัจจัยูปัน	รูปอาหารทั้ง ๓

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในอาหารปัจจัยนิทเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

อาหารปัจจัย แสดงให้รู้ถึง **นิทสิตัพพะ** (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

กพพิการโ อาทาโร เป็นต้น จนถึง **อิมสฺส กายสฺส อาหารปัจจัยเณ ปัจจโย.**

แสดงให้รู้ถึง **นิทสฺสนาการะ** (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในนิทสฺสนาการะพระบาลีนี้

กพพิการโ อาทาโร - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

๒) จตุสสมุฏฐานิกโธชา ได้แก่ โธชาที่เกิดจาก กรรม จิต อุดุ อาหาร และ ๑) อุดุชโธชาที่เป็นพหิตทะ (คือ โธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ)

อิมสฺส กายสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยูปันธรรมคือ จตุสสมุฏฐานิกรูป ได้แก่ รูปกาย

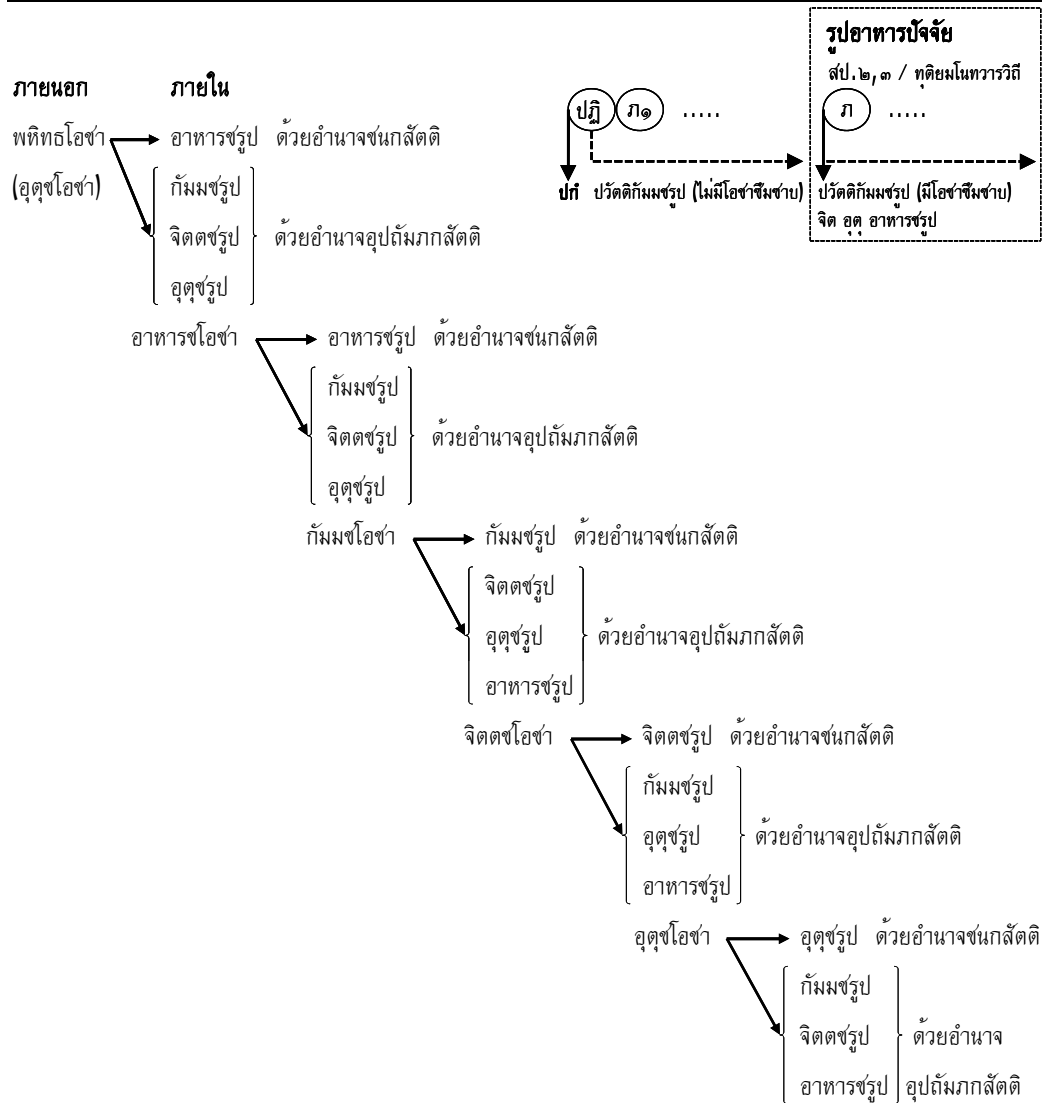
อาหารปัจจัยเณ - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๓ คือรูปอาหาระ อาหารัตถิ อาหารอวิตตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของรูปอาหารอย่างเดียวกันเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยูปันธรรม โดยความปราศจากตัวตนหรืออีกนัยหนึ่ง

- นัย ๑
- ๐ องค์ธรรมของกัตตูปท ได้แก่ โธชา ที่อยู่ในจักขุทสกกาลาป เป็นปัจจัย
 - ๐ องค์ธรรมของสัมปทานบท ได้แก่ รูปที่เหลือ ๙ ในจักขุทสกกาลาป และรูปกาลาปอื่นๆ มีกัมมชกกาลาปที่เหลือ ๗ จิตตชกกาลาป ๘ อุดุชกกาลาป ๔ อาหารชกกาลาป ๒ เป็นปัจจัยูปัน
- นัย ๒
- ๐ องค์ธรรมของกัตตูปท ได้แก่ โธชา ที่อยู่ในจักขุทสกกาลาป เป็นต้น จนถึงชีวิตนวกกาลาป และโธชาที่อยู่ในจิตตชกกาลาป ๘ อุดุชกกาลาป ๔ อาหารชกกาลาป ๒ เป็นปัจจัย
 - ๐ องค์ธรรมของสัมปทานบท ได้แก่รูปที่เหลือในกาลาปอันเดียวกันและรูปกาลาปอื่นๆเป็นปัจจัยูปัน

หมายเหตุ:- กัมมชกกาลาปทั้ง ๙ นี้ จะเกิดได้ในเรื่องที่มีชีวิตเท่านั้น และในคนๆ หนึ่งเกิดได้อย่างมาก ๘ กาลาป เพราะอิตถิภาวะทสกกาลาป และปฐิภาวะทสกกาลาปทั้ง ๒ นี้ จะเกิดพร้อมกันในคนเดียวกันไม่ได้ ถ้าเป็นหญิงก็ต้องเว้นปฐิภาวะทสกกาลาปออก และถ้าเป็นชายก็ต้องเว้นอิตถิภาวะทสกกาลาปออก ฉะนั้นจึงเหลือเพียง ๘ เท่านั้น เมื่อโธชาที่อยู่ในจักขุทสกกาลาป เป็นปัจจัย รูปที่เหลือ ๙ จึงมีกัมมชกกาลาปที่เหลือ ๗ เท่านั้น

รูปอาหาร (มิลล์) มนุญา

ถ้าพหุโชน คืออาหารที่อยู่ในอาหารต่างๆ ที่เป็นกพพิการอาหาร ของกินที่กระทำเป็นคำๆ หรือ ของที่ดื่มอีกหนึ่ง เป็นปัจจัย ช่วยอุปการะ แก่อาหารสมมุติฐานรูป ๑๒

หรืออีกนัยหนึ่ง

- อุตุโชนที่เป็นพหุโชน คือ อาหารที่อยู่ในอาหารต่างๆ
- และจุดสมมุติฐานโชนที่เป็นอชฌัตตะ คือ กัมมโชน จิตตโชน อุตุโชน อาหารรูปโชน ที่เกิดอยู่ภายในเป็นปัจจัย ช่วยอุปการะ แก่จุดสมมุติฐานรูป คือ กัมมรูป ๑๔ จิตตรูป ๑๕ อุตุรูป ๑๓ อาหารรูป ๑๒ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับปัจจัยธรรม และตั้งอยู่ในกลาปอื่นๆ เป็นปัจจัยอุปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๓ คือ รูปอาหาระ อาหารัตถิ อาหารอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของรูปอาหารอย่างเดียวกันนั้นเป็นพิเศษ

ตารางแสดงรูปอาหาร (มิลล์) มนุญา

ปัจจัย → ปัจจุปัณ	อำนาจปัจจัย
○ พหุโชน คือ อาหารที่อยู่ในอาหารต่างๆ ที่เป็นกพพิการอาหาร ของกินที่กระทำเป็นคำๆ หรือของที่ดื่มอีกหนึ่ง → อาหารสมมุติฐานรูป ๑๒	รูปอาหารทั้ง ๓
หรืออีกนัยหนึ่ง ๑. อุตุโชนที่เป็นพหุโชน คืออาหารที่อยู่ในอาหารต่างๆ ๒. จุดสมมุติฐานโชนที่เป็นอชฌัตตะคือ กัมมโชน จิตตโชน อุตุโชน อาหารรูปโชนที่เกิดอยู่ภายใน → จุดสมมุติฐานรูป คือ กัมมรูป ๑๔ จิตตรูป ๑๕ อุตุรูป ๑๓ อาหารรูป ๑๒ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับปัจจัยธรรม และตั้งอยู่ในกลาปอื่นๆ เป็น รูปอาหารปัจจัยอุปบัน	รูปอาหารทั้ง ๓

☐ สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ใน รูปอาหารปัจจัย

ในอาหารปัจจัยทุเทศนี้ สรุปเนื้อความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

๑.) พหิตโธชา คือ โธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ ที่เป็นภพพิการาหาร ของกินที่กระทำเป็นคำๆ หรือของที่ดื่มอีกหนึ่ง เป็น **รูปอาหารปัจจัย**

๒.) อาหารสมุฏฐานิกรูป ๑๒ เป็น **รูปอาหารปัจจัยอุปัน**

๓.) จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ จิตตชรูป ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อุตฺตชรูป อสัณฺณุตตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป เป็น **รูปอาหารปัจจัยนิก**

หรืออีกนัยหนึ่ง

- จตฺสุมุฏฐานิโกชา ที่เป็นอัชฌัตตะ คือ กัมมชรูป ๑๘ จิตตชรูป ๑๕ อุตฺตชรูป ๑๓ อาหารชรูป ๑๒ และอุตฺตชรูปที่เป็นพหิตโธชา คือ โธชาที่อยู่ในอาหารต่างๆ เป็น **รูปอาหารปัจจัย**
- จตฺสุมุฏฐานิกรูป คือ กัมมชรูป ๑๘ จิตตชรูป ๑๕ อุตฺตชรูป ๑๓ อาหารชรูป ๑๒ ที่อยู่ในกาลาปเดียวกับปัจจัยธรรม และตั้งอยู่ในกาลาปอื่นๆ เป็น **รูปอาหารปัจจัยอุปัน**
- จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ ปฏิสนธิกัมมชรูป พาหิรรูป อสัณฺณุตตตกัมมชรูป เป็น **รูปอาหารปัจจัยนิก**

☐ จำแนก รูปอาหารปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ

ใน รูปอาหารปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปันธรรมของธรรมที่เป็นรูปอาหารปัจจัยนั้น

เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มีอย่างเดียว คือ นำอาหารชรูปให้เกิดขึ้น (อาหาร)

เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น อาหารชาติ

เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น ปัจจุบันกาล

เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มี ๒ อย่าง คือ

ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยอุปันเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง และ
อุปถัมภกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยอุปันธรรม ตั้งอยู่ อย่างหนึ่ง

หรือ

คือ ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยอุปันเกิดขึ้น อย่างหนึ่ง และ

อนุपालกสัตติ ช่วยรักษาปัจจัยอุปันธรรม ไว้โดยสม่ำเสมอ อย่างหนึ่ง

☐ ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง รูปอาหารปัจจัย

ในอาหารชาติ ปัจจัยที่เป็นอาหารชาติ ๓ ปัจจัย นั้น มี ๑ บท ๑ วาระเหมือนกันคือ

ก) อพฺยาถคตบถ มี ๑ วาระ (ร-ร) คือ ๑. อพฺยาถคตปาวสาน ในอพฺยาถคตบถ (อัพ - อัพ)

ในการแสดงปัญหาวารวิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสัลลิตก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้เป็นหลัก ๑ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คืออพฺยาถคตบถ เป็นปัจจัยธรรม และจำแนกปัจจัยอุปันธรรม (ปาวสาน) โดยบทหลัง แสดงแยกกันไป ในรูปอาหารปัจจัย มี ๑ บท ๑ วาระ ดังนี้

	ทา.๓ (ทา. ถิ. อ.)		
	๑ บท ๑ วาระ		
	สูตรสังขยวาระ = ๐:๐:๑		
	บท/วาระ	กรรมบท	ปจ.
๑	ภุ.- ภุ.		
๒	ภุ.- อภุ.		
๓	ภุ.- อพ.		
๔	อภุ.- อภุ.		
๕	อภุ.- ภุ.		
๖	อภุ.- อพ.		
๗	อพ.- อพ.	ทา. ถิ. อ.	๓
๘	อพ.- ภุ.		
๙	อพ.- อภุ.		
รวมเป็น ๓ สภาคะ (-ตนเอง) ๒			

☐ สุตสังขยวาระ

ค.) อพยากตบท

- อพยากตปทาวสาน ใน อพยากตบท (อฬ - อฬ) (น.๓๒๔)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส รูปอาหารปจฺเจยน ปจฺจโย.
 อพยากตธรรม เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่อพยากตธรรม ด้วยอำนาจรูปอาหารปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม - เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย องค์ธรรมได้แก่
 ๒) จตุสัสมุฏฐานิกโธชา ที่อยู่ในอัมมัตตสันตทาน และ ๑) อุตฺตงโธชา ที่อยู่ในพทิตถสันตทาน
อพยากตสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปบัน องค์ธรรมได้แก่
 จตุสัสมุฏฐานิกรูปที่ตั้งอยู่ในกาลาปอันเดียวกันกับโธชาที่เป็นปัจจัย และที่ตั้งอยู่ในกาลาปอื่นๆ
รูปอาหารปจฺเจยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งรูปอาหารปัจจัยเป็นพิเศษ ในบรรดาอำนาจ
 ปัจจัยทั้ง ๓ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ รูปอาหาระ อาหารรติ อาหารอวิคตะ เหล่านี้
ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตะ

ความเป็นรูปอาหาระ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพยากโต อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล
ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน กามภูมิ ๑๐ (-นिरยภูมิ)
ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๔
ว่าโดย วิถี เป็นไปใน รูปวิถี

☐ แสดงการทำอำนาจปัจจัย ใน ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง รูปอาหารปัจจัย

๐ : ๐ : ๑	ปัจจัย → ปัจจุปปัน	ทำ.๓
๑. อฬ - อฬ	จตุสัสมุฏฐานิกโธชา ที่อยู่ในอัมมัตตสันตทาน และโธชาที่อยู่ใน พทิตถสันตทาน → จตุสัสมุฏฐานิกรูป ที่ตั้งอยู่ในกาลาปอันเดียวกับโธชาที่เป็นปัจจัย และที่ตั้งอยู่ในกาลาปอื่นๆ	๓

สรุปจำนวนสุทธบทแห่งรูปอาหารปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มีประเภทเดียว คือ

๑. อพยากโต อพยากตสฺส รูปอาหารปจฺเจยน ปจฺจโย.

☐ รูปอาหารปัจจัยสภาคะ

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันได้กับรูปอาหารปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๒ ปัจจัยคือ
 อาหารรติ อาหารอวิคตะ

☐ วจนัตตะและคำอธิบายในรูปอาหารปัจจัย (น.๑๑๖)

วจนัตตะ

กพพิ กรียตติ = กพพิกาโร.

อาหารใดได้กระทำเป็นของกิน หรือได้ปั้นทำเป็นคำๆ ฉะนั้น อาหารนั้นชื่อว่า กพพิการะ.
ในที่นี้ คำว่า กพพิ ทำใช้เพียงแต่แสดงเนื้อความว่า ปั้นเป็นคำแต่อย่างเดียวไม่
หากแต่ได้แสดงอาหารของกินอีกด้วย ฉะนั้น คำว่า กพพิ แปลว่า ปั้นเป็นคำหรือของกิน

อาทรียตติ = อาทาโร.

โภชนะใดบุคคลพึงใส่ปากหรือพึงกลืน ฉะนั้น โภชนะนั้นชื่อว่า อาทาโร.

กพพิกาโร จ โส อาทาโร จาติ = กพพิกาโรอาทาโร.

โภชนะใดได้กระทำเป็นของกิน หรือปั้นเป็นคำด้วย พึงใส่ปากหรือพึงกลืนกินด้วย
ฉะนั้น โภชนะนั้นชื่อว่า กพพิการาทาร.

☐ อธิบายในรูปอาหารปัจจัยโดยสังเขป

(น.๑๑๕)

การที่พระพุทธรูปแสดงว่า กพพิการโ อาทาโร มิได้ทรงแสดงว่า อาทาโร นั้นก็เพราะว่า บรรดาโอชะทั้ง ๔ คือกัมมชะ จิตตชะ อุตฺตชะ อาหารชโอชะ ที่ทำการช่วยอุปการะร่างกายนั้น อาหารชโอชะ มีความสำคัญมาก จึงทรงยกเป็นใหญ่เป็นประธาน แล้วทรงแสดงว่า กพพิการโ อาทาโร

ความจริงนั้น สัตว์ทั้งหลายขณะที่เกิดเป็นตัวสัตว์ ตัวคน แม้ว่ากัมมชะ จิตตชะ อุตฺตชโอชะทั้ง ๓ จะเป็นตัวตั้งตัวสำคัญหลักเท่าใดก็ตาม แต่ทว่าร่างกายของสัตว์ทั้งหลายหลังจากที่เกิดมาจนกระทั่งตาย จะตั้งอยู่และเจริญขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยอาหารชโอชะที่เกิดมาจากการบริโภค ดังที่เห็นประจักษ์กัน อยู่แล้วในระหว่าง อุตฺตชโอชะที่อยู่ภายนอก คือ อาหารต่างๆ เครื่องดื่มต่างๆ

- ช่วยอุปการะ แก่อาหารชรูปภายในตัว ด้วยอำนาจ ชนกลัตติ
- ช่วยอุปการะ แก่ติชรูปที่เหลือน้อยภายใน ด้วยอำนาจ อุปถัมภกลัตติ

จิตฺตชโอชะ คือ กัมมชะ จิตตชะ อุตฺตชะ อาหารชโอชะทั้ง ๔ ที่อยู่ในร่างกายช่วยอุปการะ แก่จตุสสมุฏฐานิกรูปกลาป คือ กัมมชะ จิตตชะ อุตฺตชะ อาหารชกลาป ที่เกิดอยู่ภายในด้วยอำนาจชนกลัตติ และอุปถัมภกลัตติ กล่าวคือโอชะที่อยู่ในกลาปอันหนึ่ง ช่วยอุปการะแก่รูปที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันด้วย อำนาจชนกลัตติ และช่วยอุปการะแก่รูปที่อยู่ในกลาปอื่นๆ ด้วยอำนาจอุปถัมภกลัตติ ในโอชะทั้ง ๔ นี้

- กัมมชโอชะ หมายถึงโอชะที่อยู่ในกัมมชกลาป ที่เกิดจากกุศล อกุศล
- จิตตชโอชะ หมายถึงโอชะที่อยู่ในจิตตชกลาปที่เกิดจากจิต
- อุตฺตชโอชะ ที่อยู่ในร่างกาย หมายถึงโอชะที่อยู่ในอุตฺตชกลาป ที่เกิดจากกัมมชกลาป จิตตชกลาป และอาหารชกลาปเป็นสมุฏฐาน ซึ่งได้แก่ กัมมปัจจัยอุตฺตชกลาป จิตตปัจจัยอุตฺตชกลาป และอาหารปัจจัยอุตฺตชกลาปนั่นเอง
- อาหารชโอชะ หมายถึงโอชะที่อยู่ในอาหารชกลาป ที่เกิดจากอาหารที่บริโภคเข้าไป

ในที่นี้ชี้ให้เห็นว่า อุตฺตชโอชะ กับ อาหารชโอชะ ทั้ง ๒ นี้เกี่ยวเนื่องกันโดยความเป็นเหตุเป็นผล คือ อุตฺตชโอชะเป็นเหตุ เป็นสมุฏฐานเหมือนพ่อแม่ อาหารชโอชะ เป็นผลเหมือนลูก

อีกประการหนึ่ง โอชะที่อยู่ในอาหารและเครื่องดื่มต่างๆ นั้น ถึงแม้จะเป็นอาหารก็จริงแต่ก็ยังเป็น เพียงแต่อุตฺตชโอชะอยู่ ยังมีได้เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่ร่างกาย คือรูปภายในเกิดขึ้นได้แต่อย่างใดไม่ ต่อเมื่อได้นำมาทำเป็นของกินของดื่ม ปั่นเป็นค้ำย บริโภคกลืนเข้าไปแล้วนั้นแหละ จึงจะเป็นปัจจัยช่วย อุปการะ แก่ร่างกายได้

๑. รูปอาหารปัจจัย

ก. อพฺยากตบถ

๑. กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส รูปอาหารปัจจุเณน ปจฺจโย.

อพั-อพั (น.๓๒๘)

กพพิการาหาร คือ จตุสสมุฏฐานิกรโอชะ ที่อยู่ในอัมมัตตสันดาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่จตุชกาย ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกัน และกลาปที่ต่างกันกับตน ด้วยอำนาจรูปอาหารปัจจัย.

๒. อาหารัตติปัจจัย

ก. อพฺยากตบถ

๑. กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารัตติปัจจุเณน ปจฺจโย.

อพั-อพั (น.๓๒๙)

กพพิการาหาร คือ จตุสสมุฏฐานิกรโอชะ ที่อยู่ในอัมมัตตสันดานและอุตฺตชโอชะที่อยู่ในพทิตสันดาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่จตุชกายที่อยู่ในกลาปอันเดียวกัน และกลาปที่ต่างกันกับตน ด้วยอำนาจอาหารัตติปัจจัย.

๓. อาหารอวิคตปัจจัย

ก. อพฺยากตบถ

๑. กพพิการโ อาทาโร อิมสฺส กายสฺส อาหารอวิคตปัจจุเณน ปจฺจโย.

อพั-อพั

กพพิการาหาร คือ จตุสสมุฏฐานิกรโอชะ ที่อยู่ในอัมมัตตสันดานและอุตฺตชโอชะที่อยู่ในพทิตสันดาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่จตุชกายที่อยู่ในกลาปอันเดียวกัน และกลาปที่ต่างกันกับตน ด้วยอำนาจอาหารอวิคตปัจจัย.

๗. รูปชีวิตินทริยชาติ

ข้อควรกำหนดในรูปชีวิตินทริยชาติ

○ ปัจจัยที่เป็น รูปชีวิตินทริยชาติ

- ปัจจัยธรรมเป็น รูป คือ รูปชีวิตินทริยที่อยู่ในกัมมชกฺลาป ๙ หรือ ๘
- ปัจจุปปันธรรมเป็น รูป คือ กัมมชรูปที่เหลือซึ่งอยู่ในกัมมชกฺลาปเดียวกันกับปัจจัยธรรม
- การช่วยอุปการะในรูปชีวิตินทริยชาตินี้ จะกล่าวถึงเฉพาะ "กัมมชกฺลาปหรือกัมมชรูป" เท่านั้น เพราะจิตตชกฺลาป อุตฺตชกฺลาป อาหารชกฺลาป แม้จะมีภาวะเจริญตั้งมั่นอยู่ได้ แต่ก็ด้วยอาศัยปัจจัยอื่น
- มิใช่รูปชีวิตินทริยปัจจัย กล่าวคือ ภาวะแห่งรูปชีวิตินทริยนี้ จะมีแต่ใน "กัมมชกฺลาป" เพียงอย่างเดียว
- อ่าน รู-ปะ-จี-วิ-ติ-น-ทริ-ยะ / รู-ปะ-จี-วิ-ติ-น-ทริ-ย ให้สังเกตที่ " ย " มีการันต์ หรือไม่

○ คำอธิบายใน รูปชีวิตินทริยปัจจัย

กัมมชกฺลาป ๙	ปัจจัย	ปัจจุปปัน
๑. จักขุทสกฺลาป ๒. โสถทสกฺลาป ๓. มานทสกฺลาป ๔. จีวาทสกฺลาป ๕. กายทสกฺลาป ๖. อิตถิภาวทสกฺลาป ๗. ปุริสภาวทสกฺลาป ๘. วัตถุทสกฺลาป	ชีวิตรูป	กัมมชรูปที่เหลือ ๙
๑. จักขุทสกฺลาป		
๒. โสถทสกฺลาป		
๓. มานทสกฺลาป		
๔. จีวาทสกฺลาป		
๕. กายทสกฺลาป		
๖. อิตถิภาวทสกฺลาป		
๗. ปุริสภาวทสกฺลาป		
๘. วัตถุทสกฺลาป		
๙. ชีวิตนวกฺลาป	ชีวิตรูป	กัมมชรูปที่เหลือ ๘

- จักขุทสกฺลาป เป็นต้นจนถึง วัตถุทสกฺลาป หมายถึง กลาปที่มีจำนวนรูป ๑๐ มี จักขุสภาท เป็นประธาน และ อวินิพโกตรูป ๘ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คณธารมณฺ์ รสารมณฺ์ โอชา) ชีวิตรูป ๑ ในจักขุทสกฺลาปนี้ เมื่อยกชีวิตรูป เป็นปัจจัย กัมมชรูปที่เหลือ ๙ เป็นปัจจุปปัน
- ชีวิตนวกฺลาป หมายถึง กลาปที่มีจำนวนรูป ๙ มีชีวิตรูป เป็นประธาน และ อวินิพโกตรูป ๘ (มหาภูตรูป ๔ รูปารมณฺ์ คณธารมณฺ์ รสารมณฺ์ โอชา) ในชีวิตนวกฺลาปนี้ เมื่อยกชีวิตรูป เป็นปัจจัย กัมมชรูปที่เหลือ ๘ เป็นปัจจุปปัน

○ ปัจจัยที่เป็นรูปชีวิตินทริยชาติ มี ๓ ปัจจัย คือ

- ๑.) รูปชีวิตินทริยปัจจัย ๒.) อินทริยัตถิปัจจัย ๓.) อินทริยอวิคตปัจจัย

○ ปัจจัยที่เป็นรูปชีวิตินทริยชาติ มีนิตเทส ดังต่อไปนี้

- ๑.) รูปชีวิตินทริยปัจจัย มีนิตเทส ๑ ข้อ คือ นิตเทสข้อ ๖ ของอินทริยปัจจัยนิตเทส
- ๒.) อินทริยัตถิปัจจัย และ ๓.) อินทริยอวิคตปัจจัย ไม่มีนิตเทสโดยเฉพาะแต่มีที่อนุวาทพระบาลีของปัญทวารวิภังค์ ในหนังสือหลักสูตรหน้า ๓๗๐ การจำแนกบทและเนื้อความมองคัธรรมคงเป็นไปเหมือนกับ รูปชีวิตินทริยปัจจัย นั้นเอง
- (การแสดงพระบาลีลักษณะนี้เรียกว่า ส่วเสสนัย - การแสดงที่ยังมีส่วนเหลืออยู่)

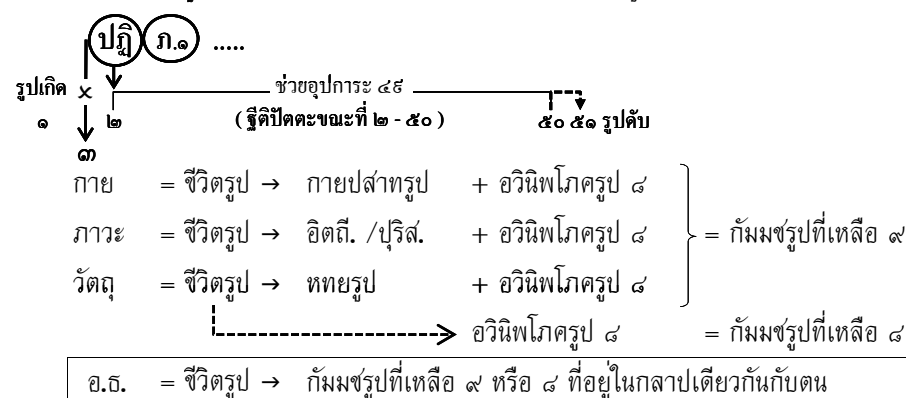
○ สรุปรองคัธรรมของปัจจัยทั้ง ๓ ที่เป็น รูปชีวิตินทริยชาติ

องคัธรรมรวมของทั้ง ๓ ปัจจัย ได้แก่

รูปชีวิตินทริย ที่เกิดขึ้นในปวัตติกาล และปฏิสนธิกาล เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับตน

การช่วยอุปการะ - รูปชีวิตินทริยที่เกิดขึ้นในปฏิสนธิกาล → กัมมชรูปที่เหลือ ในปวัตติกาล (ที่ "อุปาทักขณะ" มีกำลังอ่อนช่วยไม่ได้ / แต่ที่ "ฐิตีขณะ" มีกำลังช่วยได้)

- รูปชีวิตินทริยที่เกิดขึ้นในปวัตติกาล → กัมมชรูปที่เหลือ ในปวัตติกาล

☐ ๑) รูปชีวิตินทรียปัจจัย (น.๑๑๘)

(พระบาลีข้อ ๖ ของอินทรียปัจจัยนิทเทส)

อาร์มภท

ปัจจัยทุเทศ โย ยาทีโส ปัจโย **อินทรียปัจจัย**ติ ภควตา อุตฺทกฺโข, โส ตาทีโส ปัจโย ปัจจัยนิทเทส,

๖. **รูปชีวิตินทรีย** กฏตฺตา รูปานํ **อินทรียปัจจัย**เณ ปจฺจโยติ ภควตา นิทฺทกฺโข.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจัยทุเทศว่า **อินทรียปัจจัย**

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจัยนิทเทสว่า

๖. **รูปชีวิตินทรีย** กฏตฺตา รูปานํ **อินทรียปัจจัย**เณ ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

๖.) ๑) **รูปชีวิตินทรีย** ๓) กฏตฺตา รูปานํ ๔) **อินทรียปัจจัย**เณ ๒) ปจฺจโย.

๑) รูปชีวิตินทรีย ที่เกิดขึ้น ในอดีตกาล และปฏิสนธิกาล

๒) เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ

๓) แก่กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตน

(กฏตฺตา รูปานํ แปลอีกอย่างว่า รูปที่เกิดจากกรรมชาติมา)

๔) ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทรียปัจจัย

☐ ตาราง แสดงการหาอำนาจปัจจัย (และภวนา) ใน รูปชีวิตินทรียปัจจัย

ปัจจัย → ปัจจุปััน	อำนาจปัจจัย
รูปชีวิตินทรีย ที่เกิดขึ้น ในอดีตกาล และปฏิสนธิกาลเป็นปัจจัย → กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตน	รูปชีวิตินทรีย ปัจจัยทั้ง ๓

- ๙ - กัมมขรูป เกิดครั้งแรกที่ อุปาทักขณะของปฏิสนธิจิต
ที่ฐิตีปัตตะของปฏิสนธิจิต เป็นการช่วยอุปการะโดยความเป็นรูปชีวิตินทรียปัจจัย ครั้งแรก
- กัมมขรูป เกิดครั้งสุดท้ายที่ อุปาทักขณะของจิตดวงที่ ๑๗ ที่นัยถอยหลังจากจุติจิต
ที่ฐิตีปัตตะของจุติจิต เป็นการช่วยอุปการะโดยความเป็นรูปชีวิตินทรียปัจจัย ครั้งสุดท้าย

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในอินทรียปัจจัยนิทเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและเนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

อินทรียปัจจัย แสดงให้รู้ถึง **นิททิสัตัพพะ** (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

รูปชีวิตินทรีย เป็นต้น จนถึง **กฏตฺตา รูปานํ อินทรียปัจจัย**เณ ปจฺจโย.

แสดงให้รู้ถึง **นิทส์นาการะ** (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในนิทส์นาการะพระบาลีนี้

- รูปชีวิตินทรีย** - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ ชีวิตรูปที่อยู่ในกัมมขกลาป ๙
- กฏตฺตา รูปานํ** - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปันธรรม คือ กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับชีวิตรูปซึ่งเป็นปัจจัย
- อินทรียปัจจัย**เณ - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๓ คือ
รูปชีวิตินทรียะ อินทรียตติ อินทรียอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของรูปชีวิตินทรียะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
- ปัจจัย**เณ - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

☐ **รูปชีวิตินทรีย (มิสสก) ภวนา** (น.๔๔๓)

ถ้ารูปชีวิตินทรีย ที่เกิดขึ้นในอดีตกาล และปฏิสนธิกาลเป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตนแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๓ คือรูปชีวิตินทรียะ อินทรียตติ อินทรียอวิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของรูปชีวิตินทรียะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

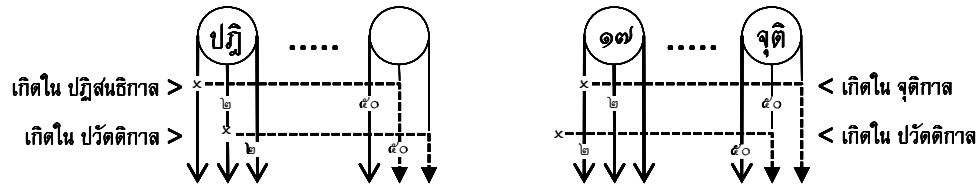
☐ ตารางแสดงรูปชีวิตินทรีย (มิสสก) ภวนา

ปัจจัย → ปัจจุปััน	อำนาจปัจจัย
รูปชีวิตินทรีย ที่เกิดขึ้น ในอดีตกาล และปฏิสนธิกาลเป็นปัจจัย → กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตน	รูปชีวิตินทรีย ปัจจัยทั้ง ๓

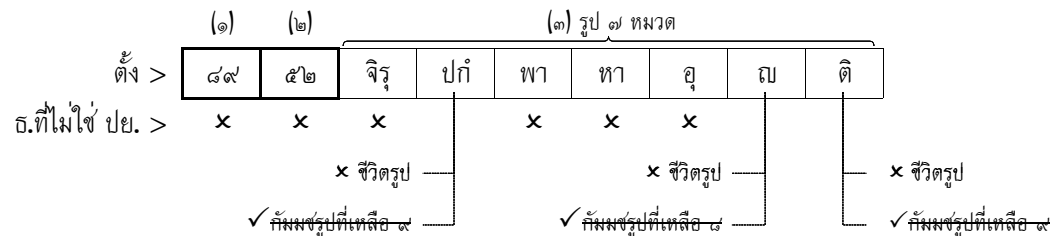
☐ สรุปเนื้อหาความ ๓ ประการ ใน รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย (น.๑๖๐)

ในอินทรีย์ปัจจัยทุเทศนี้รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย มี สรุปเนื้อหาความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ๑.) รูปชีวิตินทรีย์ทั้งหมด ที่เป็นไป (เกิด) ในปวัตติกาลและปฏิสนธิกาล เป็น **รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย**
- ๒.) กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกาลลาปนเดียวกันกับชีวิตรูป เป็น **รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย** (เป็นการช่วยอุปการะใน "ปวัตติกาล" เท่านั้น)

- ๓.) ๐ จิต ๘๘ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ กิติ,
 ๐ จิตตขรูป พาทิขรูป อาหารขรูป อุดขรูป และรูปชีวิตินทรีย์ ที่อยู่ใน
 ปฏิสนธิกัมมขรูป อสณฺณยัตตกัมมขรูป ปวัตติกัมมขรูป กิติ เป็น **รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย**

☐ จำแนก รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ

ใน รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรมของธรรมที่ เป็นรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัยนั้น
 เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มี ๒ อย่าง คือ มีสภาพเป็นรูปด้วย (รูป) มีอิสระเป็นใหญ่ด้วย (อินทรีย์)
 เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น รูปชีวิตินทรีย์ชาติ
 เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น ปัจจุบันกาล
 เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มีอย่างเดียว คือ **อนุปาลกสัตติ** ช่วยรักษาปัจจัยป็นธรรม
 ไว้โดยสม่ำเสมอ

☐ ปัญหาารวิภังค์ แห่ง รูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย (น.๓๔๓)

ในรูปชีวิตินทรีย์ชาติ ปัจจัยที่เป็นรูปชีวิตินทรีย์ชาติ ๓ ปัจจัย นั้น มี ๑ บท ๑ วาระเหมือนกันคือ

ก) อพยากตบท มี ๑ วาระ (ร-ร) คือ ๑. อพยากตปทาวสาน ในอพยากตบท (อพ - อพ)

ในการแสดงปัญหาารวิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสลติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้
 เป็นหลัก ๑ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คืออพยากตบท เป็นปัจจัยธรรม และจำแนกปัจจัยป็นธรรม
 (ปทาวสาน) โดยบทหลัง แสดงคล้ายตามกันไป ในรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย มี ๑ บท ๑ วาระ ดังนี้

	รูป.๓ (รูป. ถิ. อ.)		
	๑ บท ๑ วาระ		
	สูตรสังขยวาระ = ๐:๐:๑		
	บท/วาระ	กรรมบท	ปจ.
๑	ภุ.- ภุ.		
๒	ภุ.- อภุ.		
๓	ภุ.- อพ.		
๔	อภุ.- อภุ.		
๕	อภุ.- ภุ.		
๖	อภุ.- อพ.		
๗	อพ.- อพ.	รูป. ถิ. อ.	๓
๘	อพ.- ภุ.		
๙	อพ.- อภุ.		
รวมเป็น ๓ สภาคะ (-ตนเอง) ๒			

ก.) อพุชากตบท

- อพุยาบทปทาวสาน ใน อพุยาทตบถ (อัม - อัม)

วิธีพระบาลี อพฺยากโต ธมฺโม อพฺยากตสฺส ธมฺมสฺส รูปชิวิตินฺทริยปจฺจเยน ปจฺจโย.

อพยพเกษตรกรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพยพเกษตรกรรม

ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยพจากโต ธมฺโม - เป็นกัตตบุพท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย องค์ธรรมได้แก่
รูปชีวิตินทรีย์ ทั้งในปฏิสนธิกาลและในปวัตติกาล

อภยาทศสั สุมมสั - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุปัณ องค์กรมได้แก่
กัมมชรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่เ็นเวลาปันเดียวกันกับบรชวติณทริย

รูปชีวิตินทรียปจฺเจยน - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งรูปชีวิตินทรียปจฺเจยเป็นพิเศษ
ในบรรดาอำนาจปจฺเจยทั้ง ๓ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ
รูปชีวิตินทรียะ อินทรียตติ อินทรียอวิคตะ เหล่านี้

ปัจจัย - เป็นกิริยาบาท แสดงให้รู้ถึงความเป็นอนัตตา

ความเป็นรูปชีวิตินทรีย์ะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพฺยากโต อพฺยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล
 ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ เอกโวการภูมิ [กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘]
 ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺณ ๔ อริยบุคคล ๘
 ว่าโดย วิถี เป็นไปใน รูปวิถี

📄 แสดงการทำอำนาจปัจจัย ใน ปัญหาวารวิภังค์ แห่ง รูปชีวิตินทริยปัจจัย

๐ : ๐ : ๑	ปัจจัย → ปัจจัยอุปบัน	รูป.๓
๑. อัฟ - อัฟ	รูปชีวิตินทรีย์ ทั้งในปฏิสนธิกาล และในปวัตติกาล → กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับรูปชีวิตินทรีย์	๓

สรุปจำนวนสัทธิบทแห่งรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มีประเภทเดียว คือ

๑. อพฺยากโต อพฺยากตสฺส รูปชีวิตินหฺตฺริยปจฺเจยน ปจฺจโย.

 รูปชีวิตนทริยปัจจัยสภาคะ

ปัจจัยที่เป็นสภาวะกันไดกับรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๒ ปัจจัยคือ

อินทรีย์ตติ อินทรีย์อวิคต๑

 อธิบายในรูปชีวิตนทริยปัจจัยโดยสังเขป

(15.408)

รูปชีวิตินทรียปัจจัย นี้ได้แก่ **ชีวิตรูป** เป็นปัจจัยช่วยอุดหนุนแก่กัมมขรูปที่เกิดพร้อมกันกับตน เช่น ในกัมมขรูป ๙ มีจิตขุทสกกาลาปเป็นต้นนั้น ในกาลาปหนึ่ง มีชีวิตรูปเป็นผู้รักษายูอยู่ทุก กาลาป ดังนั้น ชีวิตรูป ที่มีอยู่ในกัมมขกาลาปแต่ละอันนั้น จึงเป็นปัจจัยแก่รูปกาลาปที่เหลือ ๙ หรือ ๘ ในกาลาปเดียวกัน

รูปชีวิตินทริยปัจจัยนี้ ปัจจัยธรรมและปัจจัยอุปันตรรมเกิดพร้อมกันในกาลอันเดียวกัน ทำนองเดียวกันกับสทชาตินทริยปัจจัย ซึ่งแสดงมาแล้วนั้น การที่พระพุทธองค์ ทรงแสดงรูปชีวิตินทริยปัจจัยไว้ เฉพาะ ไม่แสดงรวมกับสทชาตินทริยปัจจัย ก็เพราะเหตุว่าสทชาตินทริยปัจจัยนั้น ปัจจัยธรรมเป็นนามช่วย อุดหนุนแก่ปัจจัยอุปันตรรมซึ่งเป็นนามและรูป ขณะที่ปัจจัยธรรมและปัจจัยอุปันตรรมเกิดขึ้นพร้อมกันนั้น นามธรรมที่เป็นปัจจัย ย่อมช่วยอุดหนุนแก่ปัจจัยอุปันตรรมได้ตั้งแต่ อุปปาตักขณะทีเดียว

ส่วนรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัยนี้ ถึงแม้ว่าปัจจัยธรรมและปัจจัยป็นธรรมจะเกิดพร้อมกันในขณะที่เดียวกัน และในกาลาเดียวกันก็จริงอยู่ แต่ว่าปัจจัยธรรมนั้น จะช่วยอุดหนุนแก่ปัจจัยป็นธรรมตั้งแต่อุปาทกขณะ ที่เดียวนั้นไม่ได้ ต่อเมื่อถึงฐิติขณะแล้วจึงจะช่วยอุดหนุนได้ ทั้งนี้ก็เพราะว่าธรรมตาของรูปธรรมใน อุปาทกขณะนั้นมิกำลังน้อย ไม่สามารถจะทำหน้าที่ช่วยอุดหนุนแก่ธรรมอื่นๆ ได้ เมื่อถึงฐิติขณะแล้วจึงมี กำลังพอที่จะช่วยอุดหนุนแก่ธรรมอื่นๆ ได้ ด้วยเหตุนี้พระพุทโธองค์ จึงได้ทรงแสดงรูปชีวิตินทรีย์ปัจจัยไว้ โดยเฉพาะต่างหาก

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย

ก. อพยากตบท อัพ-อัพ (น.๓๔๓)

๑. รูปชีวิตินทริย กฏตตารูปาน รูปชีวิตินทริยปัจจน ปจโย.
ปวัตติปฏิสนธิรูปชีวิตินทริย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘
ที่อยู่ในกลาปเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจรูปชีวิตินทริยปัจจัย.

๒. อินทริยตติปัจจัย

ก. อพยากตบท อัพ-อัพ (น.๓๗๐)

๑. รูปชีวิตินทริย กฏตตารูปาน อินทริยตติปัจจน ปจโย.
ปวัตติปฏิสนธิรูปชีวิตินทริย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘
ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจอินทริยตติปัจจัย.

๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

ก. อพยากตบท อัพ-อัพ (น.๓๗๐)

๑. รูปชีวิตินทริย กฏตตารูปาน อินทริยอวิคตปัจจน ปจโย.
ปวัตติปฏิสนธิรูปชีวิตินทริย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่กัมมขรูปที่เหลือ ๙ หรือ ๘
ที่อยู่ในกลาปอันเดียวกันกับตน ด้วยอำนาจอินทริยอวิคตปัจจัย.

x การที่พระองค์นำเอา **อินทริยตติปัจจัย** และ **อินทริยอวิคตปัจจัย** มาแสดงนั้น
เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดว่า ชีวิตที่ดับไปแล้วก็ยังเป็นปัจจัยได้ ฉะนั้น ต้องเอาชีวิตที่กำลัง
ตั้งอยู่ ๓ ขณะนั่นเองจึงจะเป็นปัจจัยได้ ถึงแม้ในภังคกขณะก็ยังดับไม่หมด

[๔๔๕] **อินทริยปัจจนยา** เทตฺยา จตฺตาริ,
อธิปฺติยา สตฺต, สทฺชาเต สตฺต, อณฺณมณฺณเว ติณิ, นิสฺสเย สตฺต,
ปุเรชาเต เอกํ, วิปาเก เอกํ,
อาทาเร สตฺต, ฌาเน สตฺต, มคฺเค สตฺต,
สมฺปยุตฺเต ติณิ, วิปฺยุตฺเต ติณิ,
อติธิยา สตฺต, อวิคเต สตฺต. (๑๔)

พระบาลีแสดงปัจจัยที่เกิดพร้อมกันกับอินทริยปัจจัย (สภาคะ) มี ๑๔ ปัจจัย (ไม่นับตัวเอง)
ทั้งนี้ ให้จำแนกปัจจัยตามพระบาลีข้างต้นนั้น โดยปัจจัยพิสดาร ๔๗ ก่อนแล้วนับรวมแบบปัจจัย ๒๔

ก. จำแนกอินทริยปัจจัย โดยพิสดาร ๓ ปัจจัย คือ

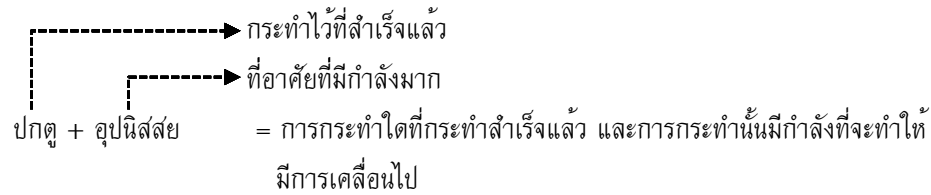
๑)	สหชาตินทริยปัจจัย	เหตุ, สหชาตาธิปติ, สหชาตะ, อัญญมัญญะ, สภาคะได้ ๑๓
สหชาตนิสสยะ, วิปากะ, นามอาหาระ, ฌาณะ,
มคคะ, สมฺปยุตตะ, สหชาตวิปยุตตะ,
สหชาตตติ, สหชาตอวิคตะ	
๒)	ปุเรชาตินทริยปัจจัย	วัตถุปุเรชาตนิสสยะ, วัตถุปุเรชาตะ, สภาคะได้ ๕
วัตถุปุเรชาตวิปยุตตะ,
วัตถุปุเรชาตตติ, วัตถุปุเรชาตอวิคตะ	
๓)	รูปชีวิตินทริยปัจจัย	อินทริยตติ, อินทริยอวิคตะ	สภาคะได้ ๒

ข. นับรวมสภาคะ ของอินทริยปัจจัย ๑) + ๒) + ๓) โดยปัจจัย ๒๔ ได้ ๑๔ ปัจจัย

- ๑.เหตุ ๒.สหชาตาธิปติ ๓.สหชาตะ ๔.อัญญมัญญะ ๕.สหชาตนิสสยะ
๖.วิปากะ ๗.นามอาหาระ ๘.ฌาณะ ๙.มคคะ ๑๐.สมฺปยุตตะ
๑๑.สหชาตวิปยุตตะ ๑๒.สหชาตตติ ๑๓.สหชาตอวิคตะ ๑๔.วัตถุปุเรชาตะ

๘. ปกตุนิสสัยชาติ

ข้อควรกำหนดในปกตุนิสสัยชาติ

๐ ปัจจัยที่เป็นปกตุนิสสัยชาติ

- ปัจจัยธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ที่มีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ และบัญญัติ
- ปัจจัยอุปันธธรรม คือ จิต เจตสิก ที่เกิดหลังๆ

๐ ปัจจัยที่เป็นปกตุนิสสัยชาติ มี ๑ ปัจจัย (แสดงตามปัจจัยพิสดาร ๔๗) คือ

ปกตุนิสสัยปัจจัย คือ จิต เจตสิก ที่เกิดก่อน และรูป บัญญัติ ที่มีกำลังมากที่เป็นผู้อุปการะ แก่ จิต เจตสิก ที่เกิดทีหลังได้

แต่หากแสดงโดย **สัทธและนิสสัย** ได้ดังนี้

๑. **สัทธปกตุนิสสัยปัจจัย** คือ จิต เจตสิก รูป ที่มีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ และ บัญญัติ ที่เป็น ผู้อุปการะแก่ จิต และเจตสิก ที่เกิดหลังๆ ได้
๒. **นิสสัยปกตุนิสสัยนันทกขณิกัมมปัจจัย** คือ เจตนากรรมที่ในกุศลและอกุศล ที่มีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นผู้อุปการะแก่วิบากนามขันธ์ได้ (เว้นมรรตเจตนากรรม (๔) → มรรคานันตรผล)

๐ ปัจจัยที่เป็นปกตุนิสสัยชาติ มีนิทเทส ดังต่อไปนี้

ปกตุนิสสัยปัจจัย นิทเทส ๑๒ ข้อ คือ นิทเทสข้อ ๑-๑๒ ของ อุปนิสสัยนิทเทส

๑ ปกตุนิสสัยปัจจัย (น.๑๑๘)

(พระบาลีข้อ ๑-๑๒ ของอุปนิสสัยปัจจัยนิทเทส)

อาร์มบาท

ปัจจัยเหตุ โย ยาทิโส ปัจจัย อุปนิสสัยปัจจัยติ ภควตา อุททิกฺโข, โส ตาทิโส ปัจจัย ปัจจัยนิทเทส,

๑.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๒.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๓.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๔.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๕.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๖.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๗.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๘.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๙.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๐.) อุตฺโทชนํ ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๑.) ปุคฺคโล ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๒.) เสนาสํ ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ ภควตา นิทฺทิกฺโข.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปัจจัยเหตุเทสว่า **อุปนิสสัยปัจจัย**

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปัจจัยนิทเทสว่า

๑.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๒.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๓.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๔.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๕.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๖.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๗.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๘.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๙.) ปริมา ปริมา อพฺยากตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๐.) อุตฺโทชนํ ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๑.) ปุคฺคโล ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

๑๒.) เสนาสํ ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจัยเณ.

พระบาลีและคำแปล

- ๑.) ๑) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ๓) ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ
 ๔) อุปนิสฺสยปจฺจเยน ๒) ปจฺจโย. (ก-ก)
 ๑) *กุศลจิตตูปบาท ๒๐ (-อรรถตตมรรค) ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ ๒) เป็นปัจจัย คือ
 ช่วยอุปการะ ๓) แก่กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลังๆ ๔) ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
 ทนายเหตุ:- * การแสดงคำแปลแสดงตามอำนาจของปกตูปนิสฺสยปัจจัย
- ๒.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (ก-อก)
 โลเกียกุศลจิตตูปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่ อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๓.) ปริมา ปริมา กุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (ก-อฬ)
 กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๔.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อก-อก)
 อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก (และทุพพลวามีกำลังน้อย) ที่เกิดก่อนๆ
 เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๕.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ เกสญฺจิ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อก-ก)
 อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๖.) ปริมา ปริมา อกุสลา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อก-อฬ)
 อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

- ๗.) ปริมา ปริมา อพฺยาเกตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยาगतานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อฬ-อฬ)
 วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัย
 คือช่วยอุปการะ แก่วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๘.) ปริมา ปริมา อพฺยาเกตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อฬ-ก)
 วิบาก ๓๕ จิตตูปบาท ที่เกิดภายในตน (-อรรถตตผลจิต) หรือ วิบาก ๓๖ ที่เกิดแก่ผู้อื่น
 กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๙.) ปริมา ปริมา อพฺยาเกตา ธมฺมา ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ
 อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย. (อฬ-อก)
 โลเกียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท (-วิริตี ๓) รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ
 เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลังๆ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๑๐.) อุตฺโทษํ ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 อุตฺ คือ เย็น ร้อน และโภชนาหารต่างๆ อันเป็นที่สบาย เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ
 แก่ กาย ใจ คือ รูปขันธ์ กุศล อกุศลนามขันธ์ ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๑๑.) ปุคฺคโล ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 บุคคลคือ กัลยาณมิตร ปาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ ลัทธิวัชรกริ
 และอันเตวาลิก เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่ใจ คือกุศล อกุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสฺสยปัจจัยยุบัน
 โดยอภิธัมมัย หรือกายใจ ปกตูปนิสฺสยปัจจัยยุบัน โดยสุดตันตัยด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.
- ๑๒.) เสนาสนํ ปิ อุปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 เสนาสนะ คือวัด บ้าน ที่นอน ที่นั่งก็ดี, ป่าภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่มก็ดี เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ
 แก่ ใจ คือ กุศล อกุศลนามขันธ์ ปกตูปนิสฺสยปัจจัยยุบัน โดยอภิธัมมัย หรือ กาย ใจ
 ปกตูปนิสฺสยปัจจัยยุบัน โดยสุดตันตัย ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

ตาราง แสดงการทำอำนาจปัจจัย ในปกตุนิสสัยปัจจัย

พระบาลีข้อ	ปัจจัย → ปัจจุปปัน	ดู	น.๕	นา	รวม
๑. กุ-กุ	กุศลจิตตูปบาท ๒๐ (-อรัม) ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๒. กุ-อกุ	โลภียกุศลจิตตูปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๓. กุ-อัพ	กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง	๑	-	๑	๒*
๔. อกุ-อกุ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก (และทุพพลวะมีกำลังน้อย) ที่เกิดก่อน → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๕. อกุ-กุ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๖. อกุ-อัพ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง	๑	-	๑	๒*
๗. อัพ-อัพ	วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๘. อัพ-กุ	วิบาก ๓๕ (-อรัม.๑) หรือ วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑
๙. อัพ-อกุ	โลภียวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท (-วิรตี ๓) รูป ๒๘ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เกิดหลัง	๑	-	-	๑

พระบาลีข้อ	ปัจจัย → ปัจจุปปัน	ดู	น.๕	นา	รวม
๑๐. อุตฺโทฆัณฺ	อุตฺ คือ เย็น ร้อน และโภชนาหารต่างๆ อันเป็นที่สบาย → กาย ใจ คือ รูปขันธ์ กุศล อกุศลนามขันธ์ (ใจ คือ กุ.อกุ.นามขันธ์ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยอภิธัมมัญญ หรือ กาย ใจ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยสุดตันตณฺย)	๑	-	-	๑
๑๑. ปุคฺคโล	บุคคลคือ กัลยาณมิตร บาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัตถิวิหาริก และอันเตวาลิก → ใจ คือ กุ.อกุ.นามขันธ์ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยอภิธัมมัญญ หรือ กาย ใจ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยสุดตันตณฺย	๑	-	-	๑
๑๒. เสนาสนํ	เสนาสนะ คือ วัด บ้าน ที่นอน ที่นั่ง กัฏฐิ, ป่า ภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่ม กัฏฐิ → ใจ คือ กุ.อกุ.นามขันธ์ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยอภิธัมมัญญ หรือ กาย ใจ ปกตุนิสสัยปัจจัยูปัน โดยสุดตันตณฺย	๑	-	-	๑

หมายเหตุ -

* แสดงอำนาจปัจจัย ๒ คือ ปกตุนิสสัยะ นานักขณิกัมมะ (แสดงต่างจากหนังสือหลักสูตรซึ่งแสดง ๖ ปัจจัย)
เนื่องด้วยเป็นการอุปการะโดยความเป็นปกตุนิสสัยะ ไม่เกี่ยวข้องโดยอำนาจอารัมภณปัจจัย และอนันตรปัจจัย
อ้างอิงคำอธิบายหนังสือหลักสูตรหน้า ๘๗ และปัญหาวารวิภังค์หนังสือหลักสูตรหน้า ๒๙๑ - ๒๙๒

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในอุปนิสสัยปัจจัยนิทเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและ
เนื้อความ องค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

อุปนิสสัยปัจจัย แสดงให้รู้ถึง นิททิสัตถะ (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา เป็นต้น จนถึง เสนาสนํ ปี อุปนิสสัยปัจจัยเณน ปัจจโย.

แสดงให้รู้ถึง นิททสนากาเร (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในนิทส์สนาการะพระบาลีนี้

พระบาลีข้อที่ ๑. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลจิตตูปาท ๒๐ (-อรหัตตมรรค) ที่เป็นพลวมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสลานํ ธมฺมานํ - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุปัณฺณธรรมคือ
กุสลจิตตปทา ๒๑ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยสยปจฺเจน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตปนิสัยสยปจฺจย

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยขอการแก้ปัจจัยบัญญัติ โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๒. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา - เป็นกัตตบุท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ
โลกียกตลจิตตปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวงมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสฺสํ ชฺฆมานํ - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุปัตถรรพคือ
อกศลจิตตปาท ๑๒ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยสัจจะ - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตปนิสัยสัจจะ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยปັນธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๓. ปุริมา ปุริมา กุสลา ธมฺมา - เป็นกัตตบุท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ กุศลจิตตบุพบาท ๒๑ ที่เป็นพลวงมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ

ปัจจุบัน ปจฺจิมานํ อพฺพากตํ ธมฺมานํ - เป็นลัมพาทนบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุบันธรรมคือ
วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตปาหน ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยสัจจน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๒ คือ ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกัมมะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปกตูปนิสสยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

* แสดงอำนาจปัจจัย ๒ คือ ปกตปนิสสยะ นานักขณิกัมมะ (แสดงต่างจากหนังสือหลักสูตรซึ่งแสดง ๖ ปัจจัย)

เนื่องด้วยเป็นการอุปการะโดยความเป็นปกติปณิสัสละ ไม่เกี่ยวข้องโดยอำนาจ อาร์มมณปัจฉัย และอนันตรปัจฉัย

อ้างอิงคำอธิบายหนังสือหลักสัตรหน้า ๘๗ และปัญหาการวิภาษคดีหนังสือหลักสัตรหน้า ๒๙๑ - ๒๙๒

พระบาทย์ข้อที่ ๔. ปุริมา ปุริมา อกุสลา ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ
อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลละมีกำลังมาก (และทพพละมีกำลังน้อย) ที่เกิดก่อน

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อภุสฺสณํ ธมฺมานํ - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึง ปัจจุปปันธรรม คือ
อกศฺลจิตตปบาท ๑๒ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยขบถ - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตปนิสัยขบถ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยขอประการแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๕. ปุริมา ปุริมา อกุลสา ธมฺมา - เป็นกัตตบุท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ
อกุศลจิตตปบาท ๑๒ ที่เป็นพระจะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อน

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสฺสณํ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุปัณฺณธรรม คือ กุศลจิตตปบาท ๒๑ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยขบถขยเณ - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดีย คือ ปกตปนิสัยขบถขยเณ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยบนธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๖. ปุริมา ปุริมา อกุลสา ธมฺมา - เป็นกัตตบุท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ
อกุศลจิตตปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวงมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ

ปัจจุบัน ปัจจุบัน อพยพจากตำบ ฒมมานัน - เป็นลัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจุบัณธรรม คือ
วิบาท ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตบาท ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสัยขบถขย - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๒ คือ ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกัมมะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนั้น อำนาจของปกตูปนิสสยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

ปัจจัย - เป็นนามกริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๗. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปาทา รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อพฺยากตานํ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ

วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปาทา ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๘. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

วิบาก ๓๕ (-อรหัตตผลจิต ๑) ที่เป็นพลวามีกำลังมาก หรือวิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปาทา รูป ๒๘ ที่เกิดก่อนๆ

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ กุสฺสณํ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ

กุสฺสจิตตูปาทา ๒๑ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๙. ปุริมา ปุริมา อพฺยากตา ธมฺมา - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

โลเกยวิบาก ๓๒ กิริยา ๒๐ จิตตูปาทา (-วิรติ ๓) รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ

ปจฺจิมานํ ปจฺจิมานํ อกุสฺสณํ ธมฺมานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ

อกุสฺสจิตตูปาทา ๑๒ ที่เกิดหลังๆ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๐. อุตฺตโกชนํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

อุตฺต คือ เย็น ร้อน และโภชนาหารต่างๆ อันเป็นที่สบาย และไม่สบาย

ป - เป็น สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ กาย ใจ คือ รูปจันท์ กุศล อกุศลนามจันท์

(ใจ คือ กุศล อกุศลนามจันท์ โดยอภิธัมมัญ หรือ กาย ใจ โดยสุดต้นตัญ)

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๑. ปุคฺคโล - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ บุคคล คือ กัลยาณมิตร

บาปมิตร บิดา มารดา บุตร ธิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธิตินทริก และอันเตวาลิก

ป - เป็น สัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ ใจ คือ กุศล อกุศลนามจันท์ โดยอภิธัมมัญ

หรือ กาย ใจ โดยสุดต้นตัญ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

พระบาลีข้อที่ ๑๒. เสนาสนํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม คือ

เสนาสนะ คือ วัด บ้าน ที่นอน ที่นั่ง กิณี, ป่า ภูเขา ต้นไม้ เครื่องนุ่งห่ม

ป - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปันธรรม คือ

ใจ คือ กุศล อกุศลนามจันท์ โดยอภิธัมมัญ หรือ กาย ใจ โดยสุดต้นตัญ

อุปนิสฺสยปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัยอย่างเดียว คือ ปกตูปนิสฺสยปัจจัย

ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยุปันธรรม โดยความปราศจากตัวตน

☐ ปกตูพนิสสัยมณนา

ถ้าวระหว่าง กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เกิดหลังๆ (เว้นมรรคเจตนา ๔ → มรรคานันตรผล)

ได้อำนาจปัจจัย ๒ อย่างคือ ปกตูพนิสสัยะ นานักขณิกกัมมะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของปกตูพนิสสัยะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

☐ ตารางแสดงปกตูพนิสสัยมณนา

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	ดู	น.๕	นา.	รวม
กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ → วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เกิดหลังๆ (เว้นมรรคเจตนา ๔ → มรรคานันตรผล)	๑	*	๑	๒

หมายเหตุ:-

๑. * การแสดงปกตูพนิสสัยะ ไม่เกี่ยวข้องโดยอำนาจ อารัมมณปัจจัย และอนันตรปัจจัย
อ้างอิงคำอธิบายหนังสือหลักสูตร น.๓๘๗ และปัญหาวารวิภังค์หนังสือหลักสูตร น.๒๙๑-๒
๒. กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ คือ กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒
๓. มัคคานันตรผล คือ ผลจิตตูปบาท ๔ ที่เกิดต่อจากมรรคโดยไม่มีระหว่างคัน

หมายเหตุ:- ในหนังสือหลักสูตรแสดง (เว้นภาษาของไตรจณาน และชื่อต่างๆ)

ซึ่งในคัมภีร์นี้ หมายถึงว่า ภาษาของไตรจณาน และชื่อต่างๆ บางอย่าง สามารถเป็น ปกตูพนิสสัยปัจจัยได้ จึงแสดงเว้นภาษาของไตรจณาน และชื่อต่างๆ ตามสมควร

☐ สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ใน ปกตูพนิสสัยปัจจัย

ในอุปนิสสัยปัจจัยทุเทศนี้ปกตูพนิสสัยปัจจัย มี สรุปเนื้อความมีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ๑.)
 - จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่เกิดก่อนๆ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก กิติ,
 - และอรรถบัญญัติบางอย่าง มี อุตตบัญญัติ โภชนบัญญัติ ปุคคบัญญัติ เสนาสนบัญญัติ เครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวกับวิชาการ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก กิติ, (-บัญญัติกรรมฐาน)
 - สัททบัญญัติบางอย่าง มี ภาษาบาลี ภาษาไทย อังกฤษ เป็นต้น ที่เป็นพลวามีกำลังมาก กิติ (เว้นภาษาของไตรจณาน และชื่อต่างๆ ตามสมควร) เป็น ปกตูพนิสสัยปัจจัย
- ๒.) จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ ที่เกิดหลังๆ เป็น ปกตูพนิสสัยปัจจัยอุปปัน
- ๓.) รูปทั้งหมด คือ จิตตขรูป เป็นต้น เป็น ปกตูพนิสสัยปัจจัยนิก

☐ จำแนก ปกตูพนิสสัยปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ

ใน ปกตูพนิสสัยปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจัยอุปปันธรรมของธรรมที่ เป็นปกตูพนิสสัยปัจจัยนั้น เมื่อว่าโดย ลักษณะ มี ๒ อย่าง คือ การงานที่ได้กระทำเสร็จไปแล้วโดยเรียบร้อยด้วย (ปกติ)

เป็นที่อาศัยที่มีกำลังมากด้วย (อุปนิสสัย)

เมื่อว่าโดย ชาติ

เป็น ปกตูพนิสสัยชาติ และในปกตูพนิสสัยชาติ มี ๒ ประเภท

๑. สุตปกตูพนิสสัยชาติ

- จิต เจตสิก รูป ที่เป็นพลวามีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ พร้อมด้วยมรรคเจตนา เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่จิต เจตสิก ที่เกิดหลังๆ กิติ
- บัญญัติ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่จิตเจตสิก กิติ เป็น สุตปกตูพนิสสัยชาติ

๒. มิสสกปกตูพนิสสัยนานักขณิกกัมมชาติ

- กุศลกรรม อกุศลกรรม ที่เป็นพลวามีกำลังมาก (-มรรคเจตนา) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่วิปากนามจันธ

เป็น มิสสกปกตูพนิสสัยนานักขณิกกัมมชาติ

เมื่อว่าโดย กาล

เป็น ปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุต

เมื่อว่าโดย สัตติ

คือ อำนาจ มีอย่างเดียว คือ ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยอุปปันธรรม เกิดขึ้น

☐ ปัญหาการวิภังค์ แห่ง ปกตุนิสสัยปัจจัย

ในการแสดงปัญหาการวิภังค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสลติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้เป็นหลัก ๓ บทก่อน ซึ่งเรียกว่า บทหน้า คือ กุสลบท อกุสลบท อพยากตบท เป็นปัจจัยธรรม และจำแนกปัจจัยุปันธรรม (ปทาวสาน) โดยบทหลัง แสดงแยกแต่ละวาระ มี ๓ บท ๙ วาระ ดังนี้

ก)	กุสลบท มี ๓ วาระ	๑. กุสลปทาวสาน	ในกุสลบท	(กุ - กุ)
		๒. อกุสลปทาวสาน	ในกุสลบท	(กุ - อกุ)
		๓. อพยากตปทาวสาน	ในกุสลบท	(กุ - อัพ)
ข)	อกุสลบท มี ๓ วาระ	๔. อกุสลปทาวสาน	ในอกุสลบท	(อกุ - อกุ)
		๕. กุสลปทาวสาน	ในอกุสลบท	(อกุ - กุ)
		๖. อพยากตปทาวสาน	ในอกุสลบท	(อกุ - อัพ)
ค)	อพยากตบท มี ๓ วาระ	๗. อพยากตปทาวสาน	ในอพยากตบท	(อัพ - อัพ)
		๘. กุสลปทาวสาน	ในอพยากตบท	(อัพ - กุ)
		๙. อกุสลปทาวสาน	ในอพยากตบท	(อัพ - อกุ)

	ปกตุนิสสัยปัจจัย		
	๓ บท ๙ วาระ		
	สูตรสังขยา วาระ = ๓:๓:๓		
	บท/วาระ	กรณีบท	ปจ.
๑	กุ.- กุ.	ตุ	๑
๒	กุ.- อกุ.	ตุ	๑
๓	กุ.- อพ.	ตุ นา	๒
๔	อกุ.- อกุ.	ตุ	๑
๕	อกุ.- กุ.	ตุ	๑
๖	อกุ.- อพ.	ตุ นา	๒
๗	อพ.- อพ.	ตุ	๑
๘	อพ.- กุ.	ตุ	๑
๙	อพ.- อกุ.	ตุ	๑
รวมเป็น ๒ สภาคะ (-ตนเอง) ๑			

ก.) กุสลบท

- กุสลปทาวสาน ใน กุสลบท (กุ - กุ)

วิธีพระบาลี กุสโล ธมโม กุสลสฺส ธมมสฺส ปกตุนิสสัยปัจจนเณ ปจฺจโย.

กุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจปกตุนิสสัยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

กุสโล ธมโม - เป็นกัตตบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

กุศลจิตตูปบาท ๒๐ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก (-อรหัตตมรรคจิต ๑)

กุสลสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยุปัน อ.ธ.ได้แก่ กุศลจิตตูปบาท ๒๑

ปกตุนิสสัยปัจจนเณ - เป็นกรณีบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตุนิสสัยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตุนิสสัยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท กุสโล กุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๗ (-พระอรหันต์)

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญจทวารวิธี กามชฺวันะและอัปนาชฺวันมโนทวารวิธี

– อกุลสปปทาวสาน ใน กุสลบถ (กุ – อกุ)

วิधिพระบาลี กุสโล ธมโม อกุลสสส ธมมสส ปกตูปนิสสยปจฺยเณ ปจฺจโย.

กุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิधिพระบาลี

กุสโล ธมโม – เป็นกัตตบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

โลเกียกุศลจิตตูปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก

อกุลสสส ธมมสส – เป็นลัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปัน อ.ธ.ได้แก่ อกุศลจิตตูปบาท ๑๒

ปกตูปนิสสยปจฺยเณ – เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปจฺจโย – เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท กุสโล อกุลสสส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓

ว่าโดย วิถี

- ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามช้วนมนทวารวิถี ฌานวิถี

- ธรรมที่เป็นปัจจัยอุปัน เป็นไปใน ปัญจทวารวิถี กามช้วนมนทวารวิถี

– อพฺยาคตปทาวสาน ใน กุสลบถ (กุ – อัพ)

วิधिพระบาลี กุสโล ธมโม อพฺยาคตสส ธมมสส ปกตูปนิสสยปจฺยเณ ปจฺจโย.

กุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพฺยาคตธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิधिพระบาลี

กุสโล ธมโม – เป็นกัตตบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

* กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก

อพฺยาคตสส ธมมสส – เป็นลัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยอุปัน อ.ธ.ได้แก่

วิปากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐

ปกตูปนิสสยปจฺยเณ – เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสสยปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๒ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

ปกตูปนิสสยะ นานักขณิกัมมะ เหล่านี้

ปจฺจโย – เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท กุสโล อพฺยาคตสส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ประวัติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ อริยบุคคล ๘ ตามสมควร

ว่าโดย วิถี เป็นไปใน วิถี ดังต่อไปนี้ คือ ปัญจทวารวิถี กามช้วนะ อัปปนาช้วนมนทวารวิถี

หมายเหตุ : * มัคคจิตทั้ง ๔ อุปการะแก่ผลจิต ๔ ที่ในผลสมาบัติวิถี (-มัคคานันตรผล)

อ้างอิงอนุวาทพระบาลีข้อ ๖ หนังสือหลักสูตรหน้า ๒๙๒

ข.) อกุลสลบท

- อกุลสลปทาวสาน ใน อกุลสลบท (อกุ - อกุ)

วิธีพระบาลี อกุลโล ธมโม อกุลลสฺส ธมมสฺส ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อกุลลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุลลธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อกุลโล ธมโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อกุลลจิตตูปาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก และทูปพละมีกำลังน้อย

อกุลลสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปััน อ.ธ.ได้แก่ อกุลลจิตตูปาท ๑๒

ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสฺสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปััน ในบท อกุลโล อกุลลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ตามสมคฺว

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปญฺจทวารวิธี กามชวณมโนทวารวิธี

- กุลสลปทาวสาน ใน อกุลสลบท (อกุ - อกุ)

วิธีพระบาลี อกุลโล ธมโม กุลลสฺส ธมมสฺส ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อกุลลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุลลธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อกุลโล ธมโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อกุลลจิตตูปาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก

กุลลสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปััน อ.ธ.ได้แก่ กุลลจิตตูปาท ๒๑

ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน - เป็นกรรมบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสฺสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปััน ในบท อกุลโล กุลลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๗ (-พระอรหันต์) ตามสมคฺว

ว่าโดย วิธี

- ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปญฺจทวารวิธี กามชวณมโนทวารวิธี

- ธรรมที่เป็นปัจจัยปััน เป็นไปใน กามชวณะ อัปนาชวณมโนทวารวิธี

- อพยากตปทาวสาน ใน อกุศลบท (อกุ - อัฟ)

วิธีพระบาลี อกุสโล ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อกุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก้อพยากตธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อกุสโล ธมโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก

อพยากตสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ อ.ธ.ได้แก่

วิปากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐

ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสฺสยปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๒ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

ปกตูปนิสฺสยะ นานักขณิกัมมะ เหล่านี้

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อกุสโล อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญจทวารวิธี กามชฺวันะ และอัปปนาชฺวันมโนทวารวิธี

ค.) อพยากตบท

- อพยากตปทาวสาน ใน อพยากตบท (อัฟ - อัฟ)

วิธีพระบาลี อพยากโต ธมโม อพยากตสฺส ธมมสฺส ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

อพยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก้อพยากตธรรม ด้วยอำนาจปกตูปนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพยากโต ธมโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

วิปากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ รูป ๒๘ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก

อพยากตสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปັນ อ.ธ.ได้แก่

วิปากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐

ปกตูปนิสฺสยปจฺเจน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกตูปนิสฺสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกตูปนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพยากโต อพยากตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ตามสมควร

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ตามสมควร

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปัญจทวารวิธี กามชฺวันะ และอัปปนาชฺวันมโนทวารวิธี

- กุศลปทาพาสาน ใน อพฺยากตบถ (อฬ - กุ)

วิธีพระบาลี อพฺยากโต ธมฺโม กุสลสฺส ธมฺมสฺส ปกฺตฺพนิสฺสยปฺจเยน ปฺจโย.

อพฺยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่กุศลธรรม ด้วยอำนาจปกฺตฺพนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพฺยากโต ธมฺโม - เป็นกัตตฺบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

วิปากจิตตฺปปาธ ๓๕ หรือ ๓๖ กิริยาจิตตฺปปาธ ๒๐ รูป ๒๘ ที่เป็นพลละมีกำลังมาก (-อรพ.)

กุสลสฺส ธมฺมสฺส - เป็นลัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่ กุศลจิตตฺปปาธ ๒๑

ปกฺตฺพนิสฺสยปฺจเยน - เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกฺตฺพนิสฺสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปฺจโย - เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกฺตฺพนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพฺยากโต กุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ ตามสมควร

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ อริยบุคคล ๘

ว่าโดย วิธี เป็นไปใน ปญฺจทวารวิธี กามชฺวนะ และอัปปนาชฺวนมโนทวารวิธี

- อกุศลปทาพาสาน ใน อพฺยากตบถ (อฬ - อกุ)

วิธีพระบาลี อพฺยากโต ธมฺโม อกุสลสฺส ธมฺมสฺส ปกฺตฺพนิสฺสยปฺจเยน ปฺจโย.

อพฺยากตธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อกุศลธรรม ด้วยอำนาจปกฺตฺพนิสฺสยปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อพฺยากโต ธมฺโม - เป็นกัตตฺบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่

โลเกยวิปากจิตตฺปปาธ ๓๒ กิริยาจิตตฺปปาธ ๒๐ รูป ๒๘ ที่เป็นพลละมีกำลังมาก

อกุสลสฺส ธมฺมสฺส - เป็นลัมปทานบถ แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปัณ อ.ธ.ได้แก่ อกุศลจิตตฺปปาธ ๑๒

ปกฺตฺพนิสฺสยปฺจเยน - เป็นกรณบถ แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่งปกฺตฺพนิสฺสยปัจจัยอย่างเดียว

ไม่มีปัจจัยอื่นๆ เข้ามาช่วยอุปการะในคราวเดียวกันแต่ประการใด

ปฺจโย - เป็นกิริยาบถ แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็นปกฺตฺพนิสฺสยะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท อพฺยากโต อกุสลสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

ว่าโดย บุคคล เป็นไปใน ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิธี

- ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปญฺจทวารวิธี กามชฺวนมโนทวารวิธี ฌานวิธี
- ธรรมที่เป็นปัจจัยปัณ เป็นไปใน ปญฺจทวารวิธี กามชฺวนมโนทวารวิธี

☐ สุธตสังขยวาระ

☐ ตาราง แสดงการทำอำนาจปัจจัยในปัญหาวาระวิภังค์ แห่ง ปกตุนิสสัยปัจจัย

วาระ	ปัจจัย → ปัจจุปััน	ตุ	นา	รวม
๑. กุ-กุ	กุศลจิตตูปบาท ๒๐ (-อรัม) ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก → กุศลจิตตูปบาท ๒๑	๑	-	๑
๒. กุ-อกุ	โลภียกุศลจิตตูปบาท ๑๗ ที่เป็นพลวะที่มีกำลังมาก → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒	๑	-	๑
๓. กุ-อัพ	กุศลจิตตูปบาท ๒๑ ที่เป็นพลวะที่มีกำลังมาก → วิบาก ๓๖ กิริยา ๒๐ จิตตูปบาท (-มคคานันตรผล)	๑	๑	๒
๔. อกุ-อกุ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก และทุพลวะมีกำลังน้อย → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒	๑	-	๑
๕. อกุ-กุ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะที่มีกำลังมาก → กุศลจิตตูปบาท ๒๑	๑	-	๑
๖. อกุ-อัพ	อกุศลจิตตูปบาท ๑๒ ที่เป็นพลวะที่มีกำลังมาก → วิบากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐	๑	๑	๒
๗. อัพ-อัพ	วิปากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ รูป ๒๔ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก → วิบากจิตตูปบาท ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐	๑	-	๑
๘. อัพ-กุ	วิปากจิตตูปบาท ๓๕ หรือ ๓๖ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ รูป ๒๔ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก (-อรรถตผล) → กุศลจิตตูปบาท ๒๑	๑	-	๑
๙. อัพ-อกุ	โลภียวิปากจิตตูปบาท ๓๒ กิริยาจิตตูปบาท ๒๐ รูป ๒๔ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก → อกุศลจิตตูปบาท ๑๒	๑	-	๑

สรุปจำนวนสัทธบทแห่ง ปกตุนิสสัยปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๙ ประเภทด้วยกัน คือ

๑.) กุศลลบท	๑.) กุสโล กุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๒.) กุสโล อกุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๓.) กุสโล อพยากตลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
๒.) อกุศลลบท	๔.) อกุสโล อกุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๕.) อกุสโล กุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๖.) อกุสโล อพยากตลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
๓.) อพยากตลบท	๗.) อพยากโต อพยากตลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๘.) อพยากโต กุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.
	๙.) อพยากโต อกุศลลล	ปกตุนิสสัยปัจจัยเณ ปัจจโย.

☐ ปกตุนิสสัยปัจจัยสภาคะ

ปัจจัยที่เป็นสภาคะกันได้กับปกตุนิสสัยปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มีปัจจัยเดียว คือ นานักขณิกัมมะ

(มีการแสดงถึงการประกอบของนานักขณิกัมมะในปัญหาวาระวิภังค์ ข้อ ๓. กุ-อัพ และข้อ ๖. อกุ-อัพ)

ตาราง แสดงความแตกต่างขององค์ธรรม ฌ รู ตู

วาระ	อาร์มมณฺ. (อาร์มณ) [... น้า-ฝณนยย.กก. → ... เป็นผู้-ฝณนยย.ลล.]	อนันตร. (ดับ. → เกิด) [... กก. → ... ลล.]	ปกตฺ. (ดำเนินไป / เคลื่อนไป) [... ที่เป็นพลวะ กก. → ... ลล.]	รวม อ.ธ.
๑. กุ-กุ	กุ.๒๐ (-อรม.) → ม.กุ.๘	โลเกียกุ.๑๗ (-ช.ท้าย) → กุ.๒๑ (-ช.แรก)	กุ.๒๐ (-อรม.) → กุ.๒๑	กุ.๒๐ (-อรม.) → กุ.๒๑
๒. กุ-อกุ	โลเกียกุ.๑๗ → โลภ.๘	- (กุ. ไม่เกิดติดต่อกับ อกุ.)	โลเกียกุ.๑๗ → อกุ.๑๒	โลเกียกุ.๑๗ → อกุ.๑๒
๓. กุ-อัพ	อรม. → ม.กิ.ลั.๔	กุ.๒๑ (ขณะท้าย) → ณ.๓, ม.วิ.๘, มหัตต.วิ.๙, ณ.๔	กุ.๒๑ → วิ.๓๖, กิ.๒๐	กุ.๒๑ → วิ.๓๖ กิ.๒๐
๔. อกุ-อกุ	โลภ.๘ → โลภ.๘	อกุ.๑๒ (-ช.ท้าย) → อกุ.๑๒ (-ช.แรก)	อกุ.๑๒ (พล. ทพล.) กก. → อกุ.๑๒ ลล.	อกุ.๑๒ → อกุ.๑๒
๕. อกุ-กุ	- (เสขี ไม่มี อกุ.เป็นปัจจัย)	-	อกุ.๑๒ (พล.) กก. → กุ.๒๑ ลล.	อกุ.๑๒ → กุ.๒๑
๖. อกุ-อัพ	-	อกุ.๑๒ (ขณะท้าย) → ณ.๓, ม.วิ.๘, มหัตต.วิ.๙	อกุ.๑๒ (พล.) กก. → วิ.๓๖, กิ.๒๐ ลล.	อกุ.๑๒ → วิ.๓๖ กิ.๒๐
๗. อัพ-อัพ	อรณ., นิพพาน → ม.กิ.ลั.๔, ณ.๔	วิ.๓๖, กิ.๒๐(-จุติ.อรณ.) → วิ.๓๖, กิ.๒๐(+จุติ.อรณ.)	วิ.๓๖, กิ.๒๐, → วิ.๓๖, กิ.๒๐ รูป ๒๘	วิ.๓๖, กิ.๒๐, → วิ.๓๖ กิ.๒๐ รูป ๒๘, นิพพาน
๘. อัพ-กุ	ณ.๓, นิพพาน → ม.กิ.ลั.๔, มรรค ๔	โฆฏ./มโน. → ม.กุ.๘ (ขณะที่ ๑)	วิ.๓๕/๓๖, กิ.๒๐, → กุ.๒๑ รูป ๒๘	วิ.๓๕/๓๖, กิ.๒๐, → กุ.๒๑ รูป ๒๘, นิพพาน
๙. อัพ-อกุ	อิมฺม.๑๘, โลเกียวิ.๓๑ → โลภ.๘ (-ท.กาย), กิ.๒๐	โฆฏ./มโน. → อกุ.๑๒ (ขณะที่ ๑)	โลเกียวิ.๓๒/๓๖, → อกุ.๑๒ กิ.๒๐, รูป ๒๘	วิ.๓๒/๓๖, กิ.๒๐, → อกุ.๑๒ รูป ๒๘

* ๓๒, ๓๕ ของตน ๓๖ ของผู้อื่น

☐ **วจนัตถะและคำอธิบายในปกตุนิสสัยปัจจัย (น.๓๘๗)**

วจนัตถะ

สุฎฺฎุ กรียตฺตาทิ = ปกโต.

เหตุธรรมที่ได้ทำมาแล้วด้วยดีนั้น ชื่อว่า **ปกต.**

ปกโต อุปนิสฺสโยติ = ปกตุนิสฺสโย.

เหตุธรรมอันเป็นที่อาศัย ที่มีกำลังแรงกล้าที่ได้ทำมาแล้วด้วยดีนั้น ชื่อว่า **ปกตุนิสสัยปัจจัย.**

(อถวา) อารมฺมณานนฺตเรติ อสฺมิสฺสํ ทฺตฺวา ปกฺติยาเยว อุปนิสฺสโยติ = ปกตุนิสฺสโย.

อีกอย่างหนึ่ง เหตุธรรมอันเป็นที่อาศัย ที่มีกำลังแรงกล้าด้วยอำนาจสภาวะของตนเองเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องด้วยอำนาจอารมณ์ปัจจัยและอนันตรปัจจัย ชื่อว่า **ปกตุนิสสัยปัจจัย.**

ตามวจนัตถะของปกตุนิสสัยปัจจัย ที่ได้แสดงมาแล้วนี้ ข้อที่ว่า เหตุธรรมที่ได้ทำมาแล้วด้วยดีนั้น คำว่า " **เหตุธรรม** " นี้มีอยู่ ๒ อย่าง คือ

๑.) อุปปาทิตเหตุ หมายถึง เหตุธรรม คือ

กุศลธรรมอันมีศรัทธา เป็นต้น อกุศลธรรมอันมีราคะ เป็นต้น และอพยาคตธรรมอันมีทุกขกาย และสุขกาย เป็นต้น ที่ตนได้กระทำมาแล้วนั้นย่อมให้ผล แก่ผู้กระทำตามสมควรแก่การกระทำนั้นๆ เรียกว่า **อุปปาทิตเหตุ** หรือ **อุปปาทิตปกตเหตุ**

๒.) อุปเสวิตเหตุ หมายถึง เหตุธรรม คือ

กุศลธรรมกัฏฐิ อกุศลธรรมกัฏฐิ ที่คนอื่นได้กระทำแล้วนั้น ตนเก็บเอามาคิดนึก หรือความสุขกาย ความทุกข์กายของคนอื่นที่เกิดขึ้นนั้น ตนก็เก็บเอามาคิดพิจารณาแล้วก่อให้เกิดผลคือ เป็นกุศล อกุศลและอพยาคตตามสมควร และอุตุ คือ ความเย็นความร้อนกัฏฐิ อาหารต่างๆ กัฏฐิ ที่อยู่ อาศัยกัฏฐิ บุคคลต่างๆ มีอุปขัณมาย์ อาจารย์ บิดา มารดา บุตร ธิดา สหาย เหล่านี้กัฏฐิ ที่ตนกำลังเกี่ยวข้องอยู่ทำให้เกิดกุศล อกุศล และอพยาคตขึ้นได้ตามสมควร ในสันดานของตน เช่นนี้ เรียกว่า **อุปเสวิตเหตุ** หรือ **อุปเสวิตปกตเหตุ**

เหตุธรรมทั้ง ๒ ประการนี้ ย่อมเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแรงกล้าแก่ปัจจัยอุปันตรธรรมทั้งหลาย อันได้แก่ กุศล อกุศล อพยาคตะ ฉะนั้นจึงได้ชื่อว่า เป็น **ปกตุนิสสัยปัจจัย**

อีกประการหนึ่งที่ได้ชื่อว่า ปกตุนิสสัยปัจจัย ก็เพราะว่าเหตุธรรมซึ่งเป็นปัจจัยธรรมในที่นี้ อำนาจโดยสภาวะของตนเองไม่ได้เกี่ยวข้องด้วยอำนาจของอารมณ์ปัจจัยและอนันตรปัจจัย ดังมีบาลีในปฏิฐานอรรถกถาแสดงไว้ดังนี้ คือ

ปกตยาเยวาติ อารมฺมณานนฺตเรติ อสฺมิสฺสํ อตฺถโก.

แปลว่า คำว่า โดยปกติ หมายความว่า ไม่เจือด้วยอารมณ์ปัจจัย และอนันตรปัจจัย.

อนึ่งในบรรดาปัจจัย ๒๔ ปกตุนิสสัยปัจจัย พระองค์ทรงแสดงกว้างขวางมากกว่าปัจจัยอื่นๆ ปัจจัยธรรมที่ให้เป็นที่เกิดปัจจัยอุปันตรธรรมก็มีมากกว่าปัจจัยอื่นๆ ฉะนั้น ปกตุนิสสัยปัจจัย นี้จึงได้ชื่อว่า **มหาบเทศปัจจัย** หมายความว่า เป็นปัจจัยที่กว้างขวางมาก

ดังมีบาลี ในอภิธัมมัตถวินิภาวญาณิกะและอภิธัมมวาทญาณิกะแสดงไว้ว่า

ปจฺจยฺมหาบเทโส เทส, ยทิทํ ปกตุนิสฺสโย.

แปลว่า ปกตุนิสสัยปัจจัย นี้แหละ เรียกว่า ปัจจัยมหาบเทศ.

ก. กุสลบท

- ๑.) สทฺธํ อุปนิสฺสํสา ย ทานํ เทติ สีสํ สฺมาทียติ อุโปสฺถกมฺมํ ข้อ ๑-๑๑ ก-ก (น.๒๘๗)
 กโรติ ฌานํ อุปปาเทติ วิปัสฺสนํ อุปปาเทติ มคฺคํ อุปปาเทติ
 อภิณฺเณ อุปปาเทติ สฺมาปตฺติ อุปปาเทติ.
 บุคคลใดอาศัยศรัทธาคือความเชื่อคุณของพระรัตนตรัย กรรมและผลของกรรมโลกนี้โลกหน้า
 เป็นต้น แล้วให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ให้ฌาน วิปัสสนาญาณ มรรค อภิญญา สมาบัติ
 เกิดขึ้น. [ม.ก.๘ → ก.๒๑]
- ๒.) สีสํ สุตํ จาคํ ปณฺเณ อุปนิสฺสํสา ย ทานํ เทติ สีสํ สฺมาทียติ อุโปสฺถกมฺมํ
 กโรติ ฌานํ อุปปาเทติ วิปัสฺสนํ อุปปาเทติ มคฺคํ อุปปาเทติ อภิณฺเณ
 อุปปาเทติ สฺมาปตฺติ อุปปาเทติ.
 บุคคลใดอาศัยศีล ได้เห็น ได้ยิน ปริจาคและความรู้
 แล้วให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ให้ฌาน วิปัสสนาญาณ มรรค อภิญญา สมาบัติ เกิดขึ้น.
 [ม.ก.๘ → ก.๒๑]
- ๓.) สทฺธา สีสํ สุตํ จาโค ปณฺเณ สทฺธาย สีสฺสํ สุตฺสํ จาคฺสํ ปณฺเณ
 ปกฺตูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.
 ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย. [ม.ก.๘ → ม.ก.๘]
- ๔.) ปจฺมสฺส ฌานสฺส ปริกมฺมํ ปจฺมสฺส ฌานสฺส, (น.๒๘๘)
 ทุตฺยสฺส ฌานสฺส ปริกมฺมํ ทุตฺยสฺส ฌานสฺส,
 ตตฺยสฺส ฌานสฺส ปริกมฺมํ ตตฺยสฺส ฌานสฺส,
 จตฺตถสฺส ฌานสฺส ปริกมฺมํ จตฺตถสฺส ฌานสฺส,
 อาภาสํญายตนสฺส ปริกมฺมํ อาภาสํญายตนสฺส,
 วิญฺญาณญายตนสฺส ปริกมฺมํ วิญฺญาณญายตนสฺส,
 อาภิณฺเณญายตนสฺส ปริกมฺมํ อาภิณฺเณญายตนสฺส,
 เนวสํญานาสญายตนสฺส ปริกมฺมํ เนวสํญานาสญายตนสฺส,
 ปกฺตูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ปริกรรมคือภาวนาที่เกิดขึ้นก่อนปฐมฌาน ทุตฺยฌาน ตตฺยฌาน จตฺตถฌาน อาภาสํญายตนฌาน
 วิญฺญาณญายตนฌาน อาภิณฺเณญายตนฌาน เนวสํญานาสญายตนฌาน
 เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ปฐมฌาน ทุตฺยฌาน ตตฺยฌาน จตฺตถฌาน อาภาสํญายตนฌาน
 วิญฺญาณญายตนฌาน อาภิณฺเณญายตนฌาน เนวสํญานาสญายตนฌาน โดยเฉพาะๆ
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย. [ม.ก.๘ → มทฺค.ก.๘]

- ๕.) ปจฺมํ ฌานํ ทุตฺยสฺส ฌานสฺส, ทุตฺยํ ฌานํ ตตฺยสฺส ฌานสฺส,
 ตตฺยํ ฌานํ จตฺตถสฺส ฌานสฺส, จตฺตถํ ฌานํ อาภาสํญายตนสฺส,
 อาภาสํญายตนํ วิญฺญาณญายตนสฺส, วิญฺญาณญายตนํ อาภิณฺเณญายตนสฺส,
 อาภิณฺเณญายตนํ เนวสํญานาสญายตนสฺส ปกฺตูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ปฐมฌาน ทุตฺยฌาน ตตฺยฌาน จตฺตถฌาน อาภาสํญายตนฌาน
 วิญฺญาณญายตนฌาน อาภิณฺเณญายตนฌาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่ทุตฺยฌาน ตตฺยฌาน จตฺตถฌาน อาภาสํญายตนฌาน
 วิญฺญาณญายตนฌาน อาภิณฺเณญายตนฌาน เนวสํญานาสญายตนฌาน
 ตามลำดับ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย. [มทฺค.ก.๘(-เนว.ก.) → มทฺค.ก.๘(-ปฐม.)]

- ๖.) ทิพฺพสฺส จกฺขุสฺส ปริกมฺมํ ทิพฺพสฺส จกฺขุสฺส, (น.๒๘๘)
 ทิพฺพาย โสฺตธาคฺคยา ปริกมฺมํ ทิพฺพาย โสฺตธาคฺคยา,
 อิทธิวิธญาณสฺส ปริกมฺมํ อิทธิวิธญาณสฺส,
 เจโตปริยญาณสฺส ปริกมฺมํ เจโตปริยญาณสฺส,
 ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณสฺส ปริกมฺมํ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณสฺส,
 ยถากมฺมุปคฺคญาณสฺส ปริกมฺมํ ยถากมฺมุปคฺคญาณสฺส,
 อนาคตังสญาณสฺส ปริกมฺมํ อนาคตังสญาณสฺส ปกฺตูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.
 ปริกรรมคือภาวนาที่เกิดขึ้นก่อน ทิพพจักขุ ทิพพโสตะ อิทธิวิธญาณ เจโตปริยญาณ
 ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ยถากัมมุปคคญาณ อนาคตังสญาณ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่ทิพพจักขุ ทิพพโสตะ อิทธิวิธญาณ เจโตปริยญาณ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ
 ยถากัมมุปคคญาณ อนาคตังสญาณ โดยเฉพาะๆ
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสยปัจจัย. [ม.ก.๘ → ก.ภ.๑ (จัก โส อิ เจ ปุ ย อ)]

- ๗.) ทิพพจกฺขุ ทิพพาย โสธธาคฺคยา, ทิพพโสธธาคฺค อธิธิวิธญาณสฺส,
 อธิธิวิธญาณํ เจโตปริยญาณสฺส, เจโตปริยญาณํ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณสฺส,
 ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณํ ยถากัมมูปคฺคญาณสฺส,
 ยถากัมมูปคฺคญาณํ อนาคตังสฺญาณสฺส ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ทิพพจกฺขุ ทิพพโสธะ อธิธิวิธญาณ เจโตปริยญาณ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณ ยถากัมมูปคฺคญาณ
 เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ทิพพโสธญาณ อธิธิวิธญาณ เจโตปริยญาณ ปุพฺเพนิวาสานุสฺสติญาณ
 ยถากัมมูปคฺคญาณ อนาคตังสฺญาณ ตามลำดับ ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย. [กุ.ภ.๑ → กุ.ภ.๑]
- ๘.) ปจฺมสฺส มคฺคสฺส ปริกมฺมํ ปจฺมสฺส มคฺคสฺส,
 ทุตฺติยสฺส มคฺคสฺส ปริกมฺมํ ทุตฺติยสฺส มคฺคสฺส,
 ตติยสฺส มคฺคสฺส ปริกมฺมํ ตติยสฺส มคฺคสฺส,
 จตฺตตฺถสฺส มคฺคสฺส ปริกมฺมํ จตฺตตฺถสฺส มคฺคสฺส
 ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ปริกมม คือ ภาวนาที่เกิดขึ้นก่อน โสธธาคคิมมรรค สกทาคคิมมรรค อนาคตามิมมรรค อรหัตตมมรรค
 เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่โสธธาคคิมมรรค สกทาคคิมมรรค อนาคตามิมมรรค อรหัตตมมรรค
 โดยเฉพาะๆ ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย. [ม.ภ.๔ → ม.ภ.๔]
- ๙.) ปจฺโม มคฺโค ทุตฺติยสฺส มคฺคสฺส, ทุตฺติโย มคฺโค ตติยสฺส มคฺคสฺส,
 ตติโย มคฺโค จตฺตตฺถสฺส มคฺคสฺส ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 โสธธาคคิมมรรค สกทาคคิมมรรค อนาคตามิมมรรค เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่สกทาคคิมมรรค อนาคตามิมมรรค อรหัตตมมรรค ตามลำดับ ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย.
 [มต.๓ → มป.๓]
- ๑๐.) เสฏฺฐา มคฺคํ อุปนิสฺสํ ย อนุปฺปนฺนํ สฺมาปตฺติ อฺปปาเทนฺติ อฺปปนฺนํ สฺมาปชฺชนฺติ,
 สจฺจาวเร อนิจฺจโต ทุกฺขโต อนตฺตโต วิปสฺสนฺติ.
 พระเสกขบุคคลทั้งหลาย อาศัยมรรคที่ตนได้แล้ว
 ทำฌานสมาบัติที่ยังไม่เกิดให้เกิด เมื่อฌานเกิดแล้วก็เข้าฌานที่ได้ทำสำเร็จแล้วด้วยการอธิษฐาน
 ผลเสกขบุคคลทั้งหลาย พิจารณาลังขารธรรมรูปนาม โดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.
 [มต.๓ → มหัต.ภ.๙]

- ๑๑.) มคฺโค เสฏฺฐานํ อตฺตปฏิสฺมมฺภิกาย ฌมฺมปฏิสฺมมฺภิกาย นิรุตฺติปฏิสฺมมฺภิกาย
 ปฏิภาณปฏิสฺมมฺภิกาย จานาจานโกสฺสลสฺส ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 มรรคของผลเสกขบุคคลทั้ง ๓ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่อัตตปฏิสฺมมฺภิกาย (ปัญญาแตกฉานเพื่อความพระไตรปิฎก)
 ธรรมปฏิสฺมมฺภิกาย (ปัญญาแตกฉานในธรรมภาษามคธ บาลี ไวยากรณ์)
 นิรุตติปฏิสฺมมฺภิกาย (ปัญญาแตกฉานในภาษาต่างๆ)
 ปฏิภาณปฏิสฺมมฺภิกาย (ปัญญาแตกฉานทั้ง ๓ ประการดังที่กล่าวแล้วนี้) และความฉลาดในเหตุ
 ที่สมควรและไม่สมควร ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย. [มต.๓ → ปฏิสฺมมฺภิกาย ๔ (ม.ภ.ล.๔)]
- ๑๒.) สทฺธํ อุปนิสฺสํ ย มานํ ชปฺเปติ ทิฏฺฐิ คณฺหาติ,
 ลีลํ สุตํ จาคํ ปณฺณํ อุปนิสฺสํ ย มานํ ชปฺเปติ ทิฏฺฐิ คณฺหาติ.
 บุคคลใดอาศัยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาของตนแล้ว
 ย่อมทำมานะที่ยังไม่เกิดให้เกิด มีการถือเอาความเห็นผิด.
 (ขย.๑๒-๑๓, ภ-อก)
- ๑๓.) สทฺธา ลีลํ สุตํ จาคํ ปณฺณํ รากฺสสฺส โทสฺสสฺส โมทฺสสฺส มานสฺส ทิฏฺฐิยา ปตฺตณาย
 ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่รากะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฺฐิ
 และโลภะที่มีสภาพปรารถนาภวสมบัติ โภคสมบัติ ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย.
- ๑๔.) สทฺธํ อุปนิสฺสํ ย อตฺตณํ อาตาเปติ ปรีตาเปติ ปรียฺยฺยฺยฺยฺยํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโกติ,
 ลีลํ สุตํ จาคํ ปณฺณํ อุปนิสฺสํ ย อตฺตณํ อาตาเปติ ปรีตาเปติ
 ปรียฺยฺยฺยฺยฺยํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโกติ.
 บุคคลใดอาศัยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญาของตนแล้ว
 ย่อมทำความเดือดร้อนที่ยังไม่เกิดให้เกิด ที่เกิดแล้วก็ให้เกิดขึ้น
 และต้องเสวยทุกข์ทั้งกายด้วยการแสวงหาเป็นมูลเป็นสาเหตุ.
 (ขย.๑๔-๑๕, ภ-อฬ)
- ๑๕.) สทฺธา ลีลํ สุตํ จาคํ ปณฺณํ กายิกสฺส สฺขสฺส กายิกสฺส ทุกฺขสฺส ผลสฺมาปตฺติยา
 ปกฺคูปนิสฺสยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกฺคูปนิสฺสยปจฺจย.

๑๖.) กุศล กมม วิปากสุส ปกตูปนิสสัยปัจเจกชน ปจฺจโย. (ข้อ.๑๔-๑๙, กุ-อัฟ) (น.๒๙๑)

กุศลกรรม ๒๑ ที่เป็นพลวามีกำลังมาก เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
แก่กุศลวิปาก ๒๙ นามขันธ์ ๔ (ตามอภิธรรมนัย) หรือกุศลวิปากและกุศลกัมมขันธ์ (ตามสูตรต้นนัย)
ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

๑๗.) อรทา มคฺคํ อุปนิสสัย อนุปปन्नํ กิริยาสมาปตติ อุปปาเทติ อุปปन्नํ สมาปชฺชติ,
สงฺขารเ อนิจฺจโต ทุกฺขโต อนตฺตโต วิปัสฺสติ.

พระอรหันต์อาศัยอรหัตตมรรคที่ตนได้แล้ว
ทำสมาธิสมาบัติที่ยังไม่เกิดให้เกิด เมื่อสมาธิเกิดแล้วก็เข้าสมาธิที่ได้ทำสำเร็จมาแล้ว
ด้วยการอธิษฐาน พระอรหันต์พิจารณาสังขารธรรม รูปนามโดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

๑๘.) มคฺโค อรทโต อตฺตปฏิสํมิกทาย ธมฺมปฏิสํมิกทาย นรุตฺติปฏิสํมิกทาย (น.๒๙๒)
ปฏิกาณปฏิสํมิกทาย จานาจानโกสฺสลุสฺส ปกตูปนิสสัยปัจเจกชน ปจฺจโย.

อรหัตตมรรคของพระอรหันต์ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
แก่อัตตปฏิสัมมิกทา (ปัญญาแตกฉานเห็นธรรมพระไตรปิฎก)
ธัมมปฏิสัมมิกทา (ปัญญาแตกฉานในธรรมภาษามคธ บาลี ไวยากรณ์)
นรุตติปฏิสัมมิกทา (ปัญญาแตกฉานในภาษาต่างๆ)
ปฏิกาณปฏิสัมมิกทา (ปัญญาแตกฉานทั้ง ๓ ประการดังที่กล่าวแล้วนี้)
และความฉลาดในเหตุที่สมควรและไม่สมควร ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

๑๙.) มคฺโค ผลสฺมาปตฺติยา ปกตูปนิสสัยปัจเจกชน ปจฺจโย.

มรรค เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย. [ม.๔ → ผ.๔ (ทาง)]

ภ น ท ม ปริ อุ ฬ โค ฆ ฌ.... ภ น ท ม ฬ ฬ ฌ ฌ ฌ ฌ
└──────────────────────────┘
ปกตฺ.

ข. อกุศลลพ

๑.) ราคํ อุปนิสสัย ปาณํ หนติ, อทินฺนํ อาทียติ, มุสา ภณติ, ข้อ ๑-๑๑ อกุ-อกุ (น.๒๙๓)

ปิสุณํ ภณติ, ผรุสํ ภณติ, สมนํ ปลปติ, สนฺธิํ จินฺทติ, นิลุโลปํ ทรติ,
เอภาคาริกํ กโรติ, ปริปนฺเน ติฏฺฐติ, พรทาร์ คจฺจติ, คามฆาตํ กโรติ,
นิคมฆาตํ กโรติ, มาตรํ ชิวตา โวโรเปติ, ปีตรํ ชิวตา โวโรเปติ,
อรหนตํ ชิวตา โวโรเปติ, ทฏฺเฐน จิตฺเตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปปาเทติ,
สงฺมํ ภินฺทติ.

บุคคลใดอาศัยราคะแล้ว
ทำการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ กล่าวคำเท็จ กล่าวคำล่อล่ียด กล่าวคำหยาบ กล่าวคำเพ้อเจ้อ
ดัดช่อง ย่องเบา ลอบขโมยขึ้นบ้าน คอยดักปล้นตาม ทางสี่แยกสามแยก เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
เผาหมู่บ้าน เผาณคัมภีร์ ทารายมารดาจนถึงสิ้นชีวิต ทารายบิดาจนถึงสิ้นชีวิต
ทำร้ายพระอรหันต์จนถึงสิ้นชีวิต กระทำพระโลหิตของพระตถาคตให้ทอด้วยใจประทุษร้าย
ทำลายพระสงฆ์ให้แตกกัน. [โลก → อกุ.๑๒]

๒.) โทโส, โมทํ, มานํ, ทิฏฺฐิ, ปตฺถนํ อุปนิสสัย ปาณํ หนติ ๖ เป ๖ สงฺมํ ภินฺทติ.

บุคคลใดอาศัยโทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และโลภะที่มีสภาพปรารถนา ฆราวาสบัตติ โมคคัมภัตติแล้ว
ทำลายฆ่าสัตว์ ฯลฯ ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน. [อกุ.๑๒ → อกุ.๑๒]

๓.) ราโค โทโส โมโท มาโน ทิฏฺฐิ ปตฺถนา ราคสฺส โทสสฺส โมทสฺส มานสฺส
ทิฏฺฐิยา ปตฺถนาย ปกตูปนิสสัยปัจเจกชน ปจฺจโย.

ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และความปรารถนา เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
แก่ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ และความปรารถนา ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

๔.) ปาณาติปาโต ปาณาติปาตสฺส, อทินฺนาทานสฺส, กาเมสุมิจฺจจารสฺส,
มุสาวทสฺส, ปิสุณาย วาจาย, ผรุสํ วาจาย, สมนํ ปลปสฺส, อภิฆาย,
พยาบาทสฺส, มิจฺจาทิฏฺฐิยา ปกตูปนิสสัยปัจเจกชน ปจฺจโย.

การฆ่าสัตว์ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่การฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดกา
กล่าวคำเท็จ กล่าวคำล่อล่ียด กล่าวคำหยาบ กล่าวคำเพ้อเจ้อ การเพ่งเล็งอยากได้
ทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ความพยาบาท ความเห็นผิด ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

- ๕.) **อทินนาทาน อทินนาทานสูตร, กาเมสุมิจฉาจารสูตร, มุสาวาทสูตร,** (น.๒๙๔)
ปิสุณาย วาจา, ฝรุสวาย วาจา, สัมผสปปลาปสูตร, อภิขัณาย,
พยาปาทสูตร, มิจฉาติฎฐิยา, ปาณาติปาตสูตร ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 อทินนาทาน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท ปิสุณาวาจา ฝรุสวาท สัมผสปปลาป อภิขัณ
 พยาบาท มิจฉาติฎฐิ และปาณาติปาต ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
 ทุจฺจิตที่เหลือ ๔ เป็นมูละตามลำดับ ทุจฺจิตทั้ง ๑๐ เป็นมูลี ก็คงแสดงไปในทำนองเดียวกันกับ
 ที่แสดงมาแล้วนี้ การแสดงความเป็นมูละ มูลี ในทุจฺจิต ๑๐ นี้ ชื่อว่า **พัทธจักกะ**
- ๖.) **มาตุมาตีกมฺมํ มาตุมาตีกมฺมสูตร, ปิตุมาตีกมฺมสูตร, อรทนต์มาตีกมฺมสูตร,**
รุตติปปาทกมฺมสูตร, สํฆเภทกมฺมสูตร, นียตมิจฉาติฎฐิยา
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 มาตุมาตกรรม เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่มาตุมาต ปิตุมาต อรทนต์มาต โลหิตตูปาบท สํฆเภท และนียตมิจฉาติฎฐิ อย่างใดอย่างหนึ่ง
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
- ๗.) **ปิตุมาตีกมฺมํ ปิตุมาตีกมฺมสูตร, อรทนต์มาตีกมฺมสูตร, รุตติปปาทกมฺมสูตร,**
สํฆเภทกมฺมสูตร, นียตมิจฉาติฎฐิยา มาตุมาตีกมฺมสูตร
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ปิตุมาตกรรม เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่ปิตุมาต อรทนต์มาต โลหิตตูปาบท สํฆเภท นียตมิจฉาติฎฐิ และมาตุมาต
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
- ๘.) **อรทนต์มาตีกมฺมํ อรทนต์มาตีกมฺมสูตร, รุตติปปาทกมฺมสูตร, สํฆเภทกมฺมสูตร,**
นียตมิจฉาติฎฐิยา, มาตุมาตีกมฺมสูตร, ปิตุมาตีกมฺมสูตร
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 อรทนต์มาตกรรม เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่อรทนต์มาต โลหิตตูปาบท สํฆเภท นียตมิจฉาติฎฐิ มาตุมาต ปิตุมาต
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

- ๙.) **รุตติปปาทกมฺมํ รุตติปปาทกมฺมสูตร, สํฆเภทกมฺมสูตร, นียตมิจฉาติฎฐิยา,**
มาตุมาตีกมฺมสูตร, ปิตุมาตีกมฺมสูตร, อรทนต์มาตีกมฺมสูตร ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 โลหิตตูปาบทกรรม เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่โลหิตตูปาบท สํฆเภท นียตมิจฉาติฎฐิ มาตุมาต ปิตุมาต อรทนต์มาต
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
- ๑๐.) **สํฆเภทกมฺมํ สํฆเภทกมฺมสูตร, นียตมิจฉาติฎฐิยา, มาตุมาตีกมฺมสูตร,**
ปิตุมาตีกมฺมสูตร, อรทนต์มาตีกมฺมสูตร, รุตติปปาทกมฺมสูตร
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 สํฆเภทกรรม เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่สํฆเภทกรรม นียตมิจฉาติฎฐิ มาตุมาต ปิตุมาต อรทนต์มาต โลหิตตูปาบท
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
- ๑๑.) **นียตมิจฉาติฎฐิ นียตมิจฉาติฎฐิยา, มาตุมาตีกมฺมสูตร, ปิตุมาตีกมฺมสูตร,** (น.๒๙๕)
อรทนต์มาตีกมฺมสูตร, รุตติปปาทกมฺมสูตร, สํฆเภทกมฺมสูตร
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 นียตมิจฉาติฎฐิ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
 แก่นียตมิจฉาติฎฐิ มาตุมาต ปิตุมาต อรทนต์มาต โลหิตตูปาบท สํฆเภท
 ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.
- ๑๒.) **ราศํ โทสํ โมทํ มานํ ทิฎฺฐิ ปตฺตณํ อุปนิสสัย, ทานํ เทติ, สิลล์ สมาทียติ,** (น.๒๙๖)
อุโปสถกมฺมํ กโรติ, ฌานํ อุปฺปาเทติ, วิปัสสนํ อุปฺปาเทติ, มคฺคํ อุปฺปาเทติ,
อภิญญํ อุปฺปาเทติ, สฺมาปตฺติ อุปฺปาเทติ. (ข้อ.๑๒-๑๕, อภุ-ก)
 บุคคลใดอาศัยราศะโทสะโมหะ มานะ ทิฎฐิ และโลภะที่มีสภาพปรารถนา ภาวสมบัติ โภคสมบัติ
 แล้วให้ทาน สัมพทานศีลรักษาอุโปสถ ให้ฌานวิปัสสนาญาณ มรรค อภิญญาและสมบัติเกิดขึ้น.
- ๑๓.) **ราโค โทโส โมโท มานो ทิฎฺฐิ ปตฺตนา สทฺธาย สิลล์ สุตล์ จาคล์ ปญฺญา**
ปกตูปนิสสัยปจฺจเยน ปจฺจโย.
 ราศะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฎฐิ และโลภะที่มีสภาพปรารถนา ภาวสมบัติ โภคสมบัติ
 เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่ศรัทธา ศีล สุตระ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจปกตูปนิสสัยปัจจัย.

๑๔.) ปาณ ทนตรา, อทินัน อาทิตยตรา, มุสา ภณิตตรา, ปิสฺสณ ภณิตตรา, ผรุส ภณิตตรา, สมณ ปลปิตตรา, สนนี จินทิตตรา, นิลโลป ทริตตรา, เอกาการิกิ กริตตรา, ปริปนเถ ฐตตรา, พรทาร์ คนตตรา, คามฆาต กริตตรา, นิคมฆาต กริตตรา, ตสฺส ปฏิมาทตถาย, ทาน เทติ, สีส สีมายิตติ, อุโปสถกมฺม กรโธติ, ฌาน อุปปาเทติ, วิปัสสน อุปปาเทติ, มคฺค อุปปาเทติ, อภิณฺณ อุปปาเทติ, สสมาปตติ อุปปาเทติ.

บุคคลใดฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ กล่าวคำเท็จ กล่าวคำส่อเสียด กล่าวคำหยาบ กล่าวคำเพ้อเจ้อ ตัดช่อง ย่องเบา ลอบขโมย ชื่นบ้าน คอยตักปล้นตามทางสี่แยกสามแยก เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น เฆาหมู่บ้าน เฆานิคมจังหวัด แล้วให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ให้ฌาน วิปัสสนาญาณ มรรค อภิญญา และสมาบัติ เกิดขึ้นเพื่อจะลบล้างผลของอกุศลนั้นให้สิ้นไป.

๑๕.) มาตร ชีวตา ไวโรเปตฺวา, ปิตฺร ชีวตา ไวโรเปตฺวา, อรทนต์ ชีวตา ไวโรเปตฺวา, ฏฺเฐน จิตฺเตน ตถาคตสฺส โลหิตํ อุปปาเทตฺวา, สงฺม ภินทิตฺวา, ตสฺส ปฏิมาทตถาย ทาน เทติ สีส สีมายิตติ อุโปสถกมฺม กรโธติ.

บุคคลใดทำร้ายมารดาจนถึงสิ้นชีวิต ทำร้ายบิดาจนถึงสิ้นชีวิต ทำร้ายพระอรหันต์จนถึงสิ้นชีวิต กระทำพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อด้วยใจประทุษร้าย ทำลายสงฆ์ให้แตกกันแล้ว ให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ เพื่อจะลบล้างผลของอกุศลนั้นให้สิ้นไป.

๑๖.) ราศํ โทสํ โมทํ มานํ ทิฏฺฐิ ปตฺตณํ อุปนิสฺสาย, อตฺตณํ อาตาเปติ ปรีตาเปติ (น.๒๔๘)
ปริยฎฺฐิมูลกํ ทุกฺขํ ปจฺจนฺโถติ. (ข้อ.๑๖-๑๘, อภ-อภ)

บุคคลใดอาศัยราคะโทสะโมหะมานะทิฏฐิและโลภะที่มีสภาพปรารถนาภวสมบัติ โภคสมบัติแล้ว ย่อมทำความเดือดร้อนที่ยังไม่เกิดให้เกิด ที่เกิดแล้วให้เกิดมากขึ้น และต้องเสวยทุกข์ทางกาย ด้วยการแสวงหาเป็นมูลเป็นสาเหตุ.

๑๗.) ราโค โทโส โมโห มาโน ทิฏฺฐิ ปตฺตนา กายิกสฺส สฺขสฺส กายิกสฺส ทุกฺขสฺส
ผลสฺมาปตติยา ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิและโลภะที่มีสภาพปรารถนาภวสมบัติ โภคสมบัติเป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๑๘.) อกุสฺสํ กมฺมํ วิปากสฺส ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

อกุศลกรรม ๑๒ ที่เป็นพลวะมีกำลังมากทั้งในภพนี้และในภพก่อน เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่อกุศลวิปากจิตตูปบาท ๗ ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

ค. อพฺยากตบท

๑.) กายิกํ สฺขํ กายิกํ ทุกฺขํ กายิกสฺส สฺขสฺส กายิกสฺส ทุกฺขสฺส ผลสฺมาปตติยา (น.๒๔๙)
ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย. (ข้อ.๑-๕, อภ-อภ)

ความสุขกาย หรือความทุกข์กาย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๒.) อุตฺ โภจนํ เสนาสนํ กายิกสฺส สฺขสฺส กายิกสฺส ทุกฺขสฺส ผลสฺมาปตติยา
ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่อาศัยที่สบาย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ, ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่อาศัยที่ไม่สบาย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๓.) กายิกํ สฺขํ กายิกํ ทุกฺขํ อุตฺ โภจนํ เสนาสนํ กายิกสฺส สฺขสฺส กายิกสฺส
ทุกฺขสฺส ผลสฺมาปตติยา ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ความสุขกาย ความทุกข์กาย ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่อาศัย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ความทุกข์กาย และผลสมาบัติ ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๔.) ผลสฺมาปตติ กายิกสฺส สฺขสฺส ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจยน ปจฺจโย.

ผลสมาบัติ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะแก่ความสุขกาย ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๕.) อรทา กายิก สุธ กายิก ทุกข อุต โภชน์ เสนาสน์ อุปนิสสัย อนุปปณฺ
กิริยสมาปตติ อุปปาเทติ อุปปณฺน์ สมาปชฺชติ สงฺขาร อนิจฺจโต ทุกขโต
อนตตโต วิปัสฺสติ.

พระอรหันต์อาศัยความสูงกาย ความทุกข์กาย ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่ที่อาศัยแล้ว
ทำฌานสมาบัติที่ยังไม่เกิดให้เกิด เมื่อกิริยาฌานเกิดแล้วก็เข้าฌานที่ได้สำเร็จมาแล้วด้วยการ
อธิษฐานและพิจารณาอุปนามโดยความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

๖.) กายิก สุธ กายิก ทุกข อุต โภชน์ เสนาสน์ อุปนิสสัย, ทานํ เทติ, สีสํ สมายิตติ, (น.๓๐๐)
อุโปสถกมฺมํ กโรติ, ฌานํ อุปปาเทติ, วิปัสฺสนํ อุปปาเทติ, มคฺคํ อุปปาเทติ,
อภิญญํ อุปปาเทติ, สมาปตติ อุปปาเทติ. (ข้อ.๖-๗, อพ-ก)

บุคคลใดอาศัยความสูงกาย ความทุกข์กาย ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่ที่อาศัยแล้ว
ให้ทาน สมาทานศีล รักษาอุโบสถ ให้ฌาน วิปัสสนาญาณ มรรค อภิญญา สมาบัติเกิดขึ้น.

๗.) กายิก สุธ กายิก ทุกข อุต โภชน์ เสนาสน์ สทฺธาย สีสฺสํ สุตฺสํ จาคฺสํ
ปณฺณาย ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

ความสูงกาย ความทุกข์กาย ความเย็น ความร้อน อาหาร ที่อยู่ที่อาศัย เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ
แก่ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

๘.) กายิก สุธ กายิก ทุกข อุต โภชน์ เสนาสน์ อุปนิสสัย, ปาณํ ทนติ, (น.๓๐๑)
อทินฺนํ อายิตติ, มุสา ภาณติ, ปิสุณํ ภาณติ, ผรุสํ ภาณติ, สมุณํ ปลปติ, (ข้อ.๘-๙, อพ-อก)
สนฺธิ จินฺทติ, นิลโลปํ ทรติ, เอกาการิกํ กโรติ, ปริปนฺเนติ, ติฏฺฐติ,
ปรทารํ คจฺจติ, คามฆาตํ กโรติ, นิคมฆาตํ กโรติ, มาตรํ ชีวตา โวโรเปติ,
ปีตรํ ชีวตา โวโรเปติ, อรทนต์ ชีวตา โวโรเปติ, ทูฏฺเณ จิตฺเตน ตถาคตฺสํ
โลทิตํ อุปปาเทติ, สงฺมํ ภินฺทติ.

บุคคลใดอาศัยกายิกสูง กายิกทุกข์ อุต โภชนะ เสนาสนะแล้ว
ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ กล่าวคำเท็จ กล่าวคำส่อเสียด กล่าวคำหยาบ กล่าวคำเพ้อเจ้อ
ดัดช่อง ย่องเบา ลอบขโมยขึ้นบ้าน คอยดักปล้นตามทางสี่แยกสามแยก เป็นชู้กับภรรยาผู้อื่น
เผาหมู่บ้าน เผาณคัมภีร์ ทว่าร้ายมารดาจนสิ้นชีวิต ทำร้ายบิดาจนสิ้นชีวิต ทำร้ายพระอรหันต์
จนสิ้นชีวิต กระทำพระโลหิตของพระตถาคตให้ห้อด้วยใจประทุษร้าย ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน.

๙.) กายิก สุธ กายิก ทุกข อุต โภชน์ เสนาสน์ รากฺสํ โทสฺสํ โมทฺสํ มานฺสํ
ทิจฺฉิยา ปตฺถนาย ปกฺคูปนิสฺสยปจฺเจน ปจฺจโย.

(น.๓๐๒)

กายิกสูง กายิกทุกข์ อุต โภชนะ เสนาสนะ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ

แก่ราคะ โทสะ โมหะ มานะ ทิจฺฉิ และความปรารถนา ด้วยอำนาจปกคูปนิสสยปัจจัย.

☐ ๙. นานักขณิกกัมมชาติ

ข้อควรกำหนด ใน นานักขณิกกัมมชาติ

○ ปัจจัยที่เป็น นานักขณิกกัมมชาติ

- ปัจจัยธรรม คือ เจตนาที่อยู่ต่างขณะกัน ซึ่งดับไปแล้ว
- ปัจจัยอุปันธธรรม คือ นาม (วิปาก ๓๖ เจตสิก ๓๘)
รูป (กัมมขรูป ๒๐) ที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกรรมที่ดับไปแล้ว

○ ปัจจัยที่เป็น นานักขณิกกัมมชาติ มี ๑ ปัจจัย คือ นานักขณิกกัมมปัจจัย คือ

เจตนาที่มีกำลังน้อย ที่เป็นผู้อุปการะ

แก้กามวิปาก และเจตนากรรมที่มีกำลังมาก และกำลังน้อยที่เป็นผู้อุปการะแก้กัมมขรูป

○ ปัจจัยที่เป็น นานักขณิกกัมมชาติ มีนิตเทส ๑ ข้อ คือ พระบาลีข้อที่ ๑ ของ กัมมปัจจัยนิตเทส

- กุสลากุศล กัมม กุ. อกุ.เจตนา ๓๓ เกิดได้ใน ๓๐ ภูมิ (ปัญจโว.๒๖ เอกโว.๑ จตุโว.๔)
- วิปากาน ขนธาน วิปากนามขันธ ๔ เกิดได้ใน ๓๐ ภูมิ (ปัญจโว.๒๖ เอกโว.๑ จตุโว.๔)
- กฏตดา จ รูปาน ปก. ปวัตติก. ฅก. เกิดได้ใน ๒๗ ภูมิ (ปัญจโว.๒๖ เอกโว.๑ จตุโว.๔)

× พระบาลีข้อที่ ๒

เจตนา สมฺปยุตฺตกานํ ธมฺมานํ ตํสฺมัญฺชานานญจ รูปานํ กมฺมปฺจฺเจยน ปจฺจโย.

เจตนาเจ. ที่ในจิต ๘๘ เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่จิต ๘๘ เจ.๕๑ ที่ประกอบกับตน

และตั้งสมุฏฐานิกรูป คือ จิตตขรูป ปฏิสนธิกัมมขรูป ด้วยอำนาจสหชาติกัมมปัจจัย.

○ คำว่า วิปาก ในวิปากปัจจัยแห่งสหชาติชาติ กับ วิปาก ในนานักขณิกกัมมปัจจัยแห่งนานักขณิกกัมมชาติ

มีความแตกต่างกัน คือ สหชาติชาติ แสดงวิปาก ปจ → ปย (เกิดพร้อมกัน)

นานักขณิกกัมมชาติ แสดงวิปาก ปจ (ก.) → ปย (ล.)

× กฏตดา = ขัดมา , กฏตดา รูปาน = รูปที่ถูกกรรมขัดมา

เจตนาเจตสิก ธ.ที่กระตุ้นเตือนและชักชวนสมฺปยุตตธรรมในอารมณ์ เพื่อให้ทำหน้าที่ของตน ๗

☐ นานักขณิกกัมมปัจจัย (น.๑๑๘)

(พระบาลีข้อ ๑ ของ กัมมปัจจัยนิตเทส)

อรรถกถา

ปจฺจยฺนุทฺเทสํ โย ยาติโส ปจฺจโย **กมฺมปฺจฺจโย**ติ ภควตา อุตฺตมฺมูหิ, โส ตาติโส ปจฺจโย ปจฺจยฺนิตฺเทสํ,

๑.) กุสลากุศล กัมม วิปากาน ขนธาน กฏตดา จ รูปาน กัมมปจฺเจยน ปจฺจโยติ ภควตา นิตฺตมฺมูหิ.

ปัจจัยเช่นใด พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้โดยย่อในปจฺจยฺนุทฺเทสว่า **กมฺมปจฺจโย**

ปัจจัยเช่นนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโดยพิสดารในปจฺจยฺนิตฺเทสว่า

๑.) กุสลากุศล กัมม วิปากาน ขนธาน กฏตดา จ รูปาน กัมมปจฺเจยน ปจฺจโย.

พระบาลีและคำแปล

พระบาลีข้อที่ ๑ ของ กัมมปัจจัยนิตเทส

๑) กุสลากุศล กัมม ๓) วิปากาน ขนธาน ๔) กฏตดา จ รูปาน ๕) กัมมปจฺเจยน ๖) ปจฺจโย.

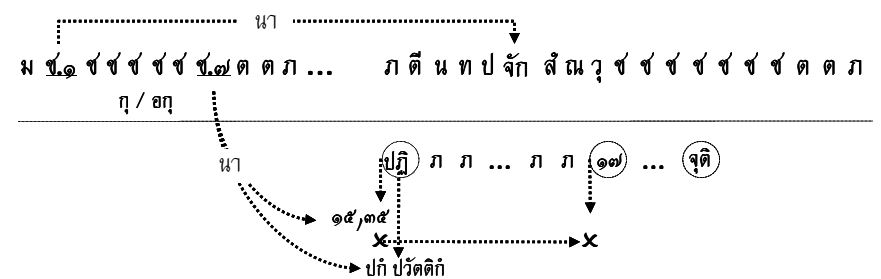
๑) กุศล อกุศลกรรม คือ กุศล อกุศลนานักขณิกเจตนา

๒) เป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ

๓) แก่วิปากนามขันธ ๔

๔) และปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติกัมมขรูป อลัญญัตตกัมมขรูป

๕) ด้วยอำนาจนานักขณิกกัมมปัจจัย.

× ในนิตเทสแสดง " กัมมปจฺเจยน " แต่ในปัญทวารวิภังค์ แสดง " นานักขณิกกัมมปจฺเจยน "

☐ ตาราง แสดงการทำอำนาจปัจจัย (และพหุคูณ) ใน นานักขณิกกัมมปัจจัย

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	นา	น.๕	ตุ.	รวม
กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เกิดขึ้นมีขณะต่างกับ ปัจจัยป็นธรรม คือเป็นอดีต เป็นปัจจัย → วิปากจิต ๓๖ นามขันธ์ ๔ ปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสังขยลัตตกัมมชรูป	๑	๕	๑	๗

ปัจจัยทั้ง ๗ มาได้อย่างไร ?

กุ./อกุ. ๑) มโนทวารวิถี / ปัญจทวารวิถี = ตุ + นา

..... ตุ + นา
ม ๗๑ ช ช ช ช ช ๗๗ ต ต ภา ภา ... ภา ตี น ท ป โส ส ฌ วุ ช ช ช ช ช ช ช ต ต ภา

กุศล ๒) อัปปนาวิถี (มัตตวิถี) = น.๕ + ตุ + นา

๒.๑ ม → ผล.ติด = น.๕ + นา

๒.๒ ม → ผล.ห่าง = ตุ + นา

..... น.๕ + นา
ภา น ท ม ปริ อ นุ โค ม ฌ ฌ ฌ ภา ภา ... น ท ม นุ นุ นุ นุ ฌ ฌ
..... ตุ + นา

	ติด	ห่าง
น.๕	✓	-
ตุ	-	✓
นา	✓	✓

วิธีข้อ ๑) + ๒) = น.๕ + ตุ + นา = ๗ ปัจจัย โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์

๙ วิปากในกัมมปัจจัยนิตเทส กับวิปากในวิปากปัจจัยนิตเทส เหมือนกัน/ต่างกันหรือไม่ ?

- วิปาก ที่ใน วิปากปัจจัยนิตเทส เป็นปัจจัยป็นธรรม โดยความเป็น "สหชาตชาติ"

" วิปากา จตฺตารอฺ ขนฺธา อรูปิโน อณฺณมณฺณฺ วิปากปจฺเจน ปจฺจโย. "

นามขันธ์ ๔ ที่เป็นวิปาก เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ ซึ่งกันและกันหรือแก่กันและกัน
ด้วยอำนาจวิปากปัจจัย.

คือ วิปากนามขันธ์ ๑ ๓ ๒ ที่เป็นปัจจัย เกิดพร้อมกับ วิปากนามขันธ์ ๓ ๑ ๒ ที่เป็นปัจจัยป็น

- วิปาก ที่ใน กัมมปัจจัยนิตเทส เป็นปัจจัยป็นธรรม โดยความเป็น "นานักขณิกกัมมชาติ"

" กุสลากุสลํ กมฺมํ วิปากานํ ขนฺธานํ กฏฺตตา จ รูปานํ กมฺมปจฺเจน ปจฺจโย. "

กุศล อกุศลกรรม คือกุศล อกุศลนานักขณิกเจตนา เป็นปัจจัยคือช่วยอุปการะ แก่วิปากนามขันธ์ ๔
และปฏิสนธิกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป อสังขยลัตตกัมมชรูป ด้วยอำนาจนานักขณิกกัมมปัจจัย.

คือ กุ. อกุ.เจตนา ที่เป็นปัจจัย ดับไปแล้ว วิปากนามขันธ์ จึงเกิดขึ้น เป็นปัจจัยป็นธรรม

..... นา
ม ๗๑ ช ช ช ช ช ๗๗ ต ต ภา ภา ... ภา ตี น ท ป โส ส ฌ วุ ช ช ช ช ช ช ช ต ต ภา
..... โส. เป็นวิปาก โดยความเป็น สห.

จำแนกบท และเนื้อความองค์ธรรม

การแสดงธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้าในกัมมปัจจัยนิทเทสพระบาลีนี้ เมื่อจำแนกบทและเนื้อความองค์ธรรมแล้ว ก็เป็นดังนี้

กมฺมปจฺจโย แสดงให้รู้ถึง นิททิลิตัพพะ (บทที่ยกขึ้นแสดงก่อน)

กุสลากุสลํ กมฺมํ วิปากานํ ขณฺธานํ กฏฺฏตา จ รูปานํ กมฺมปจฺจเยน ปจฺจโย

แสดงให้รู้ถึง นิทสัสนาการะ (บทที่แสดงขยายเนื้อความให้เห็นเป็นตัวอย่าง)

ในนิทสัสนาการะพระบาลีนี้

พระบาลีข้อที่ ๑

๑.) กุสลากุสลํ กมฺมํ - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยธรรม

คือ กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เกิดขึ้นมีขณะต่างกันกับปัจจัยป็นธรรม คือเป็นอดีต

๒) วิปากานํ ขณฺธานํ กฏฺฏตา จ รูปานํ - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยป็นธรรม

คือ วิปากจิต ๓๖ นามขันธ์ ๕ ปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติกัมมขรูป อสัณฺณูสัตตกัมมขรูป

๓) กมฺมปจฺจเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจปัจจัย ๗

คือ นานักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสัยะ ปกตูปนิสสัยะ นัตติ วิตตะ

ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันตามสมควรนั้น อำนาจของนานักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

[หมายเหตุ - อนันตรูปนิสสัยะ (ติด) และปกตูปนิสสัยะ (ห่าง) สภาวะต่างกันจึงมาพร้อมกันไม่ได้ พระบาลีหน้า ๙๖]

๔) ปจฺจโย - เป็นนามกิริยาบท แสดงการช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรม โดยความปราศจากตัวตน

หรืออีกนัยหนึ่ง องค์ธรรมของกัตตูปท ได้แก่ (หลักสูตร น.๑๐๓-๑๐๔)

๑) อกุศลน่านักขณิกเจตนา ๑๒ เป็นปัจจัย

- สัมปทานบท ได้แก่ อกุ.วิ. ๗ นามขันธ์ ๕ อปายปฏิสนธิกัมม. ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๒) ตีเหตุกอกุกัฏฐมทาทุศลน่านักขณิกเจตนา ๔ เป็นปัจจัย

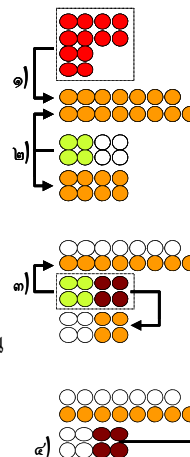
- อเหตุกกุ.วิ.๘ ม.วิ.๘ นามขันธ์ ๕ กามสัตติปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๓) ตีเหตุกโอฆกะ และทวิเหตุกอกุกัฏฐมทาทุศลน่านักขณิกเจตนา ๔ เป็นปัจจัย

- อเหตุกกุ.วิ.๘ ม.วิ.วิป.๔ นามขันธ์ ๕ กามสัตติปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๔) ทวิเหตุกโอฆกมทาทุศลน่านักขณิกเจตนา ๔ เป็นปัจจัย

- อเหตุกกุ.วิ.๘ นามขันธ์ ๕ กามสัตติอเหตุกปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๕) รูปปฐมมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- ปฐมมณาวิบากนามขันธ์ ๔ ปฐมมณภูมิปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๖) รูปทุติยมณและตติยมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๒ เป็นปัจจัย

- ทุติยมณาวิบาก ตติยมณนามขันธ์ ๔ ทุติยมณภูมิปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๗) รูปจตุตถมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- จตุตถมณาวิบากนามขันธ์ ๔ ตติยมณภูมิปฏิสนธิกัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๘) รูปปัญจมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- ปัญจมณาวิบากนามขันธ์ ๔ จตุตถมณภูมิปฏิ.กัมมขรูป ปวัตติอิกมมขรูป. เป็นปัจจัยป็น

๙) อากาสานัญญาจตณมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- อากาสานัญญาจตณมณาวิบากนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๐) วิญญานัญญาจตณมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- วิญญานัญญาจตณมณาวิบากนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๑) อากิญจัญญาจตณมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- อากิญจัญญาจตณมณาวิบากนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๒) เนวสัณญานาสัณญายตณมณากุศลน่านักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- เนวสัณญานาสัณญายตณมณาวิบากนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๓) โสตาปัตติมรรคานักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- โสตาปัตติผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๔) สกทาคามิมรรคานักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

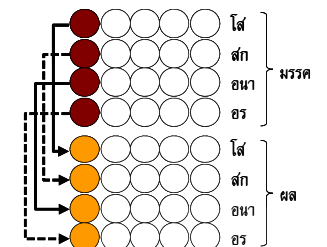
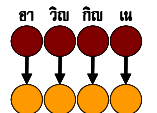
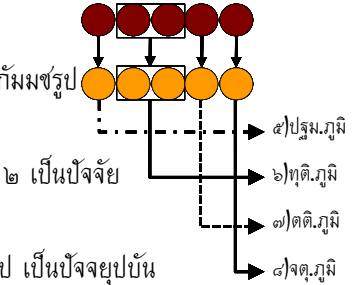
- สกทาคามิผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๕) อนาคามิมรรคานักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- อนาคามิผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

๑๖) อรหัตตมรรคานักขณิกเจตนา ๑ เป็นปัจจัย

- อรหัตตผลนามขันธ์ ๔ เป็นปัจจัยป็น

☐ **น่านักขณิกกัมมปิกณณกฏนา ๒ (น.๔๓๙)**

- ๑.) ถ้าวาระหว่าง กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ ที่เป็นพลวจะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เกิดหลังๆ (เว้นมรรคเจตนา ๔ → มรรคานันตรผล) ได้อำนาจปัจจัย ๒ อย่างคือ น่านักขณิกกัมมะ ปกตูปนิสสยะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของน่านักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
- ๒.) ถ้าวาระหว่าง มรรคเจตนา ๔ เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ แก่มัคคานันตรผล ได้อำนาจปัจจัย ๖ อย่างคือ น่านักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของน่านักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

☐ **ตาราง แสดงน่านักขณิกกัมมปิกณณกฏนา**

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	นา	น.๕	ตุ.	รวม
๑. กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ ที่เป็นพลวจะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ → วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เกิดหลังๆ (เว้นมรรคเจตนา ๔ → มรรคานันตรผล)	๑	-	๑	๒
๒. มรรคเจตนา ๔ → มัคคานันตรผล	๑	๕	-	๖
รวมแบบนับแล้วไม่นับอีก	๑	๕	๑	๗

หมายเหตุ

๑. กุศล อกุศลเจตนา ๓๓ คือ กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒
๒. มัคคานันตรผล คือ ผลจิตตูปบาท ๔ ที่เกิดต่อจากมรรคโดยไม่มีระหว่างคั่น
๓. แสดงแตกต่างจากหนังสือหลักสูตร (ดูรายละเอียดในคู่มือ) อ้างอนูวาทพระบาสิ แห่งปกตูปนิสสย กุ-อัฟ ข้อที่ ๖ หน้า ๒๙๒, อ้างอิงคำอธิบายหนังสือหลักสูตรหน้า ๓๘๗ และอ้างอิง พระบาสิภมฺมานาหน้า ๔๓๙

☐ **แสดง กัมมปิกณณกฏนา ๒ ตามหนังสือหลักสูตร น.๑๐๕ ได้ดังนี้**

- ๑.) ถ้าวาระหว่างกุศล อกุศล พลวเจตนา ๓๓ เป็นปัจจัย วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ เป็นปัจจัยอุปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๒ อย่างคือ น่านักขณิกกัมมะ ปกตูปนิสสยะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของน่านักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ
- ๒.) ถ้าวาระหว่างมรรคเจตนา ๔ เป็นปัจจัย มัคคานันตรผลเป็นปัจจัยอุปบันแล้ว ได้อำนาจปัจจัย ๗ อย่าง คือ น่านักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ ที่ทำการช่วยอุปการะในคราวเดียวกันนี้ อำนาจของน่านักขณิกกัมมะอย่างเดียวเท่านั้นเป็นพิเศษ

☐ **ตาราง แสดงน่านักขณิกกัมมปิกณณกฏนา (หลักสูตร)**

ปัจจัย → ปัจจุปปัน	นา	น.๕	ตุ.	รวม
๑. ถ้าวาระหว่าง กุศล อกุศล พลวเจตนา ๓๓ → วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘	๑	-	๑	๒
๒. ถ้าวาระหว่าง มรรคเจตนา ๔ → มัคคานันตรผล	๑	๕	๑	๗
รวมแบบนับแล้วไม่นับอีก	๑	๕	๑	๗

☐ สรุปเนื้อความ ๓ ประการ ใน นานกษณิกัมมปัจจัย

ในกัมมปัจจัยเทศนี้ นานกษณิกัมมปัจจัย มีสรุปเนื้อความ มีอยู่ ๓ ประการ คือ

- ๑.) กุศลเจตนา ๒๑ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เป็นอดีต คือดับไปแล้ว เป็น **นานกษณิกัมมปัจจัย**
- ๒.) วิปากจิต ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่ประกอบ ปฏิสันธิกัมมรูป อสัณญัตตกัมมรูป ปวัตติกัมมรูป เป็น **นานกษณิกัมมปัจจัย**
- ๓.)
 - กุศลจิต ๒๑ อกุศลจิต ๑๒ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๕๒ ที่ประกอบ กิติ,
 - จิตตรูป พาหิรูป อาหารรูป อุตรูปกิติ เป็น **นานกษณิกัมมปัจจัย**

☐ จำแนก นานกษณิกัมมปัจจัย โดยลักษณะ และชาติ กาล สัตติ

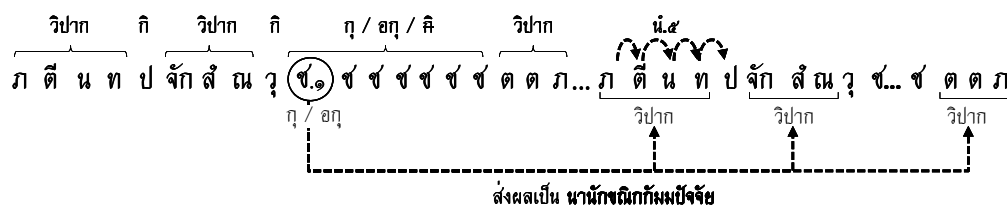
ใน นานกษณิกัมมปัจจัยนี้ การช่วยอุปการะแก่ปัจจัยป็นธรรมของธรรมที่เป็นนานกษณิกัมมปัจจัยนั้น
 เมื่อว่าโดย **ลักษณะ** มี ๒ อย่าง คือ ณะต่างกัน คือดับไปก่อนด้วย (นานกษณ)
 จัดการส่งผลด้วย (กมุ)

เมื่อว่าโดย **ชาติ** เป็น นานกษณิกัมมชาติ

เมื่อว่าโดย **กาล** เป็น อดีตกาล

เมื่อว่าโดย **สัตติ** คือ อำนาจ มีอย่างเดียว คือ

ชนกสัตติ ช่วยอุปการะให้ปัจจัยป็น เกิดขึ้น

	ติด	ห่าง
น.๕	✓	-
ดู	-	✓
นา	✓	✓

☐ ปัญหาารวิวงศ์ แห่ง นานกษณิกัมมปัจจัย

ในนานกษณิกัมมชาติปัจจัยที่เป็นนานกษณิกัมมชาติ ๒ ปัจจัยนั้น มี ๒ บท ๒ วาระเหมือนกัน คือ

- ก) กุสลบท มี ๑ วาระ คือ ๑. อพยากตปทวารส่าน ใน กุสลบท (กุ - อัฟ)
- ข) อกุสลบท มี ๑ วาระ คือ ๑. อพยากตปทวารส่าน ใน อกุสลบท (อกุ - อัฟ)

ในการแสดงปัญหาารวิวงศ์ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงตามกุสลติก เป็นต้น โดยตั้งบทไว้
 เป็นหลัก ๒ บทก่อนซึ่งเรียกว่า บทหน้า คือกุสลบท อกุสลบท เป็นปัจจัยธรรม และจำแนกปัจจัยป็นธรรม
 (ปทวารส่าน) โดยบทหลัง แสดงคล้อยตามกันไป ในนานกษณิกัมมปัจจัย มี ๒ บท ๒ วาระ ดังนี้

	นานกษณิกัมมปัจจัย		
	๒ บท ๒ วาระ		
	สูตรสังขยวาระ = ๑:๑:๐		
	บท/วาระ	กรณีบท	ปจ.
๑	กุ.- กุ.		
๒	กุ.- อกุ.		
๓	กุ.- อพ.	นา น.๕ ดู	๗
๔	อกุ.- อกุ.		
๕	อกุ.- กุ.		
๖	อกุ.- อพ.	นา ดู	๒
๗	อพ.- อพ.		
๘	อพ.- กุ.		
๙	อพ.- อกุ.		
รวมเป็น ๗ สภาคะ (-ตนเอง) ๖			

ก.) กุศลบท

- อพฺยาทตปทาวสาน ใน กุศลบท (กุ - อัพ)

วิธีพระบาลี กุสโล ธมฺโม อพฺยาทตสฺส ธมฺมสฺส นานกฺขณิกกัมมปจฺเจน ปจฺจโย.

กุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพฺยาทตธรรม ด้วยอำนาจน่านักขณิกกัมมปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

กุสโล ธมฺโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่ กุศลเจตนา ๒๑ ที่เป็นอดีต

อพฺยาทตสฺส ธมฺมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปััน อ.ธ.ได้แก่

กุศลวิปาก ๒๙ นามขันธ์ ๔ กุศลกัมมชรูป ที่กำลังเกิด

นานกฺขณิกกัมมปจฺเจน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่ง นานักขณิกกัมมปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๗* ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

น่านักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสัยะ ปกตูปนิสสัยะ นัตถิ วิคตะ เหล่านี้

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น นานักขณิกกัมมะ ปัจจัย ปัจจุปปัน ในบท กุสโล อพฺยาทตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล

[ปจ. เป็นไปใน ปวัตติกาล / ปย. เป็นไปใน ปฏิสนธิกาล และปวัตติกาล]

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน เอกโวการภูมิ จตุโวการภูมิ ปญฺจโวการภูมิ

[ปจ. เป็นไปใน จตุโว. ปญฺจโว. / ปย. เป็นไปใน เอกโว. จตุโว. ปญฺจโว.]

ว่าโดย บุคคล ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ อริยบุคคล ๗ (เว้น พระอรหันต์)

ธรรมที่เป็นปัจจัยปััน เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิธี ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปญฺจทวารวิติ ที่เป็น ตทารัมมณวาระและชวันวาระ

กามชวันะ และอัปนาชวันมโนทวารวิติ

ธรรมที่เป็นปัจจัยปััน เป็นไปใน ปญฺจทวารวิติ กามชวันมโนทวารวิติ ที่มีตทารัมมณะ

และมรรควิติ ผลสมำบัติวิติ

หมายเหตุ :

๑.) ถ้ากุศล อกุศลเจตนา ๓๓ ที่เป็นพลวะมีกำลังมาก ที่เกิดก่อนๆ (กุ. อกุ.พลวเจตนา ๓๓ ที่เป็นอดีต)

→ วิปาก ๓๖ เจตสิก ๓๘ ที่เกิดหลังๆ (เว้น มรรคเจตนา ๔ → มรรคานันตรผล)

ได้อำนาจปัจจัย ๒ อย่างคือ นานักขณิกกัมมะ ปกตูปนิสสัยะ

๒.) ถ้ามรรคเจตนา ๔ → มัตตานุตรผล

ได้อำนาจปัจจัย ๖ อย่างคือ นานักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสัยะ นัตถิ วิคตะ

รวมเป็นอำนาจปัจจัย ๗ คือ (นว. น.๕ ตู)

น่านักขณิกกัมมะ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสัยะ ปกตูปนิสสัยะ นัตถิ วิคตะ

หรือแสดงโดยพิสดารดังนี้ (น. ๓๒๒-๓๒๓)

- ดิเหตุกอกกัฏฐมทาทุสเจตนา ๔ ที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

อเหตุกกุศลวิปาก ๘ มทวิปาก ๘ นามขันธ์ ๔ กุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ดิเหตุกโอมกมทาทุสเจตนา ๔ และทวิเหตุกอกกัฏฐมทาทุสเจตนา ๔ ที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

อเหตุกกุศลวิปาก ๘ มทวิปากญานวิปยุตตนามขันธ์ ๔ กุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ทวิเหตุกโอมกมทาทุสเจตนา ๔ ที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

อเหตุกกุศลวิปากนามขันธ์ ๔ และกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ปฐมฉานกุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

ปฐมฉานวิปากนามขันธ์ ๔ และปฐมฉานกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ทุตติยฉานกุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

ทุตติยฉานวิปากนามขันธ์ ๔ และทุตติยฉานกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ตติยฉานกุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

ตติยฉานวิปากนามขันธ์ ๔ และตติยฉานกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- จตุตถฉานกุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย

จตุตถฉานวิปากนามขันธ์ ๔ และจตุตถฉานกุศลกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

- ปัญจมนานกุลศเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
ปัญจมนานวิปากนามขันธ ๔ และปัญจมนานกุลศกัมมชรูปที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- อากาสัญญายตนณานกุลศเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
อากาสัญญายตนณานวิปากนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- วิญญานัญญายตนณานกุลศเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
วิญญานัญญายตนณานวิปากนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- อากัญญัญญายตนณานกุลศเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
อากัญญัญญายตนณานวิปากนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- เนวสัญญานาสัญญายตนณานกุลศเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
เนวสัญญานาสัญญายตนณานวิปากนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- โสตาปัตติมรรคเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
โสตาปัตติผลนามขันธ ๔ กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- สกทาคามิมรรคเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
สกทาคามิผลนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- อนาคามิมรรคเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
อนาคามิผลนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน
- อรหัตตมรรคเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัย
อรหัตตผลนามขันธ ๔ ที่กำลังเกิด เป็นปัจจัยปััน

	กุ./อกุ. → อัฟ.		กาล	ภูมิ	บุคคล	วิธี
กุศล	กุ.๒๑ → วิ.๒๙	ปจ.	ปวัตติ.	จตุ. ปัญจ.	ปุ.๔ อริ.๗(-อรณ)	ปัญจ./กาม./อัป.
		ปย.	ปฎิ. + ปวัตติ.	เอก. จตุ. ปัญจ.	ปุ.๔ ผ.๔	ปัญจ./กาม./อัป.
อกุศล	อกุ.๑๒ → อกุ.วิ.๗	ปจ.	ปวัตติ.	จตุ. ปัญจ.	ปุ.๔ ผ.๓	ปัญจ./กาม.
		ปย.	ปฎิ. + ปวัตติ.	~~เอก. จตุ.~~ ปัญจ.	ปุ.๔ ผ.๔	ปัญจ./กาม.

ข.) อกุศลบท

- อพฺยาทตปทาวสาน ใน อกุศลบท (อกุ - อัฟ)

วิธีพระบาลี อกุสโล ธมโม อพฺยาทตสฺส ธมมสฺส นานกฺขณิกกมฺมปจฺเยน ปจฺจโย.

อกุศลธรรมเป็นปัจจัย คือช่วยอุปการะ แก่อพฺยาทตธรรม ด้วยอำนาจน่านกฺขณิกกัมมปัจจัย.

จำแนกบทและแสดงองค์ธรรม ในวิธีพระบาลี

อกุสโล ธมโม - เป็นกัตตูปท แสดงให้รู้ถึงปัจจัย อ.ธ.ได้แก่ อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เป็นอดีต

อพฺยาทตสฺส ธมมสฺส - เป็นสัมปทานบท แสดงให้รู้ถึงปัจจัยปััน อ.ธ.ได้แก่

อกุศลวิปาก ๗ นามขันธ ๔ อกุศลกัมมชรูป ที่กำลังเกิด

น่านกฺขณิกกมฺมปจฺเยน - เป็นกรณบท แสดงให้รู้ถึงอำนาจแห่ง น่านกฺขณิกกัมมปัจจัยเป็นพิเศษ

ในบรรดาอำนาจปัจจัยทั้ง ๒ ที่เข้าช่วยอุปการะในคราวเดียวกัน คือ

น่านกฺขณิกกัมมะ ปกตูปนิสสยะ เหล่านี้

ปจฺจโย - เป็นกิริยาบท แสดงให้รู้ถึงความเป็น อนัตตะ

ความเป็น น่านกฺขณิกกัมมะ ปัจจัย ปัจจัยปััน ในบท อกุสโล อพฺยาทตสฺส นี้

ว่าโดย กาล เป็นไปใน ปวัตติกาล [ปจ. เป็นไปใน ปวัตติ., ปย. เป็นไปในปฎิ. ปวัตติ.]

ว่าโดย ภูมิ เป็นไปใน ปัญจโวการภูมิ [ปจ. เป็นไปในจตุ. ปัญจ., ปย. เป็นไปในปัญจ. (อกุ.วิ.๗ ไม่เกิดในจตุ.)]

ว่าโดย บุคคล ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ตามสมควร

ธรรมที่เป็นปัจจัยปััน เป็นไปใน ปุณฺชน ๔ ผลบุคคล ๔

ว่าโดย วิธี ธรรมที่เป็นปัจจัย เป็นไปใน ปัญจทวารวิธี กามชვნมโนทวารวิธี

ธรรมที่เป็นปัจจัยปััน เป็นไปใน ปัญจทวารวิธีและกามชვნมโนทวารวิธีที่มีตทารัมมณะ

□ แสดงการทหาอำนาจปัจจัยในปัญทวารวิธีกัศ์ แห่ง น่านกฺขณิกกัมมปัจจัย

วาระ	ปัจจัย → ปัจจัยปััน	นา.	น.๕	ตุ.	รวม
๑. กุ-อัฟ	กุศลเจตนา ๒๑ ที่เป็นอดีต → กุศลวิปาก ๒๙ นามขันธ ๔ กุศลกัมมชรูป ที่กำลังเกิด	๑	๕	๑	๗
๒. อกุ-อัฟ	อกุศลเจตนา ๑๒ ที่เป็นอดีต → อกุศลวิปาก ๗ นามขันธ ๔ อกุศลกัมมชรูป ที่กำลังเกิด	๑	-	๑	๒

☐ สุตสังขยวาระ

สรุปจำนวนสุทธบทแห่ง นานักขณิกกัมมปัจจัยปัญหาวาระ ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๒ ประเภทด้วยกันคือ

๑.) กุสลบท	๑.) กุสลโ	อพยากตสุส	นานักขณิกกัมมปัจจัยเณ ปัจจโย.
๒.) อกุสลบท	๒.) อกุสลโ	อพยากตสุส	นานักขณิกกัมมปัจจัยเณ ปัจจโย.

☐ นานักขณิกกัมมปัจจัยสภาะ

ปัจจัยที่เป็นสภาะกันไดกับนานักขณิกกัมมปัจจัย ดังแสดงมาแล้วข้างต้นนั้น มี ๖ ปัจจัย คือ อนันตระ สมนันตระ อนันตรูปนิสสยะ ปกตูปนิสสยะ นัตถิ วิคตะ

☐ วจนัตถะและคำอธิบาย ใน นานักขณิกกัมมปัจจัย

วจนัตถะ (น.๓๙๕)

นานาขโณ = นานักขโณ.

ขณะต่างกัน ชื่อว่า นานักขณะ

นานักขณะ ปวตตัม กัมมัม = นานักขณิกกัมมัม.

กรรมที่เกิดในขณะต่างกัน ชื่อว่า นานักขณิกกรรม.

อตตโน ปัจจุปปันนธมมปวตติกขณโต วิสัฏฺเฐ อตฺเต นานาขณ สิทฺธาติ = นานักขณิกา.

เจตนาที่สำเร็จลงแล้วในขณะต่างหากที่เป็นอดีต ซึ่งเป็นคนละขณะกับขณะนี้บังเกิดขึ้นแห่ง ปัจจุปปันนธมม ของตน ชื่อว่า นานักขณิกา.

นานักขณิกกัมมัม ทุตฺวา อุปการโก ธมฺโม = นานักขณิกกัมมปัจจัย.

ธรรมที่เป็นนานักขณิกกรรมนั้น เป็นปัจจัยช่วยอุดหนุน ชื่อว่า นานักขณิกกัมมปัจจัย.

☐ อธิบายในนานักขณิกกัมมปัจจัยโดยสังเขป

(น.๓๙๖)

เจตนาเจตสิก ที่เป็นตัวกรรม มีหน้าที่ ๒ อย่าง คือ

๑. ทำหน้าที่ปรุงแต่ง หรือ จัดแจงให้สำเร็จกิจ ในระหว่างการเกิดขึ้นของสัมปยุตตรธรรมที่เป็น

กุศล อกุศล วิบาก และกิริยา ที่เกิดขึ้นในขณะหนึ่งๆ เรียกว่า **ส่วิธานกิจ**

๒. ทำหน้าที่เพาะพืชพันธุ์ไว้ ในเมื่อกุศลเจตนา และอกุศลเจตนาที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตนั้นได้ดับไปแล้ว

เจตนาเจตสิกนี้ ก็มีอำนาจที่จะส่งผลให้ปรากฏขึ้นในภายหลัง เรียกว่า **พหิณิธานกิจ** ทำหน้าที่เฉพาะใน กุศลและอกุศลจิตเท่านั้น

สำหรับเจตสิกที่ทำหน้าที่ **ส่วิธานกิจ** นั้น ได้แก่ เจตนาที่เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

ส่วนในหน้าที่ของ **พหิณิธานกิจ** นั้น ได้แก่ เจตนาที่เป็นนานักขณิกกัมมปัจจัย

นานักขณิกกัมมปัจจัยนี้ เจตนาเจตสิกที่เป็นตัวกรรมนั้นเกิดต่างขณะต่างเวลากับ ปัจจุปปันนธมม หมายความว่า ปัจจุปปันนธมม อัน ได้แก่ เจตนาเจตสิกที่เกิดขึ้นในหน้าที่ของ **ส่วิธานกิจ** นั้นได้ดับไปแล้วแต่ในการดับไปของเจตนาเจตสิกนี้ มีอำนาจช่วยอุดหนุนให้ปัจจุปปันนธมมเกิดขึ้นภายหลังได้ ฉะนั้น ขณะที่ปัจจุปปันนธมมอันเป็นผลเกิดขึ้นนั้น ปัจจุปปันนธมมอันเป็นเหตุไม่มีอยู่ในขณะนั้นแล้วได้แก่ กุศลกรรมเจตนา และอกุศลกรรมเจตนาที่เป็นอดีต ทั้งในชาตินี้และชาติก่อนที่ดับไปแล้วนั้นเป็นปัจจัย วิบาก คือ ผล ได้แก่ วิบากนามขันธ์ ๔ และกัมมขรูปที่ได้รับในชาตินี้ หรือที่ได้รับในชาติหน้าต่อไปนั้น เป็นปัจจุปปันน ดังจะยกตัวอย่างมาพอเป็นสังเขป ดังนี้คือ

๑. ขณะกระทำความทุจริต อกุศลจิตพร้อมด้วยเจตนาเจตสิกเกิดขึ้น เจตนาเจตสิกนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย และเมื่อดับไปแล้ว อกุศลเจตนาที่ดับไปแล้วนี้จะกลับมาเป็นนานักขณิกกัมมปัจจัยต่อไป และมีอำนาจที่จะให้บังเกิดผลแก่ผู้กระทำนั้นในอนาคตกาล ทั้งในชาตินี้และชาติหน้าคือผลที่เป็นปวัตติกาลนั้นได้รับทั้งชาตินี้และชาติหน้า ส่วนผลที่เป็นปฏิสนธิกาสนั้นได้รับเฉพาะในชาติหน้า

ผลที่เป็นปวัตติกาล ที่ได้รับทั้งชาตินี้และชาติหน้า คือ ผู้นั้นย่อมได้รับผลเป็นอกุศลวิปากจิต และปวัตติกัมมขรูปเกิดขึ้น เช่น ได้ประสบกับอารมณ์ที่ไม่ดี และกัมมขรูปทั้งหลายมีตา หู เป็นต้นนั้น ย่อมทุกข์พลภาพ หรือได้รับอันตรายต่างๆ ดังนี้

ผลที่เป็นปฏิสนธิกาส ที่ได้รับชาติหน้า คือ ผู้นั้นตายจากชาตินี้ และขณะปฏิสนธิในชาติต่อไปนั้น ย่อมได้ปฏิสนธิจิตที่เป็นอกุศลวิปากปฏิสนธิโดยไปบังเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ ภูมิใดภูมิหนึ่ง พร้อมทั้งได้รับ

กัมมชรูปที่เป็นไปตามภูมิที่ตนไปบังเกิดนั้นๆ ผลต่างๆ ที่ได้รับเป็นอกุศลวิบากเหล่านี้ เป็นน่านักขณิกกัมม-
ปัจจัยยุบ้น ลำหรับอกุศลเจตนาที่จะให้ได้รับผลในปฏิสนธิกาลนั้น ได้แก่ อกุศลเจตนา ๑๑ (เว้นเจตนาที่
อยู่ใน อุทัจจสัมปยุตตจิต)

๒. เมื่อทำกุศล มีทานกุศล, ศีลกุศล, ภาวนากุศล เหล่านี้ ขณะที่กำลังทำอยู่หมากุศลจิตพร้อมด้วย
เจตนาเจตสิกเกิดขึ้น เจตนาเจตสิกขณะนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

เมื่อกุศลจิตพร้อมด้วยเจตนาดับไปแล้ว กุศลเจตนาที่ดับไปแล้วนั้นก็กลับมาเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัย
ต่อไป และมีอำนาจที่จะให้ผลบังเกิดขึ้น แก่ผู้นั้นในอนาคตกาลทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ที่เป็นอดีตกาล
และปฏิสนธิกาลเช่นเดียวกัน คือ

๐ ผลที่เป็นอดีตกาล ที่ได้รับในชาตินี้และชาติหน้า คือ ผู้นั้นย่อมได้รับกุศลวิบากจิตและประวัติ-
กัมมชรูปเกิดขึ้น เช่น ย่อมได้ประสบอารมณ์ที่ดี และกัมมชรูปทั้งหลายมีตา หู เป็นต้นนั้น ก็ไม่ทุพพลภาพ
ปราศจากอันตรายต่างๆ

๐ ผลที่เป็นปฏิสนธิกาล ที่ได้รับในชาติหน้า คือ เมื่อผู้นั้นตายจากชาตินี้และขณะปฏิสนธิในชาติ
ต่อไปนั้น ย่อมได้ปฏิสนธิจิตที่เป็นกุศลวิบาก โดยไปเกิดในกามสุคติภูมิ มีมนุษย์และเทวตาภูมิใดภูมิหนึ่ง
พร้อมทั้งได้รับกัมมชรูปเป็นไปตามภูมิที่ตนเกิด ผลที่ได้รับเป็นกุศลวิบากเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

๓. ผู้พิจารณา **สมถภาวนา** (รูปพรหม เว้นอสังขตธรรม) ขณะที่ได้ฌาน รูปาวจรกุศลจิตย่อม
เกิดขึ้น พร้อมด้วยเจตนาเจตสิก เจตนาเจตสิกขณะนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

เมื่อรูปาวจรกุศลจิตพร้อมด้วยเจตนาดับไปแล้ว เจตนาเจตสิกนั้นก็กลับเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัย
ต่อไป และมีอำนาจให้ผลแก่ผู้นั้นในชาติต่อไป ทั้งในปฏิสนธิกาลและอดีตกาล คือ

๐ ในปฏิสนธิกาลย่อมได้ปฏิสนธิจิต เป็น รูปาวจรปฏิสนธิจิต ไปเกิดในรูปาวจรภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง
(เว้นอสังขตภูมิ) ตามสมควร และได้รับกัมมชรูปที่เป็นกัมมชรูปของพรหม

๐ ในอดีตกาลย่อมได้รับรูปาวจรวิปากจิต และประวัติกัมมชรูปที่เป็นอริฏฐะตามสมควรเหล่านี้เป็น
น่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

๔. ผู้พิจารณา **สมถภาวนา** (อสังขตธรรม) ได้รูปาวจรปัญจฌานกุศลจิต พร้อมด้วยเจตนา-
เจตสิกที่เกิดขึ้น ด้วยอำนาจสังขยวิราคภาวนานั้น เจตนาเจตสิกขณะนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

เมื่อเจตนาเจตสิกนี้เมื่อดับไปแล้ว ก็กลับมาเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยต่อไป และมีอำนาจให้ผลใน
ชาติต่อไป ทั้งในปฏิสนธิกาลและอดีตกาล คือ ได้รับรูปปฏิสนธิ ได้แก่ ชีวิตนวกกลารูป เรียกว่า

อสังขตธรรม เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

๕. ผู้พิจารณา **สมถภาวนา** (อรูปพรหม หรืออรูปฌาน) ได้รูปฌาน คือ รูปาวจรกุศลจิตพร้อม
ด้วยเจตนาเจตสิกที่เกิดขึ้น ด้วยอำนาจรูปวิราคภาวนานั้น เจตนาเจตสิกขณะนี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

เมื่อเจตนาเจตสิกนี้ดับไปแล้ว ก็กลับมาเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยต่อไป และมีอำนาจให้ผลในชาติ
ต่อไปทั้งในปฏิสนธิกาลและอดีตกาล คือ

ได้รับนามปฏิสนธิ ได้แก่ อรูปวิปากจิตเกิดขึ้น เรียกว่า อรูปพรหม เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

๖. ผู้พิจารณา **วิปัสสนาภาวนา** ขณะที่มรรคจิตเกิดขึ้นพร้อมด้วยเจตนาเจตสิก เจตนาเจตสิกขณะ
นี้เป็นสหชาตกัมมปัจจัย

เมื่อมรรคจิตพร้อมด้วยเจตนาดับไปแล้วนั้น เจตนาเจตสิกก็กลับมาเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัย และ
มีอำนาจให้ผลในชาตินี้เป็นอกาลิเก คือผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีระหว่างคั่น ได้แก่ ผลจิตที่เกิดต่อจากมรรคจิต
นั่นเองเป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

มรรคเจตนาขณะที่เป็นปัจจัยให้เกิดผลจิตนั้น เป็นอนันตรปัจจัย และปกตูปินัสปัจจัยก็ได้

สรุปความว่า น่านักขณิกกัมมปัจจัยนี้ ได้แก่เจตนาเจตสิกที่เป็นกุศลและอกุศลที่เป็นอดีตคือดับไป
แล้วเป็นปัจจัยอุดหนุนให้เกิดผลในปฏิสนธิกาลและอดีตกาล ผลเหล่านี้เป็นน่านักขณิกกัมมปัจจัยยุบ้น

สำหรับผลที่ในอดีตกาลนั้น มีพิเศษออกไปอีก ดังนี้คือ ธรรมดาสัตว์ทั้งหลายนั้น ย่อมเคยสร้าง
กุศลกรรมและอกุศลกรรมมาด้วยกันทั้งสิ้น ที่จะไม่เคยทำนั้นไม่มีเลย ฉะนั้นน่านักขณิกกรรมที่เป็นกุศล
และอกุศลก็มีติดอยู่ในสันดานของตน ด้วยกันทั้งนั้น แต่เมื่อขณะที่จะส่งผลให้ปรากฏขึ้นนั้นต้องประกอบ
ด้วยสิ่งแวดล้อมต่างๆ ๔ ประการ ได้แก่ ๑.กาล ๒.คติ ๓.อุปธิ ๔.ปัจจัย คือ

๑.) กาล ได้แก่ คราวใดสมัยใด บุคคลอยู่ในประเทศที่มีพระราชาเป็นลัทธิภูมิบุคคล ปกครอง
บ้านเมืองอยู่และพระพุทธศาสนายังคงมีอยู่ ยังไม่สิ้นสูญไป อย่างนี้เรียกว่า **กาลสัมปatti** อย่างหนึ่ง
และถ้าในสมัยใดพระราชาที่ปกครองประเทศบ้านเมืองนั้น เป็นลัทธิภูมิบุคคล และพระพุทธศาสนา
เสื่อมสิ้นไปแล้ว อย่างนี้เรียกว่า **กาลวิปatti**

๒.) คติ ได้แก่ บุคคลใดได้เกิดอยู่ในสุคติภูมิ มีมนุษย์ เทวดา และพรหม อย่างนี้เรียกว่า

คติสัมปatti ถ้าบุคคลใดไปเกิดในทุคติภูมิ มีสัตว์ดิรัจฉาน เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า **คติวิปatti**

☐ อнуวาทพระบาลี แห่งนันทกษณิกัมมชาติ

๓.) อุปธิ ได้แก่ บุคคลใดเมื่อเกิดมาแล้วมีอวัยวะใหญ่่น้อย คือ ตา หู เป็นต้นนั้น ครอบบริบูรณ์อย่างนี้เรียกว่า **อุปธิสัมปatti** เมื่อบุคคลใดเกิดมาแล้วมีอวัยวะน้อยขาดตกบกพร่องไปไม่ครบถ้วนอย่างนี้ เรียกว่า **อุปธิวิปatti**

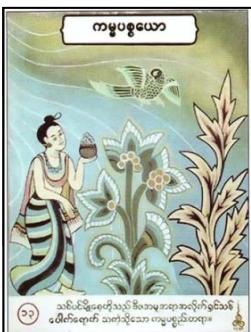
๔.) ปโยค ได้แก่บุคคลใดอาศัยความเพียรที่ถูกแล้วทำกายกรรม วชิกรรม มโนกรรมที่เป็นสุจริต ไม่ผิดกฎหมายของบ้านเมือง และไม่ผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อย่างนี้เรียกว่า **ปโยคสัมปatti** บุคคลใดอาศัยความเพียรที่ผิด และความคิดที่ผิด แล้วทำกายกรรม วชิกรรม มโนกรรม ที่เป็นทุจริต ผิดกฎหมายของบ้านเมือง และผิดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อย่างนี้เรียกว่า **ปโยควิปatti**

เมื่อขณะใดบุคคลบริบูรณ์ด้วยสัมปatti ๔ อย่าง มีกาลสัมปatti เป็นต้น ขณะนั้นนันทกษณิกกรรมที่เป็นกุศลก็ได้โอกาสส่งผลที่ดีให้ปรากฏแก่บุคคลนั้น เช่น การได้ประสบกับอารมณ์ มีรูปารมณ์ เป็นต้นที่เป็น อิกุฎฐารมณ์ คือ เป็นอารมณ์ที่น่ารักน่าปรารถนาต่างๆ พร้อมทั้งได้รับกัมมชรูป อันเป็นที่น่ารักน่าปรารถนาเช่นเดียวกัน

เมื่อขณะใดบุคคลบริบูรณ์ด้วยวิปatti ๔ อย่าง มีกาลวิปatti เป็นต้น ขณะนั้นนันทกษณิกกรรมที่เป็นอกุศล ก็ได้โอกาสส่งผลที่ไม่ดีให้ปรากฏแก่บุคคลนั้น เช่น ได้ประสบกับอารมณ์ที่ไม่ดีต่างๆ พร้อมทั้งได้รับกัมมชรูปที่ไม่น่ารักไม่น่าปรารถนา ดังนี้

นี่เป็นผลในปวัตติกาล ส่วนผลในปฏิสนธิกาลนั้น ล้วนทั้งหลายน้อมได้รับแล้วในขณะปฏิสนธิตามสมควรแก่กรรมของตนๆ ในอดีตภพ

☐ อุปมา นันทกษณิกัมมปัจจัย

อุปมาเหมือนกับเมล็ดพันธุ์ไม้มั่งทลาย ย่อมเจริญงอกงามไปตาม
คุณภาพแห่งพีชะ (ยีนส์) ฉะนั้น
ที่เรียกว่า **พินธุชานกิจจ**

ในนันทกษณิกัมมชาติ มี ๑ ปัจจัย คือ นันทกษณิกัมมปัจจัย

ก. กุศลบท

๑.) กุศลเจตนา วิปากานํ ขนฺธานํ กฏตฺตา จ รูปานํ

กุ-อัฟ (น.๓๒๒)

นันทกษณิกกมฺมปฺจฺเจน ปจฺจโย.

กุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ

แก่วิปากนามขันธ ๔ และกัมมชรูป ด้วยอำนาจนันทกษณิกัมมปัจจัย.

ข. อกุศลบท

๑.) อกุศลเจตนา วิปากานํ ขนฺธานํ กฏตฺตา จ รูปานํ

อกุ-อัฟ (น.๓๒๔)

นันทกษณิกกมฺมปฺจฺเจน ปจฺจโย.

อกุศลเจตนาที่เป็นอดีต เป็นปัจจัยช่วยอุปการะ

แก่วิปากนามขันธ ๔ และกัมมชรูป ด้วยอำนาจนันทกษณิกัมมปัจจัย.

☐ **สรุปปัจจัย ๒๔ หรือปัจจัย ๔๗ (น.๔๒๒)**

ในปัจจัย ๒๔ นี้ เมื่อแบ่งออกโดยพิสดารแล้วได้จำนวน ๔๗ ปัจจัย มีดังนี้			
๑.)	เหตุปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๑๖.)	อินทริยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ
๒.)	อาร์มมณปัจจัย มี ๑ ปัจจัย		๑. สทซาดินทริยปัจจัย ๒. ปุเรซาดินทริยปัจจัย
๓.)	อธิปัตติปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ		๓. รูปชีวิตินทริยปัจจัย
	๑. สทซาดาธิปัตติปัจจัย ๒. อาร์มมณอธิปัตติปัจจัย	๑๗.)	ฌานปัจจัย มี ๑ ปัจจัย
๔.)	อนันตรปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๑๘.)	มัคคปัจจัย มี ๑ ปัจจัย
๕.)	สมันนตรปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๑๙.)	สัมปยุตตปัจจัย มี ๑ ปัจจัย
๖.)	สทซาทปัจจัย มี ๑ ปัจจัย	๒๐.)	วิปยุตตปัจจัย มี ๔ ปัจจัย คือ
๗.)	อัญญมัญญปัจจัย มี ๑ ปัจจัย		๑. สทซาทวิปยุตตปัจจัย ๒. วัตถุปุเรซาทวิปยุตตปัจจัย
๘.)	นิสสัยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ		๓. วัตถารัมมณปุเรซาทวิปยุตตปัจจัย ๔. ปัจจาชาทวิปยุตตปัจจัย
	๑. สทซาทนิสสัยปัจจัย ๒. วัตถุปุเรซาทนิสสัยปัจจัย	๒๑.)	อัติปัจจัย มี ๖ ปัจจัย คือ
	๓. วัตถารัมมณปุเรซาทนิสสัยปัจจัย		๑. สทซาทัตติปัจจัย ๒. วัตถุปุเรซาทัตติปัจจัย
๙.)	อุปนิสสัยปัจจัย มี ๓ ปัจจัย คือ		๓. อาร์มมณปุเรซาทัตติปัจจัย ๔. ปัจจาชาทัตติปัจจัย
	๑. อาร์มมณอุปนิสสัยปัจจัย ๒. อนันตรอุปนิสสัยปัจจัย		๕. อาหารัตติปัจจัย ๖. อินทริยัตติปัจจัย
	๓. ปกตูปนีสสัยปัจจัย	๒๒.)	นัตติปัจจัย มี ๑ ปัจจัย
๑๐.)	ปุเรซาทปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ	๒๓.)	วิคตปัจจัย มี ๑ ปัจจัย
	๑. วัตถุปุเรซาทปัจจัย ๒. อาร์มมณปุเรซาทปัจจัย	๒๔.)	อวิคตปัจจัย มี ๖ ปัจจัย คือ
๑๑.)	ปัจจาชาทปัจจัย มี ๑ ปัจจัย		๑. สทซาทอวิคตปัจจัย ๒. วัตถุปุเรซาทอวิคตปัจจัย
๑๒.)	อาเสวนปัจจัย มี ๑ ปัจจัย		๓. อาร์มมณปุเรซาทอวิคตปัจจัย ๔. ปัจจาชาทอวิคตปัจจัย
๑๓.)	กัมมปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ		๕. อาหารอวิคตปัจจัย ๖. อินทริยอวิคตปัจจัย
	๑. สทซาทกัมมปัจจัย ๒. นานักขณิกกัมมปัจจัย	รวมปัจจัยพิสดารมี ๔๗ ปัจจัย	
๑๔.)	วิปากปัจจัย มี ๑ ปัจจัย		
๑๕.)	อาหารปัจจัย มี ๒ ปัจจัย คือ		
	๑. รูปอาหารปัจจัย ๒. นามอาหารปัจจัย		

☐ สรุปปัจจัยธรรม และปัจจัยอุปบันธรรม ในปัจจัย ๔๗

๑. นามเป็นปัจจัย มี ๒๐ ปัจจัย จำแนกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ นาม เป็นปัจจัย นาม เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม → นาม) มี ๗ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย	๒. สมนันตรปัจจัย	๓. อนันตรรูปนิสสัยปัจจัย
๔. อาเสวนปัจจัย	๕. สัมปยุตตปัจจัย	๖. นัตถิปัจจัย ๗. วิคตปัจจัย

๑.๒ นาม เป็นปัจจัย รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม → รูป) มี ๔ ปัจจัย คือ

๑. ปัจฉาชาติปัจจัย	๒. ปัจฉาชาติวิปยุตตปัจจัย	๓. ปัจฉาชาติตติปัจจัย
๔. ปัจฉาชาติอวิคตปัจจัย		

๑.๓ นาม เป็นปัจจัย นาม รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม → นาม รูป) มี ๙ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย	๒. สหชาติาธิปัตติปัจจัย	๓. สหชาติกัมมปัจจัย
๔. นานักขณิกกัมมปัจจัย	๕. วิปากปัจจัย	๖. นามอาหารปัจจัย
๗. สหชาตินทริยปัจจัย	๘. ฌานปัจจัย	๙. มัคคปัจจัย

๒. รูปเป็นปัจจัย มี ๑๗ ปัจจัย จำแนกเป็น ๒ อย่าง คือ

๒.๑ รูป เป็นปัจจัย รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (รูป → รูป) มี ๖ ปัจจัย คือ

๑. รูปอาหารปัจจัย	๒. รูปชีวิตินทริยปัจจัย	๓. อาหารรัตติปัจจัย
๔. อินทริยตติปัจจัย	๕. อาหารอวิคตปัจจัย	๖. อินทริยอวิคตปัจจัย

๒.๒ รูป เป็นปัจจัย นาม เป็นปัจจัยอุปบัน (รูป → นาม) มี ๑๑ ปัจจัย คือ

(กุ.๕ ติน.๑)

(อา.)

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย	๒. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย
๓. วัตถุปุเรชาตปัจจัย	๔. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย
๕. ปุเรชาตนิทริยปัจจัย	
๖. วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย	๗. วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย
๘. วัตถุปุเรชาตตติปัจจัย	๙. อารัมมณปุเรชาตตติปัจจัย
๑๐. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย	๑๑. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

ใน ๑๑ ปัจจัยนี้สามารถแสดงจำแนกเป็น ชาติ ได้ดังนี้

๑.) ในอารัมมณชาติ ๕ ปัจจัย คือ

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย	๒. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย
๓. วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย	๔. อารัมมณปุเรชาตตติปัจจัย
๕. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย	

๒.) ในวัตถุปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย	๒. วัตถุปุเรชาตปัจจัย
๓. ปุเรชาตนิทริยปัจจัย	๔. วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย
๕. วัตถุปุเรชาตตติปัจจัย	๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

* รูป เป็นปัจจัย นาม รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (รูป ช่วยอุปการะ แก่ นาม รูป) ไม่มี

๓. นาม รูป เป็นปัจจัย มี ๘ ปัจจัย จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ

๓.๑ นาม รูป เป็นปัจจัย นาม เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม รูป → นาม) มี ๒ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณธิปัตติปัจจัย	๒. อารัมมณูปนิสสัยปัจจัย

๓.๒ นาม รูป เป็นปัจจัย นาม รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม รูป → นาม รูป) มี ๖ ปัจจัย คือ

๑. สหชาติปัจจัย	๒. อัญญมัญญปัจจัย	๓. สหชาตนิสสัยปัจจัย
๔. สหชาติวิปยุตตปัจจัย	๕. สหชาติตติปัจจัย	๖. สหชาติอวิคตปัจจัย

* นาม รูป เป็นปัจจัย รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (นาม รูป ช่วยอุปการะ แก่ รูป) ไม่มี

๔. บัญญัติ นามรูป เป็นปัจจัย มี ๒ ปัจจัย จำแนกเป็น ประเภทเดียว คือ

บัญญัติ นามรูป เป็นปัจจัย นาม เป็นปัจจัยอุปบัน (บัญญัติ นาม รูป → นาม) มี ๒ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณปัจจัย	๒. ปกตูปนิสสัยปัจจัย

* บัญญัติ นาม รูป เป็นปัจจัย รูป เป็นปัจจัยอุปบัน (บัญญัติ นาม รูป → รูป) ไม่มี

หมายเหตุ:-

การแสดงต่อไปนี้เป็นแสดงเพิ่มเติม จากตารางสรุปปัจจัยธรรมและปัจจัยุบันธรรม ในปัจจัย ๔๗ (ซึ่งแสดงในตารางถัดไป)

๑. นาม เป็นปัจจัยุบัน มี ๒๒ ปัจจัย คือ

๑.) สหชาตชาติ ๑ ปัจจัย คือ สัมปยุตตปัจจัย

๒.) อารัมมณชาติ ๘ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณปัจจัย

๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย

๓. วัตถุารัมมณปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

๔. อารัมมณูปนิสสัยปัจจัย

๕. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย

๖. วัตถุารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

๗. อารัมมณปุเรชาตัตติปัจจัย

๘. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๓.) อนันตรชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย

๒. สมนันตรปัจจัย

๓. อนันตรูปนิสสัยปัจจัย

๔. อาเสวนปัจจัย

๕. นัตติปัจจัย

๖. วิคตปัจจัย

๔.) วัตถุปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัย

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย

๒. วัตถุปุเรชาตปัจจัย

๓. ปุเรชาตินทริยปัจจัย

๔. วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย

๕. วัตถุปุเรชาตัตติปัจจัย

๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๕.) ปกตูปนิสสัยชาติ ๑ ปัจจัย คือ ปกตูปนิสสัยปัจจัย

๒. รูป เป็นปัจจัยุบัน มี ๑๐ ปัจจัย คือ

๑.) ปัจจชาตชาติ ๔ ปัจจัย คือ

๑. ปัจจชาตปัจจัย

๒. ปัจจชาตวิปปยุตตปัจจัย

๓. ปัจจชาตัตติปัจจัย

๔. ปัจจชาตอวิคตปัจจัย

๒.) อาหารชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปอาหารปัจจัย

๒. อาหารัตติปัจจัย

๓. อาหารอวิคตปัจจัย

๓.) รูปชีวิติตทริยชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย ๒. อินทริยัตติปัจจัย ๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

๓. นาม รูป เป็นปัจจัยุบัน มี ๑๕ ปัจจัย คือ

๑.) สหชาตชาติ ๑๔ ปัจจัย คือ

๐ สหชาตชาติใหญ่ ๔ ปัจจัย คือ

๑. สหชาตปัจจัย

๒. สหชาตนิสสัยปัจจัย

๓. สหชาตัตติปัจจัย

๔. สหชาตอวิคตปัจจัย

๐ สหชาตชาติกลาง ๓ ปัจจัย คือ

๑. อัญญมัญญปัจจัย

๒. วิปากปัจจัย

๓. สหชาตวิปปยุตตปัจจัย

๐ สหชาตชาติเล็ก ๗ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย

๒. สหชาตาทิปปติปัจจัย

๓. สหชาตกัมมปัจจัย

๔. นามอาหารปัจจัย

๕. สหชาตินทริยปัจจัย

๖. เฌวนปัจจัย

๗. มัคคปัจจัย

๒.) นานักขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย คือ นานักขณิกกัมมปัจจัย

☐ ตารางสรุปปัจจัยธรรม และปัจจัยอุปบันธรรม ในปัจจัย ๔๗

.... เป็นปัจจัย	นาม เป็นปัจจัยอุปบัน	รูป เป็นปัจจัยอุปบัน	นาม รูป เป็นปัจจัยอุปบัน
๑. นาม	มี ๗ ปัจจัย คือ - อนันตรชาติ ๖ ปจ. น.๕, เส. - สหชาติชาติ ๑ ปจ. ลัม.	มี ๔ ปัจจัย คือ ปัจฉาชาติชาติทั้ง ๔ ฉา, วิป, ติ, อ	มี ๙ ปัจจัย คือ - สหชาติชาติเล็ก ๗ ปจ. เท, ติ, กัม, ทา, อิน, ฌา, มัต - สหชาติชาติกลาง ๑ ปจ. ปา (วิปากปัจจัย) - นานักขณิกกัมมชาติ ๑ ปจ. นา (นานักขณิกกัมมปัจจัย)
๒. รูป	มี ๑๑ ปัจจัย คือ - อารัมมณชาติ ๕ ปจ. อาปุ.๓ วัตถุ.๒ - วัตถุปุเรชาติชาติ ๖ ปจ. (ถุ ๖) นิส, ปุ, ติน, วิป, ติ, อ หลักจำ - นิส ๒, ปุ ๒, ติน, วิป ๒, ติ ๒, อ ๒	มี ๖ ปัจจัย คือ - อาหารชาติ ๓ ปจ. (ทา ๓) ทา, ติ, อ - รูปชีวิตินทริยชาติ ๓ ปจ. (ชี ๓) ชี, ติ, อ	ไม่มี
๓. นาม รูป	มี ๒ ปัจจัย คือ ติ, ฌู	ไม่มี	มี ๖ ปัจจัย คือ - สหชาติชาติใหญ่ ๔ ปจ. ส, นิส, ติ, อ - สหชาติชาติกลาง ๒ ปจ. อัญ, วิป
๔. บัญญัติ นาม รูป	มี ๒ ปัจจัย คือ อา, ตู	ไม่มี	ไม่มี
รวม ๔๗ ปัจจัย	๒๒ ปัจจัย	๑๐ ปัจจัย	๑๕ ปัจจัย

☐ สรุปจำนวนกาลในปัจจุบัน ๒๔ หรือ ๔๗

๑. ปัจจัยที่เป็นปัจจุบันกาล มี ๑๗ ปัจจัย หรือ ๓๖ ปัจจัย คือ

๑.) สหชาติชาติ ๑๕ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย	๒. สหชาติาธิปัตปัจจัย	๓. สหชาติปัจจัย
๔. อัญญมัญญปัจจัย	๕. สหชาตินิสสัยปัจจัย	๖. สหชาติกัมมปัจจัย
๗. วิปากปัจจัย	๘. นามอาหารปัจจัย	๙. สหชาติอินทริยปัจจัย
๑๐. ฌานปัจจัย	๑๑. มัคคปัจจัย	๑๒. สัมปยุตตปัจจัย
๑๓. สหชาติวิปปยุตตปัจจัย	๑๔. สหชาติตติปัจจัย	๑๕. สหชาติอวิคตปัจจัย

๒.) อารัมมณชาติ ๕ ปัจจัย คือ (อาป.๓ วัตถุ.๒)

๑. วัตถุารัมมณปุเรชาตนิสสัยปัจจัย	๒. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย
๓. วัตถุารัมมณปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย	๔. อารัมมณปุเรชาตตติปัจจัย
๕. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย	

๓.) วัตถุปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสัยปัจจัย	๒. วัตถุปุเรชาตปัจจัย	๓. ปุเรชาตอินทริยปัจจัย
๔. วัตถุปุเรชาตวิปปยุตตปัจจัย	๕. วัตถุปุเรชาตตติปัจจัย	๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๔.) ปัจฉาชาติชาติ ๔ ปัจจัย คือ

๑. ปัจฉาชาติปัจจัย	๒. ปัจฉาชาติวิปปยุตตปัจจัย	๓. ปัจฉาชาติตติปัจจัย
๔. ปัจฉาชาติอวิคตปัจจัย		

๕.) อาหารชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปอาหารปัจจัย	๒. อาหารตติปัจจัย	๓. อาหารอวิคตปัจจัย

๖.) รูปชีวิตินทริยชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย	๒. อินทริยตติปัจจัย	๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

๒. ปัจจัยที่เป็นอดีตกาล มี ๗ ปัจจัย คือ

๑.) อนันตรชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย	๒. สมนันตรปัจจัย	๓. อนันตรรูปนิสสัยปัจจัย
๔. อาเสวนปัจจัย	๕. นัตติปัจจัย	๖. วิคตปัจจัย

๒.) นานักขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย คือ นานักขณิกกัมมปัจจัย

๓. ปัจจัยที่เป็น ปัจจุบัน อดีต อนาคต และกาลวิมุต มี ๔ ปัจจัย คือ

๑.) อารัมมณชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณปัจจัย	๒. อารัมมณาธิปัตปัจจัย	๓. อารัมมณูปนิสสัยปัจจัย

๒.) ปกตูปนิสสัยชาติ ๑ ปัจจัย คือ ปกตูปนิสสัยปัจจัย

☐ ตารางสรุปจำนวนกาลในปัจจุบัน ๒๔ หรือ ๔๗

ชาติ	ปัจจุบันกาล	อดีตกาล	ปัจจุบัน อดีต อนาคต กาลวิมุต
๑. สหชาติ. (ส.๑๕)	✓	—	—
๒. อารัมมณ. (อา.๔)	✓ (๕ ปจ. อาป.๓ ภา.๒)	—	✓ (๓ ปจ. อา. ธิ. ญ.)
๓. อนันตร. (น.๖)	—	✓	—
๔. วัตถุปุเรชาต. (ฤ.๖)	✓	—	—
๕. ปัจฉาชาติ. (ฉ.๔)	✓	—	—
๖. อาหาร. (ทา.๓)	✓	—	—
๗. รูปชีวิตินทริย. (ชี.๓)	✓	—	—
๘. ปกตูปนิสสัย. (ตฺ.๑)	—	—	✓
๙. นานักขณิกกัมม. (นา.๑)	—	✓	—
รวม ๙ ชาติ	๖ ชาติ	๒ ชาติ	๒ ชาติ
รวม ๔๗ ปัจจัย	รวม ๓๖ ปัจจัย	รวม ๗ ปัจจัย	รวม ๔ ปัจจัย

☐ **สรุปลักษณะของอำนาจที่ช่วยอุปการะ ในปัจจัย ๔๗**

๑. ปัจจัยที่มีอำนาจเป็น ชนกสัตว์ อย่างเดียว มี ๘ ปัจจัย ว่าโดยชาติ เป็นได้ ๓ ชาติ คือ

๑.) อนันตรชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย	๒. สมนันตรปัจจัย	๓. อนันตรบุณิสสรปัจจัย
๔. อาเสวนปัจจัย	๕. นัตถิปัจจัย	๖. วิคตปัจจัย

๒.) ปกตบุณิสสรชาติ ๑ ปัจจัย คือ ปกตบุณิสสรปัจจัย

๓.) นานักขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย คือ นานักขณิกกัมมปัจจัย

๒. ปัจจัยที่มีอำนาจเป็น อุปถัมภกสัตว์ อย่างเดียว มี ๔ ปัจจัย ว่าโดยชาติ ปัจจชาตชาติ คือ

๑. ปัจจชาตปัจจัย	๒. ปัจจชาตวิปยุตตปัจจัย
๓. ปัจจชาตัตถิปัจจัย	๔. ปัจจชาตอวิคตปัจจัย

๓. ปัจจัยที่มีอำนาจเป็น อนุปาลกสัตว์ อย่างเดียว มี ๓ ปัจจัย ว่าโดยชาติ รูปชีวิตินทรียชาติ คือ

๑. รูปชีวิตินทรียปัจจัย	๒. อินทรียัตถิปัจจัย	๓. อินทรียอวิคตปัจจัย

๔. ปัจจัยที่มีอำนาจเป็น ชนกสัตว์ และ อุปถัมภกสัตว์ ทั้งสอง มี ๓๒ ปัจจัย เป็นได้ ๔ ชาติ คือ

๑.) สหชาตชาติ ๑๕ ปัจจัย คือ

๑. เหตุปัจจัย	๒. สหชาตาทิปปิปัจจัย	๓. สหชาตปัจจัย
๔. อัญญมัญญปัจจัย	๕. สหชาตนิสสรปัจจัย	๖. สหชาตกัมมปัจจัย
๗. วิปากปัจจัย	๘. นามอาหารปัจจัย	๙. สหชาตอินทรียปัจจัย
๑๐. ฌานปัจจัย	๑๑. มัคคปัจจัย	๑๒. สัมปยุตตปัจจัย
๑๓. สหชาตวิปยุตตปัจจัย	๑๔. สหชาตัตถิปัจจัย	๑๕. สหชาตอวิคตปัจจัย

๒.) อารัมมณชาติ ๘ ปัจจัย คือ

๑. อารัมมณปัจจัย	๒. อารัมมณาธิปปิปัจจัย
๓. วัตถุารัมมณปุเรชาตนิสสรปัจจัย	๔. อารัมมณบุณิสสรปัจจัย
๕. อารัมมณปุเรชาตปัจจัย	๖. วัตถุารัมมณปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย
๗. อารัมมณปุเรชาตัตถิปัจจัย	๘. อารัมมณปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๓.) วัตถุปุเรชาตชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. วัตถุปุเรชาตนิสสรปัจจัย	๒. วัตถุปุเรชาตปัจจัย	๓. ปุเรชาตินทรียปัจจัย
๔. วัตถุปุเรชาตวิปยุตตปัจจัย	๕. วัตถุปุเรชาตัตถิปัจจัย	๖. วัตถุปุเรชาตอวิคตปัจจัย

๔.) อาหารชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปอาหารปัจจัย	๒. อาหารัตถิปัจจัย	๓. อาหารอวิคตปัจจัย

☐ **ตารางสรุปลักษณะของอำนาจที่ช่วยอุปการะ ในปัจจัย ๔๗**

ชาติ	ชนก. และอุปถัมภก.	ชนก.	อุปถัมภก.	อนุปาลก.
๑. สหชาต. (ส.๑๕)	✓	-	-	-
๒. อารัมมณ. (อา.๘)	✓	-	-	-
๓. อนันตร. (น.๖)	-	✓	-	-
๔. วัตถุปุเรชาต. (อ.๖)	✓	-	-	-
๕. ปัจจชาต. (จ.๔)	-	-	✓	-
๖. อาหาร. (ท.๓)	✓	-	-	-
๗. รูปชีวิตินทรีย. (ช.๓)	-	-	-	✓
๘. ปกตบุณิสสร. (ต.๑)	-	✓	-	-
๙. นานักขณิกกัมม. (นา.๑)	-	✓	-	-
รวม ๙ ชาติ	๔ ชาติ	๓ ชาติ	๑ ชาติ	๑ ชาติ
รวม ๔๗ ปัจจัย	รวม ๓๖ ปัจจัย	รวม ๘ ปัจจัย	รวม ๔ ปัจจัย	รวม ๓ ปัจจัย

☐ สรุปจำนวนภูมิในปัจจัย ๒๔ หรือ ๔๗

๑. ปัจจัยที่เป็นได้ไน ภูมิจวการภูมิ เป็นได้ทั้งหมด ๒๔ หรือ ๔๗ ปัจจัย ว่าโดยชาติ มี ๙ ชาติ

๒. ปัจจัยที่เป็นได้ไน จตุวการภูมิ มี ๒๔ ปัจจัย ว่าโดยชาติ มี ๕ ชาติ คือ

๑.) สหชาตชาติ ๑๔ ปัจจัย คือ (-สหชาตวิปยุตตะ)

๑. เหตุปัจจัย	๒. สหชาตาธิปติปัจจัย	๓. สหชาตปัจจัย
๔. อัญญมัญญปัจจัย	๕. สหชาตนิสสัยปัจจัย	๖. สหชาตกัมมปัจจัย
๗. วิปากปัจจัย	๘. นามอาหารปัจจัย	๙. สหชาตอินทริยปัจจัย
๑๐. ฌานปัจจัย	๑๑. มัคคปัจจัย	๑๒. สัมปยุตตปัจจัย
๑๓. สหชาตัตติปัจจัย	๑๔. สหชาตอวิคตปัจจัย	

๒.) อารัมมณชาติ ๓ ปัจจัย คือ (อา. อิ. ญ.)

๑. อารัมมณปัจจัย	๒. อารัมมณาธิปติปัจจัย	๓. อารัมมณูปนิสสัยปัจจัย

๓.) อนันตรชาติ ๖ ปัจจัย คือ

๑. อนันตรปัจจัย	๒. สมนันตรปัจจัย	๓. อนันตรูปนิสสัยปัจจัย
๔. อาเสวนปัจจัย	๕. นัตติปัจจัย	๖. วิคตปัจจัย

๔.) ปกตูปนิสสัยชาติ ๑ ปัจจัย คือ ปกตูปนิสสัยปัจจัย

๕.) นานกขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย คือ นานกขณิกกัมมปัจจัย

๓. ปัจจัยที่เป็นได้ไน เอกวการภูมิ มี ๗ หรือ ๙ ปัจจัย ว่าโดยชาติ เป็นได้ ๓ ชาติ คือ

๑.) สหชาตชาติ ๕ ปัจจัย คือ (ญ ๔, อัญ)

๑. สหชาตปัจจัย	๒. อัญญมัญญปัจจัย	๓. สหชาตนิสสัยปัจจัย
๔. สหชาตัตติปัจจัย	๕. สหชาตอวิคตปัจจัย	

๒.) รูปชีวิตินทริยชาติ ๓ ปัจจัย คือ

๑. รูปชีวิตินทริยปัจจัย	๒. อินทริยัตติปัจจัย	๓. อินทริยอวิคตปัจจัย

๓.) นานกขณิกกัมมชาติ ๑ ปัจจัย คือ นานกขณิกกัมมปัจจัย

๔. ปัจจัยที่เป็นได้ไน ภายนอก คือเกิดในสิ่งที่ไม่มีชีวิต มี ๕ ปัจจัย ว่าโดยชาติ สหชาตชาติ คือ

๑. สหชาตปัจจัย	๒. อัญญมัญญปัจจัย	๓. สหชาตนิสสัยปัจจัย
๔. สหชาตัตติปัจจัย	๕. สหชาตอวิคตปัจจัย	(ญ ๔, อัญ)

๕. ปัจจัยที่เป็น สัพพัญญานิกปัจจัย

ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ตั้งแห่งสังขตธรรม รูป นาม ทั้งหมด เรียกว่า สัพพัญญานิกปัจจัย หมายความว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ตั้งแห่งสังขตธรรมในโลกบรรดาสิ่งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิตทั้งหลายนั้นต้องเข้าอยู่ใน ๕ ปัจจัยนี้ได้แก่

๑. สหชาตปัจจัย ๒. นิสสัยปัจจัย ๓. อัตติปัจจัย ๔. อวิคตปัจจัย

ส่วนปัจจัยที่เหลืออีก ๒๐ ปัจจัย เรียกว่า อสัพพัญญานิกปัจจัย หมายความว่า ปัจจัยที่เป็นเหตุที่ตั้งแห่งสังขตธรรม ไม่ทั่วทั้งหมด เป็นปัจจัยได้เฉพาะแต่สังขตธรรมที่เกี่ยวข้องกับตนเท่านั้น

๖. ในปัจจัย ๒๔ นั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยความเป็นคู่ๆ กัน มี ๕ คู่ คือ

๑. อตตยุค คู่หนึ่ง ๒. สททุยุค คู่หนึ่ง ๓. กาลปฏิบัติยุค คู่หนึ่ง

๔. อณูโยณูปฏิปฏิบัติยุค คู่หนึ่ง ๕. เหตุผลยุค คู่หนึ่ง

๑.) อตตยุค หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดย เนื้อความ

ได้แก่ อนันตรปัจจัย และสมนันตรปัจจัย

๒.) สททุยุค หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดย การออกเสียง

ได้แก่ นิสสัยปัจจัย และอุปนิสสัยปัจจัย

๓.) กาลปฏิบัติยุค หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดย ตรงกันข้าม

ได้แก่ ปุเรชาตปัจจัย และปัจฉาชาตปัจจัย

๔.) อณูโยณูปฏิปฏิบัติยุค หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดย ความตรงกันข้ามของลักษณะ

อาการที่ทำหน้าที่อุปการะ ได้แก่

สัมปยุตตปัจจัย กับ วิปยุตตปัจจัย คู่หนึ่ง

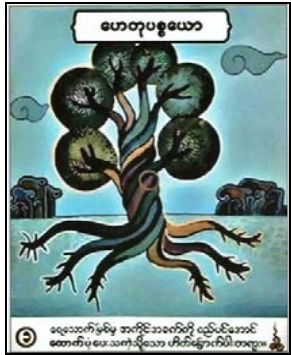
อัตติปัจจัย กับ นัตติปัจจัย คู่หนึ่ง

วิคตปัจจัย กับ อวิคตปัจจัย คู่หนึ่ง

๕.) เหตุผลยุค หมายถึง ปัจจัยที่ทรงแสดงคู่กันโดย ความเป็นเหตุและเป็นผล

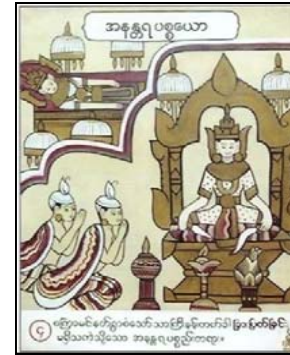
ได้แก่ กัมมปัจจัย (นานกขณิกกัมม.) กับ วิปากปัจจัย

☐ สรุปอุปมาในปัจจัย ๒๔ (ภาพจิตรกรรมอุปมาปัจจัย ๒๔ ที่วัดพระมหาธาตุฯ เมืองมณฑลพิษณุโลก ประเทศเมียนมาร์ จากหนังสืออภิธรรมบัณฑิต รุ่นที่ ๔๙/๒๕๕๕)

๑.) เหตุปัจจัย (น.๓๗๒)

อุปมาเหมือนต้นไม้ใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ได้เพราะอาศัยมีรากแก้วยึดไว้ให้ตั้งอยู่ได้มั่นคง ถึงแม้ว่าจะมีลมพายุพัดมาทางทิศใดก็ตาม ก็ไม่ทำให้ต้นไม้ล้มได้ และการที่ต้นไม้ขึ้น เจริญงอกงามขึ้น แตกกิ่งก้านสาขาออกดอกออกผลได้ ก็เพราะอาศัยรากแก้วนั่นเอง มีหน้าที่ช่วยอุทรหนุนให้เจริญงอกงามขึ้น

๔.) อนันตรปัจจัย (น.๓๗๗)

อุปมาเหมือนพระเจ้าจักรพรรดิ ที่ทรงสละราชสมบัติออกผนวช เมื่อพระเจ้าจักรพรรดิ ไม่ได้อยู่ครองราชสมบัติแล้ว โอรสของพระเจ้าจักรพรรดินั้น ก็ครองราชสมบัติสืบทอดแทนทันที และการสืบทอดราชสมบัตินี้ ก็ต้องได้แก่ ราชโอรสองค์ที่ ๑ ก่อนจะข้ามไปได้แก่โอรสองค์ที่ ๒ หรือองค์ที่ ๓ นั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ต่อเมื่อโอรสองค์ที่ ๑ ไม่ได้ครองแล้ว องค์ที่ ๒ จึงจะรับสืบทอดได้ตามลำดับกันไปดังนี้

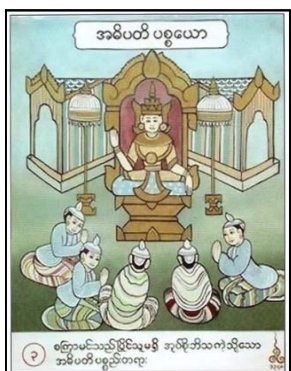
๒.) อารัมมณปัจจัย (น.๓๗๓)

อุปมาเหมือน บุคคลที่ขราหรือทุพพลภาพ ย่อมต้องอาศัยไม้เท้าหรือเชือก เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวเพื่อให้ทรงตัวลุกขึ้นและเดินไปได้ฉับไฉ จิตและเจตสิกทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ต้องมีอารมณ์เป็นเครื่องอาศัยยึดเพื่อเกิดขึ้นฉับนั้น

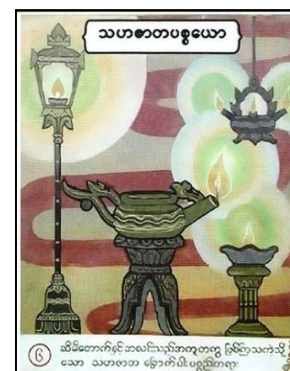
๕.) สมันตรปัจจัย (น.๓๗๙)

ท่านโบราณจารย์อุปมาไว้ว่า เหมือนกับพระเจ้าจักรพรรดิ ที่สวรรคตไปแล้ว พระราชาโอรสของพระเจ้าจักรพรรดินั้น ต้องสืบทอดราชสมบัติแทนพระราชบิดา ต่อไปอย่างแน่นอนบุคคลอื่นไม่สามารถที่จะเข้ามาดั้นด้นตำแหน่งนี้ได้เลย

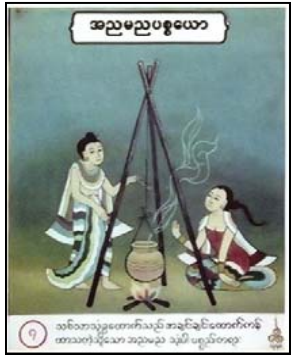
๓.) อธิปัตติปัจจัย (น.๓๗๕)

อุปมาเหมือนประเทศหนึ่งๆ ต้องมีพระราชา เป็นผู้ปกครองประเทศเพียงองค์เดียว บุคคลที่เหลือเหล่านั้น ต้องอยู่ภายใต้อำนาจของพระราชาทั้งสิ้น ข้อนี้ฉันใดองค์ธรรมที่เป็นอธิปัตติก็ฉับนั้น จะทำหน้าที่เป็นใหญ่เป็นผู้ปกครอง แก่ธรรมทั้งหลายพร้อมกันทีเดียวนั้น ย่อมเป็นไม่ได้เช่นเดียวกัน

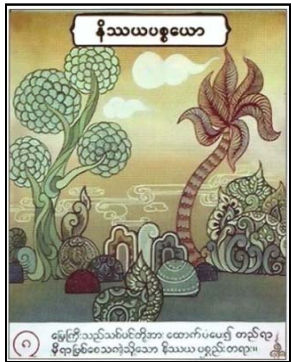
๖.) สทชาติปัจจัย (น.๓๘๐)

อุปมาเหมือน ดวงไฟกับแสงไฟ ซึ่งเมื่อมีดวงไฟเกิดขึ้นแล้ว แสงไฟก็ย่อมเกิดขึ้นด้วย จะว่าดวงไฟเกิดก่อน แสงไฟเกิดทีหลังก็ไม่ใช้ เพราะดวงไฟกับแสงไฟย่อมเกิดขึ้นพร้อมๆ กัน

๗.) **อัญญมัญญปัจฉิม (พ.๓๘๑)**

อุปมาเหมือนหนึ่ง ได้ระสามขาหรือขาหยั่ง ซึ่งอาศัยด้วยไม้ ๓ อันค้ำจนอยู่
ซึ่งโต๊ะ ๓ ขาก็ดี หรือไม้ขาหยั่งก็ดี ถ้าขาดไปขาหนึ่งขาใดแล้ว โต๊ะและ
ขาหยั่งนั้น ก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้ การที่โต๊ะหรือไม้ขาหยั่งนั้นตั้งอยู่ได้
ก็ต้องพร้อมเพรียงด้วยขาทั้ง ๓ ค้ำจนซึ่งกันและกันอยู่

๘.) นิสสัยปัจจัย (พ.๓๘๔)

การช่วยเหลือทุน โดยเป็นที่อาศัยนี้ มี ๒ อย่าง คือ

๑. เป็นที่อาศัยโดยอาการตั้งมั่น เรียกว่า "อธิษฐานนาการ"

อุปมาเหมือน พื้นแผ่นดิน ย่อมเป็นที่อาศัยของตนไม่ทรงปวงให้เกิดขึ้น

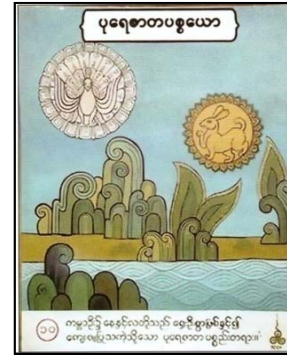
๒. เป็นที่อาศัยโดยอาการอิงอาศัย เรียกว่า "นิสฺสยาการ"

อุปมาเหมือน ผืนผ้า เป็นที่อาศัยแก่ภพชาติ

๙.) อุปนิสสยปัจฉิม (พ.๓๘๖)

อุปมาเหมือน น้ำฝน ย่อมเป็นที่อาศัยอย่างสำคัญของมนุษย์และสัตว์ ตลอดจนพืชพันธุ์ต่างๆ ฉะนั้น อุปนิสัยสัจจยนี้ก็เช่นเดียวกัน คือ ปัจฉัยธรรมของอุปนิสัยสัจจยนี้เปรียบเหมือนน้ำฝน และปัจจุบุปบันธรรมเปรียบเหมือนสัตว์ทั้งหลาย และพืชพันธุ์ต่างๆ

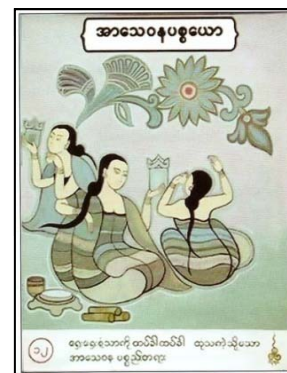
๑๐.) ปุเรชาตปัจจุขัย (พ.๓๙๐)

อุปมาเหมือน พระอาทิตย์และพระจันทร์ ซึ่งเกิดมีขึ้นก่อนสัตว์ทั้งหลายในโลก และสัตว์โลกทั้งหลายนั้น ก็ได้อาศัยพระอาทิตย์และพระจันทร์ เป็นอยู่ตลอดมา โดยที่พระอาทิตย์และพระจันทร์ ก็ยังคงมีอยู่

๑๑.) ปัจฉิมชาติปัจฉิม (น.๓๔๑)

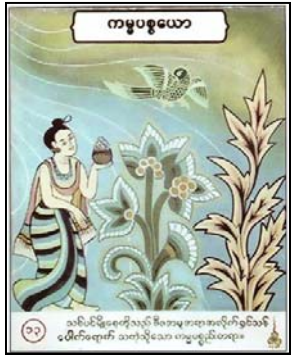
ในคัมภีร์ปรมัตถทีปนิมิตาฎีกา ท่านอุปมาบังจาชดบังจยว้า ต้นไม้ที่
ปลูกไว้แล้ว ย่อมจะตั้งอยู่ได้ และเจริญขึ้นได้ก็โดยอาศัยน้ำฝนที่ตกลงมา
ภายหลัง หรือเอน้ำรดในภายหลัง

๑๒.) อาเสวนปัจฉิม (น.๓๔๓)

ท่านอุปมาเหมือนหนึ่งบุคคล ที่เคยผ่านการศึกษา ในวิชาอย่างหนึ่งมาแล้ว
เมื่อจะต้องการศึกษาในวิชาอย่างเดียวกันนั้นต่อไป ก็ย่อมจะเรียนได้ง่าย
และเข้าใจได้มากขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะอาศัยความรู้ ที่ตนได้เคยผ่านมาแล้วใน
วิชานั้นเป็นเครื่องอุดหนุนส่งเสริมให้เรียนได้ง่ายขึ้น และรู้เร็วขึ้นจนกระทั่ง
สำเร็จการเรียนในวิชานั้นๆ

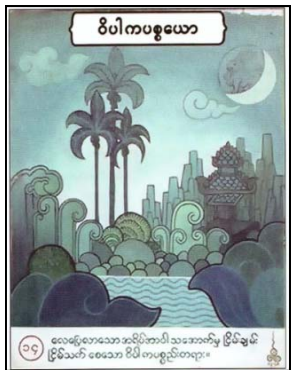
อีกนัยหนึ่ง อุปมาเหมือนกับการทาหน้าด้วยของหอม (กระแจะจันทน์)
บ่อยๆ นี่แหละ

๑๓.) กัมมปัจจัย (น.๓๙๔)

อุปมาเหมือน กองทหารกองหนึ่งๆ ต้องมีนายทหารเป็นหัวหน้า เป็นผู้บังคับบัญชาคอยออกคำสั่ง แก่พวกเหล่าทหาร ให้ทำหน้าที่ไปตามคำสั่งของตน

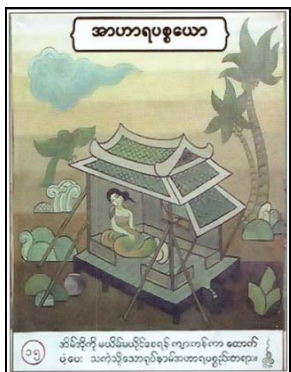
อีกนัยหนึ่ง อุปมาเหมือนกับเมล็ดพันธุ์ไม้ทั้งหลาย ย่อมเจริญงอกงามไปตามคุณภาพแห่งพีชะ (ยีนส์) จันนั้น

๑๔.) วิปากปัจจัย (น.๔๐๑)

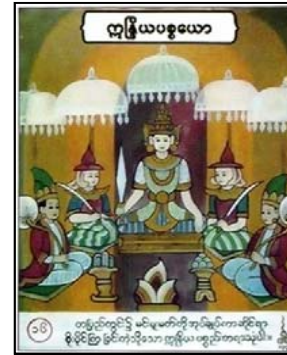
อุปมาเหมือน ความเศร้าที่เกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลาย ความเศร้านี้เป็นสิ่งที่บุคคลทั้งหลายไม่พึงปรารถนา และไม่ต้องขวนขวายหา หรือกระทำให้เกิดขึ้น แต่ความเศร้านี้ ก็ย่อมบังเกิดขึ้นแก่บุคคลทั้งหลายทั่วกันหมด ไม่มียกเว้นเลย

อีกนัยหนึ่ง อุปมาเหมือนกับการเมื่อได้อยู่ภายใต้ร่มเงาที่มีลมพัดผ่านทำให้เกิดความเย็นสบายจันนั้น

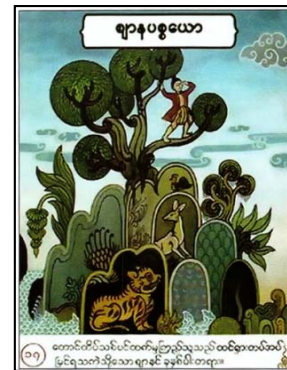
๑๕.) อาทาทปัจจัย (น.๔๐๒)

อุปมาเหมือน บ้าน ที่จะตั้งอยู่ได้ก็ต้องอาศัยมีเสาเป็นเครื่องค้ำจุนอยู่ ถ้าหากว่าไม่มีเสาค้ำจุนอยู่แล้ว บ้านนั้นก็ไม่สามารถจะตั้งอยู่ได้

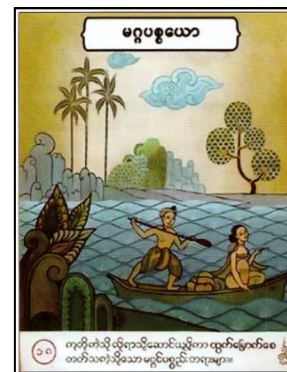
๑๖.) อินทริยปัจจัย (น.๔๐๓)

อุปมาเหมือน ในประเทศหนึ่งๆ มีรัฐมนตรีเป็นหัวหน้าปกครอง ในหน้าที่การงานอยู่หลายคนด้วยกัน แต่ในหน้าที่อย่างหนึ่งๆ นั้น ก็มีรัฐมนตรีคนหนึ่งๆ เป็นหัวหน้าควบคุมปกครอง ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ซึ่งกันและกัน

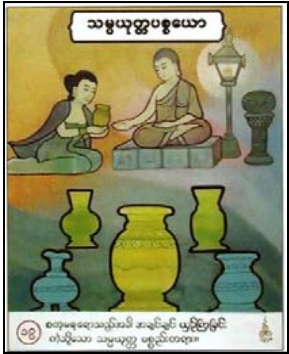
๑๗.) ฌานปัจจัย (น.๔๐๙)

อุปมาเหมือน บุคคลที่อยู่ในที่สูง สามารถมองเห็นสิ่งต่างๆ ในที่ไกลๆ ได้ เมื่อตนเองแลเห็นสิ่งเหล่านั้นแล้ว ก็บอกให้พวกที่อยู่ข้างล่างรู้ด้วยว่าในที่ตรงนั้นมีอะไรบ้าง ตามที่ตนได้เห็น

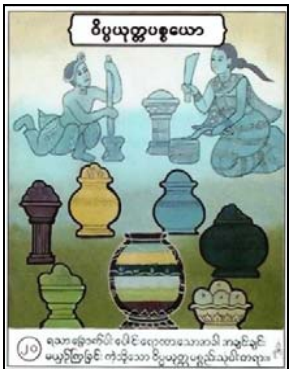
๑๘.) มัคคปัจจัย (น.๔๑๐)

อุปมาเหมือน ยานพาหนะ ที่นำผู้โดยสาร อันได้แก่จิต และเจตสิกดวงอื่นๆ พร้อมทั้งรูปที่เกิดขึ้นพร้อมกันกับตน ให้ไปถึงจุดหมายในที่ต่างๆ กัน ตามสมควรแก่ฐานะของยานนั้นๆ เจตสิกทั้ง ๙ ดวงนี้ จึงนับว่าเป็นมัคคปัจจัย

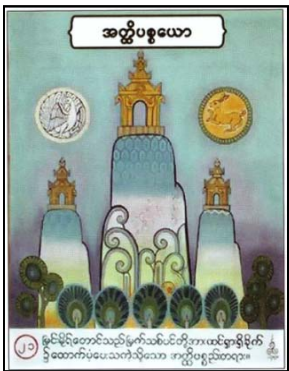
๑๙.) สัมปยุตตปัจจัย (น.๔๑๒)

อุปมาเหมือน ยกชนิดหนึ่ง เรียกว่า "จตุมธูรล" อันผลสมด้วยของ ๔ อย่าง คือ น้ำมันเนย น้ำมันงา น้ำผึ้ง น้ำตาลโตนด เมื่อเอาสิ่งทั้ง ๔ ที่กล่าวมานี้ ผลสมกวนให้เข้ากันแล้ว รสของยานี้จะกลมกลืนกันได้สนิท จนผู้ที่บริโภคนั้น ไม่สามารถจะบอกได้เลยว่า นี่เป็นรสของเนย หรือรสของน้ำมันงา หรือรสของน้ำผึ้ง หรือเป็นรสของน้ำตาลโตนด

๒๐.) วิปยุตตปัจจัย (น.๔๑๔)

อุปมาเหมือน คน ๒ คน อยู่ในบ้านเดียวกัน แต่ไม่ใช่เป็นญาติพี่น้องกัน และการกินอยู่หลับนอน ตลอดจนเงินทองก็ได้ใช้ร่วมกัน เป็นแต่อยู่บ้านเดียวกันเท่านั้น ถ้าหากจะมีผู้ถามว่า คน ๒ คนนี้เป็นญาติกันหรือเปล่านั้น จะต้องตอบว่าไม่ได้เป็นอะไรกัน เป็นแต่อาศัยอยู่บ้านเดียวกัน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในกิจการงานเท่านั้น

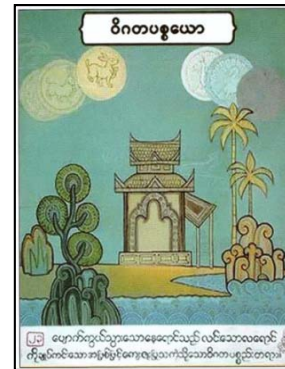
๒๑.) อัตติปัจจัย (น.๔๑๖)

อุปมาเหมือนหนึ่ง พื้นดิน ที่ช่วยอุดหนุนอุปการะแก่ต้นไม้ทั้งปวงให้งอกงาม เจริญขึ้นและตั้งอยู่ได้ ในการช่วยอุดหนุนนี้ เป็นการช่วยอุดหนุนโดยอาการที่ปรากฏมีอยู่ คือ พื้นดินที่เป็นฝ่ายอุดหนุนก็มีอยู่ ต้นไม้ที่เป็นฝ่ายรับการอุดหนุนก็มีอยู่ ถ้าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มี ก็ช่วยอุดหนุนไม่ได้

๒๒.) นัตถิปัจจัย (น.๔๑๗)

อุปมาเหมือน แสงสว่างกับความมืด ธรรมชาติของความมืด จะมีไม่ได้ในเมื่อแสงสว่างยังปรากฏอยู่ ต่อเมื่อแสงสว่างไม่มีแล้ว ความมืด จึงจะปรากฏขึ้นได้ ดังนั้น ความมืดจึงเป็นผลของแสงสว่างที่ดับไปแล้ว

๒๓.) วิคตปัจจัย (น.๔๑๘)

อุปมาเหมือน หนึ่งพระอาทิตย์และพระจันทร์ ตามธรรมชาติพระจันทร์ จะไม่ปรากฏแสง ในเมื่อพระอาทิตย์ยังไม่ปราศจากไป ต่อเมื่อพระอาทิตย์ปราศจากไปแล้วนั้นแหละ แสงสว่างของพระจันทร์จึงจะปรากฏขึ้นได้ พระอาทิตย์จึงเป็นผู้อุปการะช่วยอุดหนุนแก่แสงสว่างของพระจันทร์ โดยอาการปราศจากไป

๒๔.) ขวิคตปัจจัย (น.๔๒๐)

อุปมาเหมือน น้ำในมหาสมุทร ย่อมเป็นที่อาศัยแก่ฝูงปลา และเต่าเป็นต้น ให้ได้รับความสนุกสนาน ร่าเริง และเจริญเติบโตขึ้นได้นั้น น้ำในมหาสมุทร ต้องมีอยู่ จึงจะอุปการะอุดหนุนแก่ฝูงปลา และเต่าทั้งหลายได้ ฝูงปลาและเต่าทั้งหลายนั้น ก็ต้องมีอยู่เช่นเดียวกัน จึงจะรับอุปการะจากน้ำในมหาสมุทรนั้นได้ ถ้าหากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไม่มีแล้ว ก็ไม่สามารถอุดหนุน หรือรับอุดหนุนกันได้

ปริญญพพานวิถึ

พระธาตุ

รวมปัจจัย ๔๗			๒๕	๓๔		๓๗		๔๓	๔๕		๔๐		๓๖	๕
ส.๑๕	ญ	๔	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	✓
	ก	อัญ	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	✓
		ปา	✓	✓		✓		-	-		-		✓	-
		สัม	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		วิป	✓	✓		-		✓	✓		✓		-	-
	ส.	เท	✓	✓		-		✓	✓		✓		✓	-
		ธิ	-	-		-		✓	✓		✓		-	-
		กัม	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		หา	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		อิน	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		ฉา	✓	✓		-		✓	✓		✓		✓	-
		มัต	✓	✓		-		✓	✓		✓		✓	-
อา.๘	อา	๑	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		ธิญ	-	-		-		✓	✓		✓		-	-
		อาป.	-	-		✓		✓	✓		-		-	-
		วัดถา	-	-		-		-	✓		-		-	-
น.๖	น.	๕	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		เส.	-	-		-		✓	✓		✓		-	-
ญ.๖	ญ.	๕	-	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
		ติท.	-	-		✓		-	-		-		-	-
ฉา.๔		๔	-	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
ทา.๓		๓	-	-		✓		✓	✓		✓		✓	-
จี.๓		๓	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
ตู.๑		๑	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-
นา.๑		๑	✓	✓		✓		✓	✓		✓		✓	-

เทศสภาค์

บท/วาระ		เหตุปัจจัย	อธิปัตติ		สท	อญ	นิสสัย			วิปาก	อินุ			มคต	สม	วิป				อตุติ / อวิคต					
			สท	ฮา			สท	วตถุ	วตถา		สท	ปุเร	รูปซี			สท	วตถุ	วตถา	ฉา	สท	วตถุ	ฮา	ฉา	ทา	อิน
๑	ก - ก	●	●	△	●	●	●				●			●	●					●					
๒	ก - อก			△																					
๓	ก - อัฟ	●	●	△	●		●				●			●		●			△	●			△		
๔	ก - กุอัฟ	●	●		●		●				●			●						●					
๕	อก - อก	●	△	△	●	●	●				△			△	●					●					
๖	อก - ก																								
๗	อก - อัฟ	●	△		●		●				△			△		●			△	●			△		
๘	อก - อกุอัฟ	●	△		●		●				△			△						●					
๙	อัฟ - อัฟ	●	●	△	●	●	●	△	△	●	●	△	△	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△
๑๐	อัฟ - ก			△				△	△								△	△			△	△			
๑๑	อัฟ - อก			△				△	△								△	△			△	△			
๑๒	กุอัฟ - อัฟ				△		△													△					
๑๓	อกุอัฟ - อัฟ				△		△													△					
สภาค์			๔		๗	๓	๗			๑	๔			๔	๓	๓				๗					

อารมณสภาค์

บท/วาระ		อารมณ ปัจจัย	อธิปัตติ		นิสสัย			อุปนิสสัย			ปุเรชาติ		วิป				อตุติ / อวิคต					
			สท	ฮา	สท	วตถุ	วตถา	ฮา	อนน	ปกต	วตถุ	ฮา	สท	วตถุ	วตถา	ฉา	สท	วตถุ	ฮา	ฉา	ทา	อิน
๑	ก - ก	●	△	●	△			●	△	△							△					
๒	ก - อก	●		●				●		△												
๓	ก - อัฟ	●	△	●	△			●	△	△			△			△	△			△		
๔	ก - กุอัฟ		△		△												△					
๕	อก - อก	●	△	●	△			●	△	△							△					
๖	อก - ก	●								△												
๗	อก - อัฟ	●	△		△				△	△			△			△	△			△		
๘	อก - อกุอัฟ		△		△												△					
๙	อัฟ - อัฟ	●	△	●	△	△	●	●	△	△	△	●	△	△	●	△	△	△	●	△	△	△
๑๐	อัฟ - ก	●		●		△	●	●	△	△	△	●		△	●			△	●			
๑๑	อัฟ - อก	●		●		△	●	●	△	△	△	●		△	●			△	●			
๑๒	กุอัฟ - อัฟ				△												△					
๑๓	อกุอัฟ - อัฟ				△												△					
สภาค์			๗		๓			๗			๓		๓				๓					

อธิปติสภาค (มีปัจจัยพิสสาร)

บท/วาระ	อธิปติปัจจัย		เหตุ	อา	สท	อณ	นิสสัย			อุปนิสสัย			ปุเรชาต		วิปาก	ทา		อิหฺ			มคฺค	สมฺ	วิป				อตุถิ / อวิคต						
	สท	อา					สท	วตฺถุ	วตฺถา	อา	อนน	ปกตฺ	วตฺถุ	อา		รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปสี			สท	วตฺถุ	วตฺถา	ฉา	สท	วตฺถุ	อา	ฉา	ทา	อิน	
๑ กุ - กุ	●	★	●	★	●	●	●			★	△	△					●	●			●	●					●						
๒ กุ - อกุ		★		★						★		△																					
๓ กุ - อัฟ	●	★	●	★	●		●			★	△	△					●	●			●		●			△	●			△			
๔ กุ - กุอัฟ	●		●		●		●										●	●			●						●						
๕ อกุ - อกุ	●	★	△	★	●	●	●			★	△	△					●	●			●	●					●						
๖ อกุ - กุ				△								△																					
๗ อกุ - อัฟ	●		△	△	●		●				△	△					●	●			●		●			△	●			△			
๘ อกุ - อกุอัฟ	●		△		●		●										●	●			●						●						
๙ อัฟ - อัฟ	●	★	●	★	●	●	●	△	△	★	△	△	△	△	●	△	●	●	△	△	●	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ		★		★				△	△	★	△	△	△	△														△	△				
๑๑ อัฟ - อกุ		★		★				△	★	★	△	△	△	△	★													△	★				
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△																				△						
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ					△		△																				△						
	สํภาคํ		๔	๗	๗	๓	๘			๗			๑		๑	๗		๗			๗		๓	๔				๘					

อนนตรสภาค / สมนนตรสภาค

บท/วาระ	อนนตรปัจจัย สมนนตรปัจจัย	สมน		อุปนิสสัย		อาเส	กมม		นตติ	วิคต
		อนน	อา	อนน	ปกต		สท	นา		
๑ กุ - กุ	●	●	△	●	△	●	△		●	●
๒ กุ - อกุ			△		△					
๓ กุ - อัฟ	●	●	△	●	△		△	●	●	●
๔ กุ - กุอัฟ							△			
๕ อกุ - อกุ	●	●	△	●	△	●	△		●	●
๖ อกุ - กุ					△					
๗ อกุ - อัฟ	●	●		●	△		△	△	●	●
๘ อกุ - อกุอัฟ							△			
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	△	●	△	●	△		●	●
๑๐ อัฟ - กุ	●	●	△	●	△				●	●
๑๑ อัฟ - อกุ	●	●	△	●	△				●	●
	สภาค	๗	๗			๓	๑		๗	๗

สหศาสตร์ภาค

บท/วาระ	สหศาสตร์ปลาย	เหตุ	อธิปัตติ		อน	นิสสัย			กมม		วิปาก	ทา		อิน			ฌาน	มคฺค	สัม	วิป				อติติ / อวิคต						
			สท	ฮา		สท	วตฺถ	วตฺตา	สท	นา		รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปซี				สท	วตฺถ	วตฺตา	ฌา	สท	วตฺถ	ฮา	ฌา	ทา	อิน	
๑ กุ - กุ	●	●	●	△	●	●			●				●	●			●	●	●					●						
๒ กุ - อกุ				△																										
๓ กุ - อัฟ	●	●	●	△		●			●	△			●	●			●	●		●			△	●			△			
๔ กุ - กุอัฟ	●	●	●			●			●				●	●			●	●						●						
๕ อกุ - อกุ	●	●	●	△	●	●			●				●	●			●	●	●					●						
๖ อกุ - กุ																														
๗ อกุ - อัฟ	●	●	●			●			●	△			●	●			●	●		●			△	●			△			
๘ อกุ - อกุอัฟ	●	●	●			●			●				●	●			●	●						●						
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	●	△	△	●		●	△	●	●	△	△	●	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ				△			△	△																△	△					
๑๑ อัฟ - อกุ				△			△	△																△	△			△	△	
๑๒ กุอัฟ - อัฟ	●					●																		●						
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ	●					●																		●						
	สภาคี	๗	๗		๓	๙			๗		๑	๗	๗			๗	๗	๓		๓				๙						

อณมณณศาสตร์

บท/วาระ	อณฺณณณณ ปจฺจยา	เหตุ	อธิปติ		สํ	นิสํสย			กมม		วิปาก	ทา		อิน			ฌาน	มคฺค	สม	วิป				อติติ / อวิคต						
			สํ	ฮา		สํ	วตฺถ	วตฺถา	สํ	นา		รูป	นาม	สํ	ปุเร	รูปซี				สํ	วตฺถ	วตฺถา	ฌา	สํ	วตฺถ	ฮา	ฌา	ทา	อิน	
๑ กุ - กุ	●	●	●	△	●	●			●				●	●			●	●	●					●						
๒ กุ - อกุ				△																										
๓ กุ - อํพ		△	△	△	△	△			△	△			△	△			△	△		△				△				△		
๔ กุ - กุอํพ		△	△		△	△			△				△	△			△	△						△						
๕ อกุ - อกุ	●	●	●	△	●	●			●				●	●			●	●	●					●						
๖ อกุ - กุ																														
๗ อกุ - อํพ		△	△		△	△			△	△			△	△			△	△		△				△				△		
๘ อกุ - อกุอํพ		△	△		△	△			△				△	△			△	△						△						
๙ อํพ - อํพ	●	●	●	△	●	●	△	△	●		●	△	●	●	△	△	●	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△	△
๑๐ อํพ - กุ				△			△	△																△	△					
๑๑ อํพ - อกุ				△			△	△																△	△					
๑๒ กุอํพ - อํพ					△	△																		△						
๑๓ อกุอํพ - อํพ					△	△																		△						
	สํภาค	๓	๓		๓	๓			๓		๑	๓		๓			๓	๓	๓		๑			๓						

นิสสัยสภาวะ

*มีบทที่แสดงมิลลภ (สทษานิสสัย และวัตถุปุเรชาตนิสสัย ปนกัน)

บท/วาระ	นิสสัยปัจจุยา			เหตุ	อา*	อธิปัตติ		สท	อญ	อุปนิสสัย			ปุเรชาต		กมม		วิปาก	ทา		อิหุ			ฌาน	มคต	สม	วิป				อดีต / อนาคต						
	สท	วตถุ	วตถา			สท	อา*			อา*	อนน	ปกต	วตถุ	อา*	สท	นา		รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปชี				ฌาน	มคต	สม	สท	วตถุ	วตถา	ฌา	สท	วตถุ	อา*	ฌา
๑ กุ - กุ	●			●	△	●	△	●	●	△	△	△			●				●	●			●	●	●					●						
๒ กุ - อญ					△		△			△		△								●	●															
๓ กุ - อัฟ	●			●	△	●	△	●		△	△	△			●	△			●	●			●	●		●			△	●			△			
๔ กุ - กุอัฟ	●			●		●		●							●				●	●			●	●						●						
๕ อญ - อญ	●			●	△	●	△	●	●	△	△	△			●				●	●			●	●	●					●						
๖ อญ - กุ					△							△																								
๗ อญ - อัฟ	●			●	△	●		●			△	△			●	△			●	●			●	●		●			△	●			△			
๘ อญ - อญอัฟ	●			●		●		●							●				●	●			●	●						●						
๙ อัฟ - อัฟ	●	◎	★	●	★	●	△	●	●	△	△	△	◎	★	●		●	△	●	●	◎	△	●	●	●	●	◎	★	△	●	◎	★	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ		◎	★		★		△			△	△	△	◎	★													◎	★			◎	★				
๑๑ อัฟ - อญ		◎	★		★		★			★	△	△	◎	★													◎	★			◎	★				
๑๒ กุอัฟ - อัฟ	●							●																						●						
๑๓ อญอัฟ - อัฟ	●							●																						●						
๑๔ กุอัฟ - กุ	●																													●						
๑๕ อญอัฟ - อญ	●																													●						
	สภาค			๗	๓	๘		๙	๓	๑			๓		๗		๑	๗	๗			๗	๗	๓	๕				๑๓							

อุปนิสสัยสภาวะ (มีปัจจัยพิสสาร)

บท/วาระ	อุปนิสสัยปัจจุยา			อา	อธิปัตติ		อนน	สมน	นิสสัย			ปุเรชาต		อาเส	กมม		วิป				อตุติ / อวิตต						นตติ	วิตต
	ฮา	อนน	ปกต		สท	ฮา			สท	วตถ	วตถา	วตถ	ฮา		สท	นา	สท	วตถ	วตถา	ฉา	สท	วตถ	ฮา	ฉา	ทา	อิน		
๑ กุ - กุ	●	◎	★	●	△	●	◎	◎	△					◎	△						△					◎	◎	
๒ กุ - อกุ	●		★	●		●																						
๓ กุ - อัฟ	●	◎	★	●	△	●	◎	◎	△						△	◎★	△			△	△			△		◎	◎	
๔ กุ - กุอัฟ					△				△						△						△							
๕ อกุ - อกุ	●	◎	★	●	△	●	◎	◎	△					◎	△						△					◎	◎	
๖ อกุ - กุ			★	△																								
๗ อกุ - อัฟ		◎	★	△	△		◎	◎	△						△	★	△			△	△			△		◎	◎	
๘ อกุ - อกุอัฟ					△				△						△						△							
๙ อัฟ - อัฟ	●	◎	★	●	△	●	◎	◎	△	△	△	△	△	◎	△		△	△	△	△	△	△	△	△	△	◎	◎	
๑๐ อัฟ - กุ	●	◎	★	●		●	◎	◎		△	△	△	△					△	△			△	△			◎	◎	
๑๑ อัฟ - อกุ	●	◎	★	●		●	◎	◎		△	●	△	●					△	●			△	●			◎	◎	
๑๒ กุอัฟ - อัฟ									△												△							
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ									△												△							
	สภาค			๗	๗	๗	๗		๑			๑		๓	๒		๑			๑					๗	๗		

ประเภทสภาคัม (มีปัจจัยพิสดาร)

บท/วาระ	ประเภทปจ.		อา	อธิปัตติ		นิสสัย			อุปนิสสัย			อินุ			วิบุ				อตุติ / อวิตต					
	วตุฏ	อา		สท	อา	สท	วตุฏ	วตุฏา	อา	อนน	ปกตุ	สท	ปุเร	รูปชี	สท	วตุฏ	วตุฏา	ฉา	สท	วตุฏ	อา	ฉา	ทา	อิน
๑ กุ - กุ			△	△	△	△			△	△	△	△							△					
๒ กุ - อกุ			△		△				△		△													
๓ กุ - อัฟ			△	△	△	△			△	△	△	△			△			△	△			△		
๔ กุ - กุอัฟ				△		△						△							△					
๕ อกุ - อกุ			△	△	△	△			△	△	△	△							△					
๖ อกุ - กุ			△								△													
๗ อกุ - อัฟ			△	△		△				△	△	△			△			△	△			△		
๘ อกุ - อกุอัฟ				△		△						△							△					
๙ อัฟ - อัฟ	●	★	★	△	△	△	●	★	△	△	△	△	●	△	△	●	★	△	△	●	★	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ	●	★	★		△		●	★	△	△	△					●	★			●	★			
๑๑ อัฟ - อกุ	●	★	★		★		●	★	★	△	△					●	★			●	★			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ						△													△					
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ						△													△					
	สภาคัม		๓	๑		๓			๑			๑			๓				๓					

ปจญาชาตสภาคัม

บท/วาระ	ปจญาชาตปจญา	วิบุ				อตุติ / อวิตต					
		สท	วตุฏ	วตุฏา	ฉา	สท	วตุฏ	อา	ฉา	ทา	อิน
๑ กุ - กุ						△					
๒ กุ - อกุ											
๓ กุ - อัฟ	●	△			●	△			●		
๔ กุ - กุอัฟ						△					
๕ อกุ - อกุ						△					
๖ อกุ - กุ											
๗ อกุ - อัฟ	●	△			●	△			●		
๘ อกุ - อกุอัฟ						△					
๙ อัฟ - อัฟ	●	△	△	△	●	△	△	△	●	△	△
๑๐ อัฟ - กุ			△	△			△	△			
๑๑ อัฟ - อกุ			△	△			△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ						△					
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ						△					
	สภาคัม	๓				๓					

อาเสวนสภาคัม

บท/วาระ	อาเสวนปจญา	อนน	สมน	อุปนิสสัย			นตุติ	วิตต
				อา	อนน	ปกตุ		
1 กุ - กุ	●	●	●	△	●	△	●	●
2 กุ - อกุ				△		△		
3 กุ - อัฟ		△	△	△	△	△	△	△
4 กุ - กุอัฟ								
5 อกุ - อกุ	●	●	●	△	●	△	●	●
6 อกุ - กุ						△		
7 อกุ - อัฟ		△	△		△	△	△	△
8 อกุ - อกุอัฟ								
9 อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	△	●	●
10 อัฟ - กุ		△	△	△	△	△	△	△
11 อัฟ - อกุ		△	△	△	△	△	△	△
	สภาคัม	๓	๓	๓			๓	๓

กมมสภาค (มีปัจจัยพิสดาร)

บท/วาระ	กมมปัจจัยยา		อนน	สนน	สท	อญ	นิสสัย			อุปนิสสัย			วิปาก	ทา		สม	วิป				อตุติ / อวิต						นตติ	วิต
	สท	นา					สท	วตุ	วตุตา	อา	อนน	ปกตุ		รูป	นาม		สท	วตุ	วตุตา	ฉา	สท	วตุ	อา	ฉา	ทา	อิน		
๑ กุ - กุ	●		△	△	●	●	●			△	△	△			●	●					●						△	△
๒ กุ - อกุ										△		△																
๓ กุ - อัฟ	●	★	★	★	●		●			△	★	★			●		●			△	●			△			★	★
๔ กุ - กุอัฟ	●				●		●								●						●							
๕ อกุ - อกุ	●		△	△	●	●	●			△	△	△			●	●					●						△	△
๖ อกุ - กุ												△																
๗ อกุ - อัฟ	●	★	△	△	●		●				△	★			●		●			△	●			△			△	△
๘ อกุ - อกุอัฟ	●				●		●								●						●							
๙ อัฟ - อัฟ	●		△	△	●	●	●	△	△	△	△	△	●	△	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ			△	△				△	△	△	△	△						△	△			△	△				△	△
๑๑ อัฟ - อกุ			△	△				△	△	△	△	△						△	△			△	△				△	△
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△														△							
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ					△		△														△							
	สภาค		๑	๑	๗	๓	๗			๒			๑	๗		๓	๓				๗						๑	๑

วิปากสภาค

บท/วาระ	วิปากปัจจัยยา	เหตุ	อติปติ		สท	อญ	นิสสัย			กมม		ทา		อิน			ฌาน	มคฺค	สม	วิป				อตุติ / อวิต					
			สท	อา			สท	วตุ	วตุตา	สท	นา	รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปซี				สท	วตุ	วตุตา	ฉา	สท	วตุ	อา	ฉา	ทา	อิน
๑ กุ - กุ		△	△	△	△	△	△			△			△	△			△	△	△					△					
๒ กุ - อกุ					△																								
๓ กุ - อัฟ		△	△	△	△		△			△	△		△	△			△	△		△			△	△			△		
๔ กุ - กุอัฟ		△	△		△		△			△			△	△			△	△					△						
๕ อกุ - อกุ		△	△	△	△	△	△			△			△	△			△	△	△					△					
๖ อกุ - กุ																													
๗ อกุ - อัฟ		△	△		△		△			△	△		△	△			△	△		△			△	△			△		
๘ อกุ - อกุอัฟ		△	△		△		△			△			△	△			△	△					△						
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	●	●	△	△	●		△	●	●	△	△	●	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ				△				△	△															△	△				
๑๑ อัฟ - อกุ				△				△	△															△	△				
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△																	△					
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ					△		△																	△					
	สภาค		๑	๑	๑	๑	๑			๑		๑		๑			๑	๑	๑	๑				๑					

อาหารสภาคัม (มีปัจจัยพิสดาร)

บท/วาระ	อาหารปัจ		อธิปัตติ		สท	อญ	นิสสัย			กมม		วิปาก	อินุ			สม	วิป				อตุถิ / อวิตต					
	รูป	นาม	สท	อา			สท	วตถุ	วตถา	สท	นา		สท	ปุเร	รูปชี		สท	วตถุ	วตถา	ฉา	สท	วตถุ	อา	ฉา	ทา	อิน
๑ กุ - กุ		●	●	△	●	●	●			●			●			●					●					
๒ กุ - อกุ				△																						
๓ กุ - อัฟ		●	●	△	●		●			●	△		●				●			△	●			△		
๔ กุ - กุอัฟ		●	●		●		●			●			●								●					
๕ อกุ - อกุ		●	●	△	●	●	●			●			●			●					●					
๖ อกุ - กุ																										
๗ อกุ - อัฟ		●	●		●		●			●	△		●				●			△	●			△		
๘ อกุ - อกุอัฟ		●	●		●		●			●			●								●					
๙ อัฟ - อัฟ	★	●	●	△	●	●	●	△	△	●		●	●	△	△	●	●	△	△	△	●	△	△	△	★	△
๑๐ อัฟ - กุ				△				△	△									△	△			△	△			
๑๑ อัฟ - อกุ				△				△	△									△	△			△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△														△					
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ					△		△														△					
	สภาคัม		๗		๗	๓	๗			๗		๑	๗			๓	๓				๗					

อินทริยสภาคัม (มีปัจจัยพิสดาร)

บท/วาระ	อินทริยปัจจัยยา			เหตุ	อธิปัตติ		สท	อญ	นิสสัย			ปุเรชาติ		วิปาก	ทา		ฌาน	มคต	สมุ	วิป				อตุถิ / อวิตต						
	สท	ปุเร	รูปชี*		สท	ฮา			สท	วตถุ	วตถา	วตถุ	ฮา		รูป	นาม				สท	วตถุ	วตถา	ฉา	สท	วตถุ	ฮา	ฉา	ทา	อิน	
๑ กุ - กุ	●			●	●	△	●	●	●						●	●	●	●					●							
๒ กุ - อกุ						△																								
๓ กุ - อัฟ	●			●	●	△	●		●						●	●	●		●			△	●			△				
๔ กุ - กุอัฟ	●			●	●		●		●						●	●	●						●							
๕ อกุ - อกุ	●			△	●	△	●	●	●						●	●	●	●					●							
๖ อกุ - กุ																														
๗ อกุ - อัฟ	●			△	●		●		●						●	●	●		●			△	●			△				
๘ อกุ - อกุอัฟ	●			△	●		●		●						●	●	●						●							
๙ อัฟ - อัฟ	●	◆	★	●	●	△	●	●	●	◆	△	◆	△	●	△	●	●	●	●	●	●	◆	△	△	●	◆	△	△	△	★
๑๐ อัฟ - กุ						△				△	△	△	△									△	△			△	△			
๑๑ อัฟ - อกุ						△				△	△	△	△									△	△			△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ							△		△														△							
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ							△		△														△							
	สภาคัม			๔	๗	๗	๓	๗			๑		๑	๗		๗	๗	๓	๓				๗							

แผนสภาค

บท/วาระ	แผนปัจจัย	สท	อญ	นิสสัย			วิปาก	อื่น			มคค	สม	วิป				อติ / อวิต					
				สท	วตญ	วตญ		สท	ปุเร	รูปชี้			สท	วตญ	วตญ	ฉา	สท	วตญ	อา	ฉา	ทา	อื่น
๑ กุ - กุ	●	●	●	●				●			●	●					●					
๒ กุ - อญ																						
๓ กุ - อัฟ	●	●		●				●			●		●			△	●			△		
๔ กุ - กุอัฟ	●	●		●				●			●						●					
๕ อญ - อญ	●	●	●	●				●			●	●					●					
๖ อญ - กุ																						
๗ อญ - อัฟ	●	●		●				●			●		●			△	●			△		
๘ อญ - กุอัฟ	●	●		●				●			●						●					
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	●	△	△	●	●	△	△	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ					△	△								△	△			△	△			
๑๑ อัฟ - อญ					△	△								△	△			△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ		△		△													△					
๑๓ อญอัฟ - อัฟ		△		△													△					
	สภาค	๗	๓	๗			๑	๗			๗	๓	๓				๗					

มคคสภาค

บท/วาระ	มคคปัจจัย	เหตุ	อติปติ		สท	อญ	นิสสัย			วิปาก	อื่น			มาน	สม	วิป				อติ / อวิต					
			สท	อา			สท	วตญ	วตญ		สท	ปุเร	รูปชี้			สท	วตญ	วตญ	ฉา	สท	วตญ	อา	ฉา	ทา	อื่น
๑ กุ - กุ	●	●	●	△	●	●	●				●			●	●					●					
๒ กุ - อญ				△																					
๓ กุ - อัฟ	●	●	●	△	●		●				●			●		●			△	●			△		
๔ กุ - กุอัฟ	●	●	●		●		●				●			●						●					
๕ อญ - อญ	●	△	●	△	●	●	●				●			●	●					●					
๖ อญ - กุ																									
๗ อญ - อัฟ	●	△	●		●		●				●			●		●			△	●			△		
๘ อญ - กุอัฟ	●	△	●		●		●				●			●						●					
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	●	●	△	△	●	●	△	△	●	●	●	△	△	△	●	△	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ				△				△	△								△	△			△	△			
๑๑ อัฟ - อญ				△				△	△								△	△			△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△													△					
๑๓ อญอัฟ - อัฟ					△		△													△					
	สภาค	๔	๗		๗	๓	๗			๑	๗			๗	๓	๓				๗					

สมปยุตตสภาคิ

บท/วาระ	สมปยุตตปจยยา	เหตุ	อธิปติ		สท	อญ	นิสสัย			กมม	วิปาก	ทา		อิหุ			ฌาน	มคต	อตุถิ / อวิคต					
			สท	อา			สท	วตถุ	วตถา	สท	นา	รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปชี			สท	วตถุ	อา	ฌา	ทา	อิห
๑ กุ - กุ	●	●	●	△	●	●	●			●			●	●			●	●	●					
๒ กุ - อกุ				△																				
๓ กุ - อัฟ		△	△	△	△		△			△	△		△	△			△	△	△			△		
๔ กุ - กุอัฟ		△	△		△		△			△			△	△			△	△	△					
๕ อกุ - อกุ	●	●	●	△	●	●	●			●			●	●			●	●	●					
๖ อกุ - กุ																								
๗ อกุ - อัฟ		△	△		△		△			△	△		△	△			△	△	△			△		
๘ อกุ - อกุอัฟ		△	△		△		△			△			△	△			△	△	△					
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	●	●	△	△	●		●	△	●	●	△	△	●	●	●	△	△	△	△
๑๐ อัฟ - กุ				△				△	△											△	△			
๑๑ อัฟ - อกุ				△				△	△											△	△			
๑๒ กุอัฟ - อัฟ					△		△												△					
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ					△		△												△					
	สภาคิ	๓	๓		๓	๓		๓		๓		๑	๓		๓		๓	๓		๓				

วิปยุตตสภาคิ (มีปัจจัยพิสตา)

บท/วาระ	วิปยุตตปจยยา				เหตุ	อา*	อธิปติ		สท	อญ	นิสสัย			อุปนิสสัย			ปุเรชาติ		ปจจ	กมม		วิปาก	ทา		อิน			ฌาน	มคต	อติ / อวิคต						
	สท	วตถุ	วตถา	ฌา			สท	อา*			สท	วตถุ	วตถา	อา*	อนน	ปกต	วตถุ	อา*		สท	นา		รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปชี			สท	วตถุ	อา*	ฌา	ทา	อิน	
๑ กุ - กุ					△	△	△	△	△	△				△	△	△				△				△	△			△	△	△						
๒ กุ - อกุ						△		△						△		△																				
๓ กุ - อัฟ	●			■	●	△	●	△	●		●			△	△	△			■	●	△			●	●			●	●	●			■			
๔ กุ - กุอัฟ					△		△		△		△								△					△	△			△	△	△						
๕ อกุ - อกุ					△	△	△	△	△	△				△	△	△				△				△	△			△	△	△						
๖ อกุ - กุ						△										△																				
๗ อกุ - อัฟ	●			■	●	△	●		●		●				△	△			■	●	△			●	●			●	●	●			■			
๘ อกุ - อกุอัฟ					△		△		△		△									△				△	△			△	△	△						
๙ อัฟ - อัฟ	●	◆	★	■	●	★	●	△	●	●	●	◆	★	△	△	△	◆	★	■	●		●	△	●	●	◆	△	●	●	●	◆	★	■	△	△	
๑๐ อัฟ - กุ		◆	★			★		△				◆	★	△	△	△	◆	★												◆	★					
๑๑ อัฟ - อกุ		◆	★			★		★				◆	★	★	△	△	◆	★												◆	★					
๑๒ กุอัฟ - อัฟ									△		△																			△						
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ									△		△																			△						
	สภาคิ				๓	๓	๔		๓	๑	๕			๑			๓		๓	๓	๑	๓	๓			๓	๓	๕								

นตติสภาค / วิคตสภาค

บท/วาระ	นตติปจยยา วิคตปจยยา	อนน	สมน	อุปนิสสย			อาเส	กมม		วิคต นตติ
				อา	อนน	ปกตุ		สท	นา	
๑ กุ - กุ	●	●	●	△	●	△	●	△		●
๒ กุ - อกุ				△		△				
๓ กุ - อัฟ	●	●	●	△	●	△		△	●	●
๔ กุ - กุอัฟ								△		
๕ อกุ - อกุ	●	●	●	△	●	△	●	△		●
๖ อกุ - กุ						△				
๗ อกุ - อัฟ	●	●	●		●	△		△	△	●
๘ อกุ - อกุอัฟ								△		
๙ อัฟ - อัฟ	●	●	●	△	●	△	●	△		●
๑๐ อัฟ - กุ	●	●	●	△	●	△				●
๑๑ อัฟ - อกุ	●	●	●	△	●	△				●
	สภาค	๗	๗	๗			๓	๑		๗

อติสภาค / อวิคตสภาค *มีบทที่แสดงมิลลภ (สหชาติตติ และวิคตปุเรชาติตติ ปนกัน และ สหชาติอวิคต และวิคตปุเรชาติอวิคต ปนกัน)

บท/วาระ	อติติปจยยา / อวิคตปจยยา						เหตุ	อา*	อติปติ		สท	อณ	นิสสัย			อุปนิสสัย			ปุเรชาติ		ปจญา	กมม		วิปาก	ทา		อินิ			ฌาน	มคต	สมุ	วิป					
	สท	วตฏ	ฮา*	ฉา	ททา	อิน*			สท	ฮา*			สท	วตฏ	วตถา	ฮา*	อนน	ปกต	วตฏ	ฮา*		สท	นา		รูป	นาม	สท	ปุเร	รูปชี				อินิ	มคต	สท	วตฏ	วตถา	ฉา
๑ กุ - กุ	●						●	△	●	△	●	●	●				△	△	△				●				●	●			●	●	●					
๒ กุ - อกุ								△		△							△		△																			
๓ กุ - อัฟ	●			■			●	△	●	△	●		●				△	△	△				■	●	△			●	●			●	●		●			■
๔ กุ - กุอัฟ	●						●		●		●		●										●				●	●			●	●						
๕ อกุ - อกุ	●						●	△	●	△	●	●	●				△	△	△				●				●	●			●	●	●					
๖ อกุ - กุ								△											△																			
๗ อกุ - อัฟ	●			■			●	△	●		●		●					△	△				■	●	△			●	●			●	●		●			■
๘ อกุ - อกุอัฟ	●						●		●		●		●										●				●	●			●	●						
๙ อัฟ - อัฟ	●	◆	★	■	☉	♀	●	★	●	△	●	●	●	◆	★		△	△	△	◆	★	■	●		●	☉	●	●	◆	♀	●	●	●	●	●	◆	★	■
๑๐ อัฟ - กุ		◆	★					★		△				◆	★		△	△	△	◆	★														◆	★		
๑๑ อัฟ - อกุ		◆	★					★		★				◆	★	★	△	△	◆	★															◆	★		
๑๒ กุอัฟ - อัฟ	●										●		●																									
๑๓ อกุอัฟ - อัฟ	●										●		●																									
๑๔ กุอัฟ - กุ	●												●																									
๑๕ อกุอัฟ - อกุ	●												●																									
	สภาค / ๑๓						๗	๓	๘	๙	๓	๑๓			๑			๓		๓	๗	๑	๗	๗			๗	๗	๓	๕								

❏ ตารางแสดงอำนาจปัจจัย (จำแนกตามชาติ) ในปัจจัยนิทส [แสดงตามหนังสือหลักสูตรอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย]

๑.สหชาติชาติ ๑๕				๒.อารัมมชาติ ๘				๓.อนันตรชาติ ๗				๔.วัตถุปุเรชาติชาติ ๖				๕.ปัจฉิมชาติชาติ ๔				๖.อาหารชาติ ๓				๗.รูปชีวิตินทรีย์ชาติ ๓				๘.ปกตูปนิสสยชาติ ๒				๙.นรกขณิกกัมมชาติ ๑			
นิท.	๑	๒	๓	๔/๕	๖	๗	๘	๙. อุป ๑๒			๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑๙	๒๐		๒๑	๒๒	๒๓	๒๔									
	เหตุ	อา	ติ	นํ-สํ	ส	อัญ	นิส	ณู	รู	ตุ	ปุ	ฆา	เส	กํ	ปา	ทา	อิน	ฌา	มัต	สัม	วิป	ติ	น	ต	ยวิ										
	๑	๘	๕	๑๘	๖	๓	๑๑	๗	๗	๑๒	๑๓	๑	๓	๒	๑	๒	๗	๑	๑	๑	๒	๑๗	๑	๑	๑๗										
๑	๑๒	๔	๙	๕	๖/๗	๖/๗	๖/๗	๓	๖	๑	๖	๔	๖	๒,๗	๗	๓	๖	๑๑	๑๓	๖/๗	๖	๕/๖	๖,๘	๖/๗	๕/๖,๖	๕/๖,๖	๖/๗								
๒		๔	๑๑	๕	๕	๕	๕	๓	-	๑	๖		๖	๑๐		๑๒	๖				๗	๔	๕			๕									
๓		๔	๑๑	๕	๖/๗	๖/๗	๖/๗	๓	๕/๖	๖	๖		๖				๖				↑ ฏี	↑ ฏา	๖/๗			๖/๗									
๔		๔	๑๒	๕	๕/๖		๕/๖	๓	๖	๑	๖						๖						๕/๖			๕/๖									
๕		๔	๓,๖,๘	๕	๔		๔	-	-	๑	๖						๖						๔			๔									
๖		๔		๕	๖		๖	-	๕	๒	๔						๓						๖			๖									
๗		๘		๕			๖	๓	๕	๑	๔						๑๔						๖			๖									
๘		๓,๔,๖,๖,๘		๕			๖	๓	๕	๑	๔												๖			๖									
๙				๕			๖	๓,๖,๘	๕	๑	๔												๖			๖									
๑๐				๕			๖			๑	๔												๖			๖									
๑๑			ฏ-ฏ	๖			๕	๖,๘		๑	๔												๔			๔									
๑๒			ฏ-อพ	๕/๖			↑ ฏี	↑ ฏา		๑	๕												๔			๔									
๑๓			อฏ-อฏ	๖							๕	๖,๘											๔			๔									
๑๔			อฏ-อพ	๕							↑ ฏี	↑ ฏา											๔			๔									
๑๕			อพ-อพ	๕/๖																			๔			๔									
๑๖			อพ-ฏ	๕																			๔			๔									
๑๗			อพ-อฏ	๕																			๕	๖,๘		๕	๖,๘								
๑๘			เยส...	๕/๖,๖																			↑ ฏี	↑ ฏา			↑ ฏี	↑ ฏา							

นิส ข้อ ๑๑ } ๑. ถ้า ♥ $\xrightarrow{\text{๕ = ฏ ๕ (เว้นปุเรชาติ)}} \text{มโน ๓ ๑๐ มโนวิญ ๗๒ ๕๒ / จิตตูปบาท ๑๖ ดวง}$
 ปุ ข้อ ๑๒ ๑๙ } ๒. ถ้า ♥ $\xrightarrow{\text{๖ = อา ๑ ปุ ๓ ฏา ๒}} \text{ม.๕.๕ ต.๒ หรือ ม.๗.๗/๕.๕}$
 ติ ข้อ ๑๗ } ๓. ถ้า ♥ $\xrightarrow{\text{๘ = อา ติ ฏา ณู ปุ วิป ติ อ}} \text{โลภะ ๕/๗}$
 ยวิ ข้อ ๑๗ }

วิป. ข้อ ๑ สท ๖ ฏ ๕/๖ ฏา ๖/๘ ⇨ ๑. ถ้าวัตถุ ๖ $\xrightarrow{\text{๕ = ฏ ๕ (เว้นปุเรชาติ)}} \text{วิญญาณธาตุ ๗}$
 ข้อ ๒ สท ๗ ฆา ๔ } ๒. ถ้าปัจจัยวัตถุ $\xrightarrow{\text{๖ = ฏ ๖}} \text{ปัญญาวิญญาณ}$
 ๓. ถ้า ♥ $\xrightarrow{\text{๖ = อา ๑ ปุ ๓ ฏา ๒}} \text{ม.๕.๕ ต.๑๑}$
 ๔. ถ้า ♥ $\xrightarrow{\text{๘ = อา ติ ฏา ณู ปุ วิป ติ อ}} \text{โลภะ ๘}$

[ฏา (ปุ. ติ. ยวิ.) - แสดงสรุปตามหนังสือหลักสูตร ซึ่งแสดงนอกเหนือจากปัจจัยพิสสาร ๔๗]

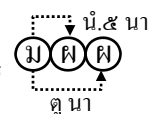
[ตี.= ปวัตติกาล, ปฏี.= ปฏิสันธิกาล]

๑ สหชาตชาติ ๑๕ ปัจจัย																												
สหชาตชาติใหญ่					สหชาตชาติกลาง								สหชาตชาติเล็ก = ล.๗ [เทธิ กั ทา อิน ฌา มัค] = ๓ บท ๗ วาระทั้งหมด															
ฌ. ๔					ภ. ๔								เท (ล. ๔)				ธิ (ล. ๕)		กั (ล. ๒)		ทา (ล. ๔)		อิน (ล. ๖)		ฌา (ล. ๓)		มัค (ล. ๕)	
ส นี ติ อ					อญ.		ส่ม.		ปา.		วิป.		เทธิอินมัค				ธิเททาอินมัค		กั ทา		ทาธิ กั อิน		อินเทธิทาฌา มัค		ฌาอินมัค		มัคเทธิอินฌา	
๕ บท ๙ วาระ (สูตรสังฆาวาระ = 3:3:1-1:1)					๓ บท ๓ วาระ (1:1:1)		๓ บท ๓ วาระ (1:1:1)		๑ บท ๑ วาระ (0:0:1)		๓ บท ๓ วาระ (1:1:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)				๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)		๓ บท ๗ วาระ (3:3:1)	
บท/วาระ		ฌ.	ภ.	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	ฌ.	ภ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.
๑	ภุ.- ภุ.	๔	อญ.ส่ม.	๖	อญ.ส่ม.	๖	อญ.ส่ม.	๖					๔	อญ.ส่ม.	ล.๔	๑๐	ล.๕	๑๑	ล.๒	๘	ล.๔	๑๐	ล.๖	๑๒	ล.๓	๙	ล.๕	๑๑
๒	ภุ.- อพ.	๔	วิป.	๕						วิป.	๕	๔	วิป.	ล.๔	๙	ล.๕	๑๐	ล.๒	๗	ล.๔	๙	ล.๖	๑๑	ล.๓	๘	ล.๕	๑๐	
๓	ภุ.- ภุ.อพ.	๔	-	๔								๔	-	ล.๔	๘	ล.๕	๙	ล.๒	๖	ล.๔	๘	ล.๖	๑๐	ล.๓	๗	ล.๕	๙	
๔	อภุ.- อภุ.	๔	อญ.ส่ม.	๖	อญ.ส่ม.	๖	อญ.ส่ม.	๖				๔	อญ.ส่ม.	เท.	๗	ล.๔ (เท.)	๑๐	ล.๒	๘	ล.๔	๑๐	ล.๕ (เท.)	๑๑	ล.๓	๙	ล.๔ (เท.)	๑๐	
๕	อภุ.- อพ.	๔	วิป.	๕						วิป.	๕	๔	วิป.	เท.	๖	ล.๔ (เท.)	๙	ล.๒	๗	ล.๔	๙	ล.๕ (เท.)	๑๐	ล.๓	๘	ล.๔ (เท.)	๙	
๖	อภุ.- อภุ.อพ.	๔	-	๔								๔	-	เท.	๕	ล.๔ (เท.)	๘	ล.๒	๖	ล.๔	๘	ล.๕ (เท.)	๙	ล.๓	๗	ล.๔ (เท.)	๘	
๗	อพ.- อพ.	๔	๔	๘	ภ.๔	๘	ภ.๓	๗	ภ.๔	๘	ภ.๓	๗	๔	๔	ติ. ล.๔	๑๒	ล.๕	๑๓	ล.๒	๑๐	ติ. ล.๔	๑๒	ติ. ล.๖	๑๔	ล.๓	๑๑	ติ. ล.๕	๑๓
							(-วิป.)				(-ส่ม.)				ปฏฺิ.ล.๓ (ติ)	๑๑				๑๑	ปฏฺิ. ล.๕ (ติ)	๑๓				ปฏฺิ.ล.๔(ติ)	๑๒	
๘	ภุ.อพ.- อพ.	๔	-	๔																								
๙	อภุ.อพ.- อพ.	๔	-	๔																								
	รวมเป็น ๘ สภาคะ(-ตนเอง) ๗	๘ สภาคะ ๗	๗ สภาคะ ๖	๘ สภาคะ ๗	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๗ สภาคะ ๖	๑๒ สภาคะ ๑๑	๑๓ สภาคะ ๑๒	๑๐ สภาคะ ๙	๑๒ สภาคะ ๑๑	๑๔ สภาคะ ๑๓	๑๑ สภาคะ ๑๐	๑๓ สภาคะ ๑๒	๑๒ สภาคะ ๑๑	๑๔ สภาคะ ๑๓	๑๑ สภาคะ ๑๐	๑๓ สภาคะ ๑๒	๑๒ สภาคะ ๑๑	๑๔ สภาคะ ๑๓	๑๑ สภาคะ ๑๐	๑๓ สภาคะ ๑๒	

๒ ฮารัมมณฑาติ ๘ ปจ. (อา.๑ ถิ.ญ.๒ ยาป.๓ ถา.๒ = 12:32)								๓ อนันตร.๗ (นั.๕ เส่ นา)				๔ วัตถุปุเร.๖ (ญ.๕ ติน.๑)				๕ ปัจฉา.๔		๖ อาทาร.๓		๗ รูปชีวิติน.๓		๘ ปกตุ.๑		๙ นานัก.๑			
	อา.๑			ถิ.ญ.๒		ยาป.๓		ถา.๒		นั.๕(นั สั นั รุ น ต)		อาเส่วน.		ญ.๕(นิ ปุ วิป ถิ อ)		ปุเรชาติน.		ฉา วิป ถิ ย.		ทา ถิ อ		รูป ถิ อ		ปกตูปนิสสย.		นานักณิกกัมม.	
	๓ ปท ๙ วาระ (สุธธสังขยาวาระ = 3:3:3)			๓ ปท ๗ วาระ (3:1:3)		๑ ปท ๓ วาระ (0:0:3)		๑ ปท ๓ วาระ (0:0:3)		๓ ปท ๗ วาระ (2:2:3)		๓ ปท ๓ วาระ (1:1:1)		๑ ปท ๓ วาระ (0:0:3)		๑ ปท ๑ วาระ (0:0:1)		๓ ปท ๓ วาระ (1:1:1)		๑ ปท ๑ วาระ (0:0:1)		๑ ปท ๑ วาระ (0:0:1)		๓ ปท ๙ วาระ (3:3:3)		๒ ปท ๒ วาระ (1:1:0)	
	บท/วาระ	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.	กรรมบท	ปจ.
๑	ญ.- ญ.	12:00	๓	12:00	๓					นั.๕ เส่	๖	นั.๕ เส่	๖											ตุ	๑		
๒	ญ.- อญ.	12:00	๓	12:00	๓																			ตุ	๑		
๓	ญ.- อพ.	12:00	๓	12:00	๓					นั.๕ นา	๖							ฉา.๔	๔					ตุ นา	๒	นา นั.๕ ตุ	๗
๔	อญ.- อญ.	12:00	๓	12:00	๓					นั.๕ เส่	๖	นั.๕ เส่	๖											ตุ	๑		
๕	อญ.- ญ.	10:00	๑																					ตุ	๑		
๖	อญ.- อพ.	10:00	๑							นั.๕	๕							ฉา.๔	๔					ตุ นา	๒	นา ตุ	๒
๗	อพ.- อพ.	12:32	๔	12:00	๓	10:32	๖	10:32	๖	นั.๕ เส่	๖	นั.๕ เส่	๖	ญ.๕ ติน.	๖	ญ.๕ ติน.	๖	ฉา.๔	๔	ทา ถิ อ	๓	รูป ถิ อ	๓	ตุ	๑		
๘	อพ.- ญ.	12:32	๔	12:00	๓	10:32	๖	10:32	๖	นั.๕	๕			ญ.๕	๕								ตุ	๑			
๙	อพ.- อญ.	12:32	๔	12:32	๔	12:32	๔	12:32	๔	นั.๕	๕			ญ.๕	๕								ตุ	๑			
	รวมเป็น ๘ สภาคะ(-ตนเอง) ๗			๘ สภาคะ ๗		๘ สภาคะ ๗		๘ สภาคะ ๗		๗ สภาคะ ๖		๖ สภาคะ ๕		๖ สภาคะ ๕		๖ สภาคะ ๕		๕ สภาคะ ๓		๓ สภาคะ ๒		๓ สภาคะ ๒		๒ สภาคะ ๑		๗ สภาคะ ๖	

สรุป	๙ วาระ ๖ ปจ.	๗ วาระ ๑๔ ปจ.	๓ วาระ ๑๔ ปจ.	๒ วาระ ๑ ปจ.	๑ วาระ ๘ ปจ.
๔๗	ณ.๔ อว. ตู	ส.๗ จิ.ณ.๒ น้.๕	อณ. สม. วิป. / อาป.๓ ฅา.๒ / ฅ.๕ เส.๑ ฅา.๔	น่านกขฅณิก.	ปว. ฅา.๓ ติน. รูป.๓

1.5 $7 = 6$

$$nA \text{ น้.๕ ต.} = ๗$$

	ติด	ห่าง
นั	✓	-
ดู	-	✓
นา	✓	✓

ข้อมูล อ.สวัสด์ พานิชย์กุล

ศรชัย ชยามิวัฒน์ พิมพ์ - ๐๙ พ.ค. ๕๖